

నంపుటము 21
నంచిక 9

భూ ర వి

తారణ, భాద్రపదము
1944 సెప్టెంబరు

విశ్వసంగీతము

= శ్రీ రా. వేం. మ. గం. రామారావు =

ఆరిపోయిన దీపము లారిపోవ,
వెలుగు దీపము లంతట వెలుగుచుండు ;
చచ్చిపోయినవారలు చచ్చిపోవ,
పుట్టువారలు లక్షలు పుట్టినారు.

భవ్యకాశ్మీర నగరాజ పంక్తియందు
సూర్యకిరణాల వేనంగి సాలసి కరగి
హిమము సెలయేళ్ల హోరున ఏడ్చుచుండ
పకవకా నవ్వె పువ్వుల వరుస లచట.

శిఖరికాంతలు మేఘాల చీర కప్పి,
ముసుగు సిగ్గుల పగలెల్ల మురిసినారు ;
రాత్రినమయాన విరహాన క్రాగిపోయి,
పండువెన్నెల వస్త్రాల వదలి పడిరి.

వెలికిలుగ సోలిపడియుండు వీరిపాలుపు,
వీగు ఘనకుచ శిఖరాల పెంపు నొందు ;
దాని చూచియెకాబోలు తార లంత
కన్నుగీటుల నేమేమొ కబురులాడె.

కురియు వర్షము కురిసెను కుంభవృష్టి ;
కాయు నెండయు కాసెను కాఁక ఎండ ;
వీచు వాయువు వీచెను వెజ్జిగాలి ;
పాడుకొనువార లేదేదో పాడుకొనిరి.

ఆంధ్రదేశ్యము - అన్యదేశ్యము

*

= శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య =

(అనువృత్తము)

ఇక దేశ్యములను గూర్చి విచారించుము. సంస్కృత భాషను సంబంధించినది గాని, దానినుండి నిచ్చు న్ను మైనది గాని కాక దేశీయవ్యవహారములో నుండి ప్రాకృతభాషలలోనికి జొచ్చిన శబ్దజాలము దేశీయని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టి దేశీయ శబ్దజాలమును పామ చంద్రాదులు 'దేశీనామమాల' లను పట్టికలలో జూపినారు. పామచంద్రుని యీ పట్టికను బరిశీలించినచో ననేకములు తద్భవశబ్దములు గూడ నందు చేరినట్లు కనబడుచున్నది. (ఇందినీ, గండినం, మేఘచ్చీరం, భూమద్దారం మొదలగునవి దేశీ శబ్దజాలములో కేరినవి.) కాని దేశీయములగు అనార్య భాషాశబ్దములను మెక్కుగలవు. అందు ద్రావిడభాషాశబ్దములును గొన్ని లేకపోలేదు. ఉదా: ఉరు (ఉరో గ్రామ); చాణం, చాణీ=గోమయ (cf. త. చాణి); చిల్లం=చిల్రం (cf. త. చిల్లి); పసండి=కనకం (cf. త. పసిండి); దారో=కటిమాత్రం (cf. త. దారము); మాడిఅం=గృహం (cf. త. మేడ, క. మాడి, త. మాడం); మడో=కంఠః (cf. త. మెడ); ఖడ్గ=శ్మశ్రు (cf. త. గడ్డము, క. గడ్డ); చిచ్చీ=హుతాశనః (cf. త. చిచ్చు, క. కిచ్చు); జేసరో=రవిః (cf. క. జేసర్, త. జాయిర్); తలారో=నగర రక్షకః (cf. త. తలారి, త. తలెయారి)

దేశీయములగు నితరానార్య భాషాశబ్దములును గొన్ని వీనిలో కేరియుండును. కాని ఆంధ్రదేశ్యములు గూడ గొన్ని యా ప్రాకృతలాక్షణికుల 'దేశీ' లో కేరియుండుటయే విశేషము.

ప్రాకృత వైయాకరణుల ననుకరించుట వల్లనే తెలుగు లాక్షణికులును తెలుగుభాషను తత్సమ తద్భవము లనియేకాక, దేశ్య మను విభాగమునుగూడ గల్పించినారు. మూలభాష సహజముగ దేశ్యమే యైన

పుడు మరల దేశ్యవిభాగ మనున దెందుట? ఇంతే కాక వీరి దేశ్యమున ఆంధ్రదేశ్యము, అన్యదేశ్యము అను మరియొక విభాగమునుగూడ చేసినారు. ఆంధ్రదేశ్యమే అచ్చతెనుగనియు తెప్పబడుచున్నది. ఇది ఆంధ్రదేశపురస్థాయులైన సకలజనులకు సులభముగ దెలిసెడి శబ్దజాలము. 'విన్నవారికి' మనమున దేటగా దెలియు మాటల యచ్చతెనుగునా జనున్' అని పెద్దన. ఇక దేశ్యక్షణము—

“శ్రేయములై బహుదేశా
శ్రేయములై చక్కదనము నెఱవనములు నై
యాయా నెలపులఁ జెవులకు
దీయము'లగు పలుకులెల్ల దేశ్యము లరయన్.”
“కేశవ యాంధ్రులు నానా
దేశంబులయందు నిలిచి తెలుగులె తత్త
ద్దేశో'ర్తు లంట బలికన
నాశబ్దము లన్యదేశజాంధ్రము లయ్యెన్.”
(అప్పకవి)

అనగా నాయా దేశభాగములయందు వాంఛుల నాడుకలో వెలసిన శబ్దము లన్నమాట. వీనిని మాండలికశబ్దము (Provincialisms) అనియు చెప్పవచ్చును. ఇట్టి శబ్దము లాయా ప్రాంతములందలి కవులు వారి గ్రంథములలో బ్రయోగించినచో, నా గ్రంథవ్యాప్తిని బట్టి ఇతర కవుల గ్రంథములలోని తెక్కి క్రమముగ దేశమునందు దండలున వ్యాప్తి గాంచును. అట్టివి నిత్య వ్యవహారప్రసిద్ధికంటె నాచ్యయప్రసిద్ధి విశేషముగా గలవై (Literary forms) యుండును. ఎట్లైనను ఆంధ్ర భాషలోని ఆంధ్ర దేశ్యమునకు గల ప్రాచుర్యము, సహజత్వము ప్రాకృతభాషలోని 'దేశ్యము'న కుండవు గదా. ఎందుచేత ననగా, నీ భాషలో తత్సమ, తద్భవశబ్దజాల మెరువుసామ్యులైనట్లే అభాషలలో నీ

‘దేశ’ శబ్దాలమును ఎరువు సామ్యే. భావకు ప్రాణ మనదగిన వాక్యనిర్మాణపద్ధతులు, వ్యాకరణ సంప్ర దాయములు నీ భావకు ‘దేశ్యము’ అను భాగము లోనే స్వతంత్రము లైయుండగా, ప్రాకృత భావ లకు ‘తద్భవ’ భాగములో సంస్కృత మూలములై యున్నవి. కావుననే తెలుగుభాష ప్రాకృతభాషల వలె తన జీవితకు సంస్కృతముపై నాధారపడి యుండ నావశ్యకత లేదు. దీనినిబట్టియే ప్రాకృతము లాఠ్య భాషాజన్యములు, ఆంధ్ర మూల్యమును స్వతంత్రభాష యని చెప్పట కవకాశము కలుగుచున్నది. కాని దీనికి సంస్కృత ప్రాకృతములతో గలిగిన చిరకాల సంబంధముచే వానితో గాఢసమ్మేళనమును బొంది తేరేరపుష్టిని, రసపుష్టిని గాంచుటకు బట్టి సంస్కృత భాషాభిమానులగు వైయాకరణు లీ తెనుగునుగూడ ప్రాకృతములవలెనే సంస్కృతజన్యమని, తద్వికృతి యని తలంపసాగిరి. కాని వా రీ భాషను తత్సమ తద్భవ దేశ్య విభాగముచేసి వాని కుదాపారణములుగా శబ్దముల నిచ్చిరే గాని వాక్యముల నిచ్చియుండకపోవు టయే గాక ఇందలి భాషారూపములనుగాని, విభక్తు లనుగాని సంస్కృతప్రాకృతములనుండి నిష్పన్న మైనవని సాధింప యత్నింపవలెన లేదు గదా! అది సాధ్యమగునదియు గాదు. కావుననే ఆంధ్ర మూల్య భాషాజన్యము కాక, భిన్నకుటుంబమునకు జెందిన వగుచున్నది. ఇందలి విభక్త్యాదులు, వ్యాకరణప్రక్రియ దక్షిణదేశభాషలక్షణమును బోలిన వగుటచే నిది దక్షిణ దేశభాషా కుటుంబమునకు చేరినదని నిశ్చయింప వలసియున్నది. ఇట్టి భాష దేశీయమే యగుటచే మరల దేశవిభాగమున కావశ్యకత లేదు.

ఆంధ్ర మూల్యభాషాజన్యము కాక దక్షిణ దేశ భాషలతో సాజాత్యము కలిగినదన్నపుడు, ఈ భాషకు సహజ మనదగిన యీ ‘దేశ్యము’ తక్కిన దక్షిణ దేశ భాషలతో సంబంధించినదై యుండవలయును గదా. ఈదేశ్యము, లేదా అచ్చ తెనుగునది సంస్కృత సమ, సంస్కృత భవ భిన్నం బని వైయాకరణులు చెప్పినపు డే దీని నిష్పత్తిని గూర్చి సంస్కృత మెట్టి సహాయము చేయలేదని వారు చెప్పిన క్లయించి. కావున సన్నిహిత ములగు దక్షిణదేశ భాషలతో బోల్చి చూచుటచేతనే

దీని (దేశ్యముయొక్క) లక్షణమును, చరిత్రను మనము కనిపెట్టవలసియున్నది.

ఎల్లవారికి డేలుతెల్లముగా డలిపెడి పలుకులు అని కేతన పెద్దన రిచ్చిన శబ్దములు, వాని కితర ద్రా విడ భాషలతో గల సంబంధమును గూర్చి పరిశీలిం తము.

- “తల నెల వేసవి గుడి మడి
పులి చలి మడు గూరు పేరు బూరుగు మగవా
డలుక...” (అని కేతన.)
- తల—త. తలై; క. తలె; మళ. తల.
నెల—త. నిలాపు (Moon).
వేసవి—క. లేసగ (విషు = వేడి);
త. వేలిల్.
- పులి—త. మళ. పులి; క. పులి;
కు.పిలి.
- చలి—క. చలి, సలి; (కులిర్) కుళు.
చలి, చలి.
- మడుగు—క. మడు, మడుపు; త. మడు.
గూరు — త, మ, క. గూర్; కు. గూరు,
పేరు—త, మ. పెయర్, పేర్; క. పెసర్,
పాసరు; కు. పుడర్.
- మగవాడు—త. మగన్ (son); క. మగ
(a son) a male.
- బూరుగు—క. బూరుగ, బూరుగ (=a silk
cotton tree); త. పూకై.
- అలుక—క. ఆలుగు (=to be agitated,
shake); త. ఆలుంగు.
- ఇక పెద్దన అచ్చ తెనుగు శబ్దములు :—
ఎముములు—క. ఎమ్మె; త. ఎరుమై; మళ.
ఎరుమె; కు. ఎర్రె.
- గుట్టములు—త. కుడిరై; క, కు. కుడిరె.
- పండులు—క. పట్టు, పట్టు; త, మ. పజమ్.
బండులు—త. వండి.
- ఉప్ప—త, మ, క, కు. ఉప్ప.

పప్పు—రే, మ. పరుప్పు.

ఆకు—క. ఆకు (cf. అగ = a seedling, a sprout).

నెయి—క. నెయి; ర. నెయి. (Fat, grease) (పేహా?)

మానె—(మాపు + నెయి) cf. ర. ఎల్ + నెయి = ఎడై.

పాలు—రే, క, మ. పాల.

తోలు—రే, క. ఉరల్-తోలు.

అప్పుకవి ఆంధ్రదేశ్య మని చెప్పినదాని కుదా హరణముగా పాలు, నేయి, పెరుగు, తోలు, ఉట్టి మొదలగువానిని ఇచ్చియున్నాడు. ఈ ఆంధ్ర దేశ్య మని అప్పుకవి చెప్పినదానినే కేరస పెద్దన అచ్చతెను గని చెప్పినారు. వీరు దేశ్య మని వ్యవహరించినదానినే అప్పుకవి అన్యదేశ్య మన్నాడు. కేరస దేశ్యమునకు ప్రత్యేక లక్షణము చెప్పకయే “ఎఱుకువ నెత్తమ్మి” ఇత్యాది శబ్దముల సుదాహరించినాడు. కాని పెద్దన లక్షణముకూడ నిట్లు చెప్పియున్నాడు.

“శ్రేయములై బహుదేశా

సేయములై చక్కదనము నెఱదనములు నై

యాయానెలవుల కెవులకు

దీయములగు పలుకు లెల్ల దేశ్యము లరయన్.”

దీనినే అప్పుకవి యనుపదించినాడు.

“కేరస యాంధ్రులె నానా

దేశంబులయందు నిలిచి తెలుగులె రత్త

ద్దేశోక్తు లంటబలికెన

వాశబ్దము లన్యదేశకాంధ్రము లయ్యెన్.”

“బహుదేశా సేయములై నవి” గాని, అనగా

ఇతర దేశములనుండి వచ్చి యీ భాషలో కేరీవని గాని, ఆంధ్రులే యితరదేశములందు నిలిచి తెలుగులే రత్త ద్దేశోక్తు లంటబలికెన పలుకులుగాని అన్యదేశ్యము లగునని తెలియుచున్నది. కాని లాక్షణికు లుదా హరించిన శబ్దములనుబట్టి యివి యెట్లున్యదేశ్యము లనదగునో, అనగా సేయదేశభాగములలోనినో ఇప్పుడు గ్రహించుట యంత సులభసాధ్యముగా గనబడదు.

వీనిలో పెక్కు కావ్యభాషయందే విశేషముగా గనబడుటనుబట్టి వైచల్యపడిన అచ్చదనుశబ్దముల వలె సంత విశేషముగా నిత్యవ్యవహారములోనుండి యందరికి సులభముగ చేటపడియెడు మాటలు కావని మాత్రము చెప్పవచ్చును. ఇవి యిప్పుడు హైదరా బాదు, బల్లారి, బరంపురము, మద్రాసు మొదలగు ప్రాంతములందు నివసించువారు రత్తద్దేశోక్తు లంట బలుకుచుండిన పలుకుల రీతినే ఆకాలమున నానాదేశ ములందు నిలిచిన యాంధ్రుల వ్యవహారములోని మాటలై యుండును. అనగా నాకాలపు ప్రాంతీ యాంధ్ర శబ్దము (Provincialisms) లని తలంపవలసి యున్నది. కాని వీనిలో పెక్కు శబ్దములు సమాన పదములుగను, గ్రంథస్థములగు కావ్యభాషా సామాన్య ములుగనే యుండుటనుబట్టి నిత్యవ్యవహారములోనివి గాని గ్రాంథిక భాషాదురూపములనే వీ రిట్లు గ్రహించిరా యనియు సందేహింపవలసియున్నది.

“ఎఱుకువ, నెత్తమ్మి, ఎరగలి, ఎనకంబు
కొస లింతి, తేటి వెక్కసము, నెమ్మి
మక్కున, చెచ్చెర, మచ్చిక, పొచ్చెము
కడిము, యేడైర, లల్ల, కలవలంబు

... ..

ఎల్లి కొఱలుట, వీచోపు, లుల్ల మువిద
వీరకావీయ, గుడ్డలు, వేట, గ్రేటి
కొను పాలిండు లోగి మొగిగనయమిట్టి
తెఱుగుపలుకులు ధర దేశతెనుగు లయ్యెన్”

(ఆం. భా. భూ.)

వీనిలో ‘గుడ్డ’శబ్దము గృహప్రకృత్యవ మను తలంపుతో కోకకాయలు దీనిని తదవ్ధన మని చెప్పుట కలదుగాని తమిళమునందలి ‘కఱు-కఱ్ఱుడై’ అనుదానికి సంబంధించిన దని తలంచినచో నిదియు దేశ్యమే కావచ్చును. ఇట్లు వైపర్యమున కేరస తెలిపిన శబ్దము లన్నియు దేశ్యములే యగునుగాని యేయదేశభాగము నుండి వచ్చినవో చెప్పుట కవకాశము చాలదు. అందు పెక్కు శబ్దములు కావ్యభాషాప్రాచుర్యముమాత్రము కలవని చెప్పవచ్చు. ఇక తెచ్చెర, లేమాచి, కొన్నన, రేతేడు, వాలుగంటి, కమ్మొలి, కెంబాయ,

తానుకంటి, నలువ, చిగురువోడి మొదలగునవి సమాసపదములు. పెద్దనయు కేతన చెప్పినవానిలో ఎల్లి, నెల్లిమ్మి, త్రొన్నెల, పొచ్చెము అను శబ్దములను గ్రహించి ఇంక వాలాయము, ఆలము, వంగడము, అంగడి, వెమ్మ, వావిరి, వాగెంబు, అక్కజము, అచ్చెరువు, వేసలి, వేసవేలు మొదలగు మఱికొన్ని కావ్యభాషలోనే సాధారణముగా గనబడు శబ్దములను ఇచ్చియున్నాడు. ఇందు వంగడము, అక్కజము, అచ్చెరువు తద్భవములుగానే శబ్దరత్నాకర కారాదులచే గ్రహింపబడుచున్నది. వంగడము వంశ శబ్దభవమును, అక్కజము ఆశ్వర్య శబ్దభవమును కావచ్చును. తక్కినవానిలో పెక్కు ఇతరదక్షిణదేశ భాషలకు సంబంధించినవియు గలవు.

ఎలుకువ—త. ఆటి, అటిపు, అటిక్క.

మన్ను—త. మణ్, మణల్.

ఇంతి—త. ఇల్లితి.

తెమ్మెర—క. తెమ్ + ఎరర్ (> ఎరర్) = తెమ్మెర, తెంచెర.

కడలి—త. కడల్ = ఆల.

నాన—త. క. నాన్, నాణ.

ప్రాద్దు—బ్రహ్మ శబ్దభవ మందురుగాని త, క. పొలుదు అనుభాసిక సంబంధించినదై యుండును.

తనివి—(తనివు. తనువు = తృప్తికలుగజేయు) తక - తని = చల్లని cf త. తన్నీర్.

అంగడి—త. క. అంగాడి.

కేలు—త. కై; క. కెయి.

పొరు—త. క. పోర్.

ఆప్యకవియు అన్యదేశజాండ్రములలో కేతన పెద్దన లిచ్చిన వాలాయము, ఆలంబు, ఎలసాగ, నెలది, నెలత, తొయ్యలి, బోటి, ఇగిలి, ఏడైత, పొలుపు, వీనులు, ఉల్లము, కేలు, నెమ్మి, పోయగము, చెచ్చెర, మక్కువ మొదలగువానినే చేర్చినాడు. కాని కేతన అచ్చ తెనుగులుగా నిచ్చిన నెల, వేసవిశ్టముల నప్పు కవి అన్యదేశజాండ్రములుగా గ్రహించినాడు. కేతన పెద్దనలు తత్సమము, తద్భవము, అచ్చ తెనుగు (సహ

జాండ్రదేశ్యము), దేశ్యము (దేశ్యోద్భవము), గ్రామ్యములు నాగగలవైదు తెలుగులు “పంచవిధములై తెలుగుపలుకు జాతముపరగుకొ” అని చెప్పి తెలుగువ గం కేదముమమాత్ర ముచెప్పగా, అప్పకవి “తెలుంగుమఱుంగులు” “ప్రాద సంగులు” నను మరిచెందు విశేషములను గల్పించియు న్నాడు. “అల్లిమేఖల కుదయించినట్టి నీర” అనుటకు బదులుగా “కడలి మొలనూలిచేడియ గనివ పడుచు” అని చెప్పినచో నది “తెలుగుమఱుగు” అనునట. అనగా తత్సమపదములను పరిహరించి తద్భవమును దొంగితిరుగుదు తెలుగుసమాసముల మూలముగా కెప్పినచో నట్టి శబ్దములు తెలుగుమఱుగు లగును. ఇవి భాషలో సహజముగ వ్యవహారములో నున్నవిగాని, ప్రాచీనకవుల రచనాపరిపాటిలోనివి గాని కాక, విశేషముగా తత్సమబహుళముగా జొచ్చిన ఆంధ్రభాషపై గలిగిన దోషగింపును మూచించుటకో యన్నట్లు గలవ శతాల్పి ప్రాంతమున గొంద రాండ్రకవులు అచ్చ తెనుగుపేరున కల్పించిన యొకవిధమును కృతకభాషారూపములని చెప్పవలసియున్నది. అప్పకవి పేర్కొనిన యీ తెలుగుమరుగు లనువానివి వెమకటి లాక్షణికులు పేర్కొనకపోవుటచే నవి అప్పకవికి సమీపకాలముననే బయలుదేరిన వనవచ్చును. అంతకుపూర్వపు లాక్షణికులు సంస్కృతవిధక్తులు, క్రియారూపములు, అవ్యయములు, వైరిసమాసములు వీభాషలో కేరకూడదని కాపించి తత్సమరూపములలో నూడ గలుగు మార్పులను మూచించియు తెలుగుదేశ్యసంప్రదాయమును నిలువజెట్టి యత్నించిరి. అట్లే ప్రాచీనకవులలో కొందరు “ఆరూఢగద్యపద్యాదిప్రబంధ, పూరితసంస్కృత భూయిష్ఠరచన” నిరపించి యీ భాషలో ప్రసన్నతకు నెలవగు జాను తెనుగురచనను ప్రోత్సహింపబోడంగిరి. అప్పటికి చెనుగుమఱుగులు భాషలో బయలుదేరలేదు. తొలికాలమున తత్సమబహుళమును శిష్టకవులరచనను ప్రతిఘటించుటకుగా బయలుదేరిన “జాను తెనుగు” టుద్యమమే అప్పటి పండితకవుల యాధారమును బడయలేక దేశ్యమున సంకరాహినిగా ప్రవహించి మఱికొంత కాలమునకు ‘తెనుగుమరుగు’ లను మారురూపమును వహించి అచ్చ తెనుగురచన మనుషేనులోనే బయలు పడజొచ్చినది. కాని యీమరు గా జాను తెనుగుజాణ

తనమునకు మరుగే యైనదిగాని మెరుగుపెట్టజాలినది కాలేదు. సహజముగా నాని తియ్యదనము మరుగుపడి కృత్రిమరుచులు పెరుగుటచే సహృదయుల హృదయము నాకర్షింపజాలకపోయినది. కావుననే యీ యచ్చ తెనుగురచనయు నచిరకాలములోనే యంతరించుటయు తలపెట్టించినది. దీనితోపాటు వెనుకటి “జాను దెనుగు” మాటయు నడుగునబడిపోయినది.

అప్పకవి అచ్చ తెనుగున కీ తెలుగుమరుగులనే కాక “ప్రాదెనుగు” లనువానినిగూడ తేర్చినాడు. “వొల్లింటికేవుల నాకృత్యులెల్లను ప్రాదెనుగులయ్యె.” అవియే యిటీవలివారికి జెల్లుబడియై ప్రాతతెనుగు లగునట. కాని యీ జెల్లుబడి విషయమున సభిప్రాయ భేదము లనేకరీతుల లేకపోలేదు. అప్పకవియే ఆడ, ఈడ అనునవి గ్రామ్యాస్త్రులన్నాడు. ఇవి తిక్కనార్యుని ప్రయోగమందు గలవు. తిక్కనార్యుడే యీ ప్రాతవడ్డమాటల ప్రయోగమునుగూర్చి

“పలుకుల పొందు లేక రస

భంగమునేయుచు ప్రాతవడ్డ మాటల దను నేర్పు నూపి”

ఇత్యాదిపద్యమున నీసడించివాడు. ఈ ప్రాతవడ్డ మాటలు అప్పకవి చెప్పిన పూర్వకవుల ప్రయోగములే యని తలంపవచ్చును. ప్రాతవడ్డ మాటలలో దన నేర్పు చూపుచు, నట్లే నను హృదయ ములంపలేని కుకవిని దుర్విటునితో పోల్చుచు నిందించియున్నాడు. అనగా పూర్వకవిప్రయోగములను గ్రహింపవల దనియూ యీతని యుద్దేశము? గ్రహించినను హృదయ ముల రించునట్టివిగా వానిని తేయవలయునని యేమో. కావచ్చును. పూర్వకవులలో నొకడగు నన్నిచోడుని కవిత్వముండి యీత జెట్టివానిని కొన్నిటిని గ్రహింపక పోలేడు. కాని వానికి మెరుగుపెట్టినాడనియు జెప్పవచ్చును. నన్నిచోడుడు కత్తిగంటులయిన ఆత్మ గంటును-వేళ్ళమారలను గూర్చి వారి సామర్థ్యాతిశయ మునుగూర్చి వర్ణించు సందర్భమున వారు “నేలయు నింగియు చాలముల్ వాయింప, నెండమావుల బట్ట బండలయు, మ్రోకాలు ముడిపెట్ట...” నేర్పుగల వారని వస్తువీధిని వర్ణించినాడు. ఈ “నేలయునింగియు

చాలముల్ వాయింపు”టను సోమనాథుడు, తిక్కన గూడ గ్రహించినారు. అందు తిక్కనార్యుడు దీనిని ప్రయోగించిన రీతి గమనింపదగినది. కీచకునిచే కొంతుకొన రించుకయు లేక కూలదన్న బడిన ద్రావడి భంగపాటును విరటుని యాస్థానంబున నుండి

“కనుగొని కొప వేగమున

కన్నుల నిప్పులు రాల్ సంగము

బివరగ సాంద్రఘర్మసలి

లంబులు గ్రమ్మ నితాంతదంకేపి

డవరటదాస్యరంగవిక

ట్రుప్తుబీచలుల ప్రవృత్తన

ర్తనఘటనాప్రకారభయ

దస్సురజాపరిగద్ధమూర్తియై”

న పవనతనయుని భయంకరాకారమును మన కనులయెదుట నిలపెట్టుటకుగా తిక్కనార్యు డీవిషయ మును గ్రహించినాడు. నన్నిచోడుని వేళ్ళమారల నేర్పరితన మను వస్తువీధివర్ణనమునకంటె తిక్కనార్యుని యీభావస్ఫూర్తకవర్ణన సందర్భమున నా వాక్యమున కెట్టి మహాత్తరకక్షి, జౌచితి కలిగినవో పరికింపుడు.

“నేలయు నింగియు చాలముల్ గావించి

యేవున లేగి వాయించి యాడ

కులవర్మతంబులు గూర్చి యుండొంటివో

దాకంగ పికమై దన్నియాడ

నేడు సాగరములు నిక్కడక్కడ జెట్టి

పలుచని రొంపి మై నలదికొనగ

దిక్కులు నాలుగు నొక్కచోటికెచ్చి

పిసేకే పిండలునేసి పిడిచికొనగ

మిగిలి బ్రహ్మాండభాండంబు పగులవ్రేయ

నప్పళించుచు బ్రళయకాలావలమున

గండరించిన యాపంబుకరణి భీము

డతిభయంకరాకారత సరికయిల్లె.”

నన్నిచోడుడు:—(కుమా. సం. ౧౨)

“ధరణీచక్రము దిద్దిర

దిరుగ బయోనిధులు గలగ చెడవచ్చి భయా

తురులై సురకిన్నరఘని

నరవరు లనిదూరిపాట నరకుడు దాకె”

తిక్కన:- భీముడు ద్రౌపదితో -

“అవనీచక్రము సంపదంపగ దివం బల్లడ నాశాచయం
బవధూతంబుగ గోత్రైకైలనికరంబాకంపముం బొంద న
ర్థవముల్ ఘోరన మొంద గ్రోధముగృతార్థత్వంబు
నొందించి చి

త్రవగ్రహాధి వహించి సూతునకు శాద్రం తేర్పడం
జాపెదన్” (విరా. ౨ - ౨౮౪)

సన్నిచోడుడు:- గుణధ్వని -

“ధర గంపింప బయోనిధుల్ గలగ ది
గ్దంతుల్ భయంబంద భూ
ధరముల్ డొల్ల వియతైలం బద్రువ దై
త్యక్రేడి భీతిల్ల భా
స్కరరథ్యంబులు మ్రొగి మర్దబడ నా
శాచక్రముల్ మ్రోయ భీ
కరమై దారుణమై గుణధ్వనిమహా
గంధై చెలంగన్ వడికె”

(కు. సం. ౧౨-౯౧౨)

తిక్కన:- పార్థుడు శంఖమొత్తినక -

“కలగన్ తోయధిప ప్తకంబు గిరిన
గ్దం తెల్ల మాటాడె సం
చలత్ వొందె వసుంధరావలయ మా
శాచక్ర మల్లాడె గొం
దల మందెన్ దిదకేంద్రపట్టణము పా
తాళంబు ఘోర్జిల్లె నా
కులమయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సం

క్షోభించె నశ్వేధయున్” (విరా. ౪-౧౩౨)

సన్నిచోడుడు:- “పట్టుఖునురుభుజాస్తంభా
గ్రమున జయశ్రీ బొందె సాలభంజికవిధమున”

(౧౨-౯౩౪)

ఈభావము తిక్కనార్జుని నిర్వచనోత్తర
రామాయణమున తొలిశ్లోకముననే ఎట్లు విస్తరింప
బడినదో చూడుడు:

“శ్రీరాస్తాం మనుమక్షితీశ్వరభుజాస్తంభైఃగన్ధంధల
ప్రాసాదగీరభారభాజదధతీ శ్రీసాలభంజీశ్రియం”

ఇట్లు చెనుకటికపుర భావములను, మాటలను
గ్రహించినను వానిమూలమున చదువరుల హృదయ

మలరించునట్లుగా రచింపగలిగినదేకాని సుకవి కాశ
దని యాతని భావమైయుండును.

“తవీవ పదవిన్యాసాః తావీవాగ్ధవిధూతయః

తథాపి నవ్యం భవతి కావ్యం గ్రథనకాశలాత్”

అనిన యాలంకారికుల యభిప్రాయమునే యీత
డనువడించుచున్నట్లున్నాడు. ఇట్లు సన్నిచోడుని
భావములను గొన్నిటిని గ్రహించి వానికి మెఱుగుపెట్టి
ప్రయోగించినను, ఈతని తొలిరచనయే యవదగిన నిర్వ
చనోత్తరరామాయణములో నీతడు చేసిన కుకవినింద,
చెప్పిన కలితాలక్షణవిశేషములు, చూచించిన పద
ప్రయోగపద్ధతి మొదలగునవి యీతడు సన్నిచోడుని
రచననే మనమున నిడికొని చేసెనా యని తలంచుట
కవకాళము కలుగుచున్నది. భాషాసాహిత్యరచనాపద్ధ
తుల విషయమున నన్నపార్థుని పక్షమునందే యాద
రము గలవాడగు తిక్కన యారీతికి భిన్నములగు పలు
కుల పొందులేవు, కాని మూలమున గలగు
రసభంగము, ప్రాతపక్ష మాటలు, విశేషణవిశేష్య
ముల లింగవచనముల భేదము మొదలగు రచనావిష
యములనుగూర్చి ఖండింపవలసినవా డగుటనుబట్టియు,
నీలక్షణములు కొన్ని సన్నిచోడుని రచనలో గాన
వచ్చుటండేనియు సన్నిచోడుని రచనయే యాతని విమ
ర్శకు గారణమనుట యుక్తియుక్తముగా గనబడకపోదు.

పలుకుల పొందు లేకపోవుట యను తిక్క
నార్జుని యాక్షేపణమును సన్నిచోడుని రచన కన్య
యించినచో, నన్నయారుల రచనలో గానరాని యన్య
దేశీయ పద, పదబంధముల ప్రయోగవరళి యొకటి
యీరచనలో గానవచ్చుచుండుట మనము గమనింప
దగిన విషయములలో నొకటి యగును. అయితే నన్న
యకు పట్టువడని యాక్రొత్తరితి యీతనికిమాత్ర
మెచ్చటనుండి వచ్చినది, ఏల రావలయును అను ప్రశ్న
వెంటనే కలుగకమానదు. పరిశీలించినచో మన దేశీయ
సందర్భ తక్కిన పెక్కువిషయములందువలెనే-అంత
దూరమేల, మన యాంధ్రుల జాతీయజీవితచక్రిత్రమందు
వలెనే ఆంధ్రవాగ్ధయరచనాశీతులందును ఆర్యావార్య
భాషాసాహిత్యపద్ధతుల సహజసమ్మేళనము చక్కగా
సాధింపబడియున్న దని మనము గుర్తింపవలసియుం

దును. తీరిని మొదలు చక్కగా సాగించుటలో ప్రా
త్యాపాతులై కీర్తిగన్నవాడు చాతుర్యకాటానునత్య
క్రయునిదొడ్డిచాతుర్యపుత్రులై కావచ్చును. అట్టిదానిని
తోలునోటలో సాధించి, పేరుగాంచినవాడు నన్న
పాదుకలు. వీరి కీర్తిమయమున గొంతెవరకు మార్గదర్శక
మైనది కర్ణాటభాషాసాహిత్యము. అందప్పటికిత్రూర్వ
మే యీ సమ్మేళనపద్ధతులు స్థిరపడి సాహిత్యము
వెంపొందియున్నది. ఆ సాహిత్యరీతులనే తన దేశ
కాలాదిపరిస్థితుల కనుకూలమునట్లుగను, “అనఘమై
శిష్టగ్రహభూయద్వమై ధరణీమహోత్తమాధ్వరవితాన
పుణ్యసమృద్ధమై పొలుచు” వేగిదేశమందలి గోదావరి
తీరంబున నివసించు తన వైదికసంపత్తి కనుగుణమున
వట్టుగను గ్రహించి “తెనుంగునకొ మహాభారత
సంహితారచన బంధురొద్దేనాడు నన్నయ. కాని
నన్నిచోడున కిగోదావరితీర వేగిదేశపు వైదికసంపత్తి
లేదు. ఆంధ్రదేశ పశ్చిమభాగమందలి అచ్చతెలం
గాణపు దేశీయాభిమానమునకు దోడు తత్సమీపస్థము
లగు నవ్యదేశీయసంప్రదాయప్రవణతకూడ ప్రబలిన
ట్లుగపడుచున్నది. కావుననే నన్నయ యవలంబించిన
మార్గపద్ధతి నవలంబించక, దేశమార్గములను దేశీయము
లుగా జేసి కవిత సాగింపవలె నని తలచియుండును.
ఆంధ్రదేశపశ్చిమభాగము కన్నడదేశప్రాంత మగుటచే
నచ్చటి దేశి కన్నడభాషాసంపర్కము హెచ్చుగా
నుండకమానదు. గద్యపద్యోభయస్ముక్తితమగు వాఙ్మ
యము కన్నడభాషలో వింతకుపూర్వమే వెలసి
ప్రసిద్ధిగాంచియుండుటచే నావాఙ్మయమే, అందు
రక్మేత్రయమని ప్రసిద్ధిగాంచిన కవిత్రయమే పెక్కు
విషయముల నన్నిచోడునికి మేలుబంతి యగుటలో
నాశ్చర్యము లేదు. ఈ తారణములచే నీరని రచనలో
తమిళకన్నడభాషాపదములు, ప్రయోగములు, సంప్ర
దాయములు మొదలగునవి కొన్ని ప్రబలుట, అవి నేను
వారివారికినచ్చకపోవుటతలస్థించినది. కేవలము నన్నయ
యవలంబించిన మార్గమునే యవలంబించక నన్నిచోడుని
వలె దేశపద్ధతిప్రాముఖ్యమైన పాల్కురికి సోమనగూడ
తరువాతికవుల యీ సాధించుటకు సురియగుటకు, తక్కిన
వారి భాషకంటె వీరిద్దరి భాషలోను, ప్రయోగపద్ధతి
లోను కొంత సామ్య మగపడుచుండుటకుగూడ కార

ణము వీరిది పశ్చిమాంధ్రదేశీయ సంప్రదాయ మగు
టయేకావచ్చును. కావున వీరివిశేష ప్రయోగములలో
కొన్నిటిని పశ్చిమాంధ్రదేశిగను, కొన్నిటిని అవ్యదేశీ
యములుగను వునము గ్రహింపవలసియుండును. తేలవా
దులు చెప్పినట్లు తల, నెల, గుడి, మడి, ఊరు, కేను,
పాలు, పెరుగు మొదలగు శబ్దములు దక్షిణదేశ భాష
లన్నిటికిని ఘాల మగు. తల్లి భాషనుండి వచ్చినవే
యైనను, ఈ భాషలు వేరుపడి స్వతంత్రములైన పిదప
అందలి సాహిత్యముల పరిచయమువలనగాని, ఆయా
భాషలను వ్యవహరించువారి సాన్నిధ్యము, కలయికల
వలనగాని ఒకభాషలోని శబ్దములు మరియొక భాష
లోనికి సంక్రమించుచుండును. అప్పు డివి యవ్యదేశ్య
ములగనే పరిగణింపబడును. ప్రాంతీయము లగు నిట్టి
శబ్దముల నాయా కవులప్రయోగచాతుర్యమును, బలమును
బట్టి యిరరకవులును శిరసావహించి గ్రహించినచో నవి
యాభాషాసాహిత్యమున నిలిచిపోయి యా భాషలో
నంతర్భాగ మగును. లేనిచో నాయా ప్రాంతీయ కవుల
రచనలలో మాత్రమే పాదనూపుచు భాషలో
విశేషమ్యాప్తి గాంచవు. నన్నిచోడ సోమనాథుల
రచనలలోని కొన్ని ప్రయోగముల కిట్టి స్థితియే గలిగి
నది. తిక్కనవంటి ఘోకవి యట్టి యసాధారణావ్య
దేశీయ ప్రయోగములను గూర్చి చెంటనే నిరసింప
తలస్థించుట గూడ నట్టివి కాలక్రమమున సంతరించు
టకు గారణమైయుండును. **వలుకుల పొందు లేక**
ఒకటన్ మౌదయం బలరింపలేని కుకవులను నిందిం
చుటతోపాటు “తెలుగుకవిత్వము చెప్పం దలచిన కవి
యర్థమునకు దగియుండెడు మాటల గొన” నలయునని
చెప్పయి తెలుగు కవిత్వము చెప్పదలచిన కవి యను
సరింపవలసిన విధానమును గూర్చిగూడ తిక్కన చేసిన
నూచన నన్నిచోదాదుల విశాతీయ ప్రయోగములనే
లక్ష్యముగా జేసికొన్నదిగా శనబడుచున్నది. అట్టి
నన్నిచోడుని అవ్యదేశీయములుగా బరిగణింపదగిన
కొన్ని ప్రయోగములను బరిశీలింతము. ఇవి విశాతీయము
లనబడుట అప్పటి నన్నయాదుల మార్గపద్ధతిని బట్టి
మాచుటనర్హము. ఆమార్గము నవలంబించిన తరువాతి
కవులు వాని సంతగా గ్రహింపకపోవుటచేతను గలిగినదే.
లేనిచో నిదియు అప్పుకవి చెప్పిన ప్రాంతెనుగులో

జేరవలసినవే. నన్ని చోడుని రచనలో పలుకుల పొందిక లేక పోవుట విచారణములను నన్య దేశ్యపు పలుకుబళ్లను ప్రయోగించుటచేతనే యనుదాని కుదాహరణముగా నీ తమిళ భాషా ప్రయోగములను జూపవచ్చును.

వాయి దోర్ల సేర్పుగాక ఏమి సేర్పు సేర్పు - cf.

త. వాయి=కుక్క.

ఈ వచ్చిన వేళ్ల యందు - cf. త. సేయర్ -

సేర్=నానుము. ఎత్తిన సేర్=ఎంతయుంది.

వేల, వేలగా - cf. త. వేలై=పని, ఊడిగము.

పురులు—ధవము. cf. త. పారుళ్=అర్థము.

ముది గలపినగతి - cf. త. ముడి = కిరీటము.

పాకముడి=బంగారు కిరీటము.

పొయ్యిదల - cf. త. పొయి = ఆబద్ధము.

తన్నీర—cf. త. తన్నీర్ -> తన్ని = ఉదకము =

చల్లని నీరు.

పద్మిని యొడమి యెల్ల చూడగొని - cf. త.

బడమె=ధవము.

కట్టాయము—cf. త. క. కట్టాయము = నిర్బంధము,

నిశ్చేయముగా.

నవ్వులక మలకుల కిచ్చి - cf. త. క.

మలర్=పుష్పము.

కుళిరు గొన - cf. త. క. కులిర్ = చల్ల

జనము.

తలియ - cf. త. తలియ=భోజనము, వంట.

తమిళ భాషా పదములకంటె కన్నడ భాషా పదములు, ప్రయోగములు నీతని రచనయందు విశేషముగా గానవస్తును. అవి పందాది కన్నడ కవుల గ్రంథములందీతనికి గల యాదరమును, పరిచయమునే విశేషముగా నూదినపగలుదు. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రట్టి వానిని విశేషముగా జూపియున్నారు.

భీతి కండవదంబు నుట్టి (= కాండపటము =

తెర); కేసము, కలసము, అగుర్పు, విగుర్వించు,

అబ్బుగింపక, ఎల్లిదించు, మేలివెంచలు, దేసి, పందల, ఉరి (=దహనే), కుంకుర్వని (కుంకుల్ -drizzling, spray, పని=drop, dew), మేలిల్లు, చాలకి, తేటము, తేటంతేటము, కొలవేళులు, పీలిలింగళ్లు, పేర్పించులు, ఎల్లర్, వజ్జియలు, మేఘదంబరములు, కడ్డెరము, ముట్టిమూదలించు, కునిసియాడు, అపమానము, మ్రోయు (= విశేషవాయిచుటకే), క్రుక్కిదము మొదలగు శబ్దములును,

“ఆ యవనీశురాసుర వయంబు దద్దలాధి పుల గాంచుచు మీదికిమీద జీవముల్ పోయిరి”

“తలదియో- కాదు- నిక్కము తపము సేయ నలనియో.”

“తడియారదునేనియు.”

“నీ ప్రాప్తియే.”

“వచ్చు కాదవు గాక.”

“బాసితి మీకు నింటిలో.”

“కూతం గంతులు ననిన.”

“గారి నీ వెంత చెట్టుపురులో.”

“కులిరుగొన మేన నొత్తిరి.”

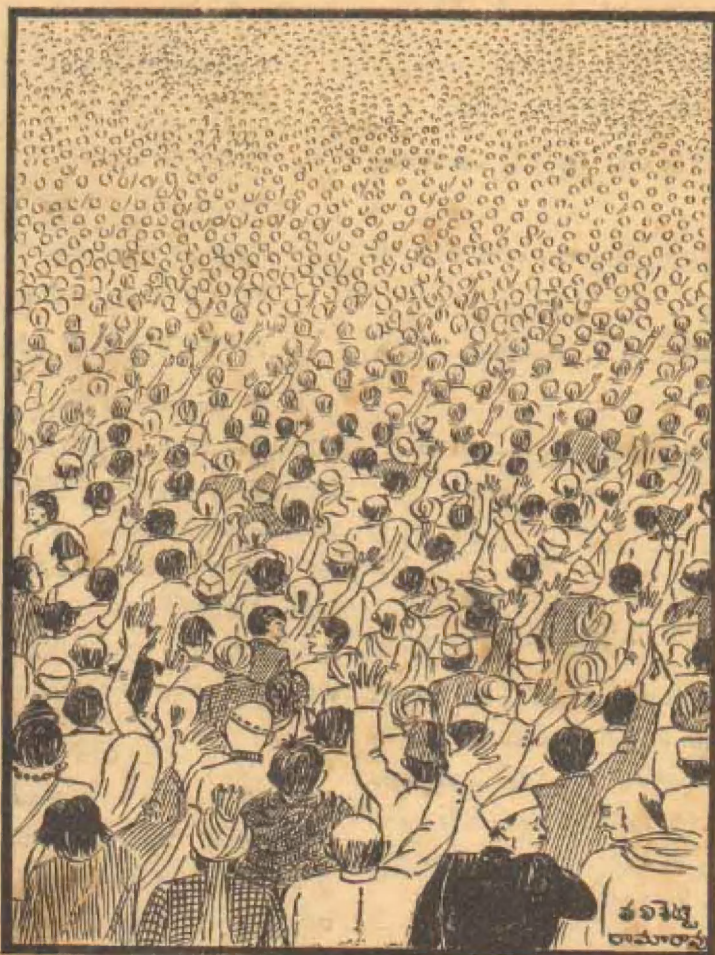
ఈ మొదలగువాని విచిత్ర ప్రయోగము కన్నడ భాషాసంప్రదాయ సిద్ధమే యని తలంపవచ్చును. వీనిలో గొన్ని పశ్చిమాంధ్ర-దేశ భాగ వ్యవహారములో నుండినను ఉండవచ్చును. కాని వాని ప్రసిద్ధి కన్నడ దేశ వ్యవహారముననే యగుటచే, నివి యన్నియు నీ భాషలో నన్య దేశ్యములుగనే పరిగణించవలసి యుండును. కాని వీనిని తరువాతి కవులకు తెల్లుబడి గాక పోవుటచే గాబోలు ప్రాతలెనుగులో తేర్చినట్లు లేదు.

ఇట్లు సంస్కృతాద్యార్యభాషలలో మాతా, పితా, కరోతి, గచ్ఛతి మొదలగు శబ్దములు తక్కిన గ్రీకు, లాటిన్ మొదలగు భాషలలో వలెనే మూల భావముండి వచ్చిన సహజీయ శబ్దములే యైయుండ, ఇటీవల నా భాషలనుండియు దేశీయభాషలనుండియు సంక్రమించిన పిక, దీనారాది శబ్దము లన్య దేశ్యము లైనట్లులే దక్షిణదేశీయము లగు అరవము, తెలుగు,

కన్నడము మొదలగువానిలోగూడ తెల, నెల, ఊరు, పేరు మొదలగు, మూలభాషనుండి సంక్రమించిన సజాతీయ శబ్దములు కేవల దేశ్యములుగా గ్రహింపబడుచుండ, తరువాతికాలమున పరిసర ప్రదేశములందలి హిందూస్థానీ, మహారాష్ట్రీ మొదలగు విజాతీయ భాషలనుండివలెనే సజాతీయభాషలనుండి సంక్రమించిన శబ్దములును అన్యదేశ్యములుగనే గ్రహింపబడు

చుండును. కావున ఈ తరహిందూస్థాన భాషలలోని 'దేశ్య' ఆ భాషలలో నన్యదేశ్యము కావలసివట్టే, దక్షిణదేశభాషలలోని తత్సమతద్భవములును అన్యదేశ్యములుగనే పరిగణింపబడవలసియున్నది. ద్రావిడ భాషలు సహజముగ దేశ్యములే యగుటచే నందు దేశవిభాగ మావశ్యకముగా దోపడు.

ఇది స్వరాజ్యోత్సవముకాదు ; మా ఊరికి సినిమాతార వచ్చినది.

స హ గ మ న ము

[నాటిక]

మా అము :

అనువాదము : *

శ్రీ రవింద్రనాథ టాగూరు

శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి

[రణక్షేత్రమున అమాతాయి, విశాయకరావు]

అమాతాయి

తండ్రీ!

విశాయకరావు

తండ్రీ! నేనా నీ తండ్రీని! స్వేచ్ఛాచారిణి! పాతకమునుండి వెనుదీయవైతిని. యవనుని గృహము చొచ్చి, మ్రేచ్చకంఠమున పుష్పమాలను వైచిన కులకళంకినిది. నీతండ్రీని నేనా!

అమాతాయి

అన్యాయమున యుద్ధమున జయించి, నవ్వునములతో నాథర్తను నీవు చంపితివి. అయ్యో తండ్రీ, అయినను నీవు నాతండ్రీవే. విధవాశ్రుపాతముచే ఘోరకాపము నీశిరమున తగులునేమో యను భయముచే ఆ భరింపరాని సంతాపమును ఈ వక్షఃపంజరమున అణచి దాచియున్నాను.

నీవు తండ్రీవి, నేను కూతురును. పెక్కు నాల్గపిదప, ఇరువురమును ఈ నమరాంగణమున, ఈ భయంకరరాత్రినేళ కలిసికొంటిమి. తండ్రీ! నీ చరణములకడ ప్రణమిల్లి, పడఘాళి శిరమున టైకొని, సెలవుపుచ్చుకొనెదను. నేడు నీవు నీబిడ్డను క్షమింపలేకపోయినను, నిన్నుక్షమింప నేను దయామయుడగు భగవంతుని అర్థించెదను, నాయనా!

విశాయకరావు

ఎచ్చటికి పోయెదవే, అమా! ఛీ, నీ

* విశ్వభారతవారీచే ఆమోదమును బడపిన అనువాదము.

కన్నీరు. దురదృష్టరాలా! ధర్మమును తిరస్కరించి, ఏవృక్షమున నీవు గూడుకట్టుకొంటివో, అది పిడుగుబడి మాడిపోయెను. ఇహ పరముల పోగొట్టుకొన్న నీవు ఎవరికడకు పోయెదవే నేడు?

అమాతాయి

పుత్రు దున్నాడు—

విశాయకరావు

పుత్రుని మాట ఎత్తకు. పాతకపు భగ్న శేషము వైపు ఇక తిరిగిచూడకు. నేటి రాత్రి రక్తతర్పణముచే స్వీపాయశ్చిత్తము పూర్తియాయెను. యవనుని గృహమున ఎన్నడును ఇక నీకు ప్రవేశము లేదు. నరేచెప్ప, ఎచ్చటికి పోయెదవు నేడు?

అమాతాయి

తండ్రీకన్న ప్రేమమయముగు మృత్యువున్నది. యమధర్మరా జున్నాడు. వారి వివృతద్వారముల ఆశ్రయము పొంది ఎవరును తిరిగిరారు.

విశాయకరావు

మృత్యువా! చెడ్డ నడవడిలో బడిన బిడ్డా! పరమపావనమును, నిర్మలమును, ఉదారమును నైన మృత్యువా! నముద్రము నకలనదుల పంకరాశిని మ్రింగునటుల మృత్యువు నకలపాతకములను తనలో ఇముడ్చుకొనును. అట్టి అనంతమృత్యువా నీకు గతి, ముక్తి! కాని అట్టి చావు నీకు నేడు ఇక్కడ కాకూడదు.

లజ్జతులైన న్వజనులను, క్రోధపూరితులైన సమాజమును విడనాడి, దూర తీర్థవాసమునకు పోయ్యి. ఇచ్చోటనే నీ సమస్తకళంకములను, భయములను, లజ్జలను, నీజన్మభూమిని పరిత్యజించి చనుము. అచ్చట గంగాతీరమున, చల్లని విమలవాయువులు వీచుచుండ, పుణ్యనీరముల ముప్పుటల స్నాన మాచరించి, శాంతమనమున నిర్జనకుటీరమున హరహర శంభో శంకర యని పరమేశ్వరుని గుణగానముల జపించుచుండుము. దూరమందీరమునుండి సంధ్యాసమీరములు వెంట కొనితెచ్చు ఆరతిగంటల భ్వనుల వినుచుండుము.

పతితకుసుమమును చేరదీసి, దాని పంకమును కడిగి గంగాదేవి పాగరుని పదములకడ పూజోపహారముగ అర్పించువటుల, ఎప్పుడో ఒకనాడు ఆయుశ్యేషము కాగా, మృత్యువు నిన్ను నిశ్చయముగా తనలోనికి చేర్చుకొనును.

అమాతాయి

నా కుమారుడు ?

వివాహకథాపు

అతని విషయము అటుంచుము. తొలుత ఉత్కృష్టతపస్సుచే నిన్ను దోషరహితముగా నొనర్చుచున్నాను. అప్పుడు విస్మృతీయనైడి మాతృగర్భమునుండి శిశుసమముగ తిరిగి నా పితృఅంకమునకు రాగలవు. క్రొత్త దేశమున, క్రొత్త నదీతీరమున శుభ్రస్మితపదనవై, కన్యాకళ్యాణకరములతోటి నా నవీనకుటీరమున సంధ్యాదీపమును వెలిగింపగలవు.

అమాతాయి

పతిశోకము నన్ను దహించుచున్నది. విశ్వము ఛాయాసమముగ కాన్పించుచున్నది. మీ మాటలు దూరమునుండి ఏదో అజ్ఞాత అస్పష్టతను నాచెవులలో సూచించుచున్న

వేగాని, హృదయములోనికి చొచ్చుట లేదు. నన్ను వదలివేయుము, వదలివేయుము. పతి రక్తముచే నీక్తములైన ప్రేమపాశములచే నన్ను బంధింప యత్నించకుము.

వివాహకథాపు

ఇక నీ జనకుని కుమార్తెవు కావు నీవు. కొమ్మనుండి జారిన పువ్వు తిరిగి కొమ్మను పొందజాలదు. లజ్జాహీనురాలా! ఒక మాట అడిగెదను: ఎవనిని నీవు భర్త, భర్త యనుచున్నావు! పాపురమును వదించి పెంటిపాపురమును తన్నుకొనిపోవు డేగవలె వివాహరాత్రి పెండ్లికొడుకు 'జీవాజి' యొక్క ప్రసారితహస్తములనుండి నిన్ను లాగితిని కొనిపోయిన ఆ దుష్టచోరునా, ఆ మ్లేచ్ఛ దుర్మతినా నీవు పతియనుట ?

ఆరాత్రి ఉదంతము జ్ఞప్తియున్నదా ? వివాహమండపమున పెండ్లి కుమారుని రాకకై ఎదురు చూచుచు అందరమును కూర్చొని యుంటిమి. శుభలగ్నము చాటిపోవుచుండెను. జీవాజి ఇంకను ఏల రాలేదని అందరును అడుగుచుండిరి. మార్గమువైపు దృక్కులు పరచి చూచుచుండిరి.

ఇంతలో దివిటీల అరుణదీప్తులు రాత్రిలలాటమును చర్చితమొనర్చుచు కాన్పించినవి. వాద్యరవములు వినిపించెను. హర్షముచే అంతఃపురమున స్వాగతగానములు చెలరేగెను. వందలకొలది పల్లకీలు ద్వారమున ప్రవేశించెను. ఏడి, జీవాజి ఎచ్చట అని అడిగిఅడుగకమునుచే తుపానువలె అకస్మాత్తుగ విరుగబడి, వారి కోలాహలములచే మాకు దిక్కుతెలియని స్థితిలో, ఒక్క క్షణములో నిన్ను బలాత్కారముగ అపహరించి, ఎచ్చటివా రచ్చట పంచబంగాళమయిరి.

కొంత నేపటికి బంధనముక్తుడై, జీవాజీ నతశిరస్సుపై మెల్లమెల్లన ప్రవేశించెను. మార్గమధ్యమున ఎటుల వానిని బంధించెనో, పెండ్లి వేషమును లాగికొని, వాని రథము నెక్కి, దింటిలను సంగ్రహించి, బిజాపుర యవనరాజ నభానదులు దన్యువృత్తి నవలంబించిరో వింటిమి.

దన్యురక్తపాతముచే దీని ప్రతికారమును గావించెదమని జీవాజీతోటి నేనును ఆ దారుణరాత్రి హోమాగ్నిని స్పర్శించి ప్రతిజ్ఞ చేసితిమి. బహుకాలమునకు ఆ శపథముక్తుల మైతిమి. ఈరాత్రియుద్ధమున జీవాజీ ప్రాణములర్పించి, వీరుల నద్గతిని చేరెను.

విధవా! అతడు నీభర్త. ఆ దొంగముసల్యుడు నీ ధర్మనాశకుడుమాత్రమే.

అమాతాయి

ఛీ, ఛీ, నాయనా! నాభర్తను వధించి నదిగాక, హృదయమును భేదించు దారుణ వాక్యబాణములుగూడనా? నీధర్మముకడ పతితను కావచ్చును; నాధర్మముమాత్రము నముజ్వలముగనే విరాజిల్లుచున్నది.

నేను భార్యను; నేవాదాసిని గాను. శ్రద్ధానహితముగ ప్రేమించి, నాపూదండచే అతనిని వరించితిని. పతినంతానమును నా గర్భమున వహించితిని. బలాత్కారముచే లొంగి ఆత్మదానము నొనర్చలేదు.

జ్ఞప్తియున్నది: ఒకనాటిరేయి గుప్త దూతికద్వారా పంపబడిన రెండుశత్రురములు అంతఃపురమున నా కందినవి. 'అతనిని కత్తితో పొడిచివేయుము' అనిమాత్రము నీవు వ్రాసి యుంటివి. 'ఉత్తరముతోటి విషమును పంపి తిని, దానిని పానముచేయుము' అని తల్లి వ్రాసినది. బలాత్కారమున లొంగదీసి, అనహ

యస్థితియందున్న నతిధర్మమును ఎవరేని లాగి తీసికొనియుండిరేని, మీ ఆ ఆదేశములను ఇంతలోపల చెల్లించియే యుండెడిదానను.

ఆ వీరుని పదములకడ నాహృదయమును అర్పణకావించితిని. యవన, బ్రాహ్మణ అనునవి ఎవరి భేదములు? ధర్మమునకు సంబంధించినవి కావు. లోపలి అంతర్యామి ఎచ్చట మేల్కొందియున్నాడో, అచ్చట ఇద్దరును నమానులే.

కాని మధ్యమధ్య సంస్కారము తల ఎత్తుచుండెడిది. ఒక్కొక్క దినము నిగూఢ ఘృణావేగము కదలిపోవు నరములను విద్యుత్కంపనచే కొట్టునటుల ఉండెడిది. కాని ఈ ఆవేశములపై నతిత్వము జయముపొందినది. సంపూర్ణమైన భక్తితోటి పతిపూజ నొనర్చి తిని. పవిత్రచిత్తముతో ముసల్యునుష్ఠి నైతిని. నేను భ్రష్టనైన రమణిని కాను. పరితాపమున, అవమానమున, అవనతశిరమున నా పతిధర్మమునుండి మరొక ధర్మమునకు అపరాధినివలె పోవుదానను కాను.

—ఇది ఏమి, ఇది ఏమి? నిశీథ ఉల్కాసమముగ, ముక్తకేశములతో పరుగెత్తుకొనివచ్చు, ఎవరిని నేను కాంచునది!

(రమాతాయి ప్రవేశము)

తల్లీ, తిరిగి ఈజన్మమున నిన్ను చూడ గలుగుదునని ఎన్నడును నేను తలచియుండ లేదు. జననీ, నీ పదధూళిని ప్రసాదింపుము.

రమాతాయి

పాపిష్టురాలా, తురకదానివైతివి. నన్ను ముట్టకుము.

అమాతాయి

నాదేహమును ఎట్టిపాపము కళంకిత మొనర్చలేదు. నీవలెనే నిర్మలమైనదానను.

రమాబాయి

తురకని కొంచలో సిఢర్మమును ఎవరికి నమర్పించితివి ?

అమాబాయి

పతికి.

రమాబాయి

పతి! ప్లేచ్చుడా నీవతి! ఎవనిని పతి అన వలెనో నీకు తెలియునా, గుణముచెడిన దానా! రమణికి ఏకైకశరణ్యము, ఏకైక ఇష్ట దేవతయైనపతి! బ్రాహ్మణకన్యకు ప్లేచ్చమున ల్కానుడా మగడు? దేవతానమానుడు? తెలి వితక్కువదానా !

అమాబాయి

ఉచ్చవిప్రకులమున జన్మించియు, తురక యని అతనిని నేను దేవ్విపించలేదు. మనో వాక్కాయములచే అతనిని పతియని పూజించితిని. నన్ను నిందించగల నతి ఎవరున్నారు తల్లి? నీకంటె హీనురాలను కాను నేను. నాకును నతీన్వర్ణలోకమున స్థానము కలదు.

రమాబాయి

నీవు నతివా ?

అమాబాయి

అవును, నేను నతిని.

రమాబాయి

అసంకోచముగ మరణించుట నీకు తెలి యునా ?

అమాబాయి

తెలియును.

రమాబాయి

అట్లులైన చితానలమును వెలిగించు. అదో సీస్వామి నమరభూమియందు పడి యున్నాడు.

అమాబాయి

జీవాజియా ?

రమాబాయి

అవును. నీ వాగ్దత్తమైన పతి జీవాజి. వాని భస్మములలో నేడు నీ భస్మములను కలుపవలసియున్నది. వివాహరాత్రి విఫలమైన హోమాగ్నిశిఖలు ఆకలితో శ్మశాన భూమియందు చితాగ్నిరూపమున లేచి వెలుగుచున్నవి. ఆరాత్రి పూర్తిగాక మిగిలి పోయిన పని నేటిరాత్రి పూర్తికావలయును.

వివాహకరావు

బిడ్డా, పొమ్ము. నీకుమారునివద్దకే తిరిగి పొమ్ము. నీ శోకతప్తనీడమునకే మరలుము. నా దారుణకర్తవ్యమును నిశ్శేషమొనర్చి పాలించితిని, నీవు వెడలుము.

సియా! వ్యర్థముగ వీడించుచున్నావు. మన వృక్షమునుండి ఏ నూతనశాఖ కలిగిన కుతారముచే ఛేదించబడి, మరొక అడవినిడలకు కొనిపోబడెనో, అచ్చట అది వాడి ఎండిచచ్చిన, అగ్నిలో దహనముచేసిడి వారము. అట్లుగాక, అది ఆ క్రొత్త మట్టియందు క్రొత్తక్రొత్త వ్రేళ్లను తాల్చి, క్రొత్త ప్రాణముతో చిగిర్చి, ఫలపుష్పములతో ఆ ప్రదేశమును క్రద్దివేసినది. అచ్చటనే దానికి ప్రీతి; అచ్చటి ధర్మమే, విధానమే దానిది.

అంతరన్న హస్తాత్రములు ఛిన్నమైనపుడు నీ నియమపాశములు నిర్జీవబంధనములై ధర్మమును బంధించజాలవు. దార్శన్యముచే అణచగలవుమాత్రమే. అమను పదలుము, విడిచివేయుము.

—బిడ్డా, నీగృహకర్మములకు తిరిగి పొమ్ము. నీప్రేమాభిమానములచే నిండి యున్న నీ కుటుంబమునకే పొమ్ము; నీ అభి నవధర్మక్షేత్రమునకు.

నమాధర్మచారిణీ, మాయామోహయంత

మైన ఈ ప్రపంచపు సుఖదుఃఖముల చక్రపు
తిరుగుడులను వదలి, మన మిరువురమును
తిర్థధామములకు చని కాలముగడిపెదము.

రమాబాయి

వెడలుటకుముందు, నావంశమునుండి
జన్మించిన పాపాంకురముల నెల్ల త్రుంచి నా
శనము చేసెదను. నాగర్భపు లజ్జను దూర
మొనర్చి పోయెదను. కూతురుయొక్క అప
త్తిచే తల్లియొక్క సతీత్వమునకును కళంక
మేర్పడుచున్నది. కుండటిలో కాలు బాగు
లనువలె, చితానలమున ఆ మచ్చవల్లదన
మును తొలగించి కాంతివంతము కావించె
దను. నాకూతురు పేరట సతీభ్యానిని చాటింప
చేసెదను. ఈశ్వశాస ప్రదేశముననే, నా
కన్యాభస్మములవైననే సతీమతమును లేవ
నెత్తించెదను.

అమాబాయి

లోకలజ్జను, లోకభ్యానిని వదలిపెట్టు
ము. తల్లీ, ఇది లోకసమాజము కాదు; ఇది
మహాశ్వశాసభూమి. ఇచ్చో పాపపుణ్యము
లను లోకుల నోటిమాటలచే కొలువకుము.
చావుయొక్క వెలుగునందు సత్యమును
కండ్లార కాంచుము.

నేను సరిని. జనులు నన్ను ద్వేషించి
కూలనాడినను నేను సరినే. తల్లివై, నిర్దోషి
యగు బిడ్డను పరపురుషునితోటి మృత్యుమి
లనమున బంధించితివేని, లోకులు నిన్ను
నుతించెదరు. కాని శ్వశానేశ్వరుని పదముల
కడ శాశ్వతఅపరాధి వయ్యెదవు, తల్లీ!

రమాబాయి

కాష్టమును వెలిగింపుడు. సైనికులారా,
అమను చుట్టుముట్టి పట్టుకొనుడు.

అమాబాయి

తండ్రీ!

వివాహకరావు

భయపడకుము, భయ పడ కు ము.
అయ్యో, బిడ్డా, మాతృహస్తములనుండి
రక్షణ పొందుటకై, నీవు నీతండ్రిని ఎలుగెత్తి
పిలువవలసివచ్చినే! ఏ చేతులతోటి నిన్ను
ఎత్తి రొమ్మునకు అదిమి ముద్దిడుచుంటినో,
ఆహస్తములతోనే ధర్మమును సంరక్షించు
టకై, దోషిని దండించునెవమున ఒకనాడు
నీ మంగళసూత్రమును లాగి త్రెంచివేయవలసి
వచ్చునని ఎవ రనుకొనిరి? నాబిడ్డా!

అమాబాయి

నాయనా!

వివాహకరావు

రమ్ము బిడ్డా, ఈ ఆచారవిచారము
లన్నియు నిష్ప్రయోజనములు. నీకుమారుని
ఎత్తికొని, నాపుత్రికవై, నా సకలైశ్వర్యముల
నొసగు లక్ష్మీవై, నాతోటి రమ్ము. సమాజ
మునకన్న హృదయపు నిత్యధర్మము శాశ్వ
త సత్యము. పితృప్రేమ దైవదత్తమగు దివ్య
వర్షమువలెనే ముందువెనుకలను, ఎత్తుతగ్గు
లను పరిశీలించునది కాదు. అట్టి పవిత్ర
ప్రేమను పొందనీయక ఏ శాస్త్రములు, ఏ
ప్రజలు, ఏ సమాజపు మిథ్యావిధివిధానములు,
ఏతుచ్ఛభయములు నాకన్యను మోసగించి
అడ్డగించగలవు?

రమాబాయి

ఎచ్చటికి ఏగుచున్నావే? తిరుగు. పాపి
మృరాలా, అడుగో చూడుము, నీకై రణ
భూమియందు ప్రాణమిచ్చిన వాటి! అతని
ప్రాణదానము నిష్ఫలము కానేరదు. నీ
మృత్యుపూతములగు హస్తములచే బట్టి,
వరునివేషమున శూరస్వర్గమునకు తన వెంట
నిన్ను తోడ్కొనిపోవును.

ఇటనున్న సైనికవీరులారా, వినుడు.
మీరందరును జీవాజయొక్క విశ్వాసపాత్రు
లగు నేవకులు. ఈపే అతని వాగ్దత్తమైన
వధువు. మీరందరును కలిసి చితౌనలమున
వారిరువురను కలిపి, ప్రభు అభిలాషను పూర్తి
చేయుడు.

సైనికులు

పుణ్యవతి ధన్యురాలు.

అమాతాయి

అబ్బా! నాయనా!

విశాయకరావు

ఓరే, వదలుడు నాబిడ్డను.

సైనికులు

ఈ నానియొక్క భర్తకోరికను నెర
వేర్చెదము.

విశాయకరావు

ఈపెభర్త స్వధర్మమైన యవనుడు.

సీనాపతి

సైనికులారా, ఈ వృద్ధవినాయకుని
బంధింపుడు.

అమాతాయి

అమ్మా, పాపాత్మురాలా, పికాచిసి!

రమాబాయి

మూఢులారా, కూర్చొని ఏమి చేయు
చున్నారురా మీరు? వాద్యములు మ్రోగిం
పుడు. జయధ్వనులు కావింపుడు.

సైనికులు

జయము జయము.

అమాతాయి

పాతాళ వాసిని!

సైనికులు

జయము, జయము.

రమాబాయి

ప్రపంచమంతయు అను సలియని చా
టుడు.

అమాతాయి

మేల్కొనుము మేల్కొనుము, ధర్మ
భావా, మేల్కొనుము. కృతానేశ్వరా, నేడు
లెమ్ము. చూడు! సీమహారాజ్యమున ఊద్ర
శత్రువులు ఉత్పాతములు కావించుచున్నారు.
దేవదేవా, లెమ్ము. సేనావ్రాముధముచే ఛేదిం
పుము. ఊద్రధర్మముపై సీతాశ్వతధర్మము
సకు జయము చేకూర్చుము.

రమాబాయి

పుణ్యరాలునకు జయ మునుడు, నతికి
జయమని కేకలిడుడు.

సైనికులు

పుణ్యవతికి జయము, జయము.

అమాతాయి

ఓ నాతండ్రి, నాయనా, అబ్బా!

సైనికులు

నతి ధన్యురాలు. నతికి జయము,
జయము.

[తెంగాలీమాతృక : 'కాహిని' మండి. వనంబుడు
గౌరవం]

శాకుంతలములో నాటకశిల్పము

= శ్రీ నందూరి కృష్ణమాచార్య =

“కావ్యేషు నాటకం రమ్యం
నాటకేషు శకుంతలా
శకుంతలే చతుర్థోఽంకః
తత్ర శ్లోకచతుష్టయమ్”

సా రస్యతకళలో నాటకరచన ఉత్కృష్టస్థితి.
‘కావ్యేషు నాటకం రమ్యం’, ‘నాటకాం
తం సాహిత్యం’ అను మాత్రులు ఈ అర్థమునే ప్రవ
చించుచున్నవి. కాని, యీ మాత్రులకు సాహిత్య
వేత్తలు అనేకవిధముల వ్యాఖ్యానము చేయుచు
న్నారు. సంగీతము, చిత్రలేఖనము, కవిత్వము లోడుగా
నాట్యరూపమున అభివ్యక్తమగుచున్న మిత్రకళ నాట
కము. ఒక కళావిదుడు “చిత్రలేఖనములో దేవుని
దర్శించెదను. సంగీతములో విందును. కవిత్వములో
ఆనుభవించెదను” అని తన రసానుభూతిని ప్రపంచించి
నాడు. అయిన నాటకకళ విరాట్పురుషుని విశ్వరూప
ప్రదర్శనము. ఆనందబ్రహ్మయొక్క రీలాతాండవము.

కళాప్రపంచమున నాటకమునకు గల విశిష్టస్థా
నమును వేరొకవిధముగా సాధింపవచ్చును. సమస్త
కళలకు ప్రాథమికదశలో ప్రాక్తనమానవుని హృద
యము ఆశ్రయము. వనచరుడుగా, కాళాన్యుగముగా
సంచరించు ప్రాక్తనమానవుడు హృదయము రసవరంగి
తమైవుడు చిరులు తొక్కుచు పడము పాడి
నాడు. ఈ ఆటవిక తాండవమును ప్రవరించిన తాళ
లయాన్వితమైన నాడము, విన్యాసవిశేషాత్మకమైన

సృత్తము, భావార్థసమన్వితమైన శబ్దములుగ విడిచదును.
ఇది పరిణామదశలో సంగీతము, నాట్యము, కవిత్వము
అను ప్రత్యేకకళలుగా అభివృద్ధి చెందినవి. ఇట్లు
విడిచిది పరిణతిగన్న కళలన్నియు తిరిగి ఒకలో సంగ
మించినది నాటకరూపముగనే. ఇది నాటకవిద్యలోని
విశిష్టత.

ప్రతీచీనాహితీలోగూడ నాటకవిద్యకు ప్రత్యేక
గౌరవము కలదు. గ్రీకులు ప్రాచీనప్రతీచీనాహితీకి
విద్యాగురువులు. గ్రీకులలో అలంకారవిద్యకు మూల
పురుషుడైన అరిస్టాటిలునుండియు రూపకవిద్యాగము
నకు కావ్యపృష్టిలో అగ్రస్థానము నిర్ణయమైనాడు. *
దృశ్యకావ్యము సంగీతనాట్యకళాసాహచర్యమున
తనజానందముచేకాక నయనానందమునుగూడ కల్పిం
చును గనుక ఇండియములు రసన్నీర్థములై సామాజిక
లకు సహృదయప్రతీతి కల్పించునని యాలిని సిద్ధాంత
ము. ఒక పాశ్చాత్యునిచుక్కకుడు “నాటకవి సృష్టి
కర్త : ప్రతి నాటకము ఒక పంచాంశము” అని ప్రవ
చించినాడు. (“Every drama is a Microcosm
in which the Poet himself is the creator”) నాటకసృష్టి
విశ్వసృష్టికి సంపదించును. సృష్టికర్త
తాను సృజించిన పదార్థము లన్నిటిలో నిమిడియు
న్నను, సృష్టికి సర్వభా అతీతుడే. ప్రస్తుత ‘వాహ్య
భ్యంతరవర్తి’ అను విశేషణ మిత్యర్థముచే నూదించు
చున్నది. అట్లే నాటకవికూడ తాను సృజించిన
పాత్రలన్నిటిలో నిమిడియున్నను ఆపాత్ర లన్నింటి
కిని అతీతుడే. విశ్వసృష్టికి ప్రతికృతిగ తన కళాప్రపం
చమును నిర్మించి, అందు తాను సృజించిన పాత్రలను
అనుగుణముగా నడపుటయే నాటకవి చూపవలసిన
ప్రతిభ. “ఆపారే కావ్యసంసారే కవితేన ప్రజాపతిః”
(ఆపారమైన కావ్యప్రపంచమునకు కవితే సృష్టికర్త)
అను అలంకారిక ప్రవచనము నాటకవియొడ మిక్కిలి
సార్థకము. రత్నవేత్తలుగూడ ఈ రహస్యమును

*. Tragedy is a nobler form of Art
than Romance.—Aristotle. ‘Poetica.’

Tragedy has everything that romance
has and in addition no small assets—music
and exhibition where by the gratification
of each factor is intensified.—Aristotle.

గుర్తించియే కావీలు పరమాత్మను "జగన్నాటక ముద్రాధారి"గ, జీవులను "పాత్రధారులు"గ, ప్రపంచమును "రంగస్థలము"గ ఉపమించుచున్నారు. విశ్వ సాహిత్యములో మహానాటక కవులుగ విఖ్యాతిగాంచిన కాలిదాసు, షేక్స్పియరు, గెలే మహాకవులు తమ నాటకకథా సంవిధానములలో ఈ సర్వమును అంతర్లీనముగ ప్రదర్శించిరి. చక్కగా కవిత చెప్పవచ్చును. శుభామల చతురతతో వడుపవచ్చును. పాత్రల చిత్ర వృత్తుల మహాధర్మపరిష్కాసముతో ఆర్యన్యులముగా చిత్రించవచ్చును. కాని అంతమాత్రముతో సుత్రము నాటకసృష్టి కాజాలదు. సమస్తసృష్టికి ఆధారభూతములై జగచ్చక్రమును నదిపు ధర్మములనువలె, నాటక కథాజగత్తును పరిపాలించు ధర్మనూత్రములను గుర్తించుకొని నాటకకవి ఆసిధారావ్రతముగా పాలింపవలెను. "కవిత్వానైవిరీ" కృతాద్భుతమును అనుభవజ్ఞులుగాని నాటకకవులు చూర్చినిర్మాణములో కృతకృత్యములు కాలే"నని అరిష్టాటిలు పండితుడు ప్రతిపాదించినాడు. ("Beginners succeed in diction and fail in form") ఉత్తమనాటకకవి తన కథాసంవిధానములో జీవితపరమావధిని పరామర్శించి అంతర్లీనముగా ప్రదర్శించును.

కావ్యప్రపంచములో నాటకము ప్రత్యేకంగాను బట్టి 'నాటకాంతం కవిత్వం' అను నూత్తి పుట్టినది. సంస్కృతనాటకములలో 'నాటకేషు కేకుంఠలా' అను నాక్యము అగ్రతాంతులమును అభిజ్ఞానకాకుంఠలమున కొనుగొనుచున్నది. కాకుంఠలమునకు ప్రతిష్ఠ ప్రాచ్యసారస్వత ప్రపంచమునకేకాక ప్రతీతీకతలలోకమున నూడ కలదు. కావ్యగర్భకవి, ఆలంకారికుడు వైన గెలేమహాకవి కాకుంఠలమును చదివి ఉచ్చాసపాడు. రసావిష్టలై "స్వర్ణమర్త్యలోకముల తాంభవ మొక తో చూడగోరిన కాకుంఠలములో గల"దని కవితాగీతిక లాలపించినాడు.

*. Tragedy is the imitation of an action that is serious.....through pity and fear effecting the Cathorsis of emotions—Aristotle; 'Poetics.'

పాశ్చాత్యవాన్యుమున 'ట్రాజెడీ'లను విమోచాంత రూపకములకే యొప్పున ప్రతీతి గలదు. సంస్కృతాలంకారికులు విమోచాంతరూపకములను నిషేధించినారు. ట్రాజెడీలోని కథావివ్యాసమును రసజ్ఞులగు సంస్కృతాలంకారికులు గ్రహింపకపోలేదు. మరణాంతరూపకము భారతసభ్యతాప్రవృత్తికి వ్యతిరేకము. ఎన్ని పరిశోధనములలో నింపియున్నను, మానవజీవితము కల్యాణోద్ధృతమేనని ప్రాచీనప్రాచ్య సాహితీచరుల మతము. కావ్యరసాస్వాదనానంతరము పతితగాని, సామాజికుడుగాని నిర్వేదముతో క్రుంగి నైరాశ్యముతో పొగూడదు. అట్లు గాకపోయినచో కావ్యమువలన కలగు రసావేదమువలన శుభితులమిదక్క దుఃఖితులకు క్రయోజనములేదు. అదియును గాక, భారతీయునకు మరణ మనిన జీవితమునకు పరిపమాత్రి కాదు. యథార్థముగా, కథావృష్టితో జాచిన ట్రాజెడీవల్ల కలగు కావ్యప్రయోజనమును కాలిదాసు కాకుంఠలమును విమోచాంతము చేయకుండగనే సాధించినాడు.

గ్రీకు సారస్వతములో ట్రాజెడీ ఉత్తమోత్తమ స్థానమును గడించినది. అరిష్టాటిలు మహాకీయుడు తన 'కావ్యలోకము'న (Poetics) ట్రాజెడీకి ప్రధానమైన కావ్యప్రయోజనము సామాజికుల భావములను 'క్షోభ' చేయుట అని నిర్వచించినాడు.* ఈక్షోభము కనుగనసమూహితమైన సన్నివేశములవ్వారాన, భయమక సంఘట్టనములకల్గిన కలంగజేయవచ్చును. క్షోభ (Cathorsis) అన్న మాటకు పండితులు పలువిధముల భావ్యముచేయుచున్నారు. కాని యీశబ్దమును సంస్కృతాలంకారికుల 'భావితాంతకరణప్రవృత్తి'తో పోల్చవచ్చును. అంగ్లవిద్వాంసులు (Purgation of emotions) 'భావములను భావనచేయుట' అని వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నారు. అరిష్టాటిలు పండితుని నిర్వచనమునుబట్టి చూచిన కాకుంఠలము విమోచాంతము గాకపోయినను, ఉత్తమోత్తమమయిన ట్రాజెడీ! భారతములోని ఇతివృత్తమునకును, అభిజ్ఞాన కాకుంఠలములోని కథాసంవిధానమునకును గల భేదమును పరిశీలించిన ఈ విషయము స్వయంవ్యక్తము కాగలదు, భారతములోని కథనే కాలిదాసు అనున

లిందిన పాటకము పంచమాంకములోనే అభిరేచనాని
 సహాయమున శకుంతలాదువ్యంతుల సమాగమముతో
 కల్యాణాంతముగ పరిసమాప్తి కావలసినది. కాని అట్లు
 శకుంతలాదువ్యంతుల సమాగమమును కల్పింపలేదు.
 కథను ముగింపలేదు.

పంచమాంకములో కాలిదాసు మహాభారతము
 సతిక్రమించి శ్రోతృవానిని ప్రోత్సహించుచు. పాంస
 పదిక అంతఃపురగీతికతో పంచమాంకము ప్రారంభించు
 చున్నది.

అభినవ మధులోలన స్త్రీం
 రథా పరిచుంబు యాతమంజరీవే
 కమలవసతిమాత్ర నిర్వృతితో
 మధుగర! విస్మయతోఁగ న్యవాంకభవ.

శ్రాంగోత్తరేశ్వరులను కాంక్షించు మధుగరుడు
 కమలవసతిమాత్రముచే నిర్వృతికెంది ఇసుకటి చాత
 మంజరీ పేర్చుచును మరచుటకు ఉపాలంభించుచున్న
 దీగీతిక. ఇందరి భవని ప్రణయచాంచల్యము. శకుంత
 లను మరచి అంతఃపురములో కాలము పుచ్చుచున్న
 దువ్యంతుని కీరీతరాగము నూటిగా వాదినది. ఈభవని
 భిన్న హృదయములలో భిన్నముగా ప్రతిభవించినది.
 పాంసపదిక గావాలాపము చేయుచున్నది. ఆహృదయ
 యును నిగూఢము. కేవలగానమేనా అది? కానచ్చు
 ను. కాక, అన్యవాయికాలోలుడై నియుని అన్య
 పరేశముగా ఎత్తిపాడుచుటయా? దువ్యంతునకు
 రెండవ ఆర్థము ముగిసినది. సామాన్యముతో? పైరెం
 టికి విలక్షణమైన భవని. శకుంతలను మరచి, భోగలాల
 నుడై అంతఃపురములో కాలము గడుపుచున్న దువ్యంత
 రచక్రవర్తి హృదయప్రస్థుతి. వెంటనే, ప్రతియోగ
 యుగ, దువ్యంతుని హృదయమాధునమును ఇంకొక స్థాన
 ములో పొందుపరిచినాడు.

రమాగ్ని దీప్తి మధురాంశు నిశేష్య శబ్దాన్
 పర్యుక్తుతో భవతి యన్ ముఖితోఁపి జంతు
 తచ్చేరిపా స్మరతి మాన మఖితోభవార్వం
 భావస్థిరాని జననారేర సాహృదాని.

పాండర్యవర్ణనమువల్ల, మధురవాద శ్రవణము
 వల్ల భూతిజాలము, ముఖానుభవములో మన్నన, పర్యు

క్తుక మగును. మనస్సులో వాసనాబలమున జన్మ
 జన్మాంతర సాహృదములు రేకెత్తుచుండును. ఇది
 రాగపరివాహినియైన గీతికాశ్రవణమువల్ల దువ్యంతునికి
 గల్గిన అపేక్షనము. మందరవస్తువు నిత్యానందసంధాయి.
 (' A thing of beauty is a joy for ever ')
 అన్న ఉంగ్లకవి కీటుపంతులు కాలిదాసు ప్రపం
 చించిన ఆర్థమును లేకమాత్రముగనే ప్రతిభవించుచు
 న్నది. గాథవైన అనుభూతి, విస్మృతినయ్యద్రుమలో
 బడి భుజులాడుచు దరికేరచేయు ప్రయత్నమే దువ్యం
 తుని హృదయములోని సన్నివేశము. ఇట్లు పర్యుక్తుకు
 డైన దువ్యంతరచక్రవర్తిసభకు కాలిదాసు శకుంత
 లను ప్రవేశపెట్టినాడు.

రాజసభకు శకుంతల భారతములోవలె భరతుని
 వెంటపెట్టుకొని రాలేదు. పుర్రెజవనమువరకు శకుంత
 లను కాలిదాసు కన్యాశ్రమములో నుంచలేదు. కన్న
 విడ్డవలె పెంచిన శకుంతలను దీడుటకు కన్యమహర్షి
 సామాన్యగృహస్థునివలె విలపించినాడు. అయిన దువ్యం
 తచక్రవర్తియొద్ద నుండి అహ్వనమైన లేకుండి నందు
 గర్భవతిని ఏల పంపవలసి వచ్చినది? ఏనాడు యౌవ
 నోద్రిక్తయై దువ్యంతుని చిరుకాగిట కొదిగిపోయి
 నదో? ఆనాడే శకుంతల రహస్యములో నుండు అధికా
 రమును కోలుపోయినది. మహర్షి హృదయమున ధర్మము
 పకంటె మమకారమువలె కెక్కిన స్థానము లేదు. అందు
 చేరనే విచారించి చూచినాడు. క్షుద్రియకన్యకు గాం
 ధర్వము స్వీకార్యమే. కావున భగవాన్ కాశ్యపులు
 శకుంతలను వృద్ధగౌతమితో ప్రయోగ్యులగు కార్ణాటక
 కారవ్యసుల తోడునిచ్చి దువ్యంతునియొద్దకు పాగ
 నంపినారు. తీయరలపుటతో ప్రయోగమాగమమును కాం
 ష్ఠియచు మరగమెరుగని ఆశ్రమవాసిని-నిండుచూడాలా
 రాజధానికి తరలినవచ్చినది. ఇంతకాలమువరకు చక్ర
 వర్తి అనాదృశి వహించుటకు కారణమునుగూడ
 పోహించజాలని అమాయకహృదయ ఆర్యపుత్రుని కేర
 వచ్చినది. కాని, అనుకొనినట్లు ఆర్యపుత్రుడు శకుంత
 లకు పావగతేమివ్వలేదు. పరసతి పాండర్యమును తిలకిం
 చుటకుకూడ ఇష్టపడని ధర్మమూర్తివలె వడించి తిల
 పంచుకొన్నాడు చక్రవర్తి! కార్ణాటకపుడు చక్రవర్తికి
 కలుగుని నందేక మందడిపి శకుంతలను అర్పించినాడు.

దుష్టంతుని సమాధానమునకై శకుంతల ఉత్సంభవో నిరీక్షించుచున్నది.

“కిం చార్థవతీ మయా పరీక్షితపూర్వా ?”

అని దుష్టంతుడు ఆశ్చర్యచకితుడైనాడు. ఈ ప్రశ్న అగ్నికల్పమై శకుంతలాప్యదయము నావరించినది. గౌతమి తెల్లబోయినది. కాన్దర్పపుడు ఉగ్రుడైనాడు. వృద్ధగౌతమి “యహూర్తం మా లజ్జస్య”-ఇది నెఱవడుటకు సమయము కాదని శకుంతల మేలిముసుగును తొలగించును. కాని అప్పటికిని దుష్టంతుడు శకుంతలను స్తుతించలేదు. నిండుసభలో నిరాశ్చరి. శకుంతల కలలోనైన ఇట్టి వియోగకష్టమును చిత్రించుకొనలేదు. కణ్వమహర్షి గారావుపట్టిని, నిష్కల్మషాప్యదయను- పరీక్షితపూర్వమపురూరవ చక్రవర్తి దుష్టంతుమహారాజు వందించువా? ధర్మాధికారి ఇంతటి అధర్మమున కొడిగట్టువా?—జ్ఞాపకము వచ్చినది: అభిజ్ఞానముగా నిచ్చిన అంగురీయక మున్నది గదా? ఇది నిర్వివాదమైన సాక్ష్యమేకదా?—భవతు! అంగురీయకమును అవనాలుగా జూపి ఆపర్వముద్రమును తరింపదలచినది.

పాపము! అంగురీయక మేదీ? ఆర్యపుత్రుని అనుగ్రహ మని ఎంత మమకారముతో దాచుకొన్నది! విధివిపరీపాకమున అంగురీయకము పోయినది. పాపము! శకుంతల రెలవాల్చుకొన్నది.

ఈ అంగురీయకవృత్తాంతము భారతములో లేదు. ఈ మాత్మకల్పనవల్లనే శకుంతలోపాఖ్యానము కాకుంతలనాటకముగా మారివది. దేనిని గాఢమైన మమకారముతో సంగ్రహించుచుందుమో దానినే పోగొట్టుకొనుట మానవస్వభావ మని అభిమానవహనవికలత్యజ్ఞుల పరిశీలన. అతిశయవ్యాధిలనుగూడ విస్మరించి ప్రణయోద్యేగములో మునిగియున్న శకుంతలకు గాంచి ఈ సత్యమునే దూర్యాపమహామని ఉద్ఘాపించినాడు. అతిశయవాగమయమును ఉపేక్షించువంతటి ఉద్యేగములో అంగురీయకము నెట్లు కాపాడుకొనగలడు? దూర్యానుని కాపాడుసారము అంగురీయకము పోయినది. ఇక గత్యంతరమేమి? పోనీ, ఆశ్రమములో రహస్యప్రవృత్తియు లైన ప్రణయవృత్తియును జ్ఞప్తికితెచ్చిన లాభమేమైన

కల్లుకేహ!—అనాడు చేతఫలతామంజవమునందు నలినీపత్రములో దుష్టంతుడు ఉదకమును నింపుచున్నాడు. అప్పుడు “దీర్ఘాపాంగ”మును పారిగిరికోరము చేరవచ్చియు తొలగిపోయినది. తరువాత శకుంతల ఆ నలినీపత్రమును తీసికొని ఆ లేదెప్పిల్లకు నీరుపట్టినది. అది చూచి దుష్టంతుడు “ఈ లేదెప్పిల్ల నన్ను విశ్వసించకున్నది... సహవాసబలమున నిన్ను నమ్ముచున్నది. మీకు చాల సాదృశ్యమున్నదికదా” అని సమాధానము చెప్పినాడు—ఈజ్ఞాపకములు దుష్టంతుని మనస్సును మరలించలేదు. తీసివేటలతో అంగురీయకమునుండి దృష్టిని మరలించజాలెడి విలాసిని సేవలకుకులకు లాంగిపోకూడదని దుష్టంతుడు రెంచివాడు. పెద్దగా చెప్పినఉంగర మేది? చక్రవర్తి సందు దిక్కించుకొని

“స్త్రీదా మశ్మితపటుత్వ మమానుషిషు

సందృశ్యతే కిమత యాః ప్రతిబోధవత్వో

ప్రాగంతరిక్షగమనాత్ స్వమపత్యజాత

మన్యైర్ద్విజైః పరభృతాఃఖిలం పోషయంతి”

అని శకుంతలసేకాక స్త్రీవాదినిగూడ ఆవమానించినాడు. స్త్రీలకు అశ్మితపటుత్వము గలదట. స్త్రీకోకిల తన సంతానమును అవ్యధివిజృంభిత పోషింపజేయుచున్నదట. స్త్రీసమలకే అంత తెలివి లేదు లాన్న ఇంగితజ్ఞానము గల మానవస్త్రీలు మాట చేరుగా చెప్పవలెనా?

నిరాశ్చరికి తోడు అవమానము. దుర్భరము!!! నిట్లోపిటి అపరాధినికలె శిక్షకుతోడు పరాభవమును గూడ అసభవింపవలసివచ్చినది. పాపము! శకుంతల ఏమి బదులు పలుకగలదు! ఇచ్చట శకుంతల మానముతో అసభవింపిన భావాజ్ఞము, మనోవ్యభిషేక్తిస్పయియకవి వీరప్రలకు కల్పించిన మానసికవ్యభిషేకము తీసిపోదు.

శకుంతలమునస్సు ద్వాపరమున (Dilemma) చిక్కినది. అనంతరకర్తవ్య మేమి? ఛీ! ఇక ఆదుకొందులకు?—కాని, నిండుచూలాలు—భరింపనున్న హత్యత్వము — పోనీ, ఎట్లో అవమానమును దిగద్రుంగి, తిరిగి కన్నబిడ్డకన్న మిన్నగా శ్రేమించి పెంచిన కణ్వమహర్షి ఆశ్రమమునకే పోదలచికాలోలు

వేమకకు తెలిగినది. గౌతమి కాగిలించుకొన్నది. కాని-
మునిపుత్రుడు కార్జురపుడు 'ఆసు'మని అడలించినాడు.

"యది యథా వదలి డీలిప పుత్రా

త్వమసి కిం ఏతు దుష్కృతయా త్వయా

అభతు వేత్సి కుద్వికర మాత్మనః

పరికురే తవ దాన్యమపి త్మమహి."

"ఈరాజా చెప్ప మాటలే యథార్థములైన
ఇక తండ్రిచేయదగిన చేయన్నది? లేక పరిసంధ్యనని
నీకే తెలిసియున్నప్పుడు పరిగృహములో దాపీత్వమే
మంచిదిగదా!" అర్థవంతములైన ఈవాక్కుల దుష్కం
తుని నిరాకృతికంటె, రాజసభలోని పరాభవముకంటె
వాడిగా మానవలియగు శకుంతలహృదయమును నాటి
నది. ఆమె విస్మయము నిలిచినది. గౌతమి ప్రక్క-
కొదిగినది. "ఈరాజా చెప్పిన మాటలే యథార్థము
లైనవో—ఏమి? మునిపుత్రుడు శకుంతలాశిలమును
కొంకించుచున్నాడా?—అది విషయాంతరము. అవిష-
యమై మునిపుత్రునకు అభిప్రాయమే లేకపోవచ్చును.
శకుంతలయే శర్యవినయములు ఆలోచించుకొనలేను.
అతనికి తెలిసిన ధర్మ మొక్కటే—రాజనందనములే
చత్వరైన, దుష్కలకు లేపోవనములో చోటే లేదు
గదా. శకుంతలావననములే యథార్థములైన ఆశ్రమ-
ములో అంతకంటె చోటులేదు. భర్తృగృహమందు
సరికి దాపీత్వమైన విహితవిధియే కావున. ధర్మ
నిర్వహణములో మునిపుత్రుని హృదయములో బారి
కూడ లేదు. ధర్మ మింత నిష్ఠురమా?

శకుంతలదుష్కంకుల ప్రణయము రహస్యప్రకృ-
తము. యావత్ ప్రేకమున నడచిన గాంధర్వ
వివాహ మది. కామకేటలితమైన గాంధర్వములోని
ప్రణయమునకు స్థిరత్వము లేదు. అది కనుజేదురు.
(Love at first sight) అట్టి ప్రణయమునకు దాం-
పత్యధర్మవిర్యపాణాధికారము లేదని కాలిదాసు
అభిప్రాయము. కథాసంవిధానములో అంతర్వర్ణి-
తముగా పొందుపరిచిన జీవితపరామర్శ. ఈ రహస్యమే
కుమారసంభవములో గూడ కన్పట్టుచున్నది. వసంత
పుష్పలంకృతమై సమీపించిన పార్వతిని జూచి
నవ్వుడు—కొంఠుడు లి కేంద్రియవదయ్యి చంద్రోదయా

రంభమున అంబురాలవలె ఈమల్లెరిలు పక్ష్యద్యు-
డైవాడు. అప్పుడే ఆమెను గాంధర్వవిధి పరిగ్రహించ
వచ్చును గదా? కాని, అట్లు చేయలేదే! ఇంద్రియ
వికారమునకు కారణభూతుడైన కాముని భిష్యముచేసి
స్త్రీసాంగత్యమును పరిహరించి తిరిగి విద్వక్లవ్వపమాధి
నిష్ఠుడైవాడు. పార్వతి తన రూపమును నిందించుకొ-
నుచు తపస్విని యైవది. పార్వతిలిపవస్తు ఫలించినది.
మాయాబ్రహ్మచారియై పరమశివుడే ఆమె ననుగ్రహిం-
చినాడు. ఇక లోటేమి? ఇకనైన వారు గాంధర్వ
మును స్వీకరింపవచ్చునుగదా! ఇక గాంధర్వమునకు
తావు లేదు. ప్రణయచాంచల్య మేనాడో నశించి తన,
పరిపూర్ణమై స్థిరపాదామినివలె చలువొందుచున్నది.
అప్పుడు మంత్రపూర్వమైన గాఢాస్థ్యమునే పార్వతి
పరమేశ్వరులు స్వీకరించిరి. అరుంధతి ముత్తయిదున.
పద్మము పూర్వోహిత్యమును నెరవీరి. హిమవంతుడు
సమంత్ర కన్యాదానము చేసెను.

కాని శకుంతలావివాహ మట్టిది కాదు. యావ-
త్ ప్రేకమునకు మారరాని ఫలము రాజసభలో శకుంత-
లకు సంభవించిన వియోగము. ఇది అనశ్చయముభోక్త
వ్యము. దానికి కార్జురపుడు బాధుడు కాదు. అతనికి
వచ్చిన పని అయిపోయినది. వృద్ధగౌతమిని మరలించు
కొని కార్యమువితో గలసి ప్రయాణమైనాడు. శకుం-
తల డిక్కులేవిదానికలె నిలిచిపోయినది. అటు కన్న
వారు, ఇటు పెంచినవారు, కుడకు పరిగ్రహించిన భర్త-
అందరును వదలివేసిరి. ఒకమారు రాజావంకను, మరి
రెండుమారు గౌతమయౌవన తీర్ణదృక్కులు నెరవినది.
కాని గౌతమహావ దివరకు వదలిపోయినది. ఇంతకంటె
వేరు బ్రాజెడి ఏమన్నది? నాయికను చంపకుండ
గనే కాలిదాసుకవి ఆర్థ్యదృష్టిబ్రాజెడిని కల్పించి
నాడు! కాలిదాసు కళోరహృదయుడు. తల్లీ! ఆకా-
శనాణీ! భారతములోవలె నీ విపులైన నోరువిప్పి
నిట్లోడిసిని కాపాడజాలనా! — ఏమి-ఏమూలనం-
డియు చచ్చకు కూడ వివరములులేదే! ఏమి నిశ్శబ్ద-
ము. ఏమిని స్తబ్ధత! ఒక్క నిట్టూర్పుగూడ ప్రసరించుట
లేదే! ఏమి కాలిదాసు కవిచాతుర్యము!! ఇట్టి నాట-
కీయమైన అర్థ్యదృష్టి పన్నీ చేతమును పంచమాంకములో
కవి పొందుపరచినాడు. పూర్వోదాహృతములైన

వారును శ్లోకములును పన్ని వేళకల్పనములకు ఆయువు పట్టులు.

కాని 'కాకుంఠలే చతుశ్లోకంక' అను వాక్యము నాటకములో విశిష్టత చతుర్థాంకమున కొనసాగుచున్నది. ఈవినుర్మశ్లోకములోని అభిప్రాయము మక్తభావగ్రస్తముగ చెప్పబడినది. కావ్యములలో నాటకము రమ్యము; నాటకములలో శిశుంతల ఉత్తమము అనునప్పుడు కవినిష్ఠ నాటకము వివాద కన్నదుచున్నది. కావ్యసారము నాటకము. ఆ నాటకములోని పాత్రము కాకుంఠలములో నున్నదని, అందునను చతుర్థాంకమున నున్నదని చెప్పబడును. చతుర్థాంకమున కణ్వునుపొన్న కన్న నిష్ఠకలె పెంచిన శిశుంతలను అత్తవారింటికి పంపుట వర్ణితము. కణ్వునితోపాటు ప్రకృతికూడ శిశుంతలనియోగ భారమున దుఃఖించినది. 'యాభ్యుత్పత్త్య' మొదలుగా గల శ్లోకచతుష్టయ మిహుఘనవ్యభవ మధురాతిమధురముగా వర్ణించుచున్నది. అందుచేతనే 'తత్ర శ్లోక చతుష్టయం' అను ప్రశస్తి కల్పియుండును. కాని యీ చక్కని కవిత్వమునకే నాటకములలో 'కాకుంఠలము' నకు ప్రథమస్థానమును, చతుర్థాంకమునకు విశిష్టత గావలెననుట పొడగదు. నాటకములో కవిత్వమున కంటె ప్రధానధర్మములు కలవు. ఒకవేళ కవిత్వము నకే కావీగాను కాకుంఠలనాటకమును వ్రాసియుండిన

దానిని అతడు శ్రవ్యకావ్యముగా వ్రాసియుండునుగాని దృశ్యకావ్య మొనరించియుండదు. కావున ప్రకృతి వర్ణనాత్మకమైన చతుర్థాంకమును, మధుర భావాన్వితమైన ఆ శ్లోకచతుష్టయమును కాకుంఠలనాటకశిల్పము నకు తార్కాణములు కావలవు. ఒకవేళ 'కాకుంఠలే చతుశ్లోకంక' అనుదానిని సమ్మతించిన, ఆ శ్లోకములో పూర్వోత్తరార్థములకు వైరుధ్యము గోచరించును. కావ్యబాలములోని మేలిగుణము నాటకములో నున్నది. పరే! నాటకములలో కాకుంఠలము శ్రేష్ఠము. కాని ఆ కాకుంఠలనాటకములోని గొప్పతనము చతుర్థాంకమున లేదు. ఒకవేళ- ఉన్నయెడల అంతేవరకు కళ భారతములోనిదే! భారతములోనూడ కలదని చెప్పవలసినచ్చును. అప్పుడు 'కావ్యేషు నాటకంరమ్యం' అన్న పూర్వవాక్యమునకు వ్యాఖ్యానము సంభవించును. కావున నాటకీయమైన పంచమాంకమునకు, పూర్వోచాహృతములైన అందరి శ్లోకచతుష్టయమునకే యీ ప్రశస్తి దక్కివలెను.

కావ్యప్రీతిలో యాచునప్పుడు ఈ శ్లోకమును

"కావ్యేషు నాటకం రమ్యం

నాటకేషు శిశుంతలా

కాకుంఠలే పంచమాంకం

తత్ర శ్లోకచతుష్టయం"

అని మార్చిన ఎక్కువ అర్థవంతముగా నుండును.

వీరవల్లడు

[అభ్యాయక]

= శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ =

3

ఆ పద కడవం తెట్టను-ఓపి శుభం వైవదాని వొడగూర్చును మా. కీపుట్టువునను పొందు-వైపుపాలగు నిన్ను చూపి చనియె మహాత్మా.

అనే పద్యము చదువుతున్నాడు మునసబు గారు. ఇంకా సరిగా తెల్లవారలేదు. ఆయన భార్య వెంకాయమ్మగారు వాకిట్లో ముగ్గులు పెడుతోంది. ఆయన అప్పుడే ముఖం కడుక్కున్నాడు. ఆ కవపడి కవపపడి వెలుగులో అద్దం చూచుకొని నామం పెట్టుకుంటున్నాడు. వారు కమ్మవారు. ఆయన ప్రతి దినం తెల్లవారకముందే లేచి కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకొని వీధిఅరుగుమీద గడపమొగడల కూర్చుండి దంత భావన చేసి, శోచా, తిరుమణితిరుమాళ్లాల దిద్దుచూ భాగవతంలోపి, భారతంలోపి పద్యాలు చదువుకొంటాడు. ఆరుగంట సేను అక్కడికి వెళ్లాను. సేనూ అప్పటికే లేచాను. మాదారపాలం పదిహేణాలైంది గూడేసి. నాలుగైదురోజుల్లో కొడదా మనుకుంటున్నాను. ఇంతలో సన్నగా వాకు కలురు తెలిసింది. మునసబుగారి ఆవుకి ఏదో దొమ్మ వేసింది. ఊల్లో ఏ పశువుకి జబ్బుచేసినా వైద్యం చేసో, గవల గూడెంలో వీరయ్యా. మునసబు రాయప్పగారి పశుం చేరి నన్ను పిలుస్తాడో పిలవడో. వీరయ్య ఊల్లో లేడు. నేనే ఏదో పని ఉన్నట్టు వారి వాకిటిముందుగా బయల్దేరాను. మునసబు కొంచెం నోటిదురుసువాడు. అయినా బోళావాడు. అట్టే పట్టుదల లేనివాడు. సేను కవపడిలే ఎట్లాగూ పలకరిస్తా డని వాకు తెలుసు. అందులో ప్రాద్దున్నే భక్తిగా పద్యాలు చదువుకొందే వేళాయెను. అనుకున్నట్టుగానే “ఒరే,

వల్లా, మవ్వేనా” అన్నాడు. “ఆవును కాశా” అన్నాను. మునసబు వాకన్న పదేళ్లు చిన్నవాడు. వాకు మనుమడువరుస. “ఒరే, ఆవుకి దొమ్మవేసింది. ఆవును పోయి చూపి ఏదన్నా పోసిపో” అన్నాడు. సేను “కాశా, ఆ పద్యం మళ్ళీ చదువు” అన్నాను. ఆయన మళ్ళీ చదివేడు. చదివి “అని కృష్ణభగవానుణ్ణి భర్మరాజయ్య అడిగేడు” అన్నాడు. సేను “నీవు కృష్ణమృ అంటి దొరవు” అన్నాను. మునసబునకు చప్పన తెలియలేదు. నే నావుని చూశాను. నోరు తెరచి నాటిక ఇరికలపెట్టి ‘అంబా’ అవలేకుండా ఉంది. పాడిఆవు. శోచా మునసబు ఆవుమట్టిగ గాని పోషుకోడు. ఆయనకేల్లి ముసలావిడ, గానమ్మ, ఆవునెయ్యిగాని వుచ్చుకోడు; ఆవుమట్టిగగాని పోషుకోడు. ఇది కల్లీ కొడుకుల వ్రతం. ఆ ఆవుకి నెయ్యి ఉపచారాలు చేస్తారు. ఊల్లో వీరయ్య లేడు. నన్ను పిలవటానికి మొగమాటం పడ్డాడు. నే నావును చూస్తూంటే గానమ్మ వచ్చింది. “ఓరి వల్లా, మాయ దారివాడా, ఎక్కడికి పోయావు, రెన్నాళ్ల పట్టి ఒట్టి సాంచారుమెకుటుంబం లింటున్నాం” అన్నది. మునసబుగారి ముంగిటి వసారాలో ఎప్పుడూ వెదురు గొట్టం చూరులో చూర్చిఉంటుంది. అది నేనే తీసి కంచలపెంట వెలికి మందాకు తెచ్చి పసరు పిండి గొట్టంలో పోసి ఆవుమెడపందిట్లో పట్టుకొని మందు నోట్లో పోశాను. “పరవాలేదు, ప్రాద్దు నడితెల్లికి తిరిగేటప్పటికి ఆవమ్మ కేరకు మట్టుకుందన్నాను. నే నావుకి చికిత్స చేస్తూంటే ముసబు వచ్చి ప్రక్కనే నిలుచున్నాడు. గానమ్మ కొంచెం దూరంగా నిలుచుంది. మందు పోయటం అయిందార్యత. ముసబు అన్నాడుకదా, “ఒరే కాశా,

“నేను కిష్టమృ నన్నావుకదా. అంటే ఏమిటి?” అని. ఇంతలో గానమృగా రన్నది—“ఏరా వల్ల, నీవంటి నాడవై మీదారల్ని తీసుకోరాలేవా? ఆరాయప్ప మాయం మాడిపోయి, ఆడు పిల్లల్ని ఎళ్లకొట్టాడు, నీవేమో పట్టించుకోకుండా ఉన్నావు. నా కొడుకు రాయప్పపక్షం చేరాడు. ఇదంతా ఉదయ బాసపడేందుకు రాలేదు లే. విదవకాలం వచ్చింది. ఇంకా ధర్మం ఎక్కడ? నే చెబు తున్నాకదా. ఈజీరు పట్టపగలు తగలకుతుంది. చూస్తూఉండు” అంది. “నేను “ఆ ధర్మపురోహిల పోయి చాలా రోజులైంది. జీరి ముప్పలు ధర్మం చెయ్యకపోతే మరెవ్వరు చేస్తారు? నేను ముప్పై ఏళ్ల పట్టి చూస్తున్నాను. ఈ దొడ్లో గొడ్డుకి జబ్బుచేసి ఎరగను. అందులో పొడిఆవుకి దొమ్మ వస్తుందా? పెద్దదొర ఉన్నప్పుడు—పెద్దదొర అంటే ముప్పలు తండ్రి—ఈ ఇల్లు ఉరుకుంలా సుఖంగా ఉండేది.” అన్నాను. ముప్పలు “ఒకే తాతా” అన్నాడు. నేను “బాబూ, బాబూ, కుమించు. ఏదో పెద్దయండా కొడుకుని అన్నాను” అని అన్నాను. అన్నాను, పెళ్లిపోతున్నాను. వెనకనుంచి గానమృగా రంటింది: “ఒకేనాయనా, మన కిది కేసుం కాదు. వీరడు కల్లా కపటం ఎరుగని ముందాకొడుకు. ఆ చచ్చి పోయిన బ్రాహ్మడు ధర్మరాజు. ఇది వాళ్ల గడ్డ. వాళ్లది పెద్దమండ. అది పిల్లలు అలోచిస్తూ అంటూ వర్ణారంటే ఈ జీరుకి కొట్టితీరుతుంది” అని ఏమేమో అంటింది. నాకు తెలుసు. ఇది చాలని. ఇంక కరణము, నాయకుడు ఉన్నారు. ముప్పలు ఎడ్డం అంటే కరణం తెడ్డం అంటాడు. కాని కరణానికి మా దొర చాలా చేకాడు. మనసయిన పట్టి కరణంకూడా తిరిగిపోతాడని నమ్మకం లేదు. ఆయనకు వేరే పాచిక కెయ్యారి. అది నెమ్మదిమీదగాని కుదురుదు. ఈలోపుగా నాయకుణ్ణి తిరగతీయారి. నాయకుడు సాయబ్బు. అతనికి అరవై ఏళ్లుంటుంది. అతని కొక్కడే కొడుకు. పదేళ్లవాడు. అతని పేరు శివేరు. ఈనాయకుణ్ణి మాజీరు తీసుకోవచ్చింది మాదొర. నాయకుడికి యానాదిగంగడికి స్నేహం. పూర్వం ప్రతిపల్లెటూరికి ఒక యానాదివాడో,

యందువాడో కాపలాఉండేవారు. వాళ్లు ఉన్న స్వాగ్ధా ఉల్లో దొంగతనం జరగటానికి పిలుచేదు. చేస్తే వాళ్లే చేసేవాళ్లు. చేసినా గుడ్డా, గోటి, చెంబూ, తప్పేలా, కుంబెడో మానెడో తొన్నలూ యీలాంటి వస్తుకపోయేవాళ్లతప్ప దోచుకపోవటా లుండవు. ఆ సంగతి నీకు చెబుతానుగా. ఈ గంగడికి నే నంటే భయం. ఎందుకంటే గంగడు కన్నావ పోయి కన్నావ వస్తాడు. మన జీరు చుట్టుపట్ల ముప్పై నలభై ఉల్లల్లో ఉండే కాపలాల వాళ్లందరికీ వీడు నాయకుడు. వాడు చీకట్లో నేల మీద పడుకొని బల్లివలె చేతులమీద పడి పరుగుల దూరమైనా కప్పగంతులుగా చాటిపోతాడు. కోలుపు కట్టనీడలో దాక్కుంటాడు. వాడిని బ్రహ్మదేవుడు పట్టుకోలేదు. నా దొకసారి ఒక కమ్మవారింట్లో కన్నం వేస్తూంటే, నేను పిళిచెంబు పోతున్నాను. వాడు అలికిడి తగిలి బల్లివలె గోడకు అత్తుకున్నాడు. అత్తుకున్నా దెక్కడ? పిళిగోడకు తేగురుపెదరాలు పెడితే ఒక పరదాలో కలిసిపోయినాడు. అప్పుడు వాణ్ణి కనిపెట్టటానికి కన్ను చాలదు. దగ్గరకు పోయినానుయ్యా, వాడు దూకితే పది గజాలు దూకిపోతాడు. వాణ్ణి పట్టుకోటాని కొకటే మార్గం. నేను నుంచున్నవాణ్ణి నుంచున్నట్టుగా వాడి దగ్గరకు వుప్పించి చూకేను. వాడి రెండు చేతులూ నాచేతుల్లో ఉన్నై. వాడు ఇనపత్తిగవంటి ముందాకొడుకు. ఆమదం పూసిన చువ్వకట్టల్లే వారి పోయేటంత సులువు తెలిసినవాడు. అల్లాంటివాడు నా పట్టు తప్పించుకోలేకపోయినాడు. ఎట్లానూ తప్పించు కోలేము కదా అని తెలిసి “పల్ల య్యా, ఇంక పడులు” అన్నాడు. నేను “మవ్వా” అని వదిలేను. అప్పటి నుంచీ నేను గంగడిచేత ఏమి చేయించలేను? వాణ్ణి విలిచి “ఏమయ్యా, ఇది నాయమేనా? మీనాయకుడు రాయప్పవైపు చేరాడు. మా దొరలూ దొరపానీ లేని పోయినారు. నీవు చూస్తున్నావుగా” అన్నాను. వాడు “మనసలు మనవై పేనా” అన్నాడు. “ఆ. ఇవ్వార నుంచీ మనవేపే” అన్నాను. గంగడు “ఏదే తింటు పాయలూ మన వైపేను” అన్నాడు. నేను “నీవు మాట్లాడి అయిన్ని మనవైపు తిప్పిలి” అన్నాను.

గంగడు "నీవు శేవు ప్రాద్దువ రా. నీకు చెప్తానుగా" అన్నాడు. మరునాడు ప్రాద్దువ శేవు గంగడి గుడిశకు వెళ్లాడు. అక్కడ శేవు సాయలు ఉన్నాడు. నాయకు డిల్లా అంటున్నాడు. "ఒరే గంగా, అది మా తాతయ్య థాళి. అది మావాన్న వాడుకున్నాడు. వాకు ఇచ్చాడు. కొండలో ఉన్న కుంచెడు జొన్నలూ తీసికుంటే తీసికున్నావు. ఆ చెంబు వా కిచ్చే చెయ్యి" అని. గంగ డా రాత్రి నాయకుడింట్లో అవి ఎత్తుకో వచ్చాడు. గంగడు తొగక్కుండా వెగక్కుండా "నీ యింట్లో ఎవరూ దొంగతనం చెయ్యలేరన్నావే" అన్నాడు. నాయకుడు "అరే! నీవు చేస్తావని నాకేమి తెల్సని. మరింకో చెప్పడైనా ఆయితే మట్టిలు విరగతీస్తాను. నీవు వస్తావనే నేను అనుకోలేదు," అన్నాడు. గంగడు "నీకు కావలసినదే జొన్నలు తీసుకో. చెంబు నాక్కావాలి" అన్నాడు. నాయకుడు "మున్నులుతో చెప్పుతా" వన్నాడు. గంగడు "మున్నులుతో చెప్పేటట్టుయితే చెంబుకూడా తీసికోపో. నీయింట్లో ఎవరూ దొంగతనం చేయలేరన్నావు. అందుచేత చేశాను. మనసయితో చెప్పుకుంటేట్టుయితే చెందూ తీసుకోపో. నాతో పండే మాడేవు. నీ యింట్లో నేను దొంగతనం చేస్తే నే నడిగింది యిచ్చి నీ వస్తువు నీవు తీసికెత్తా వన్నావు. కనక నే నడిగింది యిచ్చేసి నీ తాతచెంబు తీసికెళ్లు" అన్నాడు. నాయకుడు "సరే, అడుగు ఏమడుగుతావో" అన్నాడు. గంగడు "నే నడిగిది ఏమీలేదు. వల్లడూ నేనూ ఒక పక్షం. నీవు మానవ్యన ఉండాలి." అంటే నాయకుడు "నాయప్పగారి విషయమా? నాయప్ప పెద్దరైతు. ఆయనతో రిజిస్ట్రా నా కెందుకు" అన్నాడు. "నేను "నాయప్ప పెద్దరైతా, వాదొర పెద్దరైతా? నాదొర చెప్పిపోలే నాయప్ప మరీ పెద్దరైతు వివాదు కా లోయ" అన్నాను. నాయకుడు "నన్నేమి చేయమంటావో చెప్పు". అన్నాడు. గంగడు కోపంకొద్దీ "నీ కంట యిత్తం లేకపోతే నీచెంబు నీవే తీసుకెళ్లు" అని చెంబు వాకిట్లో పడేశాడు. నాయకుడు నవ్వి "అరే, గంగా, ఏమిరా అంత పొగరు? నీకు? నేను మాపక్షమే పో. చెంబు నీవే మాయంటికి తీసుకోరా" అని చెల్లిపోయినాడు. గంగడు "యింక చెదిసిపోడులే. తాత

చెంబుకోసం అంత ఏదీచేవాడు నాయన్ను కదలి ఎక్కడికి పోతాడు?" అన్నాడు.

ఇంక కరణం ఉన్నాడు. కరణాన్ని ఎట్లా సాధించాలో తెలియలేదు. నాయప్ప, కరణం యద్దరూ బంధెవుపోనవాళ్లు. కనక యద్దరినీ విడతీయటం కష్టం. ఆయనా మున్నులు, నాయకుడు నాపక్షం. అయితే కరణం వెన్నుతిగా నాపక్షం తిరుగుతాడులే అని దైర్యం. కాని ఎత్తొకటి చేసి యాద్దానునీసిందింది. కరణంగారికి చెప్పుల జోళ్లు సువా ఒకటి ఉంది. దాగుచేతులు పెట్టి, అద్దాలు పెట్టి, బవారసు కుంచెలు పెట్టి, కిట్టు ఉండేటట్టుగా పాదమంతా పూజలలో చేసిన చెప్పులుగాని తొడగదు. ఆయన కనక దోకు ప్రతి మూడువెలలకు క్రొత్త జోడు కావాలి. ముదిగ పొచ్చుకు చెట్టివాడు. వాడు ఏదాదికి మాడు జోళ్లు కుట్టి యివ్వాలిసేరే. అందులో ఒక జోడా అటూ యిటూ కాకుడదు. ఆ మరునాడు క్రొత్తజోడు తొడిగి జోడా. పొచ్చుకు జోడిచ్చాడు. దానికి వెన బట్టో ఆమదం పోసి ఉంగటాలకు వారలకి నువ్వుల మానె రాది పాదం అంతా కొచ్చిరినూనె పూసి వా కిట్లో ఎండపెట్టాడు. వారింటి ప్రక్కనే ఒక కమ్మ వారి ముసలమ్మ ఉన్నది. ఆవిడకు అనరై వీండ్లు. కరణంతో ఆడవా న్లెవ్వరూ మాట్లాడరు. అవి దొక్కలే మాట్లాడుతుంది. ఆ మాట్లాట్టంలో ఎక తెకేలుగా మాట్లాడుతుంది. ఆవిడ కాయన అల్లుడు వరస. ఆ వరసమీద పెట్టి ఆయన పొట్లో చేసిన తీర్పు లన్నిటిని ఎత్తిపొడుస్తూంటుంది. ఆయన మరీ అస్యాయం చేస్తే ఉరంతా యాగి చేస్తుంది. ఆవిడంటే ఆయనకు భయం. "వా కెవరన్నా భయం లేదుగాని అరై, నీవంటే భయం అన్నా" అంటాడు. వాళ్ల యిల్లా వీళ్ల యిల్లా అనుకొనే ఉంటుంది. నే నామధ్యాన్నం పూట అటు వెళ్తూంటే ఆవిడవాకిట్లో నిలుచుంది. ఆవిడ కదుగుసుందానే యీ చెప్పులు ఎండలో ఉన్నై. ఆవిడపేరు రంగమ్మగారు. ఆవిడ మంచిమాటకారి. వారం బడి పోయేవాళ్లి నన్ను పిలిచి "ఒరే వల్లా, కరణంగారి క్రొత్త చెప్పులు చూశావుట్రా" అంది. నేను "ఆయన నేమి భర్మరా" అన్నాను. ఆవిడ పగలపడి నవ్వింది. నవ్వివానిడ ఉరుకోక కరణంగారు వాకిట్లో కూర్చోని

వ్రాసుకుంటున్నాడు. ఆయనదగ్గరకు వెళ్లి "అల్లుడూ అల్లుడూ, విన్నావా వల్లదేమంటున్నాడో" నేను కరణంగారి క్రొత్తచెవులు చూశావుట్రా అన్నాను. వీడి ఉప్పురాయి మండ, ఆయన పేమి ధర్మరాజు అంటున్నాడు. ఆయనపేమి మహారాజు అసాలిగాని ధర్మరాజు అంటాడా? నీవు ధర్మరాజావా? నీవు ధర్మరాజాన్నా, రాయప్ప కృష్ణుడున్నా" అన్నది. కరణంగారు అదేమి చిత్రమో వానంక కోపంగా చూట్టం మొదలుపెట్టాడు. నేను "దోరా, నే నల్లా అనలేదు. మహారాజో, ధర్మరాజో వాణేం తెలుసు, ఏదో లోక పామెలగా అన్నాను" అన్నాను. రంగమ్మగారిల్లా అంది: "అవునయ్యా, రాయప్పని వెనకేసుకొని వాడి చిన్న కొరలని నీవు పూట్లోంచి వెళ్లకొట్టావు. వాడికి కోపం రాదా. ఉన్న మాటంటే ఉలుకెక్కువ" అని "నీ కిది తగదు. నువ్వు, ఆ మనసలూ ఆ రాయప్పపక్షం చేరకపోలే యింత దూరం వస్తుందా. ఆ యిల్లాలు పాపం ఉల్లో ఉంటానికి వీలులేక యింత నీకటి నెత్తిన వెనుకపోయింది" అన్నది. కరణం "వాడేమందమ్యా. మనసలు చీరుకున్నాడు. మనసలుదికాని వాడే ముంది? రెట్టల్లో వాళ్ల దొరపేరే ఉంది. వీళ్ల దొర పేరు కొట్టేసి రాయప్పగారి పేరు వ్రాశావా? ఎవరన్నా వచ్చి అడిగితే పాలం వాళ్లది కాదంటావా?" అన్నాడు. రంగమ్మగారు గమనించి అన్నదికదా "ఎందు కంటావులే. వాళ్ల దొర నిన్ను బాగుచేసిన చెయ్యటానికి ఆయన బ్రతికిఉన్నాన్నట్లా అన్నయ్యా అన్నయ్యా అని ఆయనవెంట నుండేవాడవు. నీవు ఆయనకు పుట్టెడు తోన్నలు బాకీపడితే పోనీ లేరా తమ్ముడూ అని వదిలిపెట్టాడు. నీ పాలం ఆయన ఉన్నాన్నట్లా ఆయనగొడ్డతో త్రొక్కించిపెట్టే వాడు. నీ కొకటి చేసి ఒకటి చేయలేవా? మనసలుగీ నీకు కడులాస్తే నిన్ను వెనకేసుకొని పాధించిపెట్టాడు. నీవు ఈజీరు సంపారంతో రాకముందు వారింట్లో పడేళ్లు తిన్నావు. ఏమన్నా అంటే "ఎవడిగోడం పెట్టేడు. ఊరికి కరణం కొవాయి నన్ను తెచ్చుకున్నాడు. ఈ అమితమధ్యం నాకు ఆయన కాకపోలే మరెవ్వరు పెడతా"రంటావు. అబ్రాహ్మణులు ఈ వూరికి నిన్ను తీసుకొరావట మేమి? అందరినీ తీసుకవచ్చారు.

అందరికీ తమ్ములకు చేసినట్లు చేశారా" అని మొదలు పెట్టింది. కరణం "పోవమ్మ, నీ గోల ఎప్పుడూ యిం లేను" అన్నాడు. రంగమ్మగారు "నీవు ఇట్లా అంటు కాదు. మళ్లీ వీళ్ల దొరని ఈవూరు తీసుకోవచ్చి నిల పెడతాను అంటే బాగుపడతావు. చెప్పుకున్నాగా" అంది. ఇంతలో ఎక్కడికో ఒక గొడ్డు వచ్చి మరద కాళ్లతో ఆయన ఎండపెట్టిన క్రొత్తచెవులపత్ర త్రొక్కిపోయింది. కరణంగారి ప్రాణం పైది పైవపోయింది. ఆయన ఆగేపని, ఆగేదకామందుని వంద తిట్లు తిట్టేడు. రంగమ్మగారు మువ్వను నీవులు వచ్చుతూ కూర్చుంది. ఆ చెవులు నీళ్లతో కడిగితేగాని పనికి రావు. కడిగితే బిజ్జలగుస్తవి. చెవుల పొంకం వెడిపోయింది. రంగమ్మగారు కరణంకోపంచల్లారిం రిక్యార యిల్లా అంది: "నేను చెప్పలేదా, ఎడటివాడి మే లోర్య కేకపోతే మన పరదా నుంట కలుస్తుందని" అన్నది. వాదారిని నేను వెళ్లి పోయివాను. సాబ్బడికి పినరండ్ర కొడు కొక దున్నాడు. వాడిలాంటి చెవుల జతలు చేసి ఇతర ఊళ్లు వెళ్లి పంచెడికి చూసెడికి అమ్మి వస్తాడు. వాడిదగ్గర ఇంతకంటే మంచి జోదొకటిరయ్యదులో ఉంది. నేను వాని వదిలి ఆ జోడు కొన్నాను. మరువాడు ప్రాద్దున్నే ఆ జోటితో కరణంగారింటికి వెళ్లాను. కరణంగారు వీధిలో నిలుచున్నాడు. ఉత్తరీయంలో చుట్టిన జోడు తీసి ఆయనకాళ్లముందు వేసాను. ఆయన కాళ్లపదేని ఆనందం వచ్చింది. "ఎక్కడ తెచ్చావురా ఈజోడు" అన్నాడు. నే "నెక్కడ తెస్తే ఏమిదాటా. మీకు బాగుంటే తీసి కోండి" అన్నాను. ఆయనముఖం, ఆయనకన్ను నా పక్షన ఉండిపోయినై. ఇట్లా ఊరు నావైపు తిరిగింది.

౪

అజోజన జోన్నగూడు మారుస్తున్నాను. అందరూ మర్యాదలు తిని వచ్చారు. కొంచెము మబ్బువేసింది. చల్లగా ఉంది. ఎడ్లకు బంతులుకట్టి త్రొక్కిస్తున్నాను. త్రొక్కిస్తూంటే పారేళ్లలో ఒకడు పడం మొదలుపెట్టాడు. అందరూ అందుకున్నారు.

పాడుకున్నారు. వా కెప్పుడూ పదం పాడే అలవాటు లేదు. రాయప్పగారి పెద్ద పాలేరు ఉన్నాడు. వాడూ, రాయప్పగారూ ఏమనుకున్నాకో వాడు వాతో కాస్త ఎకచెక్కలుగా మాట్లాటం మొదలు పెట్టేడు. నేను చూశాను. నేను చూ గూడెంలో పెద్ద వాణ్ణి. నన్ను తూలికూట ఎవడూ అవదు. నన్ను కొంచెం గోప్యంగా చూస్తారు. వా డిట్లా మాట్లాడు తూంటే తక్కినవారల్లకు కొంచెం కోపం వచ్చింది. నేను తమయింది తీసుకున్నాను. ప్రతిమింది రాగాన పడు తోంది. వాళ్లలో నూ అప్పకొడు కున్నాడు. వాడు కొంత పట్టుకోని కంటలు లాగుతూన్నట్లుగా నటించి రాయప్పగారి పెద్ద పాలేరు పీటమండలం వేసికొట్టేడు. వాడు కూలబడ్డాడు. అందరూ నవ్వేరు. వాడు తిరిగి మళ్లీ మా మేనల్లుణ్ణి కొట్టబోయినాడు. మావాడు వాడి కండువందా పారిపోయి “ఏదో రగిలింది, నిన్నేమి కొట్టాలని కొట్టేవా?” అన్నాడు. ఇదంతా పెద్దరవధ కింద దిగింది. రాయప్పగారికి వాతో తెలిసింది— మూలో మాకు తగాదాలు పెడితే తన చని ఏమీ సాగ దని. ఈ తగవుతో నూర్పిడి కొంతసేపు పొగలేదు. ఆయన ఎన్నికలు వేసినా, బంతులు తోలేవాడు లేదు; కంకులు లాగేవాడు లేడు. పని అట్లా అగి పోయి పంచాయతీలోకి దిగింది. చివరకు నలుగురు పాలేళ్లూ కలిసి “ఒరేయి అల్లాయి, వల్లడు మన కులంలో పెద్దవాడు. వాడంటే తిరంతా కూడా మర్యాద, వాణ్ణి పట్టుకొని ను ద్వితా అంటూంటే మే మెవళ్లం ఒప్పుకోము. నైగా నీ చెంతేస్తూ వాణ్ణి ఆ మాటలూ యీ మాటలూ అంటే వాడేమైనా పలి కేదా? నీ మాటలే గానీ పోయినై కాని. బాగా ఎరిగి కైలో” అన్నారు. నైగా “వాడికి ఏమీ పొచ్చేమిటి? వాడిదొరలు పెద్దవాళ్ల కంటంలో మే ను ద్వితా అట్లాగో వాళ్ల పొలాల్లో వాళ్లట్లాగ. ఇవ్వాలి ఆదొరలు పని వాళ్ల గుంట్ ఇక్కడ ఈ దొరగారు చేయిస్తున్నారు పొలాలు. నవ్వు వాణ్ణి కొట్టేమంటే, ఇప్పున్నాను అత్తాయి, మన గూడెం అంతా రెండు పక్షాలు అవు తుంది. మూడి తీసుకోవెల్లి దూలాన నుచ్చుకున్నా” పని చివాట్లు పెట్టేడు. వాడూ చప్పుపడి తీసుకున్నాడు. రాయప్పగారు కొంచెం మద్దరిచ్చారు. “ఏదా, ఒక్క

పొగడుతెక్కి కొట్టుకుంటున్నారు. గూడెంలో పక్షాలు పడతయ్యా ఏం? తిరమకున్నారా మరేమను కున్నార? చమడా లెక్కతీస్తాను. వల్ల డేమి దొరా ఏమిరా? కొంత కానికి తగులుకుందా? వాడు కొట్టా లనే కొట్టేడు. చూడు వీణ్ణి ఏమిచేస్తానో. తేపు ఏరు వాకవున్న మినాడు యీ పెద్దపను తీసివేస్తాను. వల్లడు మీఅందరికీ పెద్దవాడైతే వాడికి వాపాలేరు పెద్దవాడు కాదా” అని ఏవో ఏవో జడుగుకున్నాడు. సరి, అయిపోయింది. మరునాటి సాయంత్రానికి నూర్పిడి అంతా అయింది. తాలుకం కలెక్టి లాగేసి పొగు వేళాము. గింజంతా పొగుచేసి బండి కళ్లంలోకి లూని దానిమీద కూర్చోత పొద్దామని వే నెక్కిన. రాయప్ప గారు “నీవు దిగు, మా పాలేరు ఎక్కుతాడు” అన్నాడు. నేను దిగలేదు. కొంచెంసేపు నేను కూర్చోత పట్టాను. ఇంతలో గాలి ఆగిపోయింది. మళ్లీ గాలితేర మళ్లీలప్పటికి వాళ్ల పాలేరే ఎక్కిడు. సరే, తొన్నలరాజు తయారయింది. ఇంతలో ప్రాధు గుడింది. రాజమీద కంటలు కప్పేము. ఆరాత్రి నేనూ, వాళ్ల పాలేరూ కాపలా పడుకున్నాము. వాళ్ల పాలేరు పేరు ముప్పడు. మేమిద్దరం కూడు తినికల్లా నికి వెళ్లేము. రాయప్పగారు భోజనానికి వెళ్లేడు. నిన్ను మధ్యాహ్నం అంటే ముప్పడు వాతో మాట్లాటం లేదు. అప్పుడు మేమిద్దరం మే అక్కడున్నాము. ముప్ప డిలా అన్నాడు: “మామా, నామీద నీకు కోపం వచ్చింది కామాయి. నాదొరకి అత్తి అంతా కాణేదామని తుట్టింది. నవ్వు పాలేరుగా ఉంటు ఆయన కిద్దం లేదు. ఎట్లాగై నా చిల్లిఖజ్జాలు పెట్టుకొని నిన్ను వెళ్ల కొడదామని చూస్తున్నాడు. వాతో చెప్పారు. నా కెందు కొచ్చింది. చూస్తే దీని చూలంగా మనలో నువకు చెడిపోయేట్టుంది. వేనేమీ పట్టించుకోను. దొరగవక అవును కా దన్నట్టుగా ఉంటాను. ఇంక నీ యిద్దం,” అన్నాడు. మనస్సులో నన్ను వెల్లి పొమ్మని; ముప్పడికి తెలుసు. వాడు అన్నాడుకదా “వల్లడు వెల్లడులే దొరా. నే నంటాను” అని. అని నన్ను గోకేడు. ముప్పడి పెళ్లం వీళ్లాడే రాత్రిల్లు. నేను అన్నానుకదా — “ఒరేయి, నీ భార్య వీళ్లాడే పొద్దులు. నీ వెల్లి వేనే మంచిది. వేనే ఉంటాను” అన్నా

ను. ముబ్బడు బయల్దేరెడు. రాయప్పగారి కేమీ తోచింది కాదు. తిప్పుకొని అన్నాడు. “అది నీల్లాడితే నీ నేమి చేస్తావురా? పురుడు పోస్తావా? సరే నీవూ ఉండు” అని. ఆయనకు నేను ఒక్కణ్ణే ఉంటే భయంకాబోయింది. అట్లాగే పడుకున్నాం. ముబ్బడు గుట్టు పెట్టి నిద్రపో తున్నాడు. నాకు నిద్రపట్టలేదు. ఆయనకు నిద్రపట్ట లేదు. గుట్టకొయ్యలు పొడిచే నేళకు ఆయన లేచి ఇంటికి పోయినాడు. కోమటి “మరువాడు సాయంత్రంగాని కొలగారానికి పిల్లడు” అన్నాడు. నడిపెత్తికి ప్రాద్దు తిరిగేదాకా రాజి రాజిగానే ఉంది. ప్రాద్దు మల్లిం తర్యార కోమటి రాయయ్య కుంచం చంకన పెట్టుకొని రాయప్పగారూ, అతనూ వచ్చేరు. పురికొన, దబ్బవం, ఒత్తిడినంచులు బండిమీద వేసుకొని నేను వచ్చాను. తన నంచులు తమ తెచ్చాడు రాయప్ప. కొలగారం మొదలు పెడతారు. రాజమీద కంకులన్నీ తీసి నూగంతా చేటుతో దులిపేను. రాజిమట్టా గిరిగిరి విఘ్నేశ్వ రుణ్ణి చేసి దానిమీద పసపుకుంకును చల్లి రాజిలో దూర్చాను. రాయయ్య కుంచం పుచ్చుకొని కూర్చు న్నాడు. పాలేరుభాగం నేను తీసుకుంటేనేగాని ‘లాభం’ అని మొదలు పెట్టటానికి పిలువేడు. ముబ్బడు తిలపటాయిస్తున్నాడు. వాడివంక రాయప్పగారు కోపంగా చూస్తున్నాడు. వాణ్ణి తీసుకోమని యిది పరకే చెప్పావో, యిప్పుడే వాడు ముందుకు వచ్చి తీసికోవాలని ఉద్దేశమే. నే నంతా చూస్తున్నాను. వాకు పాపాస్యంగా కోపం రాదు. వచ్చినా ముందూ వెనకా ఆలోచించని ఒళ్లు తెలియని కనం లేదు. ఇప్పు డాలోచిస్తే అప్పుడు నా వొళ్లు నాకు తెలియలేదని తోస్తుంది. వాకు లోపల మండిపోతుంది. నడుము విగించాను. పల్లిక పుచ్చుకున్నాను. రాజమీదికి వెళ్లాను. పల్లిక పుచ్చు కొని పాలేరుభాగం పల్లికిడు బొన్నలు రాజిలోంచి తియ్యబోతున్నాను. రాయప్పగారు కూర్చున్నవాడు వామిదికి దూకి పల్లిక కాలిలో రిన్నేడు. నేను చెప్పేసగా కోపం పట్టరాకుండా ఉందని; ఉరిమి చూశాను. ఆయన “ఎవడురా నువ్వు? వాకళ్లం రాజిలో పల్లిక తీసేందుకు? మబ్బా, నువ్వు పల్లిక తీసుకో” అన్నాడు. నే నన్నామ కదా—“ఇది నా

దొరపాలం. ఈపంట వాదొరది. నే నందులో పాలేరుభాగం తీసికోనేడ” అన్నాను. రాయప్పగారు “నీదొర ఎవ్వరు? నీ వెవ్వరు? నా పాలంలో అడు గట్టావా బండకొయ్య వేయిస్తాను. నీదొరసానీ, పిల్లలూ, పెత్తిన నుడ్డవేసుక వెళ్లారు. ఇక్కడ ఎవరి అబ్బగాడి సామ్యుందని పల్లిక తీశావు? చెట్టి అక్కాయివేమిటా వేశావా పక్క పెరుకులు విరగ తిన్నిస్తాను. పోయి నీ అబ్బగాడితో చెప్పకో” అని పరవళ్లు త్రొక్కుకున్నాడు. నేను “వాదొరపాలమే లేదా? ఎట్లా లేదో చూస్తాను.” అనేటప్పటికి “ఏమి చూస్తావురా ఏమి చూస్తావు? నీవు చూసేదేమిటి? చూస్తాడుట చూస్తాడు! ఏదీ చూడు” అన్నాడు. నేను “చూస్తాగా, చేసి చూపిస్తాను, ఇదిగో” అని పల్లిక పుచ్చుకొని మల్లి శ్రవ్యబోయినాను. రాయప్పగారు వామిద కలబడ్డాడు. కొట్టలేదుగాని చేత్తో తోకాడు. నేను కలబడితే విరిచి పోయి పెట్టేవాణ్ణి. కాని బ్రాహ్మడు. పెద్దరైతు. నేను వ్యవహారం పాధించుకో వలసివచ్చాణ్ణి. ఆయన కొట్టినా నే నూరుకున్నా పని తీరు చెప్పకోవాలి. అందుచేత తీరుకొని, ఈకళ్లంలో నేను కాకపోతే మరెవ్వడు పల్లిక ఎత్తుతాడో ఎత్తమను అని నిలుచున్నాను. రాయప్పగారు ముప్పడి వంక చూచి “తియ్యరా, పల్లిక తియ్య” మన్నాడు. ముబ్బడు కదలలేదు. వాడు ఎంత గడ్డించిగా కదలక పోతే వాణ్ణి “పిరికి నెడవా” అని తిట్టి తానే పల్లికనిండా బొన్నలు తీసి యిదంతా పెట్టి రాయయ్యను కొలవ మన్నాడు. రాయయ్య తిలపటాయిస్తున్నాడు. నేను ఇలా అన్నాను. అదివరకు రాయప్పగారిని ఎప్పుడూ ఎదురుగా తిట్టలేదు. ‘దొరగానూ’ అన్నామని ఇంకో విధంగా పిలవలేదు. అకోజన ఏమన్నావో జ్ఞాపకంలేదు కాని ఈమోక్షరుగా అన్నట్లు జ్ఞాపకం. “వాదొరకన్నీ నీవు వేసుకొని తిండామని చూస్తున్నావు. వాగొంతుకలో ప్రాణం ఉండగా నిన్ను తివనివ్వను. ఈగడ్డతో నా పూర్వలూ వచ్చారు. నీ పూర్వలూ వచ్చారు. ఇక్కడి కొచ్చిన మొదటి కుటుంబాల మిరూ మేమూ. బ్రాహ్మణలో పెద్దకుండ వాదొరది. వాకులంలో పెద్దకుండ వాది. వాదొరతో చస్తేవస్తాను బ్రతికితే బ్రతుకుతాను. వాదొరకు మల్లే తీరు వదిలి

లేచెనా పోతాను, లేకపోతే నా దొరను తీసుకోవచ్చు
ఈ పూర్ణో నిలై నా లొక్కతాను. నాపట్టు శివంగి
పట్టుకో. మాలవాడుకదా హూష అంటే ఎగిరిపోతా
దనుకుంటున్నావు. నేను ఏ గుండెల్లో కూచుంటాను.
నిన్ను పాధించాలంటే లక్షవిధాల సాధిస్తాను. నీయిట్లు
దోయిస్తాను. లక్ష చెయ్యగలగుదును. కాని అవేమి
చెయ్యను. వ్యవహారంగానే సాధిస్తాను. ఇదిగో
ప్రాద్దున్నే లేచిపోకున్నాను. నాదొరసానిని చిన్న
దొరలనూ తీసికోవస్తాను. నాళ్లను తీసిపెట్టేగాని
గంటెకు నీరు పుచ్చుకోను. ఇది ప్రతిజ్ఞ అనుకో.
ఈజ్జో రాముడి గుడి ఉంది. ఆ రాముడి పేరు పెట్టి
శాపం పెడుతున్నా. గుబ్బుకు ఆ పల్లి కడు లొప్పలు
తీసికట్లాడా—గుబ్బడి పెట్టాం నిండు గరిష్ఠి. లొలి
పాడ్తో మలిపాడ్తో నీరాడుకుంది. నేను నోటితో
అనను. ఏమి చేస్తాడో అచేవుడే చేస్తాడు. గుబ్బుకు
పల్లి కడు ఎత్తేదా ఊరంతా రెండుపక్షి లైందన్న
మాటే. ఊరంతా రెబ్బలాలే, కుప్పలు రెగలెట్లు
కోటాలే, దొంగతనాలే. రామరాజ్యం మల్లే ఉన్న
ఊరు పారణ్యకళిందీ రాజ్యం చేస్తాను. ఈ పంఠం
అంతా గుబ్బడితో. ఓయి బ్రాహ్మణా ఇది నీతో
కాదు. నీతో వ్యవహారం చేస్తాను. మాలవాడుగా
వ్యవహారం చేయలే దనుకుంటున్నావు. చేసి
చూపిస్తాను. మాలవాడి వ్యవహారానికి రావనాడి వ్యవ
హారానికి భేదం చూపిస్తాను. వ్యవహారం చేయటానికి
అక్షరంముక్కులు రావాలనుకుంటున్నా వేమో. బుద్ధికి
అక్షరానికి ఏమీ సంబంధం లేదు. సంబంధం లేదని
మాదొర వెయ్యిపార్లు చెప్పాడు. మాదొర ఉన్న
న్నాల్లా అయినవోచేతివెనక చాగిఉన్నావు.
ఇవ్యాళ వీరుడవై వావు. ఈపాలం అంతా నాదొర
తోక్కించకపోతే బంజరు అయ్యేది. అయిన వీధిలో
నుంచాని అరిస్తే “నాయనా నాయనా అల్లా
కాదురా” అని పిల్లిలా ఉండేవాడివి. ఇవ్యాళ కొమ్ము
లాద్రివై. నీకొమ్ము విరగతీయకపోతే నేను మాటాడి
కడుపున పుట్టలేదు.” అని రివరినా బయల్దేరి వెళ్లాను.
నేను వెళ్తూంటే అందరూ నావంక విస్తుపోయి
చూస్తున్నారు. నేను వెనక్కి తిరిగి చూడలేదు.
ఇంటి! పోవటానికి ప్రాణం ఒప్పులేదు. అట్లాగే

బయలుదేరి మాదొరసానిపట్టిల్లు దోగుముఖం పట్టెను.
వెళ్లాను, వెళ్లాను. ఆదారివెంట ఏమాలోచించానో
నాకే తెలియలేదు. ఆలోచనే లేదు. ఒక కట్ట
దారమ్ముట వడుస్తున్నట్టుం దనుకోండి. అఱురు
ఈఱురు వాటి వెళ్తూంటే “ఏఱురు మీ”దని ఎవరై నా
అడిగితే, అడిగిరని గుర్రతప్ప సమాధానం లేదు.
“ఎక్కడికి పోతున్నావు?” అంటారు. ఎక్కడికి
పోతున్నావని చెప్పును. అల్లాగే పోతున్నాను. రాత్రి
ప్రాద్దోయింది. ఒక ఊళ్లోంచి పోతూంటే వన్ను చూచి
కుక్క మొరిగింది. రాయప్పవీడి కోపమంతా నాకు
నానిమీద వచ్చింది. “నేనేమి ఎరుకలవాణ్ణా,
యానాదివాణ్ణా, పాములవాణ్ణా, నన్ను చూసి
మొరుగుకుంది” అని నాన్ని కట్టతో కొట్టేటంత కోపం
వచ్చింది. ఛీ, ఛీ రాయప్పనే కొట్టలేదు, దీన్ని
కొట్టటం ఎందు కనిపించింది. ప్రాద్దునెవ్వడో తిన్న
బుర్రు కడుపులో ఆకలి నుండిపోతోంది. ఎవరి
వడిగినా ఇంత కూడు పెడతారు. నేనెవరినీ అడగకలవ
లేదు. ఎక్కడనై నా పరుండి నిద్రకోలేగాని మల్లి
నడవలే ననుకున్నాను. కూర్చోకుండా ముచ్చె
అవడైనా ఒక్క చిగువున పోయేవాణ్ణి-నా కాలోజన
ఆకలిచెయ్యటం, కాలి నొప్పులుపట్టటం నాకే చిత్రింగా
ఉంది. ఎంచేతకత్తా అనుకున్నాను. కోపం వానత్తు
వంతా లాగి వేసింది. కోపాన్ని తిట్టెను. మాదొర
చెప్పేవాడు “ఒక వల్లా, కోపం చాలా చెడ్డది” అని.
నేను ఆయనా ఒకేయిడువాళ్లం. నాకన్న కొంచెం
చిన్నవా దనుకో. కులాలు భేదంగాని మేమిద్దరం
మట్టాలల్లే ఉండేవాళ్లం. “ఒకే, నాకు కూరురు పుడిలే
నీకు కొడుకు పుడిలే వాల్లిద్దరికీ పెల్లిచేదామరగా
అన్నా దోరోజన. ఆమాట నిజం కాదని ఆయనకు
తెలుసు, నాకు తెలుసు. కాని ఒకళ్లంటే ఒకళ్లకు
మా కల్లా ఉండేది. మాదొర చాలా చదువుకున్న
వాడు. భారతాలు, భాగవతాలు చదివేడు. సం
స్కృతం అదీ రాదు. కాని మాదొరమనస్సా,
బంగారం. చదువెందుకు, బుద్ధి కావాలిగాని. మే
మిద్దరం వయస్సుల్లో ఉండేవాళ్లం అప్పుడు. మాదొర
‘కోపం చెడ్డదిరా’ అంటే నేను “కాదుదొరా, కోపాని
కేమిటి, ఎట్లాగై నా చంపుకోవచ్చు. కామమేచెడ్డ”

దన్నాను. మాదొర ఏనున్నాడు, రతనంబంటి బాట
అన్నాడు. “ఒరే, కాదురా వట్లా, కాదు మేమున్న
దిరా ముదలితం వస్తే చచ్చుంది. కోపం కట్టెట్లా
పెట్టివా పోదురా” అన్నాడు. మాదొరా అప్పటికి
లేరవాడే. మాదొర ఆలోచన చూడండి. మాదొరానూ,
రాయప్పనూనా! అంత గొప్పవాడు కనకశే అంత
పెందరాడే చనిపోయివాడు. చతుల కింతంత బంగార
రత్నముద్దలు పెట్టుకొని ఎట్టగోర్పదాలు కప్పకొని
ఒక్క బ్రాహ్మణుడు మా దొరని చూట్టానికి వస్తే బస్తాలకు
బస్తాలు కొలిచేవాడు మాదొర. ఆదొరసంతోషాన్ని
నేను మళ్లీ నిలపకపోతే నేను ఆదొరదగ్గర నేర్చుకున్న
ఈ కోపం చంపటం, తక్కిన ఋణాలమట అట్లా
అట్టే పెట్టివా ఈముఠం ఎట్లా తీర్చటం? ఆకుక్కని
ఏమీ చేయలేదు. ఆటొలిచెరువుగట్టు నో చెట్టుంటే ఆ
చెట్టుక్రిందపడుకున్నాను. అప్పటికి రాత్రిచాలా ప్రాద్దు
పోయింది. అంత ప్రాద్దుపోయి ఒక బ్రాహ్మణ అమ్మ
వారు చెబువుకి నీళ్లకు వచ్చింది. “నే నా చెట్టుక్రింద
వరుంటే “ఎవరావడకుంటి” అంది. నేను “మేము మల
వాళ్లం, మాది ఫలానా డొంగు” అన్నాను. అది
“అక్కడ పడుకున్నా వేమిరా, మా గొడ్డపావిట్లో
పడుకుందుగాని రా” అన్నది. అని “అన్నం తిన్నావా”
అన్నది. నేను అబద్ధం చెప్పేను — “తిన్నా
నమ్మా” అని. ఎందుకంటే మీకట్లో ఆమెముఖం కన
బడలేదు. ఆమెగొంతుమూటే వినిపించింది. ఆగొం
తులో ఆమెకు యాభై ఏళ్లుంటే. దయ అంతా
ఆగొంతులోనే ఉంది. నా కన్నం పెడతా నంటుం
డేమో. తినక తప్పక వస్తుందని తిన్నా నన్నాను.
ఏమీట పోతున్నా వన్నది. చెప్పాను. ఎందుకన్నది.

ఫలానా అదిద మాదొరపాని, ఫలానా అయిన మా
దొర... అని వాకళ్ల అంతా బొడ్డిగా చెప్పేను. అదిద
“అయ్యో నీవు వాళ్ల పాత్రలువా? మీదొర ఏమి
దొరరా. మాదొరలో పంటలు కెక్కువ. మామగ
వాళ్లందరూ యావన చేసుకుంటూ ఉంటారు. ఎవరు
చెప్పినా ఆయన పేరే. చాత అంటే ఆయనగాని
యింకోరా అంటారు. నీదొర కిది కనకశే. నీవు
అన్నం తినలేదు. అబద్ధం చెబుతున్నావు. మా
ఇంటికి రా. ప్రాద్దున్నే పిల్లలకోసం అన్నం
అట్టే పెట్టాను. రేపు మళ్లీ వాళ్లకు వండి పెడతానులే.
రమ్మ”ని వాప్రాణం తీసింది. నేను పోయి వాళ్ల
గొడ్డపావిట్లో వరున్నాను. నేను ఎంత తిన్నావని
చెప్పినా అంటే మళ్లీ తినమని వారుంప. తేలించింది.
చివరకి ఒక గుమ్మరాకులో పెట్టి ఇంత అన్నం,
గోగాకువచ్చడీ తీసికొచ్చి నాదగ్గర పెట్టింది. ఇంక
నేను తప్పించుకోలేక “అమ్మా, చెరువుదగ్గర తిని
వస్తాను” అని బయల్దేరాను. ఈ అన్నం నేను తినటానికి
తీసికొపోలేదు. అంత దయగల రెల్లిమనస్సు కద్దపడు
తుండేమోనని తీసుకోవచ్చాను. నమ్మి చూచి మురి
గిన కుక్క అక్కడే ఉంది. వాచేతిలో అన్నం
ఆకట్టిందల్లే ఉంది. నానెంటు పడి వస్తున్నది. పెడ
తానో పెట్టినో తెలియని అన్నంకోసం అంత అనుభ
వించిందే ఆకుక్క. తరతరాలుగా మాదొరల కూడు
తిని బ్రతికేను నే నెంత చెయ్యాది? ఆకుక్క
అన్నం తింటూ ఉన్నంతసేపూ నేను వాలో నా
దొరనీ, ఆకుక్కలో నన్ను చూచుకున్నాను. ఆ
రాత్రి ఆ బ్రాహ్మణ అమ్మవారి పంచాదిలో తేలవాయ
కున్నాను.

[సకలము]

తెలుగు నవల

= శ్రీ కొవ్విడి లక్ష్మన్న =

తెలుగు సారస్వతంలో పురాణయుగ మనీ, ప్రబంధయుగ మనీ, “నవ్యకవితా”యుగ మనీ వివిధములయిన యుగములు ఉన్నప్పటికీ “నవలాయుగ” మని చెప్పుకోదగిన యుగ మొకటి ఉన్నట్టు కనుపించదు. తెలుగు భాషలో నవలలు లేవనికాదు. కాని ప్రజాసీకంలో అవి ప్రబంధేత్యాదుల్లాగు బహుళతను గాంచలేదేమో అనిపిస్తుంది. అయినప్పటికీ ఉన్నవాటిలో బహు ప్రకంసా పాత్ర మయిన నవల లున్నాయి. కాని అమోఘముగా ఉత్కృష్టతను పొందిన నవల రచన నేడు వెనుకబడిన వేసినదేమో నని భయం.

నవల పూర్వచరిత్ర:—

నవల ఇటాలియను “నోవెల్లా” నుండి వచ్చింది. ఇటలీ దేశంలో, వాస్తవికతా మార్గా న్ననుసరించి— దై నందిన జీవితంలో కలిగే మానవ ప్రవృత్తుల్ని, సంఘటనల్ని ప్రతిబింబిస్తూ - వ్రాయబడిన కాల্পనికకథల కీపేరు పెట్టబడింది. ఇటలీనుంచి పరాసుదేశం మీదుగా యీ నోవెల్లా ఆంగ్ల దేశంలో 18-వ శతాబ్దాన్ని తలచూసింది. “రొమేన్సు” కిన్నీ “నవల” కిన్నీ భేదం ఉంది. రొమేన్సులోని కథావస్తువు ‘నభూతో’ నభవిష్యతి’గా వుంటుంది; గగనమాధ్వాల్లో దాని భావనాపథం మిథితమయి వినోదకరంగా ఉంటుంది. కాని నవలలోని కథావస్తువు ముఖ్యంగా వాస్తవికతామార్గాన్ని సంచ

రిస్తుంది; సమకాలీనమయిన జీవనపథాల్ని, వేషభాషల్ని, మనఃప్రవృత్తుల్ని, జీవిత సం చలనాన్ని ప్రతిఫలిస్తుంది. దీనికి దూరమయి, కథావస్తువు ఎంతవరకూ ఊహాజనితంగా విహరిస్తుందో అంతమట్టుకు ఆ నవలలో రొమేం టిక్ ఎలిమెంటు వుండన్న మాట. ఆదినుంచీ కూడా ఆంగ్లంలోలాగే ఆంగ్లంలోకూడా “కథనం” కలదు. గద్యంలోనూ, పద్యంలోనూ కూడాను. అయితే నవలాసారం వాటిలో లేదు. అది చాలావరకు అమాయకత్వం తో నిండి కర్నకపరంగానో, లేక వీరచర్య గణనాపరంగానో వుండేది. పాత్రపోషణ లేదనే చెప్పొచ్చు. లోకవృత్తేతిహాస కథ నానికే ప్రాముఖ్యత లభించేది. ఇది యిలా ఉండగా కేవలం కథన పూర్వకంగానూ, పాత్రపోషణపరంగానూ వ్రాయడం 18-వ శతాబ్దిలోనే వేరువేరుగా ఇంగ్లాండులో ఆరంభించేయి. గల్లివరు ప్రయాణాలు, రాలిఫ్ నాక్రూసో మొదలయినవి ప్రథమ శ్రేణికి చెందినవి; రిచర్డ్ డికావర్సీ రెండవతర గతికి చెందింది. ఇంక ఈ రెండువిషయాల్ని క్రోడీకరించడమే తరవాయి. అలాగ పాత్ర పోషణ, కథా అనే రెండు విషయాల్ని సమన్వయం చేసినవాడు రిచర్డ్సన్. తరవాతి సుప్రసిద్ధ రచయిత ఫీల్డింగ్. ఇతని రచనలు నేటికీకూడా తమ అగ్రస్థానాన్ని నిలుపుకున్నాయనడంలో అతని నవలల్లో ఉన్న స్వారస్యం, కథలో గల చమత్కృతీ,

పాత్రపోషణలో ఉండే బౌచిలి నృప్తపద తాయి. రానురాను జాస్పర్, గోల్డ్స్మిత్, మిస్ ఎడ్జివర్త్, హోరెన్వాల్పులు మొదలయినవారు నవలకి మెటుగులు పెట్టరు. స్టాట్లోచర్ల తాత్పర్యమున నవల పాఠపట్టిప వ్రజంలాగ వెలిసింది. 19-వ శతాబ్దంలో డిక్సన్, థోకరే, ఛార్లెస్ బ్రాంట్, ఛార్లెస్ రీడ్, జార్జి ఇలియట్, కింగ్స్లీ, స్టీవెన్సన్ నవలని అత్యద్భుత పరిణతికి తెచ్చేరు. ఇహ పిమ్మట అధునాతనులే. ఇలాగూ 18-వ శతాబ్దాన్ని మొదలకెత్తిన నవలారచన నేటికి గూడా అప్రతిమ ప్రతిభతో వెలుగొందు తోంది ఆంగ్లంలో.

ఉద్దా నవల:—

ఉద్దాలో నవలలు వ్రాయడం 19-వ శతాబ్దాంతంలో జరిగింది. రతన్ నాథ్ సెర్ మార్ అనే ఆయన 1875 ప్రాంతంలో “పుసానై అబాద్” (అబాద్ కథ) అనే నవల నాలుగు సంపుటల్లో వ్రాసేడు. నవాబుల కాలంలో లక్నో పట్నంలో గల నాగరి కతను తెలుపుచుచేస్తుంది యీ నవల. ఇది సర్వాంటీస్ వ్రాసిన “డాన్ క్విక్సోట్”కి చాలా దగ్గరగా వుంటుంది. సర్వాంటీస్ నవలలో వున్న “సెంకో పాకా”ని తిరిగి మూర్తి భవింపజేసేడు సెర్ మార్ “ఫోజ్”లో. ఆంగ్లంలో స్కాట్ మోస్తరుగా ఉద్దాలో సుప్రసిద్ధ మైన చారిత్రాత్మకనవలలు వ్రాసినవాడు అలుల్ హాలీమ్ షేరర్. పీరితరువాత ఉద్దా సారస్వతంలో రొమేంటిక్ సంచలనం బయల్పడింది. ఈ ఘట్టిలో తుర్కీ సారస్వతాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని సరళంగాను, స్వారస్యంగాను వ్రాసినవాడు సాజిద్ హైదర్ యాల్దీమ్. వాస్తవికతామార్గంలో పాత్ర

నిరూపకమయినట్టిన్నీ, దేశసంబంధమయినట్టిన్నీ విషయాల్ని కథావస్తువుగా చేసుకుని మిక్కిలి ప్రభావతిగన్నవాడు ప్రేమ్ చంద్. ఇతడు 1936 లో ఉపగతు ఉయినాడు. “చాగాసిహ స్త్రీ” అనేది ఇతని అత్యుత్తమమయిన నవల. ఇందులో మానవజీవితం ఒక పోలో ఆటగా పరిగణింపబడింది; యిదే హిందీలో “రంగభూమి” అనే పేరుతో తర్జుమా చేయబడింది. కథానాయిక సోఫియా ఆసిబెసింటుకి ప్రతి. ఈవిధంగా నేటికీ కూడా తీసిపోకుండా నవలారచన సాగుతోంది ఉద్దాలో. కథానికలవంటి నవ్యసాహిత్య రూపాలవల్ల ఉద్దాలో నవలారచనకి ఏమీ అంతరాయం కలగలేదు. ‘అయింవిశేషు’ ఏమిటీ అంటే, ఆదిని ‘చిన్నకథలు’ (Short Stories) వ్రాయ నారంభించినవారు కూడా క్రమేణా నవలారచనకి పూనుకుంటున్నారు. క్రిందటిసంవత్సరంలోనే ఒక క్రొత్తనవలను వ్రాసినటువంటి కిషోర చందే యిందుకు నిదర్శనం. ఈతరగతికి చెందిన వారిలో మరొకడు ఒపింద్రనాథ్ అష్క్.

బెంగాలీనవల:—

ఉద్దాభాషలోకన్నా ఒక యాభైసంవత్సరాలు ముందుగా బెంగాలీలో నవలారచన ప్రారంభమయింది. 1825 నుంచీ బెంగాలీ నవలలు ఉత్పన్నమయినా యివి స్థూలంగా చెప్పొచ్చు. ఈభాషలోకూడా వ్యావహారిక (గ్రామ్య)వాదంతో మహాసంచలనం కలిగినటువంటి రోజు లవి. అంతకుముందు గల పంగసారస్వతమంతా గ్రాంథికభాషానిలిడి కృతమైవుండేది. ఆదికాలంలో గ్రామ్యవాదాన్ని పురస్కరించుకుని వ్రాసినవాడు చీక్ చంద్. “అలాల్ షూరేర్ దులాల్”

(గారాబమయిన గొప్పయింటి బిడ్డ) అనే నవలను కేవలం గ్రామ్యంలో వ్రాసేడు. అంచేత దీనిలో చాలావరకు అల్లీలతకూడా మిళితమయిఉంటుంది. నాటిరోజులలో యీ గ్రామ్యవాదాన్ని ప్రతిఘటిస్తూవుండేవాడు ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్. మధుసూద నాదులు యితని వాదాన్ని ఆమోదించి వ్రాస్తూఉండేవారు. క్రమంగా గ్రామ్యగ్రాంథికవాదాలకి రాజీయేర్పడింది. కృతకమయి, సంస్కృతభూయిష్టమయినవంగభాష మూల పడింది. సర్వజనముతోభకమయిన సరళవంగ భాష ఏర్పడింది. ఇట్టి భాషలో మిక్కిలి హృదయంగమంగా వ్రాసినవాడు బంకిం చంద్రుడు. త్వరలోనే ఇతని “కపాలకుండలి” దశదిశలూ ప్రాకిపోయింది. బంకించంద్రుణ్ణి వంగభాషలో నవలాపితామహు డన్నారు. ఆంగ్లంలో స్కాట్లాగా, ఉర్దూలో అబుల్ హాలీంషేర్లాగా బంకించంద్రుడు వంగ భాషలో మిక్కుటంగా చరిత్రాత్మకమైన నవలలు వ్రాసేడు. స్కాట్ నవల ఇత నప్ప టికి చదవలేదన్నప్పటికీ, ఇతని “దుగ్గేశ నందిని” ఐషన్తో నమానంగా ఉంది. ఇతని కాల্পనికనవలల్లో (Romantic Novels) “బిళ్ళోబిళ్ళా” అనేది బహుశ్చాహుపాత్రం గా ఉంది. ఇతని తరవాత పేరుమోసినవాడు సరోజచంద్రుడు. ఇతని “దత్త”, “పరిణీత”, “చరిత్రహీన” అనే నవలాశ్రయం సర్వజన విదితం. ఇల్లాగ్గా పురుషరచయితలేకాక, స్త్రీ రచయితలుకూడా వంగదేశంలో వెలిసేరు. స్వర్ణకుమారి, అనురాపాదేవి, నీతాదేవుల కీర్తి శతధా వ్యాపించింది. నేటి బెంగాలీ రచయితల్లో పేరెన్నికగన్న వారుబిభృతిబంద బధాయ్, బుద్ధదేవ బాసులు. అందరినీ అన్ని

సారస్వత రూపరచనల్లోనూ మించి కాస్త భమణీలాగా దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోయి అఖండ అమరత్వాన్ని చేకూర్చుకున్న తేజోమూర్తి రవీంద్ర దివ్యమూర్తి. సారస్వత రచనలలో ఆమహనీయుడు చేపట్టిన రూపమే లేదు. నవలకి నవ్యరుచు లొప్పించి నవీన మార్గాల్లో నవసేతపేతలంగా నడిపించేడు రవీంద్రుడు.

తెలుగు నవల :—

తెలుగులో నవల ముఖ్యంగా ఆధునిక యుగానికి చెందింది. కాశీమజిలీల లాంటి కథలు మన దేశంలో పురాతనమనించి ఉన్నాయి; కాని కథలోని ఔత్సాహ్యంతో పాత్ర పోషణను మేళవించి నమకాలీన మయినటువంటి నాగరికతను ప్రతిబింబిస్తూ వ్రాసినటువంటి నవలారచనమట్టుకు పూర్వకాలంలో లేదు.

ముద్రణాలయ ప్రాబల్యంతోనే నవయుగ మారంభమయి దని చెప్పవచ్చును. 1820 నుంచీ కూడా పరిశోధక ప్రతిభ (Spirit of Research) మొలకలేత్తింది. వార్తాపత్రికా ప్రాచుర్యం, విద్యాలయాల ప్రతిభాకూడాయీకాలంలోనే సంప్రాప్తించేయి. అనేక విధాలుగా గద్యరచన సాగింది. గద్య కవిబ్రహ్మ రా॥ బ॥ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గారే నవలారచనలో ప్రథములు. తరువాత బహుశ్రేణంసా పాత్రంగా వ్రాసినవారు శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు. శ్రీ వెంకట పార్వతీశ్వరుల నవలలు సకల జనాదరణాన్ని పొంది నవలాసారస్వతంలో అమృతత్వాన్ని సంపాదించుకున్నాయి. శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి “మూలబ్ధి” సాంఘిక సంస్కరణవేళపూరితం. యిటు

వంటి ఉత్తమ సాంఘిక నవలలు ఎన్నైనా వెలువడవలసి ఉన్నాయి. శ్రీ భోగరాజు నారాయణమూర్తి పంతులుగారి “విమలా దేవి”, “చంద్రగుప్త”, “ఆంధ్రరాష్ట్రా”దులు చారిత్రాత్మకములు. శ్రీ ఎ. వి. నరసింహం గారు, వ్యావహారికభాషలో వ్రాసిన శ్రీ చింతా దీప్తితులుగారున్న పరిశోధకనవలారచయితల్లో చిరపరిచితులు. ప్రస్తుతం వెలువడిన నవలలు చూస్తే సుప్రసిద్ధులైన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారివంటి బహు కొద్దిమందివిత్తవ్య మిగిలినవన్నీ కుక్కమూతి పిందెలే! లెక్కకు మిక్కుటంగా నేటికీ వ్రాస్తున్నవారు శ్రీ కొవ్వలి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు. వీరివి అన్నీ “రైల్వే బుక్ స్టాల్సు” నోవెల్సు. ఈనరికి ముఖ్యమయిన నవలారచయితలనంజరిసి ఇందు మించుగా పేర్కొన్నట్టే. కాని అంతా ఎంతమంది? ప్రబంధకర్తలతో తైపారువేస్తే ఏమి ఎన్నో పంతు?

శ్రీ కందుకూరివారు అన్నివిధాలయిన సారస్వతరూపాల్నీ కరతలామలకం చేసి కొని పవ్యరీతుల్లో పండిత పామరుల కందరికీ సులభబోధకంగా విరచించిన విద్యావంతుడు, సంస్కర్త, ద్రవ్య. వీరి “రాజశేఖరచరిత్ర” గోల్టుస్మిత్ వ్రాసిన Vicar of Wakefield కి పరియయిన తెలుగు. దౌవ్య నిరూపణలో నీలాద్రిపాత్ర మరుపుకురాదు. సుబ్రహ్మణ్యం చాదస్తమూ, బైరాగి స్వర్ణవిద్యా కడు వినోదకరంగా కొనితేబడ్డాయి. తైలిమృదమధురమయి బహుమనోజ్ఞంగా ఉంది. చారిత్రాత్మక మయిన నవల మొట్టమొదట వ్రాసింది చిలకమర్తివారు. “హేమలత” ని చూడని సారస్వతాభిమాని ఉండడు. కథ బైలరు

చాండ్ బీబీ విషయమయి వ్రాసినదానినుండి గ్రహింపబడింది. “అపాల్యాతాయి” కూడా యిట్టిదే. ఈరెండున్నూ మహారాష్ట్ర, పశానుల యుగాలకు చెందినవి. జాతీయతా, స్వాతంత్ర్యాభిమానమూ, వీరోచేక పౌరుషములూ, ప్రాచీన భారతీయ విజ్ఞాన ఔన్నత్యమూ అనే విషయాలతో యీ రెండు నవలలూ చదువుతూన్న కొద్దీ చవులు పుట్టింది దేశంయొక్క పూర్వపు దాన్నత్యాన్ని పునఃపునః స్ఫురింపజేస్తూ దాని అంతస్తును బహు ఉత్తేజవంతంగా నిరూపిస్తున్నాయి. వీరిని ఆంధ్ర స్కాట్ అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. “సాందర్యతిలక” పౌరాణిక గాథను చెబుతుంది. విషయంలో నృప్తతా, సూటి కనిపిస్తాయి. ఆత్మరసానుభూతివలన కలిగిన దివ్యరుచిరమూర్తినందర్యనం యిందులో దృగ్గోచరం అవుతుంది. వీరి నవలల్లో కాస్తాధమణి “కర్పూరమంజరి”. కథ కాల्పనికం; అద్భుతాశ్చర్యాల్నీ పురస్కరించుకు నడుస్తూఉంటుంది. ఆంగ్లంలో రొమాంటిక్ అన్న పదానికి తెలుగులో నమమయిన నిర్వచనం చెయ్యడం దుస్సాధ్యం. ఎంచేతా అంటే, అపదాన్ని అనేక సందర్భాల్లో అనేక అర్థాలు స్ఫురించేటట్టుగా ఉపయోగిస్తున్నారు. భాషాకొవిదులకి Romanticism అంటే ఏమిటో అవగాహన అవుతుంది; తన్నిరూపణ మాత్రం వీలుపడదు. కాని పంతులుగారి “కర్పూరమంజరి” చదివితే Romanticism ఎన్ని విధాలుగా ఉంటుందో తెలుస్తుంది. ఆ పదంలో ఉన్న సర్వతోముఖభావం సమగ్రంగా బోధపడుతుంది. సాంఘిక, అపరాధ పరిశోధక నవలల్లో శ్రీ వెంకట సారస్వతీశ్వరకవులది ఆరితేరిన చేయి. “భూతగృహం”, “264” చదివి

దిగ్భ్రమ చెందకుండా ఉండడం చాలాకష్టం. వీరు వంగభాషలోంచి చేసిన తద్వరాలు కూడా అతి హృదయంగా వున్నాయి. ఆంధ్ర ప్రచారిణి గ్రంథమాల నవలలు వీరివేనని నిరాఘాటంగా చెప్పొచ్చు. “తిరుగుడు పెండ్లి” లో సాంఘికనవల తీర్చుదిద్దింది.

పెళ్ళియీడుపడుచుల సామనన్యం, అమాయి కత్వం, నవ్యంగా అవ్యక్తంగా మొలకలెత్తుతూ ఉండే ముగ్ధప్రేమా, కించిత్తుగా తెలుసుకుని మనఃపూరితంగా చేస్తూన్న దేశసేవా సువ్యక్త మయినాయి. “కుంకుమబరణి” లో నహజంగా హైందవ స్త్రీకి గల నహనశక్తి, అమితమయిన పత్యమరాగమూ, పతిసాఖ్యా సందాలకోసం చేయబడిన ఆత్మసాఖ్యత్యాగమూ సునిశితంగా క్రోడీకరింపబడ్డాయి. తన భర్త యొక్క హో క్యాంపులో కలుసుకున్న స్త్రీని చూసి మోహించే డని తెలుసుకుని, కించితైనా ఈర్ష్య లేకుండా అతని ద్వితీయవివాహాన్ని తన పెద్దరికంక్రింద జరిపించడమే కాకుండా, నోరారా “చెల్లెలా” అని పిలిచి “సాఖ్యవతివయి పతిని ఆనందపరచ” మంటూ వైవాహిక పాఠోపేషికంగా కుంకుమబరణి నవతికి యిస్తుంది యిందులో కథానాయిక. హజారిబాగ్ కలకత్తా దృశ్యాలు కళ్లకు కట్టిపట్టుట యిందులో. శ్రీ విశ్వనాథ నత్యనారాయణగారి “ఏకవీర”, “వేయిపడగలు” “చెలియలికట్ట” మొదలయినవి అందరికీ తెలిసినవే. అవి అందరిచేతా గొప్పగా క్లాఫింపబడిన ఉత్తమరచనలు. ఇంకా ఇటువంటి నవలలు ఎన్నో వెలువడవలె నని నాఉద్బోధన. భోగరాజువారి చరిత్రాత్మక మయిన నవలల్ని గురించి ప్రశంసించేం. వీరి వైలి స్వర్ణంగా ప్రవాహంగా నడిచిపోతూ

ఉంటుంది. కథ చరిత్రాత్మక మవడంచేత, వీరసాహసకార్యనిరూపణల్లో బిల్లు జలదరిస్తుంది. అయినా వీరు రెండవతరగతికి చెందినవారయ్యేరు. ఇంక మూడవ తరగతికి చేరినవారు శ్రీ కొవ్వలివారు. వీరు ఎన్నో నవలలు వ్రాసిన మాట వాస్తవమే. కాని, వీరివి ఒకటి రెండు నవలలు చదివినతరువాత మరోటి చదువుదామని ఆసక్తి కలగదు. విషయంలో గభీరత లేకపోవడంచేత. వైలి పేలవ మయినప్పటికీ మృదువుగా వుంటుందనడానికి సందేహం లేదు; కాని భావగంభీరతా, భావనా సాకుమార్యంమట్టుకు కొంత వడ్డాయి వీరి రచనల్లో. వీరి నవలల్లో నమస్కా విష్కారం (Problem) లేదు. వీరి ఉత్తమరచనలు “ఇంతి” “చేమంతి” “పూటంతలు.”

ఈ పై సింహావలోకనంవల్ల తేలిన విషయాలు: (i) నవల అనేది ఆంగ్ల సారస్వత అవగాహనా పర్యవసానంగా వెలువడింది; (ii) వంగదేశపు నవలలు తెలుగు నవలకి దోహదాలయినాయి; (iii) తక్కువరకపు నవలలు కొంత అనివీతికరంగా ఉన్నాయి; (iv) మొత్తంమీద చూస్తే నవలా రచన పురాణ, ప్రబంధ రచనల్లాగ అమితమయిన ఉద్రేకాన్ని రచయితల్లో కలిగించలేదు. కాబట్టి వాటిలాగ యివి ఎక్కువ ప్రాచుర్యాన్ని పొందలేదు. ఈ నాలుగో విషయాన్నే యింకోవిధంగా చెబితే నవలారచన నేడు తీవ్రంగా సాగడం లేదనవలసివస్తుంది.

దీనికి కారణాలు:—(i) మన సారస్వతంలో నవలేత్యాది రూపాలు నవీనాలు. ఆంగ్ల భాషాపరిచయం వల్ల గ్రాంథిక వ్యావహారికభాషానంచలనం లేగింది. చివరకి—పరీక్ష పేపర్లలోనూ, అతి ఛాందసులలోనూ

తప్ప—శిష్ట వ్యావహారికమే రచనాప్రపత్తిగా నిలిచింది. గద్యరచన నాలుగువిధాలా నాలుగుని బాగా భరించే సమయానికి ఖండకావ్యాలలో “చిన్నకథల”కీ, “ఖండకావ్యాల”కీ అగ్రస్థానం లభించింది. తత్పర్యవసానంగా ఆంధ్రవాఙ్మయంలోకూడా ఖండకావ్యాలూ, చిన్నకథలూ పెక్కులు బయల్దేరేయి. మన ఆంధ్రులకీ నవ్యత అంటే మక్కువ ఎక్కువ. ఆ ఉద్రేకంలో అప్పడే బాగా నాలుగుంటూన్న నవలని అలాగ్గా వదిలేసి యీ క్రొత్తరీతులని ఆదరించేరు; ఆదరిస్తున్నారు. (ii) ఇలాగ్గా ఆరంభశూరత్వంలో చదివోయి ఖండకావ్యాదుల్ని పురస్కరించుకుని నవలల్ని విస్మరించేరని కేవలంగా రచయితల నెత్తిని యీ నిందమోడడం కూడా అసమంజసం. కాలపరిస్థితులను గూడా గమనించాలి. ప్రస్తుతపు యుగం అమిత సంచలనంతో కూడుకున్నది. ఇది కార్మికయుగం అనికూడా అనొచ్చును. టైము ఫ్యాక్టర్ (Time Factor)కి మనమందరమూ వశులమయిపోతున్నాం. “వెద్దపుస్తకాలు” చదవడానికి తీరిక లేదు. ట్రాములో ఆఫీసుకి పోవుసమయా, రైలుకోసం నిరీక్షిస్తున్నప్పుడూ, కచ్చేరీలలో విరామసమయంలోనూ “చచ్చన ముగించేయ్యగల” రచనలు చూడడానికే తీసుబాటు. కాక, యుద్ధంమూలాన్ని ఆర్థిక, రాజకీయసమస్యలకే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత లభిస్తోంది. (iii) ప్రజానీకానికి యిప్పుడు చిన్నకథలంటే ప్రీతి. ఈనంద ర్శంలో ప్రజాబాహుళ్యంలో ఉండే అభిరుచినిబట్టి వాఙ్మయరూపం వృద్ధిబొందుతుందని అన్నప్పటికీ ఆ ప్రజాభిరుచిని తీర్చిదిద్దే

పూచీ రచయితలమీదే ఆధారపడివుంటుందన్న మాట స్మరింపతగ్గ విషయం.

అత్యద్భుతమానవజీవితంలో గల సంచలన ఆవేగాల్ని అవగాహనచేసుకుందామని ప్రవీణ్యతకీ ప్రతిదేశంలోనూ ఉండే ఆసక్తే నవల ఉత్పన్నమవడానికి దీక్షం; సారమున్నూ. సారస్వతరూపాల్లో చివరను వెలువడింది నవల. అంచేతనే దానిలో కళకీ సంఘానికి సంబంధించిన వివిధాలయిన సంఘట్టనలూ, పరిస్థితులూకూడా యిమడడానికి అవకాశం, స్థలం వున్నాయి. నాటకంలో రదనుకూల్యత లేదా అని ప్రశ్న రావచ్చును. నాటకం అనేది అనేకకళలయొక్క క్రోడీకరణం. దానికి రంగం - చిత్రరచనా, నటునూ - నాట్యకౌశలమూ, (అంజమూ) ముస్తాబూ - గానమూ మొదలయిన యితర కళల ఔషకరణం కావాలి. నవలకి యీ ప్రతిబంధకాలు లేవు. అంచేత నవలలో కథావస్తువు - నాటకాల్లోలాగ కాకుండా - ఎక్కువ విస్తీర్ణతా, గమనికా కలిగి స్వచ్ఛందంగా సాగుతుంది. నాటకాలకి ఉన్న ప్రతిబంధకాలు వాటి రూపాంతరమే అయిన “టాకీ” లకి లేవుగదా అనొచ్చును. నిజమే. కాని టాకీలకూడా మూడుఘంటల పరిమితి దాటితే విసుగెత్తిస్తాయి. నవల మూడువారాలయినప్పటికీకూడా అందులోని స్వారస్యం కోల్పోకుండా చదువుకోవచ్చును.

చిన్నకథలూ, ఖండకావ్యాల్లో నవలకి పోటీ తగులకూడదు. ఖండకావ్యంగురించి యిక్కడ ప్రశంసించడం అనుచితం. కథావస్తువునిబట్టిమాస్తే చిన్నకథలు నవలలో పోటీ చెయ్యలేవు. (చిన్నకథలలో కళాకాళం ఉండదని నాఅభిప్రాయం కాదు. వాటి

పరిమితి తక్కువ అనిమాత్రమే నామనవి.) ఎంచేతా అంటే, అవి ఒక పాత్రజీవితంలో కలిగిన ఒక సంఘటనని చెప్తాయి. ఆ కారణం చేత వాటిల్లో పూర్తి అయిన పాత్రనిరూపణానికి అవకాశం లేదు. కళ్లద్దాలచాటుంచో, రైలుప్లాటుసారంమీకో, నల్లవాటుమాటునో కాన్సేపు వాళ్లనిచూస్తాం; మల్లీ వాళ్లు కనపడరు. ఆ చిన్న సంఘటనే చిరస్థాయిగా మనలో నాటుకుపోవచ్చు. అది మరోవిషయం. మనుష్యులకాలాకు ప్రవర్తన, భావాలు, ఆశయాలూ తెలియ అంటే వారితో మనం కొంతకాలం ఉండాలి; లేకపోతే వారి నిజమయిన అంతస్తు గుర్తించలేం. ఈమూట జీవితంలో ఎంత నిజమో, జీవితప్రతిబింబమయిన సారస్వతంలోనూ అంతే. చిన్న కథలలో మనం చూచేది ఒక ఛాయ; ఒక భావం; ఒక పరిస్థితి; ఒక సంఘటన. అంతే. పూర్తి అయిన పరిణామం వీటిలో మనకి లభించదు. నవలలో అది సాధ్యపడుతుంది.

నవలలో ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయసమస్యలూ, వాటినిగురించి రచయితయొక్క అభిప్రాయాలూ, పాత్రలయొక్క పూర్తిజీవితాలూ, కథావస్తువులో పరిపూర్ణతా సమగ్రంగా మనకు లభిస్తాయి. పాత్రలని వారి జీవిత పరిమాణంతో అన్ని అవస్థలలోనూ మనం చూస్తాం. వారితో మనకి సానుభూతి యేర్పడుతుంది. నవలయొక్క చిరత్వం యీ అంశాలమీదే ఆధారపడివుంటుంది. ఏయే విషయాలుతే ముఖ్యంగా సంఘజీవితంలోనూ, ప్రత్యేకించి మానవఅంతరంగికజీవనంలోనూ తీవ్రనంచలనం కలిగిస్తాయో వాటిని పురస్కరించుకుని వెయ్యాలి నవలకి పునాది. అప్పుడే దాని గొప్పతనం. అటువంటి నవల దైవందివ జీవితంలో ఉండే దుఃఖభావనత్వాన్ని కొంత తగ్గించి మనస్సుకి ఆనందాన్నీ, రుచిరత్వాన్నీ ఆపాదించి, జీవితంలో ఆనర్హనియూ మార్చి ఏర్పరుస్తుంది. ఇది మూలపాద కూడదు.

అభిసారిక

= శ్రీ వింజమూరి శివరామ రావు =

ఇరుల జాడ కార్మోగిలు దొంతరల నీడ
నేనడియు లేని యేసాయమేని రాని
నడికేరేయి నీకోస మీ యడవిదారి
నడచివచ్చు గొల్లలయింటి పడుచునోయి !

మెర దీ దూతిక వచ్చి చెప్పినది సామీ ! నాకు నీకోర్కె తొం
దర ; నా నెచ్చెలి రేయి మేలుకొలిపెనా నాగుండలో గుండ ని
ద్దర ; వెల్లిచ్చెడు తోడు నావలపు నాతోనుండి చూపించె నీ
దరి కే జేరెడు దారి ; వచ్చితిని నాథా ! నిన్ను నేవింపగా.

లలిత వకుళమాలా పరీమళము పిలువ,
నరసమోహన వేణు నిస్వనము పిలువ,
కమ్రతర కలాపి కలాపకాంతి పిలువ,
నీకడకు రాక నే నెట్లు నిలువ నేర్తు ?

పొడిపొడి మైన గండముల పూతలు నామెయినుండి రాలె ; శ్రో
మ్ముడి విడ రేకురేకులుగ పూవులు ; ములైము లొక్కటొక్కటే
పడినవి త్రోవ నెల్లెడల ; బంగారు గజ్జెల మువ్వ లెన్నియో
యడుగులనుండి జారినవి యాదవ ! నీకొర కేను వచ్చుచో.

మేని సింగరములు చూచుకోనలేదు ;
తలచుకోన లే దీ చీకటుల ; నెడండ
తొందరలు పెట్ట వచ్చితి నందతనయ !
నావలపు నీ పిలుపు నాకు త్రోవ చూప...

తానొకటి తలిస్తే....!

[క థ]

= శ్రీ అందే నారాయణస్వామి =

వడకనుర్పీడో పండుకుని పుత్రక పడుపుకుంటూ పున్న జగన్నాథం ఏదో ఆతిముఖ్యవిషయం గుర్తుకువచ్చి నట్లు తటాయన పుత్రక మడిచి లేచిపోయింది. దాత్యను నీచిరి "వన్నెండు తానవున్నది, ఇవ్వాళ అమ్మడు యింకా ఇది మంచి రాలేదు యెందువల్లనో" అన్నాడు.

"నేనూ అదే అనుకుంటున్నానండీ. రోజూ యింకను ముందే యింటికివచ్చే విధ్త యివ్వక ఎందుచేతనో యింక వరకూ రాలేదు" అన్నది మహాంక్ష్యమ్మ.

"రాముట్టి యిట్లా ఏయి, చిటికి పంపుదాం"

"యింకాకా వాణ్ణి రోచట పంపితిరిగదూ"

"యెవ్వరూ పున్నట్లు లేదు. నరే, నేనే వెళ్ళవస్తాను"

జగన్నాథం ఇంట్లోకి వెళ్లి, దొక్కా పుత్రసియ్యం వేసుకుని యింటుదేరజోతువుందగా, అరవింద నయగురు జతక కైలసు వెంటనేమకుని వచ్చింది. వయస్సు పదకొండు సంవత్సరాలు. పచ్చని శరీరవ్యాయ, అరవిందాలవంటి పెద్ద కళ్ళు, అందమైన ముఖం.

కుమార్తె రాగానే జగన్నాథం అనందంతో ఆమెను దగ్గరికి తీసుకుని తం దిమరుకూ "అమ్మదూ! యివ్వాళ యింక ఆలస్య మయిందేం! స్కూలు విడిచిపెట్టగానే యింటికి రాకూ! యింక నేవదిదాకా ఎక్కడున్నావమ్మా! సికోనమే జయలు చేసుకున్నాను" అన్నాడు.

"దిమలగారింట్లో పున్నాను నాన్నా! మేము బొమ్మల పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుంటున్నాం. యిప్పుడు మేము అరవింద్రివా రింటికి తిరిగిపోవారి నాన్నా!" అన్నది ముద్దులొలికే మాట లతో అరవింద.

"ఇంతేం! అటలానుకూ పూర్తున్నది. ఇంటికి వచ్చి అన్నం తినిపోకూడదా కల్లీ" అన్నది మహాంక్ష్యమ్మ.

"వాళ్ళింటి కెందుకమ్మా వెళ్ళదం! మన యింట్లోనే ఆడుకోకూడదూ. కావలసినంత విశాలం పున్నది" అన్నాడు జగన్నాథం.

"అదేమిటి నాన్నా! వాళ్ళ అడపిల్లను మనింటికి పంపుతారా?" అన్నది అరవింద.

ఆ ముద్దుమాటలకూ యీమకు మించిన ఆ లోకవది జ్ఞానాపిఠీ కల్లిదండ్రుల హృదయాలు ఆనందంతో పొంగి పోయినవి. విధ్తభావితీవికంగూడా యిటువంటి కుటనంతుల నలరో నిండుగాక అవి వారి ప్రేమహృదయాలు రోజోన దివెనెల్లిచ్చినవి.

"ఓహో! అట్లాగటమ్మా! నాకింకా తెలియదు! మగ పెండ్లివారేం మీరు! మామనవట్టి నా కెవ్వరూ చూపింద లేదేం కల్లీ!" అన్నాడు జగన్నాథం.

"దీదంకా యెగతాకి నాన్నా!" అంటూ కండ్రిచేతుల్లో దించి విడిపించుకుని పలకాపుస్తకాలతో యింట్లోకి వరుగు పెట్టింది అరవింద. కుమార్తె వెంట యింట్లోకి వెళ్ళారు దంప తులు.

"రోజినానికి కూర్చుందాం రా అమ్మదూ!" అన్నది మహాంక్ష్యమ్మ. "వాళ్ళ వెళ్లిపోతారేమోనే అమ్మా! వుండ మని చెప్పివస్తాను" అన్నది అరవింద.

"యింకా అకలి కావలందేదటమ్మా! నువ్వే ఇట్టలా ఆదీ విడుపు. వుండమని నేను వాళ్ళతో చెప్పివస్తానురే" అని జగన్నాథం హాల్లోకి వచ్చి అప్పిల్లంలో వుండమని చెప్పి యింట్లోకి వెళ్లిపోయాడు.

కల్లికండ్రుల సరసన రోజినానికి పూర్తున్న అర వింద క్యరక్యరగా రోజినం ముగించి వాళ్ళకంటే ముందుగా లేచి చెయ్యి కడుక్కుని జతక కైలసు కడుసుకుని దాదాపైకి వెళ్లిపోయింది. జగన్నాథం, మహాంక్ష్యమ్మా రోజినాంవర్త ముండి లేచి హాల్లో కూర్చుని తాంబూలం వేసుకుంటూవుం

దగా రాముడు రోదమంచి గంపనిదా బ్రాహ్మణులనుబంధు
 తిమిరవర్చి వారికి వచ్చుగించి తన పనిమీద కాను పెల్లి
 పొయ్యారు. "అమ్మట్లే పిలు. ముందుగా తన యిష్టవచ్చిన
 కాయలు తీసుకుంటుంది. ఏదిపారవేసిన కాయలు నాకు వర్తన
 రక్కాన పేదపెడుతుంది" అన్నాడు జగన్నాథం బాబ్బో.
 అమె పెల్లి అరవించను పిలుచుకవచ్చింది. "పిలువైనవచ్చిన
 కాయలు యేరుకో అమ్మకూ!" అన్నాడు జగన్నాథం. "కాలా
 మంచిపండ్లు ఉన్నా. మన రోదలోనేనా యిది? చూచునువు
 కంకారోకికూడా పనివచ్చునని నాన్నా" అంటూ యెంతో
 ఆనందంతో అరవించ కొన్నిపండ్లు యేరుకొని అందులోని
 నాలుగుపండ్లు తన జతకైతెలుకు నలుగురికి ఇచ్చింది. అమ్మడి
 బొదార్యం చూచునువుట్లు బొదార్యద్రుతు ఒకరి ముఖంకేసి
 ఒకరు చూచుకుని మురిపిసొయ్యారు. అరవించ, జతకైతెలు
 పండ్లు, పసుభా పల్లెల్లో పెట్టుకుని పెల్లిపోకూపుండగా
 "శ్వరగా రా అమ్మకూ!" అని చెప్పాడు జగన్నాథం.

రాత్రి బోజనానంతరం జగన్నాథం వడకకుర్చీలో
 కూర్చున్నాడు. వ్రక్కగా రావమీద మహాలక్ష్మమ్మ కూర్చు
 న్నది. తల్లికి దగ్గరగా అరవించ కూర్చుని మెల్లరామాయ
 యం చదువుతున్నది. జగన్నాథం అర్ధం చెప్పుతున్నాడు. వీరినే
 ఎవరిలో పూరేగింపు పెట్టకూపుండవలెనల్ల వడవటం అని
 అరవించ, మహాలక్ష్మమ్మ పెండ్లివారిని చూడనికీ ఏర్పరకీ
 పెల్లెడు. జగన్నాథం కూర్చున్నవాడల్లా లేచి కిటికీలోగుండా
 ఆ పూరేగింపును చూస్తున్నాడు. పెండ్లివాడు రథవేంతులు
 కామాయి. పూంవల్లకి, రెల్లెలేనమ్మి గ్యుమలయట్లు. కాజినం
 దా, రుకరకాం నాయిద్యాలతో జంయ్యమంటావున్నది ఆ
 పూరేగింపు. అమ్మడి పెండ్లి యంతకంటే వైభవంగా వెయ్య
 లనుతున్నాడు మనసులో జగన్నాథం. పూరేగింపు సొదిపోవ
 యెవల్ల మహాలక్ష్మమ్మ, అరవించ రోచికి వెచ్చాడు.
 "అమ్మడి పెండ్లి యిట్లా యెప్పుడు చూచుకుంటానో" అన్నది
 మహాలక్ష్మమ్మ భర్తకేసి చూస్తూ.

"అదీ యెంతోచూరలో లేదు. అమ్మడికి యెప్పుడు
 వడకాంతో నందక్కరం అనుకో. ఈశ్వరకృప చక్కగా
 పుంతు యింకా రెండేళ్లకు"

"శ్వరగా చెయ్యండి. యెప్పుడీ మేం ఎప్పుడే. ఒక్క
 గాను ఒక్కదిక్క. పెండ్లి యెంత బాగా చెయ్యాలనుకున్నాడు
 అట్లా పూంవల్లకి, మంచిమంచి మేగాయా తెప్పించాలినుమా!"

"అమ్మడికి కాకపోలే మనం యింతవరకీ ఎప్పుడెట్లు
 బోతామూ ఇంతవరకే మనకు చూసుకోదోరామ గవళ. యిక
 మన జీవితంలో అమెవివాహంకంటే చెయ్యబోయ్యే కార్యా

లేమున్నవి? కల్పానా అవీ కాకుండా అమ్మడి పెండ్లికి
 పదివేం చూపాయలు ఇచ్చువెయ్యాలని అందనా వేసు
 కున్నాను. సరేనా?"

అమాదపు మహాలక్ష్మమ్మముఖం వికసింపింది. అర
 వించ వాళ్ళ మాటలు అంకించనట్లు వున్నంతో "నేడే
 తిరగవేస్తావున్నది."

"చూడండి; అప్పుడు వట్టువట్టుమంటే మంచి నమ్మం
 దాడు యెక్కడ దొరుకుతవి? యెప్పుట్నంచే రేపులాకుకుని
 యేదో మంచినమ్మందం చూట్లాడుకుని పుంతుకుంటే
 మంచిది"

"మంచినమ్మందం దొరకదని ఏకేమీ వందేహం
 వట్టు. మనకేమీ రవవంతులైన నడుకు కావాలని లేదుగదా?
 అమ్మడికి కావలసినంత ఆస్తి పుండె; అత్తవాడు వీడవాళ్ళ
 యానా వరకాలేదు."

"అయితేమాత్రం యింకేమీ మంచిరెడ్డలు వట్టు
 ఉంటి?"

"పుర్రవాడు బాగా చదువుతున్నవాడేగా యెట్లా.ం
 అంతేగా?"

"చదువు వొక్కయింటే చాలుంటి? పుర్రవాడు
 చూపవంతుడూ, గుణవంతులైనవారే. సంప్రదాయం మం
 చిదికావాలి. చాలామంది ఇంచుపుయగంబావైవుండా"

"నువ్వు చెప్పిన లక్షణంన్నీ గల వరుకు రవవంతు
 లైవుంటి దొరకండి దుర్లభంగాని పేదవాళ్ళలో కావలసినంత
 మంచి దొరుకుతాడు"

"అట్లని అశ్రద్ధచేస్తే తీరా మంచినమ్మంబాంన్నీ అయి
 పొయ్యక కక్కూర్తి పనిపనివచ్చుంది. చూడండి: దీర్ఘకు
 లగిన పడుట్టి తేలేకపోతే మనం ఎంత ఆస్తి యెచ్చినా
 ప్రయోజనం పుండదు. అదదీర్ఘమీద తల్లిదండ్రులకు ఏంక
 అనురాగంపున్నా ఆ అనురాగావుంతా అమెకు తగిన పడుట్టి
 తెచ్చేటందుకే వినియోగించాలి కాదుంటి? అమెజీవితంలోకి
 నన్నె పెట్టేవాడు భర్త."

"నిజమే. వాళ్ళదూ అనుకూలదాంవత్వంతో చక్కగా
 పుంటే మనం చూసి సంతోషింపవలసినవాళ్ళమే. చూడు. జగ
 మన జీవితంలో అమ్మడి శ్రేయస్సుకంటే కోరదగ్గ కోరిక
 లేమున్నవి? అమెకు పడుట్టి తేవడంలో అశ్రద్ధ యెన్నటికీ
 జరగదు. అన్నివిచాలా తగిన పడుట్టి తెచ్చాం. అమ్మడికేం
 రాజా? అమెకు యెందులోనూ యేలోకూ జరగదు. అమె విష
 యంలో ఏ కేలాటి వందేహం వట్టు"

"మీకు తెలియదటలేండి. నేను పూరికి అంటన్నా గని" అని సంకళించుకున్నది మహాలక్ష్మమ్మ.

అరవించ ఆతలిస్తూవుండడం చూసి జగన్నాథం "అమ్మమ్మా! నిద్ర వస్తున్నదా! పొద్దుపోయింది. ఇక పోయి నుంచుకో" అన్నాడు.

2

జగన్నాథం ధవవంతుడు. పీఠరదాస్తులు మొత్తం చెంబు లక్షలకు పుందివి. వయస్సు చాలావు యాదైయేళ్లంటవి. కాదుపాడుమగ్గి. వారికి అరవించ ఒక్కతే సంతానం. అర వించ వాటికి అమరవించ, అరవించకు వన్నెండవ యేడు రాగానే కల్లిదండ్రులు ప్రయత్నం చెయ్యకుండానే దీయలు కాదుపెట్టినట్లుగా ఎన్నో సమ్యందాలు రా మొదలు పెట్టినవి. నిజా కక్కని దుక్క; అంతకుంటే విశేషమయింది ధనం. వకటి, ఇంకేం? కామినీగోపాలు కాంచనంగూరాలిస్తూవున్నప్పుడు సమ్యందాల కేం కొడవ! వచ్చిన వమ్మం రాల్లో తుర్రవాటికి కడుపు పుంటే భూపం లేక. భూపం పుంటే కడుపులేక. ఆ చెంబూ పుంటే సంప్రదాయం నచ్చక యెన్నో సంబంధాలు తిరుగుముఖం పట్టినవి. అందుకు ఏలా కులో ఒక సమ్యందం కుదిరింది. వరుకు యం. ఎ. వరకు కడుపుకున్నాడు. పుర్వరూపి. అది వాళ్లకు అన్నివిధాలా వచ్చిన సమ్యందం. అకని పేకు జనార్దనస్వామి. ఎన్నో తరాలనుండి వాళ్ల కుటుంబీకులు పేదవాళ్లు. యావమ్యందం వాయవకగానే జనార్దనస్వామి, అకని కల్లిదండ్రులు ఆగేక వద్ద ఆనందానికి అంతులేదు.

అయితే సమ్యందం వాయంచేసుకునే ముందు జనార్ద నస్వామివండ్రి వెంకటనారాయణ జగన్నాథాన్ని ఒక విషయం అడిగాడు. "మీకు పుత్రరోత్రరా యెవరినయినా తెచ్చుకుని దత్తతచేసుకోవాలని వున్నదా?" అని.

అందుకు జగన్నాథం "అలాటి పుస్త్రోకం చూకు లేదు రావగానూ. చూ అనంతరం మాకున్న యాదదాస్త్రీ చూ అమ్మడికి తెండుకుంది" అని సమాధానం చెప్పాడు.

అరవించకు పదమాడవ యేడు రాగానే అరవించకూ. జనార్దనస్వామికి వైభవంగా వివాహం జరిగిపోయింది. జగ న్నాథానికి మహాలక్ష్మమ్మకూ అల్లాటి తెచ్చుకుని కవయం ట్లోనేమిందుకోవాని సంకల్పం. అల్లాటి వాక్కుజ్ఞేవుండమని అరిగేడుండుకు అతడు కల్లిదండ్రులకు వాక్కుదే కొడుకు. అకనివద్దనే వాళ్లు తీవనంచేస్తున్నారు. అవక్కాణ్ణి పంపమని యెట్లా అడుగుతారు అందువల్ల వివాహం అయిన వెలలోనే

జగన్నాథం ఏలాట వెళ్లి "ఇక మీరంతా వచ్చి చూ యంట్లోనే పుండవలసివది రావగానూ. నేనూ పెద్దవాణ్ణులు పోతున్నాను. జనార్దనస్వామే నాకు చేదోడువాదోడుగా వుండి యింటి వ్యవహారాలన్నీ జరుపుకుపో"వని వియ్యం కుడితో అన్నాడు.

అందుకు వియ్యంకు డిల్లా అన్నాడు: "మేమంతా వచ్చి మీయంట్లోనే పుండవవరంలేదు రావగానూ. మే మెక్కడ వున్నా మీవాళ్లమే! చూడంవతులం పెద్దవాళ్లమయి పోయ్యాము. ఇక మేము బ్రరికి కొద్దికాంతంగా యెక్కడే గడవవలరాము. మీమాట రోసివేళామని అమకోవద్ది. తిరిక యనప్పడల్లా అద్దాయి వచ్చి మీవ్యవహారాలు చూస్తూ వుంటారు. మీకు అవవరంవద్దప్పుడల్లా కాకితో కలువ చెయ్యండి. వెంటనే కెలవయినా పెట్టవస్తాడు."

వారిని అలవంకపెట్టడం ముందవనిగా రోకలేడు జగ న్నాథానికి. ఇక వాళ్లూ బ్రతకపోయ్యేది కొద్దికాలమే. పోనీ. వాళ్ల అనంతరమే కన అల్లాడు కవయంటికి వస్తాడనుకుని "పెద్దలు కను చూడమి అట్లుచెప్పగలరా రావగానూ" అని సంకళించుకున్నాడు జగన్నాథం.

అనంతపురంలోనే అరవించకు సారెయిచ్చి కావరా నికి సుసారు పుట్టింటివారు. కొడలు తెచ్చిన వస్తునముదాయం తో నిండి వారి యిల్లంతా కళకల్లాడింది. అరవించఅత్త పని కట్టుకుని ఆరోజల్లా ఇరుగుదొరుగు అమ్మలక్కలన్ని పిలుచుకవచ్చి కొడలుతెచ్చినవస్తువులు చూపించిన ఆనం దవు ఉద్వృతాన్ని కల్గించుకున్నది. కాను తెచ్చిన వెలగల వస్తువులు అయింట్లో ఎక్కడివి అక్కడ అమర్చి అరవించ తిరుగాడుకూపుంటే ఆయంటికి ఒక నూకనకోత వచ్చింది. కొడలు ప్రవేశించగానే లక్ష్మీ కవయంట అడుగుపెట్టినట్లుగా వున్నది వారికి.

కొడలు రావడంతోనే అత్తకూ కొడలికి ఒకవిష యంలో కలహం ప్రారంభమయింది. కొడలు ధవవంతుల యింట్లో పెరిగింది; అవతంపుల్ల యవతం పెట్టియెగగడు; అమెను యేమని చెయ్యనివ్వకుండదని అత్త. అత్తగారు పూజ్యులు; అందులో పెద్దవారయ్యారు; అమెను యేమని ముట్టనివ్వకుండదని కొడలా. అత్త చేసే పనికి కొడలు అట్లు వెళ్లడంకొడలు చేసే పనికి అత్త అట్లువెళ్లడం ఇది వారి కలహకథ. అందుకు కోడలే గెలిచింది. తనమీద కాలుదుచ్చి వండుకు అత్తకు నిర్బంధంలో వుంది వగతీయకున్నది కొడలు.

ఇక భార్య రావడంతోనే యిట్లాక స్వర్గంగా చూరి పోయింది జనార్దనస్వామికి. చార్యశత్రుంకు ఒకళ్లంటే ఒక

కృతి ఎంతో తీసి. ఎంతో గౌరవం. అతడు ఒంటరిగా ఆసనము చేసుకొని వస్తాడో అంటే: తతిమూర్తి వాంఛించి వాళ్ళను విడిచిపెట్టడు.

అతనిది ముప్పైరూపాయల వాళ్ళి. అతివరకు వాళ్ళ ఏవోక భారతోనో గడుపుతున్నాడు. అరవింద కావరానికి వెళ్ళక ప్రతిరోజూ ఒక వేపునూ, ఒక పుణ్యనూ, ఒక వచ్చునీ, వారని కోపిండివంటా ఇట్లా ఒప్పు అధికం అవటంవల్ల తర్రు తప్పుకు కనాలావడుతున్న సమయం కనిపెట్టి అరవింద తన పెట్టెలోనిది కొంత పైకం తీసి తర్రుకు యివ్వబోతుంది. అతడు "అవసరంలే"దంటాడు. "అవసరం లేదంటారేం? మన సొమ్ము మనం అప్పుచేసుకోవడానికి సందేహిస్తారేం?" అంటుందామె. "అది నీ అప్పుకోసం తెచ్చుకున్నావు, పుండుకో" అంటాడతడు. "అప్పుపెట్టడానికి నా కింతకంటే వచ్చిందయ్యాగం ఏమీ కనిపించలేదండీ" అంటూ తర్రును వాటిచూపులతో లొంగదీసుకుని ఎల్లయితేనేం పైకం యిస్తుంది అరవింద. "చిన్నకాటి పుండుగా మాకేం కొడువ" అంటూ జనార్దనస్వామి చుంబనమో, లేక కొనిలో ఆమెకు బహుమానం చేస్తాడు.

ఒకరోజున నిద్రపుడి వాళ్ళ వాటిచేయుండుకు వచ్చి "పాత బట్ట యేదైనా పుండు యివ్వు తల్లీ!" అని తీసంగా అడుగుతున్నాడు. అరవిందఅత్త "లేదు పెళ్ళిపోమ్మని నిద్రపుడాన్ని కనిపిస్తాడుకున్నది. అది వెళ్ళడంలేదు. యింతరో అరవింద యింట్లోనుంచి బయటికివచ్చింది. నిద్రపుడాని కిరీటంలో యెముకలు సురుపుగా తెక్కిపెట్టే అండుకు వీలున్నదికాని అది కట్టకున్న పీడయొక్క చివరినపేరికలమహాత్రం తెక్కిపెట్టడానికి దుస్సాధ్యం. దాన్ని చూస్తే అరవిందకు ఎంతో జాలివేసింది. "ఓంబు అత్తయ్యా! నాపెట్టెలో వోక పాతపీడ పుండారీ" అంటూ ఇంట్లోకి వెళ్ళి తన బొక పీడ తెచ్చి నిద్రపుడాని కిచ్చి దాని చేతిలో కొంత నిల్లర పెట్టి వెళ్ళిపోయాడు. అది చూసి అత్తగారు "అన్నపూర్ణ మా యింట్లో అవతరించి" రని అనందపరవశురాలయిపోయింది. యింటిముందునపాలలో అసినకాగితాలు చూపుతుంటున్న జనార్దనస్వామి కంమెత్తి చూసి "అరవిందతాడు; అశ్రువంది." అని మనసులో అనుకుని మురిచిపోయాడు.

3

ఒకనంపకర్పరం గడిచింది. మహాలక్ష్మమ్మకు విషత్వరం అయింది. పూరివైద్యులవల్ల కాలసోపదంబేత జగ

న్నాకం గుంటాచుందిది నిపుణులైన ఇంగ్లీషువైద్యులను నిరిపించాడు. వ్యాధి ఏమీవగ్గలేదు. జగన్నాకం వెనకా మంచూ చూడకుండా తమ్మును వేదజల్లాడు. లాభం లేకపోయింది. ప్రకృతి చెడుక్కోనేవారెవరు? మహాలక్ష్మమ్మ ఈ లాతకదేహాన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోయింది.

మహాలక్ష్మమ్మదాపుకో యాద్రవంపమంతా పత్తి మిత్తగా కనిపించింది జగన్నాకానికి. "యీ దేహం నీటి మీది మగ్గవంటిది. అది తెలుసుకోలేక బొందెలో ప్రాణం పున్నంతసేపూ అది నాది. యిది నాది అది ప్రాణులక కాదు చెల్లెలునపుడు. ఈ చనదావ్యాధిలు కల్గి, చార్యాదిగ్గలు మిత్త" అన్న తుద్రవైద్యాగ్యంకోకి దిగిపోయాడు జగన్నాకం. "ఇక ఈధనం, ఇట్లా, నాకీటి నాకేదుకు!" అనుకుని యదంతా కూతురికి అట్లదికి వచ్చుగిందివేసి కాను కాకి వెళ్ళి పోయి మోక్షసాధనకు మార్గం చూసుకోవాలని నిశ్చయించేసుకున్నాడు. ఆనదే కల్గి పోయి చుంబంలో పున్న అరవిందకు ఈవార్త తెలియనిస్తే ముదింక చుంబనదుకుందని ఆమెకు తెలియనివ్వకుండా అట్లట్టి, వియ్యంబుట్టి ఏకాంకంగా పిలిచి ఇట్లా అన్నాడు. "నే నిజ కాకి వెళ్ళిపోయి శేషించిన జీవక మంతా అక్కడే గడవరంచుకున్నాను. ఈ యావదాస్త్రీ మీరే చూసుకుంటావుండవలసినది. నాకు నెలకు పాతకో వరకో సంపుటావుండది. వేసోకమాట మీకు చెప్పురంచుకున్నాను. మా అమ్మట్టి మీ రెణా చూసుకుంటారో. అది కల్గిలేది నిద్ర; ఇక తండ్రికూడా లేనిదానిలో జమీ ఎంతో గౌరవంగా పెరిగిన నిద్ర. ఆమెకు ఏరోటా జరగకుండా చూడాలి. యిదే నా తుది కోరిక". ఆశీర్వాదలు వోటివెంట వచ్చేతప్పటి కల్లా అతని కళ్ళ వెంట బొటబొట పిల్లు కారినవి. కంకం దిద్దం అయి పోయి యిక మార్గదర్శకపోయాడు. అమాతలు చినేసరికి అనుకోనంత త్వరలో తనుకు కంకబొతున్న మహర్షిడు తండ్రికొడుకులు మనసులో ఉప్పొంగిపోతూ, పైకి వెళ్ళవచ్చని యెంతో దూరం అయినకు చెప్పాడు.

తననా ర్థవిన్నపగర్వరంబి తండ్రికోడుకుని అనందానికి పూహంకి అంతులేదు. "మామగారు అటుపెళ్ళి పోవడం బోనే వాళ్ళ పూరికొంప చదిలివేసి మామగారి పియ్యదనంతో కాలంగడబొడ్డు; కానిక వెదవనేవకావ్యుత్తి చెయ్యి వవవరం లేదు. కానే వదిమందికి యజమానిగా పుండి పోయిగా వ్యక్తం త్రడవనం చెయ్యొచ్చు. వగ్గరలో పున్న వెజవాడలో విజనెవ ఒకటిపెట్టి దానిమీద నలుగురు గుమాస్తాలను వేసి కాను కారొకటికొడుకుని రోజూపెళ్ళి అజమాయానీ కనుక్కుంటూ ఉండొచ్చు" అని జనార్దనస్వామి. "కొనుకును ఒకవెయ్యి

బాపాయదిగివుచ్చుకుని వియ్యంతుడు ఉత్తరంబయలుదేరితే రాను దక్షిణయాత్రలకు బయలుదేరవలెనని దక్షిణయాత్రలన్నీ పూర్తిచేసుకుని అతడు కాశీవెళ్ళి తే లక్ష్మీదేవున్న వియ్యంతుణ్ణి చూడవెళ్ళినట్లూ వుంటుంది. దురదలాలేకుండా తనకు కాశీయాత్రవలంకూడా సిద్ధిస్తుంది; ఈవిధంగా తనకు ఎన్నాళ్ల ముందో గల కోరికను తీర్చుకోవచ్చని వెంకటనారాయణ — ఇట్లా తండ్రికొడుకులు గాలిమేడలు నిర్మించుకొంటున్నారు. ఆ ఆనందంతో ఆరాట వాళ్లకు పరీగా నిద్రకూడా వచ్చలేదు.

వారంవెళ్ళి రెండోవారం వచ్చింది. రోజుగడిచినకొద్దీ ప్రపంచానికి మానవునికి ముడిచేయబడిన ఆకాపాళం జగన్నారాన్ని అతనివంకర్చుంనుండి ఒక అడుగు వెనక్కి తాగుతున్నది. కళ్ళి పెళ్ళి పోయింది. అతడు కాశీవెళ్ళిపోతానని అన్నమాటను చెల్లించుకోవలసిన కాలం వచ్చింది. “కాశీతో వున్న చిక్కనాథుడా, మనడిలి ఆలయంలోవున్న చిక్కనాథుడా ఎందుకు ఒకటికాదు? శ్రమవడి వృతాగా అంత దూరం వెళ్ళడం చేసికి?” అనుకుని జగన్నారం ప్రతినిత్యం అప్పురి శివాలయంలోకివెళ్ళి వగంట్లా అక్కడ గడనడం మొదలుపెట్టాడు.

రోజుగడిచినకొద్దీ జగన్నారాన్ని వెనుకకు తాగుతూ వున్న ఆకాపాళం డేజుంగడిచినకొద్దీ జనార్దనస్వామిని. అతని తండ్రిని ఒక అడుగు ముందుకు చేయిస్తున్నది. “ఇంకా కాశీ వెళ్ళడే? ఇంకా కాశీవెళ్ళడే?” అని వాళ్లహృదయాల మాటుమోగుతున్నవి.

మూడోవారంవచ్చింది. “ఈశ్వరుణ్ణి పర్యంతర్యామి అన్నాడుగదా! అవనవరంగా శివాలయంలోకి వెళ్ళడంచేసికి అదేవుడు ఇక్కడమాత్రం ఎందుకులేడు? మనోనిక్కలం ప్రధానంగాని” అనుకుని జగన్నారం శివాలయంలోకి వెళ్ళడం మునిచేసి ఇంట్లోనే ఏకాంతంగా కూర్చుని కొంతసేపు ప్రార్థన. కొంతసేపు సద్గ్రంథవచన రోజంతా ఇట్లా గడవటం మొదలుపెట్టాడు. జగన్నారం ఇయటికిరాకుండా ఇంట్లోనే గడవటంచూసి తండ్రికొడుకులు “ఇంతవ్యవహారం వచ్చున వదిలిపెట్టి వెళ్ళడమంటే చూడాలా! రావలసిన దాకీటా, నిర్వరొక్కం. వున్నమామూలా, యిట్లా అదీ శ్రద్ధవల్లీ తెల్లలు లేయిస్తున్నాడు. తెల్లలులేర్చి యిచ్చిగాని ప్రయాణంకట్ట” ధని విశ్వయించారు.

నాలుగోవారంవచ్చింది. “కత్తికో ఈశ్వరునివామం అక్కడవర్యామం వ్యవించినంత మాత్రంచేతనే ఎందరోభక్తులు వరించినట్లు పరిశ్రమవుండగా రోజంతా ఇట్లావృతావయ్యడం చేసికి?” అనితని జగన్నారం అందులో వగం కాలాన్ని

ఇంటివ్యవహారాలకు వినియోగించి వాటిని పువరుద్ధరించాడు. అయినా ఆకాశేవత జనార్దనస్వామీ వెంకటనారాయణ హృదయవిడుద్లో విహరించడం మానలేదు. ఇంకా అతడు కాశీవెళ్ళరాదనే వాళ్లు ఎదురుచూస్తున్నాడు.

సెంవెళ్ళి ఒకరోజు గడిచింది. అది తైత్తిరమాసం. రాత్రిపూట ఇంట్లో ఉప్పుబోస్తూవున్నందువల్ల ఆవేళ అడులైట మందంచేయించుకుని పండుకున్నాడు జగన్నారం. అది పుల్లవత్తం. సిండిఆరబోసినట్లు వెన్నెలకాస్తున్నది. దూరా న్నుంది కోయలమడుగుగానం వినవస్తున్నది. పందిరికి అల్ల బడిన నన్నుదాడిపాంతుడినుండి వచ్చే సుగంధం అప్రాంత మంతా ముమూయిస్తున్నది. జగన్నారానికి విద్రవట్టడంలేదు. ఏడాదికి దల్లినిగలి వీడ్చావుచే. వైగా దల్లినివెన్నెం కాస్తూ వుండే. ఎందుకు విద్రవట్టడు మరి? వనంతుడు అతనివెన్ను చరిచాడు. అవెన్నెలకామడుకు మిగిలిన వైరాగ్యంకాస్తా సూర్యుళ్ళకి విడిపోయిన మందువలే విడిపోయి పాకాత్తు గా అతనికి రాగోదయమై పూడుకుంది. అతని తలపులన్నీ శృంగారరసంతో మునిగిలేయతున్నవి. రండుకు తెల్లనిఇ స్త్రీ మకరంతువేసుకుని పోగ్గా పిల్లయారాలిదగ్గరికో ప్రయాణం కట్టాడు. తెల్లమేపూనివడినవట్టుకుని ఒక నల్లమేళుం ముడ్డు పెట్టుకుంటున్నది. కాముకుడిదారినుండి తప్పించుకు వెళ్లే యువతివలే ఒకమేళుం ముందు సదుగ్రభుతూవుంటే వేరొక మేళుం వెంటబడి రదుముతున్నది. వసాదామాధురో గూడు పెట్టిన ఏయ్యకం జంట గునగునలాడుకొంటున్నవి. అతని మందానికి రాఫెరో వున్న రెండుగులాదిమొక్కలు గాలిని రోడుచేసుకుని కాదిరించుకొంటున్నవి. ఆరాత్రంతా అతనికి తాగరణ.

ఆతెల్లవారి సూర్యోదయం కాకముందే మంగలి యంటికి వచ్చాడు. సెంరోజుంనుండి యెదిగిన గడ్డాన్ని సున్నగా గియించి మీసాల్లోవున్న తెల్లని వెంట్రుకలన్నీ తీయించి వేసి శరీరం యైత్రగా కంఠేటట్లు గండున్నరసేపు నయగుపెట్టించు కొని స్నానంచేసి ఇశ్రీమదవయవేసుకొని పెండ్లికొడుకు లాగా రయారయ్యాడు జగన్నారం. అతని హృదయంలో నియపుకుని అరాధిస్తున్న ఈశ్వరుణ్ణి గెంటివేసి అస్థానాన్ని సుందరాంగి ఆక్రమించుకున్నది. అదివరకు బట్టలకు చేయం దుకోవాలని తెచ్చి అంతురలో వుంచిన కావిరంగురొట్టం దూరంగా పారవేయండి ఆస్థానాన్ని వెంట్రుకలకు వేసు కునే వల్లరంగు అలంకరించింది. జగన్నారం మామూలు మనిషి అవడమే కాకుండా పాతికేళ్ల సదుచువాడుకూడా అయ్యాడు. ఇక వరువుకోసం అన్వేషణ ప్రారంభమయింది.

జగన్నాథునిదాహుంబూహుతరం జనార్దనస్వామి.
వెంకటనారాయణం అనందశోకిని అర్చివేది వాక్ల
అకాసోదాన్ని పునాదులతోగూడా కూలదోసి విడిచి పెట్టింది.
తమకు చెందుకుండనుకున్న అస్త్రీ అతడు చుట్టి పెళ్లిచేసు
కుంటే ఎలాచెందుకుంది? అస్త్రీ అంతా కూతురికే నని ముందు
చెప్పి పెద్దమనిషి ఇప్పుడీ వదిలి పోనుకుంటాడా? తండ్రి
కొడుకులను దిగులు, దింక, ద్వేషం జరిగిస్తా వట్టుకున్నది.
ఈనెలలో అందుంచి వాళ్లుకుటుంబం జగన్నాథుండుండోనే
పుట్టున్నది. ఇక అక్కడ ఉండకూడదనుకుని స్వగ్రామం
పెళ్లిపోయేటందుకు వాళ్లు చూలాముద్దే సద్దుకుంటూ పుండగా
జగన్నాథం చూసి వాళ్ల ఉద్దేశ్యం కనిపెట్టి తండ్రికొడుకులను
ఏకాంతంగా పిలిచి వియ్యంతుణ్ణి "దామగిరీ!" అన్నాడు.
అట్లుణ్ణి "అదామిరీ!" అన్నాడు. "ఇప్పుడు మీరు పెళ్లిపోవ
డానికి కారణం మే మొచ్చింది? నేనిప్పుడు వివాహంచేసు
కున్నందువల్ల చూ ఆమ్మాయికి అన్యాయం జరుగుతుందని
మీరెప్పుడీ అనుకోవద్దు. ఆమెకంటే నాకు ముఖ్యు లెవరు?
నేను యెవరికిచ్చేది వాళ్లకే ఇస్తాను. ఒక్కరికీవై ఒక్క శ్రుతి
వదకపోవడానికి ఇదేం కాస్తా కూస్తా అస్త్రీకాదు. ఇప్పుటిదర
లమెట్టి కిమ్మకుకదిలే చూడులకలకు పైరియకుమాతే
కాని తగ్గదు. మీరేమనుకున్నారో? ఇచ్చింది చెకగొట్టుకో
కుండా కాపాడుకుంటే పిల్లపిల్లరాలా అనుకుంటవచ్చు.
అదీ నేను ఇప్పుడైనా చేతుకునేవాణ్ణి కాదు. పేరీహతులూ.
అందువులూ ఏకేం ఈడు మిందిపోయిందని బలవంకం
చేయకుంవల్ల తలపూవక తప్పిందికాదు" అన్నాడు. తన
వెవరూ బలవంకంవెయ్యకపోయినా అమ్మకోకతప్పిందికాదు
జగన్నాథునికి.

అతనిమాటలు విని తండ్రికొడుకులు చల్లవర్తాడు. జగ
న్నాథునికి అగ్రామంలోనే నమ్మందం కుదిరింది. పిల్ల
పెద్దది. కొద్దిగా తడుపుకున్నదికూడా. వివాహం జరిగి
పోయింది.

పెండలవన మానంలోనే దుర్గమ్మ కావరానికివచ్చింది.
ఆమెను అరవించి "పిన్నీ!" అని పిలుచుకుని ఆనందవర
పరులాయెపోయింది. చుట్టి అంట ఉస్త్రీకావడంలోనే జనార్దన
స్వామి కుటుంబం అరవించడోననో ఏలాడు పెళ్లిపోయాడు.

8

సంవత్సరం పెళ్లి రెండో సంవత్సరం వచ్చేటప్పటి
కల్లా దుర్గమ్మ కొడుకుని కన్నది. వయసుదాకే!
అందులో మగసంతానం! బంగారపు కంచం, పాయసం.

అంతకంటే తృప్తిచెప్పే చేతుంటుంది? ఏనా. అలాకాదాగం!
అంతకంటే అనందాన్నిచ్చే చేతున్నది? పూలవనం, మంద
చూడుతం! మిథాని లోపేమిటి? అద్దాలపడుదాం, మజిలీవం!
అంతకంటే భాగ్యమేమున్నది? అట్లుణ్ణి కూతుర్ని వచ్చి
చూసిపోవండిందని నంతోషంతో ఏలాడుకు ఉత్తరం
రాగాడు జగన్నాథం.

దోష్టజవాను ఇచ్చిపెళ్లి న ఆపుత్తరం చదువుకునేసరికి
జనార్దనస్వామిముఖం కనాపిహానమయింది. తనకు తమ్ముడు
పుట్టాడన్న వార్త వినేసరికి అరవించమొకం వికసిందింది.
ఆమెఅనందానికి అంతు లేదు. వర్తతోకూడా తన తమ్ముణ్ణి
చూపేటందుకు పెళ్లితుంది: అక్కడ వున్న నాయగిలో అదా
పాపాయిలోనే గడుపుతుంది: పెళ్లిటప్పుడు తన చిల్లకమ్మడికి
గింకపండ్లూ అదీ వట్టుకెట్టుతుంది: తమ్ముడు పెద్దయ్యాక
తనను అక్కా అని పిలుస్తుంటే తా నెంకో అనందిస్తుంది—
యిటువంటి కలంపులకో ఆ సంతోషవార్త అత్తగారిలో
చెప్పటానికి ఇంట్లోకి పరిగెత్తింది అరవించి.

ఇంకలో పిడిలోనుంచి ఇంట్లోకి వచ్చిన వెంకట
నారాయణ పుత్తరం పట్టుకుని విచారంలో వున్న కొడుకును
చూపేటప్పుటికల్లా యేఅత్తందగ్గిరినుంచి అతుభార్త వచ్చిం
దోనన్న గాథరాకే "ఏక్కడనుంచి వచ్చిందిరా పుత్తరం
అదామిరీ!" అన్నాడు అదుర్తగా.

"మామగారికి కొడుకు పుట్టాడు" అన్నా తతను.

కొటిగ కొడుకును చూసి యే చెడువార్తని గాథరా
వర్తాదో యానారా అటువంటిదే అయిందరకనికి. "అస్త్రీ
అంతటికీ వారసుడు పుట్టాడు! మన కింకేం వస్తుంది?"
అన్నాడు వెంకటనారాయణ శత్రువు రాక్యాన్ని ఆక్రమించిన
అపామిముఖం చేసి.

"అతడు యెప్పుడైతే రెండోపిల్ల చేమనన్నాడో రా
ప్రకారం మనకేమీ రాదు"

ఇంకా అత దేదో అనకోపూపుండగానే వెంకట
నారాయణ అడ్డుపెళ్లి "అల్లది పాపకోవండిందేరా!"
అన్నాడు అదుర్తగా.

"చెప్పేరంతా పాపంకా వివవయ్యా. యెట్లా పూడు
కుంటాం? అతడు మనకు ప్రాణియిస్తా నన్నాడుగదా. అదిగి
ప్రాయించుకుందాం"

"ప్రాణియవ్వద్దా! మొదట మొత్తంఅస్త్రీ పిల్లకే
అన్నాడు. రెండోపెళ్లి చేసుకునేటప్పటికి వగమయింది.
యప్పుడు కొడుకు పుట్టాక ఇంకెంతవుతుందో! లేక అవలే
గల్గిపోతుందో!"

"అట్లా ఇరగటాచిదు నాన్నా. పెద్దమనిషి అన్న మాట తప్పకుంటాడా? మాకురంటే అతని కేంకో ప్రేమ అది మనకు తెలిసినవిషయమేగదా. అటువంటివారు కూతుర్ని అన్యాయం చేస్తారా?"

"అట్లునుభవి తృప్తిపడి ఇక సిద్ధమయితూ పూరుకుంటే ప్రయోజనం లేదోయి అట్టాయా?"

"యెట్లా పూరుకుంటాం? అడుగుతాం. యింకా అగు తామా?" అని శ్రీధరం అడిగి "అయితే: అడిగేటందుకు యిది సమయం కారనుకుంటాను" అన్నారు జనార్దనస్వామి.

"సమయమేమిటా? సమయం: వాకవేపునుంచి ముందుకొస్తూవుంటేమా?"

"కొడుకుపుట్టినవెంటనే పెళ్లి అడగడం అంకకాగుండుడు. తొందరపడి లేవేది లేదు. ఆయనమనసుకు నొప్పి కలగకుండా కాంతంగా మందలించి వ్రాయించుకోవాలి. అంతకుంటే మనకు చేరేచూర్లం లేదు"

"అదను నోగొట్టుకున్నతర్వాత అంతకుంటే ఇంకే ముందుంది: అనలు పెండ్లికాంతుండే వ్రాయించుకోవలసింది. యిప్పుడనుకుంటే ఏం లాభం?" యామాటలు అనేటప్పుడు రైల్వే వద్ద ఉండి రిక్కె పెట్టుకుంటూవున్న నోట్లు గాలికి కిరి కిరినించి కొట్టుకుపోయినవాటి ముఖం చేకాదు వెంకట నారాయణ.

"అప్పు రెట్లా వ్రాయమని అడుగుతాం? అడిగేటందుకు వీలేదే? ఇంకా వారికి వేరే సంభాసం ఏమన్నా పున్నది కనకదా? పున్నది ఒక్కటిల్లామే. ఒకవేళ వ్రాయమని అడిగినా వాళ్లు వ్రాపేవారా? యింకటి అక్షరాలు పోవడంవల్ల యిన్ని చిక్కుదా" అన్నారు జనార్దనస్వామి.

"అంతే! అయితేలేగనక ఇతికివుంటే యిన్ని చిక్కులు వుండేవా మరీ?"

"అమె అట్లా అకస్మాత్తుగా పోయిందని కంబోవైనా అనుకున్నామా?"

"అదీ మన దుశదృష్టమేనా. కాకపోతే అమె ఇతికి వుంది ఇతను పోవోడా?"

"మన దరిద్రదేవత మృత్యుదేవతై అమెను మింగి వేసింది"

"అంతేరా నాయనా! మహాంక్యమౌగనక ఇతికి వుంటే రిక్కి మన యింటికి రసంకల రానే వదిచివచ్చేది. జరిగిందేమో జరిగిపోయింది. యిక త్వరపడి వ్రాయించుకోవాలి."

అరుమాపాట గడిచినవి. జనార్దనస్వామి. వెంకట నారాయణ గోవర్ధనపురం వెళ్లారు. అల్లుడూ వియ్యంకుడూ జగన్నాథంగారి గడవతోక్కేటప్పటికల్లా నేతితో నిండిన కళాయి పొయ్యిమీద కెక్కింది. అప్పుడు చిదికిన పాంట్లో రోడు వెయ్యలేదు. రోటలో వెల్లుపాటుల ఇరువు తగ్గిపోయింది. అవగలల్లా గడచిపోయింది. తాత్రి భోజనాంయ్యూక జగన్నాథం. జనార్దనస్వామి. వెంకటనారాయణ ముగ్గురూ దాదాపైకి వెళ్లి తాంబూలాల యేసుకుంటూ భోజనం రామాయణం ప్రారంభించారు. అడగటానికి యిదే సమయం అన్నట్లు జనార్దనస్వామి కండ్రివంక చూశాడు. దాన్ని 'కది పెట్టి వెంకటనారాయణ అందుకున్నాడు. "కమ కీవంకపురం యెప్పిపుట్ట రాన్యం అయింది తావగదూ!" అన్నారు సంభాషణ మార్చి.

"మాకా ఈసంవత్సరం గింజ దాగానే రాలింది. యాత్రెపుట్ట వడ్లూ. పాతికపుట్ట కండుయూ. వదిపుట్ట పెనలూ. పదిపుట్ట మిక్కి అయినవి" అన్నారు జగన్నాథం.

"పిల్లజమీందార్లు-మీకేం దావగదూ? అయితే నే నొక మాట అవదలరుకున్నాను. మీరు వ్రాస్తామన్న ఆస్త్రీ అమ్మాయిచేర వ్రాసివేస్తే దాగుంటుంది. యెప్పుటిమొలచ్చుదే?"

"ఇప్పు డేమంత తొందర వచ్చింది? నేను వ్రాయవని మీకే మన్నా అనుమానం నేవీందా?"

అమాటకు కండ్రికొడుకు తిట్టూ ఒక్కమారుగా "అట్టే యింతమాట వెంవిచ్చాను" అన్నమీరట వెంకట నారాయణ అవకుండా చెప్పుకెట్లుతావున్నాడు. "మీరు వ్రాయరని కాదు దావగదూ, ఈజీవీకం కాళ్ళకమైంది కాదు. కాళ్లు చేతులు వల్లగా పున్నప్పుడే వ్రాసివేస్తే దాగుంటుందని చూపుడేకం"

"మా కాలాటి అనుమానం యెందు కుంటుంది మామ గారూ? మీ అమ్మాయిడేమం కోరే విషయంలో మీకంటే మేమేమీ అధికుం కాము. మీరు వ్రాయరని ఎలా అనుకుంటాము? ఆ శ్రద్ధ మీకుగాక మరెవరికి? మేమనే రేమిటంటే, మీఅనంతరం పున్నవాళ్లు చిక్కులువడకుండా చెయ్యమని" అన్నారు జనార్దనస్వామి. "అంతే అంతే దావగదూ! మేమ కోరేది. మీరు మేము చెప్పేటంతటి వాళ్లుము కాము" అని అందుకున్నాడు వెంకటనారాయణ.

ఇక జగన్నాథం ప్రారంభించాడు: "వ్రాయడానికి నాకేమి పండేహం లేదు. యెప్పుడై నా వ్రాసేదే కాని, యిప్పుడే వ్రాసేటట్లయితే కొన్ని చిక్కులు వున్నవి. అవి

గూడ మీకు చెబుతున్నాను. నేనా చేతుకున్నది రెండోపెళ్లి! అమ్మాయిపేర వ్రాయడంకోసం మాకుకూడా వ్రాయమని అవతలవాళ్లు తప్పకుండా మాట్టుంటారు. అప్పుడు యిద్దరికీ మొత్తం ఆస్తీ వ్రాసియివ్వవలసివస్తుంది. అందువల్ల పూర్ణో నా పరవశికి, గౌరవానికి హానివస్తుంది."

జనార్దనస్వామి అర్జునాన్ని అన్నాడు: "వాళ్లు తమ పేర వ్రాయమని యెందుకు కోరడం? కోరే అవకాశం కంగదనుకుంటాను. మీరన్నప్రకారం మీఅమ్మాయిపేర నగం వ్రాసివేస్తే మిగతానగం మీపేరనే వుంటుంది. మీపేర వున్న ఆస్తీ రాప్రకారం మీఅనంతరం వాళ్లకే చెందుకుండిగదా?"

ఇంతలో దుర్గమ్మ ఏమనిపించినో తాతాపైకి వచ్చింది. జగన్నారం ఏదో చెప్పబోతున్నవాడల్లా ఆమెను చూసి ఆపాడు. దుర్గమ్మ పెళ్లిపోయినతర్వాత అన్నాడు:

"అల్లవి వాళ్లు పూతుకోరు. అబ్బాయి: ను వ్వింకా దివ్వవారిని. లోకానుభవం తక్కువ. బావగారు అంతా గ్రహించేవుంటారు. ఎప్పుడైతే అమ్మాయిపేర నగమాస్తీ పెట్టానో అప్పుడు యింక నన్ను వాళ్లు నమ్మే అవకాశం యెట్లా వుంటుంది? ఇట్లాగే తరిమ్యులస్తీకూడా వాళ్లు చెందకుండా దుబాబుచేస్తానని అనుకోవచ్చు. ఇప్పుడు అమ్మాయిపేర వ్రాయగానే తప్పకుండా వాళ్లా వ్రాయమని మాట్టుంటారు. అంతవరకు విజయం. తీగ లాగితే దొంకంకా నడుతుంది. తొందరపడవద్దు. మీ రిప్పుడేమీ అడుక్కోవడే అవసరం లేదు. నా కరీరపథాన్నిబట్టి చూస్తే ఇంకా నేను చాలానాళ్లు జీవిస్తాను. యిప్పుట్లో నాకేమీ పరచారేదు. అందుకు నేను ఒకమాట చెబుతున్నాను. ఆస్తీ నాదికీర పెట్టకుండా తొందరతోనుంచి యీప్రాసాదం లేదీపోవు. విజయం నమ్మండి"

జగన్నాథం చెప్పిన సమాధానం తండ్రికోరుకుండు తృప్తిని కలిగించకపోయినా అతడు చూసిన కారణంనుబట్టి ఏమీ మాట్లాడలేకపోయాడు.

౫

జగన్నాథం వదుపుకేయవల్లిన వేణువిశేషం యెటువంటిదో కాని రత్నాంబాన పురిపివట్టు ఇల్లంతా మగదివ్వలు, మగ్గి నంవత్తురం పెళ్లి రెండోసంవత్తురం వచ్చేటప్పటికల్లా దుర్గమ్మ కదంబిల్లంను కన్నది. ఇద్దరూ మగపిల్లలు. యీ వార్త అరవిందఅత్తవారికి జోడుగుళ్లకాదువలె పోయి కలిసింది.

జగన్నాథానికి తొలిసారి కొడుకు పుట్టడంకోసే అరవిందఅత్తవారికి ఆమెపైన పూర్వం వాళ్లు కన్న ప్రేమగారవాలి కొంత తగ్గినది. మగ్గి యిప్పు డీ పుత్రదవ్వడం కలిగిందన్న వార్త వివరగానే బాధ అరవిందతో వరిగ్గి మాట్లాడడమే మానినేశారు. తర్వాత ఆమెతో అనుమతిగా వుండడం లేదు. అత్తమామలు ఎడమమం పెడమమంగా వుంటున్నారు. యిది ఆమె నుకుమార హృదయానికి చాలా బాధ కలిగించింది. వాళ్ల కోవకారణ మేమిటా అని ఆమె అలోచించింది. తనవల్ల ఏమీ లోపం లేదు. కానీ ఎవరికి కోపంవచ్చే వదిగూడా చెయ్యలేదు. మరి తానంటే ముగ్గురికి గిట్టకపోవడానికి కారణం యేమైవుంటుంది? అదంతా తన పుట్టింటిమీని కోవమే నని గ్రహించుకున్నది.

అనాటి రాత్రి వడకగదిలో అరవింద తర్తమంచం మీద కూర్చుని "ఏమంటి : నామీద కోపంగా వుంటున్నారు లేదా? : " అన్నది. అరకు వంకరేడు. "న్రవిననికి అత్తగారినే ఏడుస్తుంటిరి. చుర్యాన్నం వంతు యివ్వవస్తే పుచ్చుకోకపోయిరి. అదంతా ఎందుకు? యెట్లా మంచంమీద నేను కూర్చుంటే ఎప్పుడైనా చూపంగా పూరుతుని ఎరిగిన్నాయా? అత్తగారుగూడా నరిగా వంకరిం లేదు. మామగారు అమ్మాయి అమ్మాయి అంటూ ఏంకో అడగడంకో ఏదీలే వారు: వాటా నరిగా మాట్లాడటం లేదు. ఆ కారణ మేమిదో నా తేరా తెలుస్తుందంటి : " అన్నది.

"ఎవరికై నా ముందుమాటలు తర్వాత లేవు? ఎవరు అన్న ప్రకారం జరిగే దెంతటివాళ్లు?" అన్నా ధరకు.

"ఎవరికి ముందుమాటలు తర్వాతలేవు? ఎవరు అన్న ప్రకారం జరవలేదు? ఏమిటంటి?" అన్నది అరవింద.

"తెలియదా? ఏతండ్రి!" అన్నా ధరకు.

అప్పుడు ఆమెకు అర్థమయింది. నంవత్తురంక్రిందట వన భర్తా, మామా గోవర్ధనపురం వెళ్లివచ్చి అస్తీపీళ్లు వ్రాయమని అడిగినట్లా, ఆయన తర్వాత వ్రాస్తానని చెప్పి వట్టా వాళ్లు అడుకున్న మాటలు కట్టకట్టకగా తాను విని వున్నది. తన వనేమో తానేమో గాని వేరే గొడవలు ఆమెకు అనలే పట్టవు. మర్యాదీరికవమయింలేగూడా పుస్తకం చదువుకోవటమో, లేక కుట్టునతో చేస్తుంది. అదేమిటని యీమె వాళ్లను అడగనూలేదు; యిట్లా జరిగిందని వాళ్లు యీమెకు చెప్పనూలేదు.

"ఆస్తీ వ్రాసే విషయమా?" అన్నది అరవింద.

"అది గాకపోతే యింకేమున్నది?"

“మల్లె యిప్పుడు ఆయనను వ్రాయమని అడిగితే కారన్నాకా ఏమిటండీ?”

“మల్లె ఎవరడిగా రంటావు?”

“మరి మీళ్ళయారికి కారణమేమిటి?”

“తెలియదూ, మల్లె కొడుకులు పుట్టిన పంగతి?”

“మీకోసానికి కారణం అదేనటండీ! వాళ్ళకు యింకా ఎంతమంది కొడుకులు పుట్టినా మన విషయంలో వ్రాయరన్న అనవమ్యరం మీకేమీ వద్దు”

“వ్రాస్తావని ఏమీ భావమ్యరం? కొడుకులు పుట్టిన కాస్తే అతని మనస్సు మారిపోవచ్చు”

“మానాన్ననుగురించి మీరెట్లా ఎన్నటికీ అనుకోవద్దు. ఆయన అవ్యవకారం తప్పక వ్రాసేరీరతాను”

“ఎప్పుడో వ్రాస్తావు! వ్రాస్తావని ఏమీ భాగ్యరండి! అప్పటికి రాకెవరో, రెక్కెవరో!”

“ఆయననుగురించి మీ కేలాటి అనుమానమూ వద్దు. మానాన్నపంగతి మీకు తెలియదు.”

“కొడుకులు జాప్తిపనకొస్తే అస్త్ర పండుకుంటానికి వాళ్ళకే చాలదనుకుని నీకు ఎగరగొట్టవచ్చు”

“మానాన్నకు తమ్ములు వాకటి నేను వాకటి కాదు. వాళ్ళను ఎక్కువో, వమ్ము తక్కువో చూస్తూ ఉనుకున్నారా? అయినట్లా ఎన్నటికీ చెయ్యరు”

“నువ్వు చిన్నదానివి. యిటువంటి సెట్టవిషయాలు నీకేం తెలుసు! అటువంటి పిచ్చినమ్మకాకమీద ఆధారపడితే లాభంలేదు. ముందుగానే విగించుకోవాలి”

“మీ కెందుమ? ఆయనచేత వ్రాయించే భారం నాది. నామాల నమ్మండి”

“యెప్పుటి సంగతో యిప్పుడు నువ్వెట్లా కారవద గలవు? అప్పటికి నీమాల ఆయనమంటావని ఏమీ భావమ్యరం? ఇప్పుటి నీమీద్రేమ అప్పటికి లేకపోవచ్చు”

“పోనీ, యిప్పుడే వ్రాయమనిందని అడగండి”

“మేము అడిగితే వ్రాసేటట్లయితే యింకేం?”

“నమ్ము అడగనున్నారా?”

“అడగమనాలా? ఇంకో తెలివితల అడవడు చైనట్ల యితే వాకిటిముందు కూర్చుని మరీ వ్రాయమకోకపోయిందనుకున్నావా? నీపేరుకోనేగదా మేము వ్రాయమనటం? అసలు వాళ్ళకే శ్రద్ధ లేవప్పుడు యివరేం చేస్తారు?”

“యారివిషయం యిదివరకు ఎన్నుచైనా నాకు చెప్పారటండీ! ఇప్పుడేగా నాకు తెలియడం! యిక అడుగుతాను”

“అడగడమేకాదు; వట్టువట్ట మరీ వ్రాయమకోవాలి. సితండ్రికి నీమీద యెంత్రేమన్నదో యిప్పుడు కనపడాలి!”

“మీరు చెప్పినవ్రకారం గట్టిగా అడిగి వ్రాయమని కొస్తాను. మీరుమాత్రం నామీది కోపాన్ని తీసివేసుకోండి. యారెండురోజులనుంచి మీరు సరీగా మాట్లాడకపోతే నాకు రెండు రోజులూ రెండు యుగాల్లాగా పున్నవంటే వచ్చుండి”

రెండురోజులు అగినవర్షాడత జనార్దవస్వామి అర విందను వెంటపెట్టుకుని వెళ్లి పుట్టింట దిగవిడిచివచ్చాడు.

కండ్రి హోల్లో ఒంటరిగా వుండగా అరవింద వెళ్లి అతని దగ్గరగా కుప్పిలో కూర్చున్నది. “ఏమమ్మా! ఏమిటి విశేషాలు?” అన్నాడు అనురాగపూరితమైన స్వరంతో అగ న్నారం.

“అస్త్ర వ్రాయమని అడిగారుటగా నాన్నా?”

“అవును కల్లీ! ఆ విషయమై యిప్పు రేం వచ్చింది?”

“యెప్పుడో వ్రాస్తా వన్నావుటగా నాన్నా.”

“అవునమ్మా, నీయచానీ ప్రస్తావని చెప్పాను. వాళ్లు విన్నదగమన్నారా కల్లీ?”

“అవును నాన్నా.”

“నీచేత అడిగించవలసివచ్చిందీ కల్లీ! అన్ని విష యాలూ నేను వాళ్ళతో మాట్లాడగా.”

“యెప్పుడైతే నేం, యిప్పుడే వ్రాసివెయ్య నాన్నా.”

ఈ మాటలు అనేటప్పుడు అరవింద కంకర్షనితో గారాటం ఇమిడి ఉన్నది. కాని ముఖంలోమాత్రం విచార రేఖలు పొడచూపినవి. అమెముఖంలో మాయను కనిపెట్టి జగన్నాథం “చిన్నేమన్నా వాళ్లు అన్నారా అమ్మా?” అన్నాడు తత్పరపాటతో. ఏమీ అనలేదన్నట్లు కంకాయ మాత్రం తిప్పింది అరవింద. అంతటితో అతనికి మనశ్శాంతి కలగక లేచి కూతురి తల విమురుతూ “చెప్పకల్లీ! నాదగ్గర దాదబోతు, నీ కష్టసుఖాలు నాకు గాక మరెవరికి చెప్పమంటావు?” అన్నాడు. కండ్రిచేతులో పసికూన అణుబోయింది అరవింద. అమెకళ్లు ఆద్రయత్వంగా చెప్పుగిల్లినవి. “వాళ్లు నాతో సరీగా మాట్లాడటం లేదు నాన్నా” అన్నది.

ఆ క్షాంత మాటను పురస్కరించుకొని కూతురికి ఎంతో కష్టం కలిగినట్లు కన్న హృదయం కంపించింది. “చిన్ను వత్తిడిచేస్తున్నారా కల్లీ! ఎంతోదూరం వాళ్ళకు చెప్పాను. వాళ్ల పట్టు వాళ్లదేగాని మంచిచెడ్డలు వడ్డూ!

ఇటువంటివాళ్లునే నేనెప్పుడూ అనుకోలేదు. ఏమిటంటే నాకక్కసుదానిగానూ నాకు ఎక్కువైనవి కావు తల్లీ. ఇక ప్రావీణ్యము" అన్నాడు.

ఏళ్ల సంభాషణ అంతా దుర్గమ్మ కిటికీలవరకు వుండి అంతిస్తున్నది.

౬

అమర్నాడు భర్త కోరికు పెళ్లికప్పుడు పుట్టింటికి కబురుపెట్టింది. దుర్గమ్మకండ్రి రెక్కెయకట్టుకుని వచ్చి వారాడు. తండ్రికూతుళ్లిద్దరూ చాలానేవు గువగునయ చేశారు.

కాల్చిపూట దోజనం అయ్యాక జగన్నాథం గదిలో మంచంమీద కూర్చున్నాడు. దుర్గమ్మ వాడుకప్రకారం వెండి వస్త్రంలో అకుటా, చక్కపాటి వుంది మంచంమీదు ముక్కాలిపిటమీద పెట్టి భర్తకు ఎదురుగా నిలుచున్నది. కాంచాలవరకుం చేస్తూ జగన్నాథం ఎదురుగా నిలుచున్న అడ్డాంగిరదు అవయవమొప్పవాన్ని చింకిస్తూ ఆనందంలో మునిగిపోయాడు.

"ఇంచా అరవిందతో ఏమిటి ప్రాస్తా నంటున్నాడు?" అన్నది దుర్గమ్మ.

ఈమాటలు మాతాత్మగా చినవచ్చేసరికి ఉరికి-వడ్డా తరకు. రెండవకండివాళ్లు తెలియకుండా ప్రావీ వెయ్యింది అతని సంకల్పం. ముఖ్యంగా ఎవరికి తెలియ కూడదని అత దమకున్నాడో వాళ్లకే తెలిసింది. సమర్థించడానికి అతని దుష్ట పనిచేస్తున్నది.

"అ. ఏమీ లేదు. అది నేరేనిషయం. చూడు, మొన్న నీకమ్మడి పెండ్లికి ఏదో నహాయం చెయ్యమని అడిగావు కదూ? ఎంత యిప్పుడున్నావు, చెప్పు. పాపం, వాళ్ల పేర వాళ్ల!" అన్నాడు సంభాషణ మార్చివెయ్యాలని.

"ఏమీ లేదంటారే? నాకు తెలియదమకొన్నారా? మీరమకొన్న మాటలన్ని విన్నాను. మాతమ్మడి పెండ్లి సంగతి అద్దంపెట్టిపెడతారే? అసంగతి యిప్పుడు మీచ్చర్ని యెవరడిగారు? అయితే నన్ను సురపించానికూడా చూస్తున్నాడు. ఆస్తంకా కూతురిపేర పెట్టి పిల్లల్ని నన్నూ యేం చెయ్యకయితున్నాడు?" అంటూ దుర్గమ్మ పమిలచెంగుతో కళ్ల అడ్డుకున్నది.

"ఆస్తంకా పెడతానమకున్నావా యేమిటి? మీమ్మర్ని మాత్రం చెడగొట్టుకుంటానా? ఆస్తంకా పెడతాననేనా నువ్వు

ఇంత ఇదికావడం? పిచ్చిపిల్ల! అట్లా నువ్వెన్నటి అనుకోదో? అమె ఎక్కువ మీరు తక్కువ కాదు. ఉభయాలూ నాకు సమానులే"

"అంతా కాకపోయినా కొంతమాత్రం ఎట్లా ప్రాస్తాడు? మగపిల్ల యింకగా ఎవరైనా అడపిల్లకు అస్త్ర కట్టవెట్టేవాళ్లున్నారా?"

"ఈసందర్భం నేత. అమ్మడి వివాహకాలంలో జరిగిన మాటలు నీకేం తెలుసు? అప్పుడు ఆస్తంకా అమెదే నని అన్నాము : అటువంటిప్పుడు నగమైనా ప్రాయశఃపోతే ఎట్లా?"

"నగం కాదు గదా, అయితే పూచికపల్లయినా ఇచ్చేటందుకు సిద్ధం."

"ఇదిగో, నువ్వు చిన్నదానివి. ఇటువంటి వ్యవహారాలు పికు తెలియవు. ఇదేం ఎంతమంది మంచున్నా తరిగే అస్త్ర కాదు. ప్రాయశఃపోతే సిద్ధం, అద్దం చెప్పువట్ట."

"మీరు ప్రాయశఃపాడుకున్నారా. నన్నూ, వానిల్ని ఏగంగలోనో కోని మరి ప్రాయశి. అప్పుడు తండ్రి కూతుళ్లు సుఖంగా వుండురు గాని."

జగన్నాథం తనకార్య మిగతా నగం అస్త్ర తమకేర పెట్టవలసిందని అడుగుతుం దమకున్నాడు గాని అరవింద పేర ఇట్లా అనలే ప్రాయశద్దని పట్టువడుతుం దమకోలేదు.

"ఇంత అలోచన లేకుండా మాట్లాడతా పడుకోలేదు. అమ్మాయికి అ క్షవారివర్ల చాలా వత్తిడి కలిగింది. అడపిల్ల ఉమాడుమనటం మనకు మంచిరా" అన్నాడు.

ఆమాటలు అమెకు ఎక్కువలేని కోపమా వచ్చింది. తనపేరును సార్థకవరుచుకున్నది. "నుగపిల్లలు ఉమాడు మనడం మీకు సంకోష మన్నమాట. అస్త్ర కూతురిపేర ప్రాయశఃపాడుకున్నవారు మళ్లీ ఈ జంతులాన్ని ఎందుకు పెట్టుకున్నాడు? పిడిస్తే వాళ్ల పిచ్చి పోతాయగదా అనా? పిల్ల గవక అద్దంలేకపోతే ఆస్తంకా కూతురిపేర పెట్టుకుని తండ్రి కూతుళ్లు సుఖంగా వుండేవాళ్లుగా?"

"....."

"రక్కాలవంటి మగపిల్లలను చూసి ఇలా ప్రాస్తానన చానికి మీమన పెంరా అంగీకరించిందండీ?"

"....."

"ఏమీ తెలియని కనికండుల్ని అన్యాయం చెయ్య చానికి మీప్రాణం ఎలా వచ్చిందండీ?"

"....."

"అటువంటివాళ్ల ఎందుకు కన్నాడు?"

అమెరికన్ వాళ్ళాంను అంకితున్న జగన్నాథంశ్రవణేంద్రియం అమెరికన్ వాళ్ళాంను పీడిస్తున్న అతని చలిండ్రియం మేహం కలుపుతున్నది. అమెరికన్ మాట్లాడితే చింతపడుతున్నాగానూ, తిగ్గరగా మాట్లాడితే కోయిల మాతలాగానూ వున్నదతనికి. జగన్నాథం అంక ధనంతుడయ్యాను. సౌందర్యధనంముందు అతని ధనం యేమీ పని చెయ్యలేదు. అమెరికన్లు లక్షకొరిముందు లక్షకొరిలాగా అయిపోయ్యాడు.

దుర్గమ్మ భోజనం చెయ్యటంతా గదిలో దాప వదులుకుని నండుతున్నది. వక్కగదిలో వందపేసిన కలంపిల్లల్లో ఒక దుర్రవాడు గుక్కవల్లి ఏడుస్తున్నాడు. అరవింద ఎంక నమ్రదాయుడినా పూరుకోలేదు. తన వినకల్లిని పిలుచుక వచ్చాడుని వినకల్లిగదిలోకి వెళ్లింది అరవింద. అరవింద వెళ్లేసరికి తనకండ్రి పిచ్చిని లేవమని అరిమలాడుతున్నాడు.

అరవింద అన్నది: "పిచ్చీ: కమ్ముడు ఏడుస్తున్నారు. ఎంక నమ్రదాయుడినా ఊరుకోవడంలేదు. పిచ్చిపిచ్చి గొంతుండి పోతున్నది. లేచి పొలివ్వు".

దుర్గమ్మ కోపంతో "పోలిలేవమ్మా కల్లీ: వాళ్ళకుగత గొంతుండిపోతే అందరి కళ్ళూ కల్లవడకవి," అన్నది.

తన వినకల్లికోపానికి కాతల మేమిదో అరవిందకు అర్థంకాలేదు. మాకువలెకుండా చిన్నపుడుకుని వెళ్లిపోయింది.

"ఏమి బామాటలు! అమ్మాయి ఎంక కష్టంకో వెళ్లందో చూడు. ఇదిగో నామాట వినవుటే: ఎంక చెప్పినా అంతేనా? లేచి పిల్లవాడికి పాలిచ్చి అన్నం తిను. ఎందుకట్లా యిదిఅవుతావు" అన్నాడు జగన్నాథం.

"నాతండ్రిలో మీరెందుకు: నేను తింటేనేం, తినక పోతేనేం? అస్త్రీ కూతురిపేర పెట్టాకుని మీరూ మీరూ ముఖంగా వుండండి. నేనూ, నాపిల్లలూ యెట్లా పోతే మీరెందుకు?" అంటున్నది దుర్గమ్మ.

అమాటలు వెళ్లిపోతున్న అరవిందకు వినిపించినవి. తన పిచ్చికోపానికి కారణమేమిదో అమెకు భోధవర్తది. అస్త్రీపిల్లయంలో తన అస్త్రవాడు తొందరపడుతున్న దెందుకో అప్పు నామెకు అర్థమయింది. అస్త్రీ వ్రాయించుకుని వెళ్లించ తాను అమెకున్నంక మిలభక్షిణ పని కాదనికూడా అప్పు నామెకు తెలియవచ్చింది. అమెమనస్సు వికలమైపోయింది. వెళ్లి గదిలో దాప వదులుకుని నండుకుని తన భోజనకల్లిని కలుపుకుని దుఃఖవర్తది.

జగన్నాథం ఎంక చింతలాడినా దుర్గమ్మ లేవక పోవడంవల్ల తానే ఏదో చింతలాడిని ఎత్తుకుని వెళ్లి కల్లి వక్కలో వందపేసాడు. అప్పుడు రాత్రి పదిగంటింపుకుంది. జగన్నాథం అరవింద వదులుకున్న గదిలోకి వెళ్లి "అమ్మా: అన్నం తిన్నావా?" అని అడిగాడు.

"లేదు నాన్నా!" అన్నది అరవింద.

"ఇంక ప్రొద్దుపోయినా మిన్నెందుకు తినలేదు కల్లీ?"

"నా కాకలిగా లేదు నాన్నా".

"అకలి లేకపోవట మేమిటమ్మా? లేచి అకలి ఐన వరకే తిను కల్లీ:"

అరవింద వండుతున్నదట్లా లేచిపూర్తుని "పిచ్చి అరిగి వండుతున్న దెందుకు నాన్నా?" అన్నది.

"అది నామిది కోపంతే కల్లీ:"

"మన ఇద్దరిమీది కోపం నాన్నా. యింతా పిచ్చి నీకో అంతున్న మాటలు నాకు వినిపించినవి. వ్రాస్తావన్నం దుకు నీమీదా, వ్రాయమన్నందుకు నామీదా."

"నీమీద దానికి కోపం వుండదు కల్లీ: "

"ఇంతా నేను వస్తే యెలా విడిచిందివేసిందో చిన్నావుగా నాన్నా?"

"అదీ నామిది కోపమే కల్లీ: మీపిచ్చి వల్ల వెళ్లి కాగులది. తెలియని మూర్ఖం:"

"కష్టమందా వ్రాయించుకుని వస్తానని వారిని నమ్మింది వచ్చాను నాన్నా!"

"మీపిచ్చి వల్ల పోగొమనిషి కల్లీ: నుంచిక దానంత నుండి లేదు. దాన్ని నమరాదనపరిని వ్రాసివేస్తాను: మిన్నేమీ విచారించక లేచి భోజనం చెయ్య కల్లీ:"

అరవిందకు భోజనంచెయ్యాలని మనస్సులేవందున కండ్రికి పిదో నమరాదనం చెప్పి వంపింది.

వాదాగతిన పిల్లిలాగా జగన్నాథం మళ్లీ కార్య వదులుకున్న గదిలోకి వెళ్ళాడు. భోజనం చెయ్యటంతానే దుర్గమ్మ పిల్లలంతు వక్కలో వేసుకుని ఏడబోతున్నది. అమెపొట్ట పెన్నుకుంటుకునివున్నది. జగన్నాథాని తెంత కాలివేసింది. కానుకన్న అన్నంకూడా పిర్రపోయింది.

2

అ తెల్లవారి మార్కొరయం కాల ముందే దుర్గమ్మ అక్షణంగా భోజనం చేసి యదాస్థానాన్ని అలంకరించింది. కార్య భోజనం చేస్తూవుండగా జగన్నాథం చూసి చాలా

నంతోపించాడు. తన ఆకలి దగ్ధాపనముగా వున్న దశనికీ, అరవిందకు మనస్సు ప్రతిపకంగా లేదు. అదివరకు ఎప్పుడు చూసినా ఆమెచేతులో తమ్ముడుగాని, లేక పుస్తకంగాని వుండేది. అదే ఆమె ఏమీ ముట్టుకోలేదు. కండ్రి చెప్పగలేది తోజనంమాత్రం చెప్పింది. జగన్నాథం భార్యను పీకటి రెండు పాళ్లు సంకరింపబోయాడుగాని ఆమె సరిగా మాట్లాడలేదు.

అసాయంత్రం "అక్క-య్యా!" అంటూ దుర్గమ్మ తమ్ముడు వచ్చాడు. దుర్గమ్మ సంకోషంగా తనతమ్ముడితో ఏవో మాట్లాడి తమ్ముడు వెళ్లుతావుంటే ఆకలితో ఏదీ పోకిరిగాక వెళ్లింది. దుర్గమ్మ బ్రాబ్బటినించి నక్క వదిలి పెట్టనిదల్లా స్థానం విడిచి అమ్మను వీధివాకిట్లోకి వెళ్లడం, ఆమెముఖం సంకోషంగా వుండడం ఈవరంకేదాని చూస్తే జగన్నాథానికి ఎంతో సంకోషం అయింది. త్వరగా ఇంట్లోకి వెళ్లి తాటాకుంబుట్టనిండా కంకల్తాకాచువంట్లు వేసుకుని వీధివాకిట్లోకి వట్టుకువెళ్లి తన దాతమరదితో భరోత్తిగా "ఒరే బావా! మీ అక్కతోపాని మోసుకెళుకున్నావుకదా. జరగా ఇదిగూడా మోసుకెళ్లు" అంటూ బుట్ట అతని బుజం మీద పెట్టాడు.

దీపాలు వెలిగించాక జగన్నాథం భార్యగదిలోకి వెళ్లి "మితమ్ముడికి పిల్ల బడిననడైనా!" అని భార్యతో సంభాషణ మొదలుపెట్టాడు.

"అంత ఎరగనట్లు అడుగుతాడు; మీకు తెలియించే కుదురుతుందామిటి పిల్ల!"

"చూడు, పిల్లకు వస్తువులేవో వాళ్లు పెట్టుకుంటే తరిమ్యాబద్ధులపై మనం భరించి పెండ్లిచేసిపెట్టాం. మన వాళ్లు మనం అనుకోకపోతే యెట్లా!"

క్షణం ఆగి జగన్నాథం అన్నాడు: "అమ్మాయి ఎంత దిగులువేసుకుందో చూశావుకదా!"

అరవిందమాట తెచ్చేసరికి మళ్ళీ పుట్టెకుకోవం ఆమెమీదకు వార్చింది. "ఇంకేం, దిగులు తీర్చండి." అని వినురుగా అన్నది.

"మన దిడ్డదిగులు మనం కాకపోతే ఎవరు తీరుస్తారు మరి!"

దుర్గమ్మముఖం ఎర్రపడ్డది. "అయితే మీ పుట్టేకం ఆస్త్ర ప్రాసినెయ్యాలనే నన్ను చూడు; ఎవరికరవువాళ్లు మీద వాళ్లు బ్రేడు, ఎవరికీ వట్టదిడ్డ పెక్కిపెక్కి పిచ్చారులు; యీ పాడు పిల్లలు ఎవరు పుట్టమని యేర్పాడు; పుట్టక పోయినా యీగోలంతా లేకపోతు. ఆస్త్ర నా కేమన్నా కానా

అని ఆహెలిమిన్నామ గవకనా: "మేముంటే మీ కంక ఇత్తం లేకపోతే నన్నూ నాపిల్లల్ని చూపుట్టింటికి సంపినెయ్యండి."

"మమన కనిపెట్టుకుండా అట్లా తొందరపడి మాట్లాడితే యెట్లా; నాకు భేదం ఎంతమాత్రం లేదు. ఉభయిలూ నాకు నమానురే. నువ్వు భేదంగా మాట్లాడుతూ వైగా నన్నం బావు. నీదిడ్డ అయితే వాకటి, నీ నవతిదిడ్డ అయితే వాకటినా!"

దుర్గమ్మ ఆవేళంతో అన్నది: "మీ తమ్మ మీరు తెలుసుకోలేకుండా వైగా నన్నంటున్నారా; ఉభయిలూ నమానం అనటంలోనే కవడకుతున్నది మీ భేదబుద్ధి. నీనలుగా మగపిల్లంతు చెందవలసిన అస్త్రీల అంతాగాని కొంతగాని ఉభయిలూ నాకు నమానురే అంటూ అదపిల్లకు వ్రాస్తా ననటం అటువైపు మమకారం కాకపోతే మరేమిటి; ఆక పిల్ల అయినందుకు వచ్చి నెట్లాగ వుండి తినమనండి. సారె లా రీరెలా యివ్వండి. అంతవరకే ఆదపిల్లకు పుట్టింటి లోని చూక్కు. మీ రొక వందరూపాయల దీర తెచ్చి ఆమెకు పెదకా నంటే నేను వడ్డన్నమ్మ దనండి నాది భేద బుద్ధి."

జగన్నాథం వింతపోక్కుకుని అన్నాడు: "నువ్వు చెప్పేది సామాన్యంగా రోకంలో జరిగే విషయంగాని అమ్మాయికి అది వర్తించదు. నీమ్మ చేసుకోకపోతే ఎప్పుడో జరిగినమాటలుకాని యిప్పుటివి కావు. అన్నమాటను పిట్టితిలోనైనా జరిగింపటం దర్శమేగా!"

"అయితే మగదిడ్డల్ని మోసంచెయ్యటం మీకు దర్శ మన్నమాట!"

"వెంగది గ్రహించుకోకుండా తర్తను ఎదిరించి మాట్లాడటం ఆధదానికి తగునా; మూర్ఖం వదిలి కాస్త మంచి దాని వనిపించుకో!"

అమాటకు దుర్గమ్మకోపం విజృంభించి ఎదుపుగా మారింది. "మంచిదాన్ని కాకపోవటానికి నేనేమన్నా జిజ్ఞాసు నట్టుకుని తిడుగుకున్నారా; నేనేమన్నా అందర్ని వోటికవచ్చి వట్టిల్లా కూస్తున్నానా; పిల్లల గొంతు కోయటానికి నేనూ తయారైనట్టుయితే మంచిదావ్నే; దిడ్డలు కండ్రికే విరోధు లొకారవి యెన్నదైనా అనుకున్నానా; పిల్ల లిట్లా దిక్కు చివాటం లేదెవ్వలయిపోతారని కలలోనైనా అనుకుని యెరు గున్నానా; యెవరికీ గిట్టనప్పుడు యిక్కడ మేమింకా వుండి దేవికి?"

భార్య పరాగాలు తీస్తున్నది. జగన్నాథం లేచివెళ్లి హాల్లో బిర్రోలో కూంబెట్టాడు. ప్రాత్రామంటే భార్యపోడు:

వ్రాయకపోతే కూతురి గోడు పెనుక నుయ్యి, ముందు గొయ్యి దారి వెన్నూ తెలియక అయోమయంలో పడి పొయ్యి దరకు.

అలాగే ఎవరూ దోషాలు చెయ్యలేదు. అరవింద తనతండ్రికి పినతల్లికి జరిగిన మర్దమ విన్నది. ఆమె ఇంక గొడవ అడుగుతుం చనుకోలేదు. ఆమె హృదయం అదికోడులమైనది. తన విషయమై తాను పరుకూ పెన్ను రింతకాక తననుగురించి తన తండ్రి పడుకూ పున్ను మనస్తాపంకూడా ఆమెరెంబోరింకకు కారణ మైంది. అలాగే తండ్రి దోషనం చెయ్యకపోయ్యేవరికి ఆమెహృదయం ఎంతో బాధపడ్డది. తన తండ్రి పిన్ని అంగీ కారం లేకుండా వ్రాయదని ఆమె తెలుసుకున్నది. చూస్తే పిన్ని వాప్యకనేటట్లు ఆమెకు కనపడలేదు. ఇప్పటికే పిన్నిపైలా నస్తులూదాకా వచ్చింది. ఇంకా తన తండ్రి పిన్ని అంగీకారంకోసం ప్రయత్నిస్తే రథన పెరిగిపోవటంతప్ప ప్రయోజనం వుండదు. వ్రాసేదిలేకపోగా అనవసరంగా వాళ్లకూ వాళ్లకూ రథన పెరిగి మళ్లీ చిలవపెట్టుకున్న అయినవంసారం చిందుచిందుకావడం దేనికి? తన తండ్రిని మందలించానని అరవింద అలాగే అదోచించుకున్నది.

తెల్లవారి తన తండ్రి ఇంట్లో ఏకాంకంగా కూర్చుని పుండగా అరవింద పెళ్లి "నాన్నా! ప్రస్తుతం యావత్తయం ఇక పిన్నిదగ్గర తేవద్దు. అగవలసిందని వాళ్లకు నేను యేదో విధంగా నప్పచెయితాను" అన్నది.

అమాటలు ఇగవ్వాటానికి ప్రవాహంలో పడి కొట్టు తెగుతున్నవారికి పూతలాగా పనిచేసినవి. కుమార్తెఉదితల్లి తన ఎంతో ఆనందించాడు. అమర్త్యుడే అరవింద ప్రయోజనమై అత్తవారింటికి వెళ్లిపోయింది.

౮

ఆరోజుసాయంత్రం అపీనుమండి ఇంటికి వచ్చిన అవార్తనస్సామి పుట్టింటివద్దనుండివచ్చిన భార్యను చూసి ఆమెను యింట్లోకి పిలిచి "నువ్వై వెళ్లిన పని ఏం చేసావ్ వచ్చావు?" అని అడిగాడు.

"మా నాన్న ఏమీ అట్టుచెప్పలేదు. వ్రాస్తానన్నారండి"

"వ్రాశాడా మరి?"

"యవ్వనే వ్రాయటానికి ఆయన పూర్వంగా నవ్వుకున్నాడు కాని—"

ఇవార్తనస్సామి మర్యలో అందుకున్నాడు: "ఏమిటి కావీ! మళ్లీ యేమన్నా పాదరంలో పుడక వడ్డదా యేమిటి?"

"మరేమీ లేదండీ. కొంచెం అలవ్వం. అంతే."

"పొడుగునా వాకపే అలవ్వం. వ్రాయటానికి ఆయన పూర్వంగా అంగీకరించా డని గదా చెప్పటంలేదు. ఆయన అంగీకరించినవప్పుడు యింకా అలవ్వం దేనికి?"

"మా పిన్నిది కాస్త వచ్చిందవలసివచ్చింది."

"అట్లాచెప్ప. మీనాన్నకు కొత్తపెళ్లం వల పో తినుమంటే గాని ఏమని చెయ్యలేనంతటి ఆవస్థ వచ్చిందన్న మాట?"

"అబ్బే! అట్లా అంటారేమండీ! యీ విషయం మా నాన్న ఆమెకు చెప్పే అవసరమే లేదు."

"చెప్పే అవసరమే లేనప్పుడు ఆమెను ఒప్పించే అవసరం మెండు కొచ్చింది?"

"మేము అనుకునే మాటలను ఆమె విన్నది."

"అదా సంగతి: వనివల్లి మీరతుకునే మూలను విని వ్రాయవద్దని సేదపెట్టుకుని కూర్చున్నదమ్మమాట. యవ్వకు నా కంకా అర్థమైంది. అస్త్రే ఏక్కడ కూతురిపేర వ్రాస్తారో అని మొగుట్టే వెయ్యిరక్కలో కనిపెడుకూపున్నదమ్మమాట. అయితే కళ దాదా లోతుకు పెళ్లిందమ్మమాట" అని ఇవార్తన స్సామి నిట్లాటూ విడిచాడు.

"ఏదో ఆదవాళ్లగోల ఎరగదూ! మాపిన్ని ముందు కాదన్నా కర్తాక వావ్వుకోకపోడు."

"అసలు వాళ్లను వాప్పించేదేమిటి! వ్రాసేస్తే కొత్తకానా ఏంచేస్తుంది? మీనాన్న కనలు మనమూర్తిగా వ్రాయించి పుండగా:"

"అట్లనకండి. మానాన్న వ్రాయలేక కాదు. ఇంట్లో గుల్లకంతలు యెందుకని ఆమెను వచ్చించే వ్రాయించి చూస్తున్నాడు. మనం వాళ్ల కష్టవిఘ్నాలయకూడా పారకూసి కొంత అలెస్సానికి వహించుకోవాలి."

ఇవార్తనస్సామి కోదంతో "అవిక వాప్యకుని మీ నాన్న వ్రాస్తాడని నీ కంక నమ్మకం వుంటే అందాకా అక్కడనే వుండి వ్రాయించుకుని రారేకపోయ్యావా! యక్కడ ఏం ముందుకు పోయిందని వచ్చావు?" అన్నాడు.

అమాటకు అరవిందకళ్లలో నీళ్లు తరిగినవి. "మీరు పుండగలిగినా మిమ్మల్ని విడిచి నేనుమాత్రం వుండలేను"

వెంకటనారాయణ, అతనిభార్య కొడుకువల్ల వంగతి సంవర్సం తెలుసుకున్నాడు. వెంకటనారాయణ నిరాశతో మంచులాగా గడ్డకట్టుకుపోయ్యాడు. ఆయనభార్య ఉద్వేగంతో వరనల్ల తీసింది. "అగమంటే యెందాకని అగుతాను! చెప్పే

వాళ్లైనా పుంబారి, వివేవాళ్లైనా పుంబారి. యెప్పుడు పెళ్లం వంక వకటి రోకింది. ఎగవెయ్యడానికి యెప్పుసాకులయినా తెచ్చిపెట్టుకుని యెళ్లాగైనా కాలం గడుపుకోవచ్చు. యంత దగా యెక్కడైనా పున్నదా? అంతా మీకేవని అరటిమందు వారిని చేతిలో పెట్టవట్లు చూడగా వెంటే నిజమేకామాంది కానీ కట్టుం పుట్టుకోకుండా వెళ్లను పుట్టుకుంటే అజరుకు యాదిభంగానా మాట్లాడేది: పెద్దమనిషి కిది తగువా? చిక్కిన తగువా? చిక్కిన తగువా అన్నాడు. వేలకినేలా కట్టుం పిల్ల వాడి కాళ్లదగ్గర బొస్తామని పింకోమంది వస్తే వాళ్లనూ వదులుకుంటేమి. ఎకరాంటు ఎకరాడు మాగాణి అగ్నికాం ముందు చదివిస్తామని పింకోమంది ఖరీదులాడితే వాళ్లనూ చూపుకుంటేమి. మంచికి మంచి యెక్కడైనా పున్నదా? వాళ్లను ముందు యేదిభంగా నమ్మించి దిండామా అన్న గుర్తుండవట్టా? వని గడిచినతర్వాత గడిచిన చూటూ: యేరో మర్యాదవట్టూ, సాంప్రదాయాకులూ అనుకున్నామని యిలా రెండోచూటకు వస్తూ రకుకోలేదు. నటగుర్లోకి వచ్చేటోయ్యేవాడుగదా యెళ్లా వెయ్యడం అతనికి తగువా?"

అత్తగారి విమర్శ విని అరవింద కన్నవాళ్లను తల్లిం చేయించుకు పుట్టానుకామాంది తనను కాను పిండించుకుని పూరుకున్నది.

అరవింద పూర్వం వాళ్ల రృప్తిలో పిల్లలమీందానితే. యెప్పుడు అస్త్రే పాస్త్రే లేని సామాన్యవికృత్యపుత్రీ, అర వింద వాళ్లచేత పూర్వం ఎంత గౌరవంగా చూడబడిందో యెప్పుడు వాళ్ల కంఠ గిట్టనిదై పోయింది. అత్తగారు ప్రతివని వద్దా రుంజుకోవడం, చూడిపోటీచూట అనడం, చూడిచి పుయా చుక్కుచిత్తుపులా ప్రారంభమైనవి. తర్త అమెలో మాట్లాడడం చూడివేళాదు. అరవిందకు అరణ్యంలో వున్న ట్టుగా వున్నది. అమెహృదయవేదన చెప్పటానికి అందికాదు.

అరోజు అనార్యసప్తామి దీక్షదీక్షగానే యింటికి వచ్చి తొమ్మిది తొమ్మిదికట్లా రోజునం చేసి వకుకున్నాడు. అరవింద భోజనం చెయ్యకుండానే తర్త చదువున్న మందం దగ్గరికివెళ్లి "మీరు నాతో మాట్లాడడంలేదు. నామీదకోపానికి నే నేం చేశాను చెప్పండి?" అన్నది వినియంగా. అతడు జవాబు చెప్పలేదు.

"చూడండి. అయిన తప్పు: ప్రావీణికాదు. ఒకవేళ మీరనుకున్నట్లు ప్రాయశ్చోకాదా. పోనివ్వండి. వాళ్ల చూట వాళ్లకే పుంబంది. వాళ్లు ప్రావీణ్యవంక మా ప్రాన మనంకల మనం ఐకరణేకపోము. యిందుకు నామీద కోపం చెప్పండి?"

అమాటలకు అనార్యసప్తామికి ఓకోపం ఎక్కువని వచ్చింది. "యెళ్లా నాటకం అడి మమ్మల్ని కాస్తా బుద్ధిలో నేనుకోమని మీకంద్రి నేర్పివంపా దన్నమాట? యామాని లేమి యెక్కడ వెళ్లవు. వెళ్లి అస్త్రీలో చూగడవ తొక్కు."

అమాటకు కంపించ నీడుగు వడ్డవ్వుయింది అరవిందకు. అప్రయత్నంగా అమెకళ్లవెంట రెండు నీటినిండుపులు తారి భూమిమీద వడ్డవి.

"నేను ఏమాట మాట్లాడినా మీరు తప్పుగానే వున్నది. మీరు కోపంగా పుంబూపుండబట్టి అయిన ప్రాయశ్చోకే మనంకల మనం ఐకరణేమా, రోపంగా ఎందుకుంటాడు అన్నాను. యిందులో నా కాయన నేర్పివంపం చేమింది నాబొందా? నమ్మ అస్త్రీలో గడవతోక్కమంటున్నాడు. మీ మనస్సు యంత కఠినమైందని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు. అదారం నామీద వెయ్యడానికి మీరు మీరు ముందు ఏమి మాట్లాడుకున్నదీ నేనేమన్నా ఎదుగుడువంటి: మీర్య నమ్మ కాదింకలం న్యాయమేనా? మీకో చెప్పినప్రకారం వెళ్లి అయినను అడిగి ప్రాయశ్చోకండి."

"అంతేనా? మేము అడగవలసిందేకాని నీకేమి చని లేదన్నమాట. కాను. మమ్మెగనక అడిగితే ఏమాట తిసి వెయ్యలేక అస్త్రీ ఎక్కడ ప్రావీణి మీకంద్రి వడ్డవది పోకాదో అన్న తయం నిన్ను పీడిస్తూపుంటే ఎందు కడుగు కావు?"

"అయ్యో: యెళ్లాగండి: నే నెందుకు అడగను? వెళ్ల వెళ్లి అడిగివస్తేవిగడండి. మీరు అస్త్రీలో గడవ తొక్కమంటావుంటే అంత దారం నామి రెండుకు వేస్తాను. మీరు వెళ్లి అడగండి అన్నామగాని".

"మమ్మె అడగటం చెప్పనా. మాకళ్ల పిల్లు తుడిచేటం దుకు వెళ్లి అడిగావు. మీరు మాటయను కాగా కనుక్కు న్నాడు. మీకంద్రి చూలో వక్త తెలుసుకుని వాళ్లం చేస్తారని మమ్మల్ని చెప్పయవట్టుకుని అడిగ్తున్నాడు. యవలంకాళ్ల ఎంత వచ్చివాళ్ల యనా మీమ్మల్ని చూసినా నేకుకోమా? యావెళ్లికో అన్నీ లేంకవి."

కాను పిడి మాట్లాడినా తర్తకు తప్పుగా కనిపించు తున్నందున అరవింద యిక ఏమీ మాట్లాడలేదు. తన పుట్టిందీవద్ద పరిస్థితులు అనుకూలంగా లేవు. యెక్కడ వరి నీతులు చూస్తే యెళ్లా విషమిందినవి. అమెస్థిరి కత్తినాగరి నందున చిక్కుకున్నట్లుయింది. అదాత్రి అరవింద నిద్ర పోలేదు.

వాళ్ల కోవకాసాలముందు వుండటం ఆరవిందకు బహు చూస్తే వచ్చాం మర్య వివేచిస్తున్నట్లుగా వున్నది. అందరింకీ ఎక్కినవాళ్లు అందరింకీ మొయ్యతం కట్టం. అయినా ఎంతో ఓర్పుమీద అట్లాగే కొన్నిరోజులు గడిపింది.

అరోజుడరయం తర్త అపినురు వెళ్లడానికి ఇంట్లో ఇట్టలు మేనుకుంటూవులగా ఆరవింద వెళ్లి "నేను వుండటం మీ కంక కష్టంగా వుంటే నన్ను చూపుట్టింటికి వంపి చెయ్యండి" అన్నది.

"రోగి పాలే కోరాదు. వైద్యుడూ పాలే చెప్పాడు" అంటూ జనార్దవస్వామి తండ్రిని నిరిది "పుట్టింటికి వెళ్లి తుండటం వెళ్లి దిగివెడిది రొమ్మని చెప్పాడు. వెంకటనారాయణుడు అందికోసం వెళ్లాడు.

జనార్దవస్వామి ఇట్టలు నేనుకుని వెళ్లిపోవడానికి సిద్ధం అయ్యాడు. అప్పుడు ఆరవింద దుఃఖిన్వరంతో "వెళ్లి చస్తాను. యాదీనురాలిమీద చయచూత్రం వుందంటే" అంటూ వంగి తర్తరెండుపాదాలనూ కళ్ల కట్టుకుని కన్నీటిలో తర్తకు పాదాభిషేకం చేసింది.

"దీనురాల ననుకుంటానికి ఏకేం అర్థం : అజ్ఞెతారి ముద్దుంకూతురి వైతే" అని జనార్దవస్వామి నోట్లో నోట్లో గొణుక్కుంటూ వెళ్లిపోయాడు. ఆరవిందకు ఆయండ్లో ప్రయమైన రెండోవస్తువు అవువాళటి. ఆ ఆవు వాళ్ల పుట్టింటి వాళ్ల కోరికెట్టినది. అదంటే ఆమె కెంకో ప్రాణం. పెరట్లో కట్టివేసివున్న ఆవుదగ్గరకి వెళ్లింది ఆరవింద. ఏలాటి దీక్షా రించా లేకుండా మానవులకు అభ్యంతరం అనిర్వరసియమైన ఆనందమువాన్ని అనుకువిస్తూ నెనురువేస్తున్న చా మోనమూర్తి. "కట్టి. నిన్ను వదిలిపెట్టిపోతున్నాను. మళ్లీ నివ్వెప్పుడికి చూస్తావో" అంటూ కన్నీళ్లలో ఆవుకెరమ్మను కదిపివేసింది.

ఇంతలో గుర్రపుండి వచ్చి వాకిటిముందు ఆగింది. అందివాడు ఆరవిందపెట్టేదేదా అందిలో వెళ్లాడు. ఆరవిందా. వెంకటనారాయణ అందియిక్కి రైలుస్టేషనుకు వెళ్లిపోయాడు.

౯

రైలు గోవర్ధనపురంస్టేషనులో ఆగింది. ఆరవింద. వెంకటనారాయణ అందిదిగాడు. వెంకటనారాయణుడు అండ్లు అంది మూల్లాడిగా ఆరవింద అందిలో యిక్కింది. స్టేషనుకూ, ఊరుకూ నాలుగు ఫర్లంగుల దూరం. అంది ముందు వెళ్లకూ

పుంజగా అందివెనక వెంకటనారాయణ నడుస్తున్నాడు. అంది పూకు నమిసింది గట్టి తిరిగేటప్పుటికల్లా అందివెంటవస్తున్న వెంకటనారాయణ వెనకవెనకనే చూచుచున్నాడు. అంది ఆరవిందపుట్టింటి ముందు ఆగింది. అంది వాకిటిముందు నిలవ గానే ఇంట్లోనింది జగన్నాధంపెద్దకొడుకు వంకోవంకో గంకులువేసుకుంటూ అందిదగ్గరికి వచ్చాడు. ఆరవింద అంది దిగగానే అత్తరవాడు ఆరవిందను కాజీచేసుకున్నాడు. ఆరవిందకు ఆ త్తరవాడు ఎంతో చూరెం. ఆరవింద పుట్టింటి వద్ద వున్నవాళ్లా అత్తరవాడు కట్టికట్టిరైలా పోడు. "ఒరే! చంద్రం : మీ అక్కయ్యను తీసుకవెళ్లడానికి యెదురు వచ్చావులా?" అంటూ ఆరవింద వాడిని చంకవేసుకుని ఇంట్లోకి వెళ్లింది.

ఇంటి దివంగుమ్మంవద్ద వున్న దుగ్గమ్మ ఆరవింద వీధిద్వారంవద్ద వుండగానే చూపి ముఖం చిల్లించుకుని "దోచుకుంటానికి వస్తున్నది" అని మనసులో అనుకుని చూడనట్లు వెంటనే ముఖం రిప్పుకుని ఆవరలకు వెళ్లిపోయింది. ఆరవింద ఇంట్లో కాలుపెట్టగానే ముందు పనిచునిది కోటిలింగ కనిపిందింది. ఆరవిందముఖంలో పూర్వపు ఆనందం. పూర్వపు కళ లేవు. తం దువ్వెకోవంకున ఆమె జాట్లు రేగివున్నది. ప్రయాణం చేసేటప్పుడు కట్టుకునే దీరకా కుండా చూమూలుదీరే కట్టుకొనివున్నది. పూర్వం ఆమెను ఒకసారి చూచినవాళ్లకువైతం ఆమెలోనే చూర్పు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది. కోటిలింగ దిందె పుచ్చుకుని పీళ్లు తేవడానికి వెళ్లకున్నదల్లా ఆరవిందను చూచి ఆగి గడ్డంమీద చెయ్యి వేసుకుని "అల్లా పున్నావేమి ఆరవిందమ్మగోమా! యిదేనారావదిం : ఆరం తగులుతున్నదేంటమ్మా అట్లా పున్నావు" అన్నది.

"అవును కోటిలింగ : వండ్లో దాగుండటంలేదు. వరే కాని మానాన్న కనిపించలేదు. తోచుకుని వెళ్లరా?"

"రోజుకు కాదమ్మా. నిన్నునంగా గుంటూరు వెళ్లాడు. ఇంకా రాలేదు. కమ్మయ్య అప్పిదే వంక యెక్కింది. పీల్లలంటే పీకెంత పానం చేపుకు పీకింకా వడికల్లలేదు" అన్నది కోటిలింగ విచారాన్ని చూచిందే ముఖం పెట్టి.

"మా ఏమ్మి కనవడలేదు. యండ్లోగాని వున్నదా?"

"మీఏమ్మమ్మ యండ్లోనే వున్నదమ్మా. గదిలో యేదో చేస్తున్నది"

ఆరవింద దుగ్గమ్మ పున్న గదిలోకి వెళ్లింది. దుగ్గమ్మ కాస్త దూరంలో వుండగానే ఆరవిందచంకలో వంకోవంకో పొంగిపోతున్న చంద్రం కల్లిది చూడగానే "అమ్మాయ్ :

అక్కయ్య వచ్చింది" అని కేకపెట్టారు. పెద్ద తెర దీరలు లెక్కపెట్టకుంటూవున్న దుర్గమ్మ దుర్గవారు అన్న చూపుట వినవదనట్లు కంటిప్పించినా చూడకుండా యశ్రీ మతతలు తిరుగా బోల్లా వేస్తున్నది. అరవించ ఆమె దగ్గరికి వెళ్లి "ఏమీ, ఏం చేస్తున్నావు?" అన్నది.

దుర్గమ్మ అప్పుడు తలయెత్తిచూసి "యెప్పుకొచ్చావమ్మా!" అన్నది. అరవించను వంకరించడం తప్పనిసరి అయినందున దుర్గమ్మగొంతును పెరిచుకుని వచ్చింది అశోక్తమాట.

"యెప్పుడే ఏమీ. నాన్న గుంటూరు పెట్టాచుటగదూ"

"కోర్కవని వుండి ఏన్నవంగా వెళ్లారు. ఏన్ననే తిరిగి వస్తావని రాలేదు. యివాళ రాలి" అన్నది దుర్గమ్మ పెద మొంపెట్టి.

జగన్నాథం ఆరోజుసాయంత్రానికి ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడు. అరవించను చూసి "యెప్పుకొచ్చావమ్మా" అన్నాడు అలవెక్కిన గుండెతో.

"మధ్యాహ్నం వచ్చాను. నాన్న"

"మరి అట్లావున్నావేమమ్మా. అక్కడి ఏకేషా కేమిటి?"

"ఏకేషారేమి రేపు నాన్న. నాడుగురోజులు వుండి పోదామని వచ్చాను"

"దేవితే దాదవతా వని కాస్తానా కల్లీ: మీవక్కయింటి కృష్ణమూర్తి నాకు గుంటూరులో కనవడి అంత చెప్పారు. మీఆత్మ నిన్ను రంపావరాత్తన్నదటగా ఇంట్లో ఎవ్వరూ ఏతో వరిగా చూడకం లేదటగా ఒకనాడు కృష్ణమూర్తి వాళ్ల కొద్దిగుమ్మంచెట్ల ఏలుతుంటే సుప్రస్ అవుతు కుదిరిపెడుతూ కళ్లబిట్ల పెట్టాకుంటున్నావట. ఆతను అంతా నాకు చెప్పాడు. ఎవ్వరో చెప్తుంటే దేవితే: ఏమ్మి వాళ్ల వేపు కుంటున్నట్లు నీ వునికి చెప్పకున్నది. ఎలా వుంటేదానిది ఎలా అయిపోయ్యావు కల్లీ."

జగన్నాథం అంతలో పుగ్గురై "వాళ్ల వక్రిమూర్తులు. ఎత్తెమంటే తెత్తెమనేరకం. వాళ్ల ఆట్రు వంగించా యిక సుప్రస్ వాళ్ల గడవ రొక్కవట్టు. ఇక్కడ నీతేం తక్కువ కల్లీ: సుప్రస్ ఒక మగవిత్త వసుకుంటాను" అని జగన్నాథం అక్కడనుండి వెళ్లిపోయాడు.

అరవించను చూస్తే దుర్గమ్మ ఎవ్వరూ కొరకొర లాడుతూవుంటుంది. అరవించ ఏరిస్తే దుర్గమ్మ వంకరుమే కవ్వం. అరవించ బాకవుట తింటే బాకవుట తినుడు. ఆమె

హృదయం దుఃఖాలింకందేలే రోజోవల కుమిలిపోతున్నది. ఆమె ఎకాంశంగా కంట కడిపెట్టింది రోజు లేదు. ఆమెగిరికం రోజురోజుకూ కృశించిపోతున్నది. అమెజీవితం దుఃఖమయం అయిపోయింది.

ఒకరోజున నలుగురైదుగురు కుంటే, గుడ్డివాళ్ల కలిసి దీనంగా పాడుకుంటూ వాటిమొందుకు వస్తే అరవించ వాళ్లకు బోపెను వట్లు వేసింది. తన గదిలో నిలుపుటకం ముందు నిలుచుని తలకు సువాసనమానే రాడుకుంటావున్న దుర్గమ్మ అరవించ ఇంట్లోనుండి వట్లు పట్టుకొచ్చేదం చూసి దిట్టుబుమ్మలాడుతూ "ఈ ఇంట్లో అందరివీ పెత్తనాలే. వచ్చిన వాళ్ల వర్సన్నట్లు పూకుకోడు. కానీనా చూసినా, అమ్మయ్యా: ఎన్ని వట్లు: యెన్ని వేసినా వాళ్ల పొమ్మేమన్నా పోతుంది గనకనా:....." అని ఏవేదో అంటావుంటగా అర వించ వేస్తుంది. అసలే దింతతో కృశించిపోతున్న ఆమెహృదయానికి అమాటలు కూలాంపలే నాటి ఎంతో దాదకలిగిం చినవి. "పుట్టిందివాళ్లకు వున్న నీరే వంపదా. ఇట్లా వాటిరి అంతా తనదేనుకుని అమాయకపుటానందంతో పెరిగి పెరు అయిన ఆదర్శితే తా పుట్టిట్లు వదిలి ఆత్మవారింట్లో అడుగు పెట్టగానే వరాయరై పోతుంది. పుట్టింట్లో పూచికపుట్ట నయ రం ముట్టుకునేటంతుకు తనకు చూక్కు లేదు. అచ్చిమిది చూక్కు తనలో వమంగా రత్తన్న పండుకవచ్చిన పురుషు లను. ఇంటిలోని పెత్తనం చుర్యవచ్చిన శ్రీలకు. ఇక తాను నోడుకున్నది పూచమెతుకులకుమాత్రం. ఆదర్శితే చేసిన పెారపోతం ఏమిటి?" అని అరవించ చాలా దుఃఖవట్టది.

అరవించచింత, దుర్గమ్మయార్క రోజు రోజుకూ పెరిగిపోతున్నవి. వడింరోజులు వాంతుట అవి వెళ్లి పోయినవి. దుర్గమ్మ నీలమీద పెట్టి సిల్లిమీద పెట్టి అరవించ నను సూటిపోటిమాటలందం మొదలుపెట్టింది. అరవించకు అవి ఎంతో దాదాకరంగా వున్నవి. ఆమె ఒకళ్లచేత అనిపించుకునిగాని, ఒకళ్లను అనిగాని ఎరగదు. అందులో ఆమె నడుతూవున్న తీరం మనోవ్యధగాక పైగా యామాటలు ఒకటి. ఆమెకు కగలుచిమ్మే అగ్నిగుండంమధ్య నివసి వున్నట్లుగా వున్నది. పుట్టింట్ల వస్తే యక్కలా ఆమెకు కాంతి లేదు.

ఆరోజు పుదయం దుర్గమ్మ నవనలో పోవీపున్న బొన్నలను చూసి "ఈగొడ్లగింటలు ఏన్నవంగా యక్కడ పోవినవి యెవరికే కదిపించనేలా: ఎంతకూ పందికొక్కయ యెన్ని తినివేసినయ్యా. అవి యెట్లా తగ్గులందిపోతే యెవరికేం వట్టింది: వదిదగ్గర రెక్కకు చాలామంది కనవద

తాడుగాని వదిలగ్గర ఒక్కటూ కనవడకు. అవతలపుల్ల యావతం పెట్టకపోతే తేరగా తివేందుకు ఎక్కడదనించి వస్తుంది : కోడిలింగా ఎక్కడ చూశావు. యాగింజలు ఏట కనవడ లేదా" అంటూ నాడుగు విడుద్దు విసిరింది.

దాపులో దంతరావనం చేస్తూవున్న ఆరవింద దుర్గమ్మ అన్న మాటలను విన్నది. అన్నది తననేనని ఆమెకు తెలుసు. "లేరగా తిండున్నది యెవరమ్మా" అని దుర్గమ్మను అడుగుదా మమకున్నదిగాని ఆమెతో వాగ్వాదానికి దిగే తాహకు లేకపోవడంవల్ల ఏమీ మాట్లాడకుండా యింట్లోకి వెళ్లిపోయింది. దుర్గమ్మ విసిరిన మాటలకు తుపానుకు ఆమెలో ప్రబలిందివున్న దుఃఖతరణాలూ పొంగి ఆమెను ముంచి వేసినవి. కన్నీళ్ళతో ఆమెగుడ్డలన్నీ రదిసిపోయినవి.

అప్పుడు మధ్యాహ్నం చెందుగంటలవుతుంది. జగన్నాథం ఆరవింద పున్న గదిలోకి వచ్చాడు. తోజనమైన చెయ్యి కూడా ఆరవింద అప్పటివరకూ ఏడుస్తూనేవున్నది. పుట్టిందీ వర్గినతర్వాత ఆరవింద దుఃఖిస్తూవుండగా తండ్రికళ్ళ పడతూ ఆదే తొలిసారి. జగన్నాథం అదుర్దాతో అన్నాడు: "ఏందుకమ్మా ఏడుస్తున్నావు : ఇక్కడ ఏకేమైనా లోటు జరిగిందా : లేక నిన్నెవరైనా యేమైనా అన్నారా చెప్పుమ్మా."

ఆరవింద దుఃఖాన్ని దిగమంగివేసి "నా కేలాటిలోటూ జరగలేదు నాన్నా. నాదురదృష్టానికి యెవరేమీ చేస్తారు" అన్నది.

"భర్తను విడిచిపెట్టి ఏక త్రవమై పుట్టింట నంతోవంగా వుండగలకు" అని జగన్నాథం తన మనస్సులో సమాదాన పడుచుకొని అక్కడనుంచి ఎకాయకీ భార్యగదిలోకి వెళ్ళాడు. జగన్నాథం వెళ్ళేవరకీ దుర్గమ్మ కలలో అదుర్దాతోవడానికి తప్పకాజాల చెందు చూచుస్తూవున్నది.

"అమ్మాయివరిసెట్టియలు చూస్తే నాకు బారా విరాళంగా వున్నది. యిక్కడికి వచ్చాక ఎలా చిక్కిపోయిందో చూశావుకదా : అన్నీ తెలిసిన నిల్దాయి. భర్తను వదిలి యిక్కడ ఎలా నంతోవంగా వుండగలుగుతుంది : ఆమెను యిక్కడ వుంచితే యాక చేతివచ్చేటట్లు నాకు కనుపించటం లేదు. వాళ్ళ కళ్ళనిట్లు కుడిచేటందుకైనా ఏదో కొద్దిఆస్తీ ఆమెపేర పెట్టి యాక ఆశ్రయించిటికి వంపినేయదయచుకున్నాను. చేసే పని ఏటా చెప్పే చేద్దామని" అన్నాడు జగన్నాథం.

దుర్గమ్మ అమాటలకు తోకపోక్కిన రావవలె లేచి చేతిలో పూలచెండు విసిరి నేలకు వేసికొట్టి "మిప్పుడేకొన్ని యింకా మాయుకోలేదన్నమాట. తెల్లని కాగితంమీద అట్లా

నల్లని గీత వడ్డదా యాకారం ఏమూరిలోనో గోరిలోనో వుంటుంది. దాగా ఆలోనించుకుని మరీ చెయ్యండి" అన్నది.

అదెట్టుతో అతనికి ఎక్కిన తక్కు కాస్తా దిగిపోయి ముచ్చెమటలుపోవడవి.

"అట్లా అట్టిలాంటి వలకదోకు. మగవారికి అటువంటి పాపానంతమాటలు తగవు. చేతిలో పూలచెండు అట్లా నేలకు వేసి కొట్టవచ్చునా" అంటూ జగన్నాథం నేలమీద పున్న చెండును తీసి పీటమీద వుంచి ఇక గదిచెలువలకు వచ్చి వేళాడు. "ఆరవింద లగ్నకారమందే కొంత ఆస్తీ ఆమెపేర వ్రాసివేసేవల్లయితే ఎంత తాగుండేది?" అని తన మనస్సులో అనుకుని చేతులు నలుపుకుంటూ చోడ్లోకి వచ్చి నిలబడ్డాడు. ఎదురుగా గోడకు తగిలించివున్న అతని ప్రతమభార్య మహాలక్ష్మమ్మేటో కనిపిస్తున్నది. ఆవభాన్ని చూసేసరికి దొంగ తనం చేసేవదరిలాగా అతని గుంటెలు గలగలా కొట్టుకున్నవి. "దుర్మార్గుడా : కొత్తపెళ్లనిచ్చి చేసుకుని కుటుంబాదానిమాటలు విని నానిట్లను ఆహోగతపాలు చెయ్యదయచుకున్నావా?" అని మహాలక్ష్మమ్మ తనను నిలవదీసి అడిగినట్లయింది. జగన్నాథం యిక అవతంపెరచి నిలబడలేక కదిలి అవతలకు వెళ్లిపోయాడు.

రాత్రి పదిగంటలైంది. ఆరవింద అప్పటివరకూ వచ్చిగంగై నా ముట్టలేడు. ఏడ్చి ఏడ్చి ఆమెకళ్ళ దానిపోయి పున్నవి. దుర్గమ్మ అన్న మాటలు గుత్తుకువచ్చినప్పుడల్లా ఆమెకరువుతో కత్తులు మెదిలినట్లుగా వున్నది. ఇంట్లో అందరి రాత్రితోజనాలూ అయినవి. మవ్వ తిన్నారా. తినలేదా అని పొద్దుటినుంచి ఎవ్వరూ ఆమెను వలకరించినవాళ్ళ లేరు. అత్తగారిల్ల చూస్తే అరణ్యం! పుట్టిల్ల చూస్తే ఒక అగ్ని గుండం! ఆమెతీవినవలతం నిరాశామేహాలచేత అవరించబడి ఏమ్మడికట్లు కమ్మినవి. అంతా అంధకారంబుధరం. ఎటు చూసినా ఆమెకు ఆకాశాంతి గోచరించటంలేదు. "అమ్మా, వమ్మగూడా సీత తీసుకొవెళ్లినట్లయితే నా కీకస్తాంట వుండేదే కావుగదా" అని తన కల్లిన తలుచుకుని వింపించింది. చెట్టుమీది పక్షిలైనా పున్నదిగాని ఆమె కంధాడుకువేటం దుకు స్థానం లేదు. ఒకప్పుడు ఆస్తీ అంతటికి అధికారిణి అనిపించుకుని ఎంతో గౌరావంతో పెరిగిన ఆరవిందకు యాస్థితి పడుతుందని ఎవరనుకున్నారు :

గోడవ పున్న గదియారం వాంటిగంట కొట్టింది. పువ్వుదేవత నేను స్థానం యిస్తాను రమ్మని ఆరవిందను ప్రేమతో ఆహ్వానించింది. ఆరవింద వెళ్లి వీధిశతపు తెరిచింది.

ఆనమయినికి పై అంకెపురో నిద్రపోతున్న ఆగన్నారం శరీరముతో పున్నాడు. కానీ, తన దివ్య హస్తో కూర్చుని కఠిన్య చెప్పకుంటావుండగా మహాంక్ష్యమ్య యండ్లోకి వచ్చి వాళ్ళనుండు నింకెత్తింది. మహాంక్ష్యమ్య అట్లు విరియబోతున్నది చేతిలో బొం పట్టుకునివున్నది. కోపంతో అమెకళ్ళవెంట అగ్నికవాల రాయతున్నది. ఆమెను చూచే వరికి ఆగన్నారం భయంతో పణికిపోతున్నాడు. అమూర్తిని చూడగానే కల్లివంకలో వున్న కుర్రవాడు లేరుమన్నాడు. దుర్గమ్మ గట్టిగా కళ్ళమూసుకున్నది. "నిన్నేమైనా చేస్తుంది. నువ్వు పిల్లవాణ్ణి తీసుకుని ఇండ్లోకి వెళ్లి కలుపువేసుకో"మని భార్యను తొందరపెట్టాడు ఆగన్నారం.

"నువ్వు ఇటువంటివాడివనుకోలేదు. వానిద్దను నాకు వంచివెయ్యి" అని గర్జించింది మహాంక్ష్యమ్మ. ఆరనికి ఏమాట చెప్పేటందుకు వోదరావడంలేదు. గడగడ పలుకుతున్నాడు. మహాంక్ష్యమ్మ ఎర్రానికి ఇండ్లోకి వెళ్లి ఆరమిందను తీసుకునివెళ్లిపోతువున్నది. ఆగన్నారం లేరుకుని గడ్డదకంకంలో "నువ్వు చెయ్యాలివి. ఆరమిందను తీసుకెళ్ళవద్దు" అంటూ అడ్డంవెట్టాడు. మహాంక్ష్యమ్మ వండ్లు పటపట కొరుకుతూ తన చేతిలో వున్న వాడి బొలాన్ని యెత్తింది. ఆగన్నారం "అమ్మా" అంటూ నిద్రపోనుంది క్రుశ్ణపడి లేచాడు.

అదే సమయానికి ఊరివెంపం చెరువులో నిశ్చలంగా నిద్రపోతున్న పిల్లగూడా కళ్ళం చేసి క్రుశ్ణపడిలేచింది.

వరుణగ్రహముచేసిన పెండ్లి

= శ్రీ రాళ్లవల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు =

ఈనడుమ నా మిత్రుఁడొకఁడు తనకు పరిచితుఁడగు పొక పెద్దమనుష్యుఁడు వ్రాసిన లేఖను నాకుఁ జూపెను.

“గ్రహచారవశమున నా కుమారునికి పునర్వివాహము చేయవలసిన పరిస్థితి యేర్పడినది. మీ ప్రాంతములో తగిన కన్యక లున్నచో దయయుంచి తెలిపవలెను” అని.

వరుని వయస్సు, విద్యాపరిణతి, ఉద్యోగవివరములు, నివాసస్థానము మున్నగు విషయములే కాక, ఆతనికి కావలసియున్న కన్యకయం దుండవలసిన లక్షణములు — అనఁగా రూపము, లావణ్యము, వన్నె, వయస్సు, విద్య, సంగీతజ్ఞానము, కార్యనిపుణత మున్నగు నులుయు పరిమితి — సయితము ఆ లేఖలో వర్ణింపఁబడినవి.

వరుని వయస్సు పందొమ్మిది సంవత్సరముల పాల్గొన్నాయము. వధువునకో, పాప మింకను పడునెదు సంవత్సరములయినా నిండలేదు. కడచిన సంవత్సరమే— గొరక-వ సంవత్సరము లాకామాసమునందే— వీరికి వివాహముతోర్చిన మతిసంరంభముతో నడచె నని వినియుంటిని. ఇంతలో నా వరునికి పునర్వివాహప్రయత్నము! పునస్సంధానమునకు తగినంత వయఃపరిపాకమున్నచో లేదో యని శంకించవలసిన వయస్సులో పునర్వివాహపు మాట పుట్టుట ఆశ్చర్యకరముగ నుండినది.

“వరుని జాతకము నీయొద్ద నున్నచేత, ఈ విచిత్రఫలమున కేమి చేతువో చూడము” అని నా మిత్రుఁడనెను.

జాతకము నెత్తి చూచితిమి. చింతజాతకము నుండించగా, చలితలగ్నము జన్మవరుణునితో నిభుడి

(గొరక) కేంద్రస్థితికి వచ్చియుండుట శుక్లముగా కానవచ్చినది. అనఁగా వరుణుచోతయునికి కేంద్రస్థితికి చలితలగ్నము రాసున్న కాలమున కలిగిన వివాహమిది. ఇట్టి వరుణగ్రహక్రూరదశాకాలములో శేర్పడిన యెట్టి బాంధవ్యమైనది దిరస్థాయిగా నిలుచుట దుర్లభమని పాశ్చాత్యవైద్యులమతాప్రకారము చాటిచెప్పచున్నారు. ఎంత ప్రబలముగా వ్యక్తులు పరస్పరముగ నాకర్షించుకో, అంత ప్రబలముగా కొంతకాలమునకే వారు బంధములు తెంచివేయఁజూచుట యాదృశాలక్షణము. వరుణగ్రహపాపాద్రావ్యమున ఆవాహనమునకును, ఉద్యానమునకును సమానప్రతిపత్తి గలదు.

ఏగ్రహమునుండి దుష్టఫలము వశావధితి నూర్చించుచున్నదో, ఆదశాపరిపాకపు కాలమున మనలతో రసించు వ్యక్తులెవరు? ఎవరి జాతకములలో నాగ్రహముల దౌష్ట్యప్రారబ్ధమున్నదో వారే! సమానభర్తృము గల వ్యక్తు లొకచోట చేరుట సామాన్యధర్మము.

“వైయ్యమునకు, కయ్యమునకు,
వియ్యమునకు వలయు సమతే”

కదా! పాఠాంశ మేమన, వరుణగ్రహదౌష్ట్యము రాసున్న కాలమున వివాహప్రయత్నము జరిగినేని, వరుణగ్రహదుష్టఫలము జాతకమునఁ గల కన్యయో, వరుడో మన దృష్టివర్థమునఁ దగులుదురుకాని, ఇతరులు మన వంకయైన తిరిగిచూడరు. పిలువని శేరంటమున వెవరు వచ్చరు? వేణుధ్వజములలో నెన్ని ప్రయత్నములు చేసినా, ఫలించుట దుస్సాధ్యము.

“కన్యక జాతకమును, వివాహముచూర్తపు కుండవది తెప్పించుము. వరుణగ్రహవేళ గలవా కిదం పరు లనియు, వీరిని ముడిచెచ్చిన పురోహితుఁడు పాపక్షుగ వరుణుఁడే యనియు అతిసులభముగ గోచరించును.” అంటిని.

ఈవిధమయిన పరిశోధనములలో మిగుల సుత్వా పాకాలియగు వామిక్రందం కొన్ని దినములలో పెట్టో ప్రయాసపడి, ఎవరెవరితో జాబులు వ్రాసి, ప్రశంసలో నున్న కవ్యకచారకమాను, వివాహముచేసిన తరువాత కుండ లిది తెప్పించుకొంగలిగను. ఈకవ్యాపయల నిరయన రాశి చక్రము లిది:—

	కా	గు	
	కవ్యక		
			ల, కు
శ		చ, కు, కే, ర, య	

కు			
	వరుడు		
కే ర			రా
గు, కు, య	ల	శ	చ

కవ్యకవత్త్రము స్వాతి; వరసత్త్రము ఉత్తరా ఫల్గుని (వాల్మీకీ పాదము). కూటములలో వీరికి ౨౫౦ గుణములు కాంగలవు. మాటికి ౩౦ వంతున గుణములు పొందినములలో వీరు సంపాదించినారు. ఇది తేలుకథ.

సప్తమభావమును విచారితము. కవ్యకచారక మన భక్తప్రసాదము పాపాకాంతముకాదు. భక్తప్రసా

వాధిపతి యగు శని కుభక్షేత్రమును భమమ్ములో సంచ మకొలుమునం దున్నాడు. శని పంచమస్థానస్థితి:—

“సుఖసురమిరవిహీనం
మదిరహిత మచేతనం త్రికోణస్థః,
సోత్పాదం రవిరేవయః
కళోతి పురుషం సదా దీనం.”

అని ‘సారావళి’ దుష్టఫలమునే చెప్పినది. కాని, భమమ్ములోని శని అంత దుష్టః డనరాదు. కాక, సప్తమస్థానాధిపతికి పంచమకొణస్థితి మంచిఫలమునే యియవలసియుండునుగదా?

“గురై స్సరై ర్యువో మానీ
భవే త్సర్వజవాధిపః,
సరై వ పార్షణ్యంయక్షః
సప్తమేతే మతే స్థితే.” (బృహత్పరాశరహార)

వీరికి సప్తమస్థానముపై గల మాఁడింటి దృష్టికి దుష్టఫలము వంటిగట్టుదురేమో? కాని, భావాధిపతికి భావముపైగల దృష్టిచే భావము బాగుపడు ననుట విశేషవిధిగదా? వటుంబాధిపతి బుధుఁడు, వటుం బమునందే యుండుటచే వటుంబస్థానము బాగుపడిన దనియే చెప్పవలయును. ఇక, చంద్రవజ్రసంయోగ ముండుటచే వజ్రదోషమున్న దందురేమో!

“అక్ష్మిందుక్షేత్రజాతానాం
కుబ్జదోషో న విద్యతే”

అను మాత్రముచే సింహులగ్న బాగుండుట వజ్ర దోషపు భయము లేదు. మొత్తముమీఁద, చాంపత్వ తీవ్రతమునకు గొప్ప దోష మున్నదని నూచించు ప్రబల దుర్బోగము లున్నవని చెప్పబాలము.

వరుని సప్తమభావము జూచుఁడు! అభావ ములో పాపగ్రహ మేదియు లేదు. పాపగ్రహదృష్టి యును కానరాదు. సప్తమాధిపతి కుక్రుఁడు వటుంబ స్థానములో—భమమ్ములో—బృహస్పతి సహవాసముతో నున్నాడు. దీనికి మంచిఫలమునే చెప్పవలయును గదా? అక్షమాధిపతి యగు బుధుని సంయోగముచే నీకుక్రుఁడు కొంత చెడినాడనవచ్చును. అగుటచే మిత్రఫలము వటుంబస్థానమునకు రానిండు. ఉచ్చగ్ర

పామై, కేంద్రబాధిపతియగుటచే యోగకారకుడైన శనిదృష్టి భనుగ్గతకుక్రమికి గుణముగనే పరిణమించును.

“నిత్యంచ భవప్రాయం
సుఖివం భోగాన్వితం భవసమృద్ధం,
గురుభవతే శనిదృష్టే
కురుతే కుక్రో నరం కుభగం.” (పారావళి)

ఇదే, చంద్రునినుండి సప్తమస్థానమున కుజుఁడుండుటచే కుజబోవ మున్న దవచ్చునేమో? కాని దీనినిపయిలే మహాదనూత్ర మున్నది.

“మేవవృత్తికవాతావాం
కుజబోహో నవిద్యతే” అని.

ఇదికాక, కన్యావరు లిరువురికిని కుజబోవ మున్నచో భయము లేదను సంప్రదాయ మెక్కటి యుండనేయున్నదిగదా?

చెప్పవచ్చిన దేమనఁగా, ‘మామూలు’గా వాడు కలలో నున్న మార్గమున నీచాతకములను పరిశీరించినచో, వివాహమైన యచితకాలముంచే వరునికి పునర్వివాహోప క్యోకతను నూదించుట కవకాశ మున్నదనుట సాహస కార్య మగును. మఱి, సుప్తగ్రహభావములను గుణించి ఇంద్రావరుణగ్రహములనుగూడ కుండలులలోఁ జొప్పించి చూతముకాక.

దిగువ నున్నవి యావధూవరుల సృష్టపాయన చాతకచక్రములు.

వధువు జనించుట కన్యాలగ్నములో. అందుండువారు కుమారులగు ఇంద్రకుక్రమం, ఇంద్రుఁడు లగ్నముం దున్నచో, ముగ్ధమిధురమగు లావణ్యము, కన్నులను ద్రవించుఁజేయు నంగసాష్టవము, ముఖమువకు వన్నెచెచ్చు శేత్రవికాసము కలగునట! లగ్న మందున్న కుక్రండు సౌందర్యమువకు పెట్టినపేరు గదా!

“కునయవవదనశరీరం
సుఖివం దీర్ఘాయువం తథా భియం
యువనవిజవనయవకాంతం
జనయతి హోరాగత కుక్రం” (పారావళి)

లగ్నముం దున్న నీగ్రహద్వయసంయోగము చాతకురారి దేవాలత కంటిన కందు సౌకుమార్యము నీయఁజాలినది. దశమకేంద్రముం దున్న లృహస్పతి తల్లిదండ్రుల యాభిచార్యముకేకాక, చాతకురారుల తెలివికలదనియు, భాగ్యనంతురారుల కాఁగలదనియు చాటుచున్నది. రెండింటి బుధునికీ, మూడింటికుజునికీ మందిఫలమే కలదు. శృతీయస్థానములో నున్న చంద్రునిపై కుక్రండులకుఁ గల యర్ధకోణమిత్రదృష్టి నవనీర బోమలమగు హృదయమును నూదించును.

పాయనముగఁ జూచినా సప్తమస్థానము చెడిన దనుటకు నిలులేదు. ఆ స్థానాధిపతియగు గురువు దశమ

	వరుణ ౯-౧౯	రా ౧౩-౩౪	X ౧-౦ ౪ ౧౬-౩౬ (౪)
	కన్యా చాతకము — (పాయనము) అయినాంకలు=౨౨-౫౦		
శ ౨౪-౫౯	చ ౫-౧౮ శ ౧౩-౧౪	ర ౧౧-౧౧ బు ౧౮-౧౮ (౪) కు ౨౮-౫౪	I ౧-౦ ఇ ౨-౩౩ ౪ ౧౧-౧౨

వరుణ ౧౮-౪౦	కు ౧౭-౩౩		
శ ౧౪-౪౯	వరు చాతకము — (పాయనము)		రా ౧౪-౪౯ ఇ ౨౧-౫౩ (౪)
ర ౨౬-౧౫ గు ౬-౪౫ కు ౨-౪౬ బు ౨-౧౪	అయినాంకలు=౨౨-౪౮		
I ౧-౦	శ ౧౩-౧౧	చ ౨-౪౨	X ౩-౦

కేంద్రమున రాజ్యమేలుచున్నాడు. ఇతరదోషములు సయితము కానరావు. గురుబుధుల పరస్పరకోరికవృత్తి జాతకులారు వివేకవతి యనియే మానించుచున్నది.

సలేకాని, వరుణగ్రహ మెందున్నదో చూడుడు! కుటుంబస్థానమున దున్న సీతరవితో సరిగా సమ సప్తమస్థానమున నిలిచి కేంద్రమై వరుణుడు యుద్ధము చేయుచున్నాడు. ఆతిరథమహారథులు వీరు. వీరులు పరస్పరాభిముఖులై నిలిచి హోరాహోరిగ పోరుచున్న చోట సామపత్యాస్త్రమునకో, బ్రహ్మాస్త్రమునకో పనియుండుచేమో కాని, పచ్చతోరణములు, పసుపు కస్త్రములు నేమిపనిచేయును? ఆపరిమితస్వాతంత్ర్య ప్రితి, అత్యంతభావకలులత, అవిశ్వసనీయచిత్రవృత్తి, విరంభకాధికారకాంక్ష, పరచిత్రానుకర్తవాసహిష్టత, సామాన్యకార్యకరణధురీణత, వ్యధికరణస్వభావము మున్నగు గుణముల నీయోగ మియ్యగలడు. కావనీ, శర్యసామాన్యపద్ధతిలో దాంపత్యధర్మము నిశ్చయించుకొనువాళ్ళు కిది తగని యోగమని పాశ్చాత్యులైనవజ్ర బుద్ధిపించుట!

ఈజాతకమున హాక విచిత్రగుణ సమ్యేకవ మున్నది. శరీరమగుమహోమలమగు సుఖమారదేహము, సవనీతముతోలు ముగ్ధహృదయము, లావణ్యముతోడి లలితకళారసిత, నిరంభకత వాళించు చిత్రవృత్తి, తీవ్రభావోద్రేకము ననుసరించు చైర్యము—ఇట్టి గుణ విశేషము లొకచోట చేరినపుడు, అట్టి వ్యక్తుల హృదయములకే,

“వజ్రాదపి కళోరాణి,
మృదూని కుసుమాదపి”

అను మనోహరవర్ణనము చెల్లును. అది యట్లుండె.

వరుని జాతకమున సాయనముగాఁ జూచినను సప్తమభావ మంతగాఁ చెడిన వనలేము. కాని, ప్రకృత దశ ముంది గాదు.

వరీలగ్నము జన్మవరుణునితో కేంద్రస్థితికి ౧౮౪౩-వ సంవత్సరమున వచ్చిన దని కనుగొంటిమి

గదా? ౧౮౪౩-వ సంవత్సరమున వీచరీలగ్నము జన్మ వరుణుని కేంద్రస్థానము, వరీలగ్నించుచుండఁగా నిశ్చయికి లభించిన కన్యక యీమె. వరీవరుణ సమసప్తక ద్వంద్వ యుద్ధము కుటుంబస్థానమునఁ గలది కావనీ, తమె యీ వరుని హృదయము నపు జాకర్చింపఁ గలిగెను. వరుని బుధకుట్రులకు సంపూర్ణత్రికోణమున దున్న ఇంద్రుడు (కన్యాజాతకముందు లగ్నమందున్న గ్రహము) మోహ వాగుర లాడ్డి లంఠించినాడు. వివాహసంతేరము సంక త్సరకాలము ముగియకమున్నే వరుడు చెందవలూరి పెండ్లికుమారుఁ జగుటకు సిద్ధపడినాడు. పెండ్లిసూతు రగుటకు కన్య లభించు టొక్కటే కొదవ!

పోసిండు. ప్రశంసలో నున్న వధూవరులకుఁ గల పరస్పరాకర్షణ మెంత చైరదృష్టిబద్ధమో పరి శీలించుడు—

(౧) వరుని చంద్రునితో కన్యకవరుణుడు సమ సప్తకము:—ప్రమాదరమగు తాత్కాలికబంధము నకు లోనై యాకస్మికముగా కలుసుకొని యవత్య ముగా విడివడవలసిన కామకీకాముకుల కుండఁదగిన యోగ మిది.

(౨) వరుని రవితో కన్యకకుజుడు పూర్ణ కేంద్రము:—ద్వంద్వయుద్ధమునకు రణరంగమునకుఁ బోవు యోధుల కుండఁదగిన గ్రహసామగ్రి యిది.

(౩) వరుని శనికి కన్యకచంద్రుని సంయో గము:—హృదయకమలముపై కని కధికార మిచ్చినచో వికాసన మెట్లు వచ్చును?

(౪) వరుని వరుణుడు కన్యగురువునకు కేంద్రము:—సప్తమాధిపతియగు గురువునకు వరుణుని నుండి యపకర్షణమంత్రప్రయోగ మిది.

(౫) వరుని కుజుడు కన్యకబుధునితో పూర్ణ సమసప్తకము:—వాగ్వాదమునకో, వ్యధిహారమునకో దిగుచారి కుండవలసిన గుణ మిది.

ఎట్టి యోగము లొక్కచోట చేరినవి? ఒక్కొక్కటియు “ఏకైక మ వ్యసనధాయ” అను కీర్తికి తగినవే!

ప్రకృత మనునంతము. పిమ్మట జాపదలలో చరిత్రకుమారుడు జన్మరవిసంయోగ మందినచో, ఆసంవత్సరమున యుక్తరయస్సులో నున్న యవివాహికులకు తప్పక వివాహముగగము జరుగుట సామాన్యముగ నుండును. గౌరవ-వ సంవత్సరమున వరుని జాతకమున నిట్టి దశ వచ్చినది. కుమారుడు చలనవశమున మకరరాశి ౨౬-వ భాగ చేరగల్గుటచే, జన్మరవిసంయోగము వారి కప్పు డవ్వినది. వివాహోచితవయస్సులో నున్నవాఁడు కాన, వరుని కపుడు వధువు కావలసిన యవసరము వచ్చినది. అదే సంవత్సరమందే చరిత్రకుమారుడు వ్యవధారాని ప్రవేశించి జన్మకుమరనితో త్రికోణమిత్రదృష్టికి త్వరలో రానున్నాఁడు. ఈదశ వచ్చినపుడు గృహస్థాశ్రమము వచ్చినను రాకున్నను, బ్రహ్మచర్యాశ్రమధర్మమును నిలుపుకొనగలగుట మాత్రము సామాన్యులకు సాధ్యముకాని పని. నీది కథ యిట్లుండ, ఇతరులతోడ సంబంధబాంధవ్యము లేనియు లేయరా దిప్పుడని చరిత్రకుమారునకు కేంద్రమందున్న జన్మవరుణుఁడు భంకరాజుట్టి చాటుచున్నాఁడు. కాని, వరుణుని హెచ్చరికల వినువా రెవరున్నారు? కంటితా కానరాఁడు; పంచాంగములకా ఎక్కలేదు; వైవర్ణ్యలా నిరాదరించిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలో వివాహము జరుగకుండ నెట్లుండగలరు?

కన్యకాతాతమున వరుణుని తీవ్రచేదకు లోన యైన రవి క్రమక్రమముగ వలించి గౌరవ-వ సంవత్సరమున కులారాశిలో ౨౬-వ భాగ చేరుకొన్నాఁడు. అవఁగా, వరుని జాతకమున “పెండ్లి, పెండ్లి”యని యుజ్జ్వలతయగుచున్న చరిత్రకుమారునిసంయోగము నకు (మకరరాశి ౨౬-వ భాగకు) సరిగా సుప్తక్రమదృష్టికి కన్యకాచరిత్రరవి వచ్చివాడనుట! లోగి లోగి వదే వైరుధ్యము పక్షముగా విధించిన ట్లున్నది. గౌరవ-వ సంవత్సరమునందే కన్యకా చరిత్రకుమారుడు (లగ్నాధిపతి) జన్మవరుణునికి గౌరవ భాగలకు (సమ సప్తకమునకు) వచ్చెను. ఫలము ప్రత్యక్షమైనది.

ఇట్టి వివాహముహూర్తనము జరిగిన కుభ ముచూర్త మెట్టిరో, ఇందుక పరీక్షింతుముగాక. ఆ వివాహముచూర్తపు కుండలి యాగ్రంద నున్నది:—

	X గం కుగ౨-గ౩	బు౨౯-౨౩	వరుణ ౫-కం శ గ౬-క౩ ర ౨౧-గ౩
శ గ౨-౫౩	వివాహాగ్న కుండలి (సాయనము)		I గ౩ కు ౨౬-౨౦ శు ౫-౫౩ రాగ౨-౫౩
		వ గ౩-౩౩	ఇ ౨౯-గ౩

ప్రథమగ్రాసమందే మక్షికాపాత మనరిగి—
ఆశనిపాతమున్ను తప్పకారు—వరునికి సప్తమభావములో, వధువునకు దశమభావములో, చారవశమున వరుణగ్రహ మున్న విషయములో వారికి వివాహము జరుగుట! వివాహకాలమున దశమకేంద్రమున నున్నవాడో కులాఁడు. నీది లోపము—

“శని రవియునుకాచాం
కన్యకామన్యకారైః
రివ్యధు రతివిధురాంగీం
కాశినిం వ్యోమ్ని వక్రః
వచియతి రవి రుగ్రాం
కాశిదుః కార్యగణ్ఠాం
అవికృతమకృతే శ్రీ
మాలినీ మార్యకుక్రా”
(వివాహాబ్ధింబావనము)

అను వాక్యము విభలముగ వర్ణించుచున్నది. ఈ వధువునకు త్వరలో రానున్నది చరిత్రరవిజన్మకుజ సంయోగము. వరుని జన్మరవితో క్రమదృష్టిలో నున్నవాఁ డేమిజన్మకులాఁడు. కాననే ఈవివాహమున కుజుఁడు దుర్వ్యగస్థాన మాక్రమించి కార్యదర్శి యధికారమును వహించియుండుట. వాల్మీకి చంద్రునికి బంధునిద్యేషము ఫలముగా నిరూపింపఁబడినది. ఇంత చాలక, కులానితో సరిగా సమసప్తకస్థితి ఈచంద్రున

కుంకుట మిగుల శోచనీయమగు దుష్టుయోగము. ఇతర గుణము లెన్ని యుండినను, దీని దుష్టులము లెప్పు డందురు.

“హిమరక్తివహంకకా త్థలో
యది భేట కృగపాయకాంకకే
అయ మన్యగుడై ర్ను హన్యతే
నిదీదైర మ్మృతపర్వదంబరః”
(వివాహబృంహదావనము)

కుజః దగ్నిగోళము; చంద్రుఁడు జలమయఁ డు. వీరికి ఘర్షణ వచ్చినచో, అగ్నియైన చల్లార వలయు, నీచైన నంకిపోవలయును. లేదా ఈరెండు గ్రహములను బలవంతము లయినచోట అపారమయిన అవిరిరాను బంధించి ఆకాశముచాత యొగయవలయు. ప్రతిబంధక మేదయినఁ గలిగినేని ఈయావిరి దాని నెత్తి పైకెగుర వేయఁగలదు. పదుభుండగు కాస్త్రైష్ఠాఁ డుండి దానిని పట్టి తగిన పరిస్థితులలో నుంపఁబాలె నేని, దానితో నసాధ్యకార్యములనేని చేయింపఁగలఁ దనమాట సత్యమే. కాని దాంపత్యభర్తృమున నిట్టి యావిరిభూత మదయింపఁజేసి దానిని పట్టి రచ్చకీడ్చి బంధించి సద్వినియోగపరిపఁబాలిన మహనీయుఁడు సామాన్యముగ పెండు లభించును?

వివాహలగ్నమునకు రావురమైన చంద్రుఁడగఁ గయోగ మిట్టిది. కాని మాహూర్తికు లున్నంతలో మేలకొని, స్రుష్టిలో మెల్లయని, లగ్నమందు బృహస్పతి నుంచి లగ్నకాలము నేర్పరచిరి. అవాఁడు బృహస్పతి కటకరాశిలో ఎల్ల భాగలో నున్నాఁడు. ఆభాగనే లగ్నముగా నేర్పరచి ఉదయము ౯-౫౭ A. M. వకు మాహూర్తము నిర్ణయించివారు. కాని “పురోహితుల బుద్ధిహింసముచే ౯-౧౫ A.M. వేళకే కన్యాదానము జరిగె”నట! ముట్టవలసిన దక్షిణలు పురోహితులకు మనుముందుగనే ముట్టియుండవోవు! కాని, ఇచట నా కొక సంజేహము. సకాలమున కన్యాదానము జరుగవలె నను శ్రద్ధాభక్తు లుండ వలసినవా రెవరు? తాత్కాలిక దక్షిణలకు చేతులు చాచవలసియున్న పురోహితులూ, భావి కుభములను మాటకట్టుకొన సువిష్టులగు పెండ్లి పెద్దలూ?

“యదా గ్రహదాం వైషమ్యం
సర్వారంభం పరిత్యజేత్,
కార్యవిష్ణుకరా హ్యోతే
కృతమ ప్యత్ర వశ్యతి.”

అని కాస్త్రైయు మొలవెట్టుచుండఁగా, దుష్కలమున వివాహము నిర్ణయించి పురోహితులను నింపించు టేమి నీతి? కర్తవ్యముక్క కర్మక్రద్ధ వనిపరించి గదా పురోహితుల క్రియాక్రద్ధ? లగ్నకాలమువిషయమున మనవారు—అందులో ఇప్పటి నవనాగరక శిరోమణులు—చూపుచున్న నిరాదరము చూచి భరింపరానిది. పోనిండు. ఇది యొక యరణ్యబోధనము!

ఇచట కొక విశేష మున్నది. బుద్ధిహింసయై మెవరిలైన నగుఁగాక, లగ్నకాలము ర౩ నిమిషములు వెనుక కేల పోయినచో గమనించుట మనకు చాల ప్రయోజనకారి. వరుణమహాశయిని యాధ్వర్యమున నీ వివాహము జరిగియుండు వని మనుముందుగనే యూహించి యుండిమి గదా? చూడుఁడు. వలవదిరెండు నిమిషముల కాలము వెనుకకు పోయినచో లగ్నము కటకరాశిలో మాహూర్తికుల నిర్ణయించిన ఎల్ల భాగకు బదులుగా ౧౭-వ భాగ యుదయించును. అనఁగా, కటకరాశిలో ౧౭-వ భాగ పూర్వదిగాగ్నమున నుదయించుచుండఁగా కన్యా ప్రదానము జరిగియుండును. కన్యకాతాతమున బుధుఁడు, వరుని తాతమున కుజుఁడు—వీరిరువురికిని సరిగా వెదిగి భాగల దూరమందు వివాహలగ్న మూక్షణ ముందుమాత్రమే యుండఁగలదు. కాక, వివాహకాలపు దశమకేంద్ర మానిమిషమందే మేషరాశిలో ౧౦-వ భాగలో నుండును. అనఁగా, కన్యకాతాతపు రవికి నికరముగా సమస్తప్రకములో నున్న వరుగ్రహము మీఁదనే యున్నమాట! ఈవివాహము నేగ్రహము నిర్వహించెనో, పాతకమహాశయల కిపుడు వేటగు విన్నవించుట యవసరము. లగ్నముం దుండవలసిన బృహస్పతి వాకేల యీ లేనిపోని గొడవ యని చల్లగ జాతుకొని దూరమున నుటకలు మ్రొగుచున్నాఁడు. ఇది పురోహితుల బుద్ధిహింసయే, వరుగ్రహ ప్రభావవిశేషమా?

దుర్గకాపరిపాక పయమున శుభకార్యములు
తలపెట్టినచో దుష్టలన్నములే దాపరించు పని ప్రాచీన
నుమాదులు చెప్పిరి.

“వరదాప్రవాసపరిణయ

శబ్దప్రపూజాభిషేకకరణాని,

సుకుభే దిభా ముహూర్తే

న భవంతి కిలృపుణ్యానాం.”

అను కావ్యవాక్యమును గమనింపుడు, ఈకథ
కంత బాగుగా నన్వయించుచున్నదో?

ఇట్టి దుర్గకాపరిపాకకాలమున, ఇట్టి దుష్ట
గ్రహదైరదృష్టివలన యాకర్షణభరితముగ, ఇట్టి
దుర్మహులూర్తక్షణములో జరిగినకన్యాప్రవాస-మెరి
శోభాయమానముగ రాజించుచున్నచో, అట్టి నూత
నలే కావచ్చుచున్నది. మఱి, విత్కోటియై చెట్టా
కటి మెలచునా? వివాహోపసర మేమి నడచినదో,
వరుని పునర్వివాహప్రయత్నమునకు పోతువేదా
మన మెఱుంగము. అవసరముకూడ.

“అమె (వధువు) కల్లిదండ్రులకు ఆమెను భర్త
యొద్దకు పంపుట నిష్కము లేదు. అమెకూ అంతే.”
అని వరుని తండ్రి తలంచుచున్నాడు. వాస్తవముగ
నిట్టి యాదర్శమే యున్నచో, కల్లిదండ్రులు కన్యకు
వివాహ మేల పొగించి వ్యయప్రయాస లభ్యమింతురు?
ఆముగ బొకటియైన నూతనలంఘితము కానరావు.
ఇంతలోనే యేమిసలము పుట్టినదో? “ఆత్మవారింట్టిలో
కేమి జరిగినదోకాని, మావారికి (వరునికి) వారిపేరు
కూడ విపనిష్టములేదు” అను నమ్మకము వరుని
తండ్రికి వచ్చుట శోచనీయము. అతని కర్ణవలో నీవివా
సామంతా ఒక “గండరగోళము.” మార్గములుంబయిలో
నిది యొక క్రొత్తరకపు గోళముకాబోలు! ఉపద్రవ్య
లగా నెవరయిన పెద్ద లండినచో నీవివాహమునే
జరుగనిచ్చియుండదని యతని వాదము! అంతటి పుణ్య
మా! వివాహోపసరము వరజనకుడు జరిపిన వయవివయ
ములకు దిరస్కారము, తృప్తికారము ఫల మయ్యెనట!
వింతయేమన, కొన్నాళ్లతరువాత అతడే వియ్యాల

వారి యింటికి పోగా, అతని కచట “సారమేయ
మర్యాద” జరిగినదట! ఔరా! ఏమి లగ్న ప్రభావ
మిది? చంద్రముగళయోగముతో చేరిన వరుణుని తల్ప
యంతపని చేసినది?

ఏదో తాత్కాలికమయిన భావోద్దేకము
నకో, స్వప్రతిష్ఠా స్వాధిమానముల మూలమునదో,
అసంప్రేక్ష్యకారిత్వము ఫలముగదో—అకారణముగ
కాని, కించిత్కారణముగ కాని— రెండు పక్షముల
వారికిని జైమనస్యము కలిగియుండనోపు నమకావ
వచ్చును. వధూవరు లిరువురును ప్రపంచానుభవము
చాలని విటులప్రాయమునాచేకాన, అంతకన్న
ప్రబల పోతు వుండచో దనుకొనుట ధర్మము.
గోరంతలోపము కొండంతగ కావచ్చుటయు, ప్రతి
వాక్యమునకు, ప్రతికార్యమునకు, ప్రత్యభిప్రాయము
నకు భిన్నాత్మము నాకోపించుచు స్పర్ధకు గోపాద
మిచ్చుటయు ఇట్టి పరిస్థితులలో నుభయపక్షములయం
దును సహజము.

“సరసము విరసంతై నను

విరసములే పోచుచుండు వివరా సుమతీ.”

యనుట మరనరారు.

ఒక్కమాట! దుష్టదాకాలము గడచుచాడ—
రెండుమాఱు సువర్ణరముల కాలము— నెమ్మదితో
నోటికపట్టియుండుచేసి, ఈవధూవరులు మంచిదంపతులు
గా వర్ధిల్లగలరనుట నిష్పంకీయము. తుపాసులో మును
గని తెప్ప తరువాత గట్టుచేరుట కష్టము కాదు. కాని,
ఉడుకారని యోవనోద్దేకము వరునికి, అమాయకత
తోడి మౌన్యము వధువునకు, స్వాధిమానాచేకము
వలని స్పర్ధ వారి పెద్దలకు సామాన్యముగ నుండువని
యూహించుట కవకాశమున్న యీ కథలో, మంచి
కాలము వచ్చుచాడ నోటికపట్టి కాచుకొని యుండఁ
గల మనస్తత్వము వారికిఁగాని, వీరికిఁగాని రాగల
దా యను ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుట చాల
కష్టము. రాదిమ్మని సర్వదయామయుడగు భగవం
తుని ప్రార్థితము గాక!

భావపూజ

= శ్రీ సుందరాచారి =

బ్రతుకులచాటలో బరువుబండల నావల పారద్రోసి, నా
గతులను సాగనిచ్చితిని గర్వముతో - గుడి చేరునంతలో
పతిసుతులాదిగా గలుగు సాగర మడ్డుగ దోచి, ఇన్నుడై
గతిచెడి నిల్చినాను కలకాలము కాఘలు సేతు లాడకే.

కాలము మించె పూజలకు కావలె ! గంటలు మ్రోగుచుండ నీ
యాలయప్రాంగణములను; హారతివెల్లుల భూషణాను ము
య్యాలల నూగుచుండె; శ్రుతు లంది చెలంగెను వేదఘోష; రా
జాలుదు నెట్టు లీచరమ సంధ్యలలో కనుమూయుపాటులో.

తావకదివ్యగోపురము దవ్వల గానగనయ్యెగాని, న
న్నావలిగట్టు చేర్చగల నావికు డెవ్వడు కానరాదు; ఈ
పూవులు రేకు లూడి పడిపోవుచునున్నవి; నారపోగులో
తావి మిగిల్చినాను - పరితాపములో పడి యారెనద్దియుగా.

నిలిచిన చోటనే నిలిచి నిశ్చలతతో కనుమూసిమూసి, నీ
నిలువును శూన్యపీఠమున నిచ్చలు తీర్చిన తీరుతెన్నులో
నిలిపి మనఃప్రసూనముల నిండగు దోసిలికెత్తి కొల్వగా
గలిగిన దొక్కటే తెరపుగా గనిపించెడు నాకు నీశ్వరా!

చెన్నరాజధానిలో చెరుకు - చక్కెర పరిశ్రమ

= శ్రీ మోచెర్ల లక్ష్మీకాంతం =

పంచదార విచ్చే పంటల్లో చెరుకు, దీటుదంప
ల ముఖ్యమైనవి. ప్రపంచంలో ప్రతి ఏటా
తేయాకేయ్యే మూడు రెండు కోట్ల ఎనుబదిలక్షల టన్నుల
పంచదారలో చెరుకునుంచి గ్లాస్ లక్షలు, దీటు
దంపనుంచి మిగతా కోటిటన్నులు రాబడుతారు.
సర్వసాధారణంగా సాగులో నన్ను పంటలన్నిటిలో
మొప్పాతిక మాడు పొక్తు తొరుపు ఆసియాఖండంలో
ఉద్భవించాయని ప్రతీతి. అందులో చెరుకుమాత్ర
స్థానం మన హిందూదేశమని చాలానుంది అభిప్రాయం.

హిందూదేశంలోను, మనరాష్ట్రంలోను చెరుకు
తోటల విస్తీర్ణం, చెరుకుపంట ప్రాముఖ్యత, యకరాని
వచ్చు పగలుదిగుబడి, ఇతరదేశాల్లో యకరాని
వచ్చు ఆదాయం ఎక్కువగా ఉండటానికీ గల కార
ణాలూ వ్రాసి, మన రాష్ట్రంలో ప్రజలకు సరిపడే
రైల్వే, పంచదారలు ఉత్పత్తిచేయటం లేదని, ముఖ్యం
గా ఈ అధికాహాల్త్యుత్తి ఉద్యమపనుయంలో పట్టు
డలతో పనిచేసి ఈ రాజధానిని స్వయంపాడుకంగా
చేసి అవసరము, బాధ్యత మనమీద వుందని సూచిస్తూ

౧-వ పట్టిక *

దేశములు	౧౯౩౬-౩౭	సంచత్సరములు.		
		౧౯౩౭-౩౮	౧౯౩౮-౩౯	౧౯౩౯-౪౦
		(విస్తీర్ణం చేలయకరాల్లో)		
ఇండియా	...	౪,౪౩౮	౪,౦౪౩	౩,౫౮౧
బామా	...	౨౪౨		
ఫిలిప్పైను దీవులు	...	౬౩౫		
ఫోర్మోసా	...	౨౫౮		
జపాన్	...	౪౯		
మరిషియస్	...	౧౪౩		
దక్షిణ ఆఫ్రికా	...	౧౭౮		
ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలు	...	౨౪౭		
కొరియా	...	౧౨౬౭ **		
హాల్లాండ్	...	౩౦౧		
బ్రిటిష్ ఇండియా దీవులు	...	౧౫౮		
దామిస్కస్ రిపబ్లిక్	...	...		
చైనా	...	౧౧౩౭		
బ్రిటిష్ సిరి	...	౬౪		
చెరు	...	౮౦		
ఆస్ట్రేలియా	...	౨౫౭		
పాకై ద్వీపములు	...	౧౨౧		
		౧౧,౮౩౬		

* Report on the Marketing of Sugar in India and Burma నుంచి.

** 1931-32 నెలదలు 1935-36 వరకు సంచత్సరమునకు పగలువిస్తీర్ణం.

దానికి అవలంబించవలసిన మార్గాలను తోచివంతవరకు
ఇక్కడ పొందుపరుస్తూ మన్న ఉద్దేశ్యంతో ఈ
వ్యాసం వ్రాయటానికి సంకల్పించాను.

ప్రపంచంలో ఏటేటా మారు, మారుయిరవది
లక్షల యకరాల్లో చెరుకుపంట పండిస్తారు. అందులో
కుమారు మూడోవంతు మన దేశంలో వుంది.

వివరాలు ౧-వ పట్టికలోని అంకెలలో కనబడు
తాయి.

సాధారణంగా చెరుకును అనుబంధ కిరోస్టెటి
దక్షిణహిందూస్థానంలో ఉంది. అయితే నూటికి
ఎనిబదిపాళ్లు చెరుకుపంట ఉత్తరహిందూస్థానంలో
అనుపడుతుంది. ౨-వ పట్టికలో ఉదాహరించిన రాష్ట్ర
వారీలెఖాలు ఈ విషయాన్ని స్పష్టపరుస్తాయి.

౨-వ పట్టిక *

చెరుకుపండించే ముఖ్యమైన రాష్ట్రాలు, సంస్థానాలు	విస్తీర్ణం యకరాల్లో (౧౯౩౯-౪౦)	విస్తీర్ణం యకరాల్లో (౧౯౪౧-౪౨)	మొత్తం విస్తీర్ణంలో నూటికివంతు (౧౯౩౯-౪౦)	మొత్తం విస్తీర్ణంలో నూటికివంతు (౧౯౪౧-౪౨)	
సంయుక్తరాష్ట్రాలు	...	౨,౧౨౦,౦౦౦	౧,౭౪౫,౦౦౦	౫౨.౦	౫౨.౯
పంజాబు	...	౫౩౪,౦౦౦	౪౫౬,౦౦౦	౧౩.౫	౧౧.౬
బీహార్	...	౪౧౭,౦౦౦	౩౮౪,౦౦౦	౧౦.౫	౧౦.౫
చెంగల్	...	౩౧౬,౦౦౦	౩౧౪,౦౦౦	౭.౯	౭.౮
మద్రాసు	...	౧౧౪,౦౦౦	౧౧౨,౦౦౦	౩.౮	౩.౦
బొంబాయి	...	౧౨౨,౦౦౦	౧౫౬,౦౦౦	౩.౧	౩.౩
పశ్చిమోత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రము	...	౬౫,౦౦౦	౮౫,౦౦౦	౧.౬	
మైసూరు	...	౫౦,౦౦౦	౪౬,౦౦౦	౧.౩	
మైదరాబాదు	...	౪౩,౦౦౦	౪౧,౦౦౦	౧.౧	
అస్సం	...	—	౪౦,౦౦౦		
హిమాచ్	...	—	౩౨,౦౦౦		
మధ్యరాష్ట్రాలు	...	—	౩౨,౦౦౦		
సింధురాష్ట్రం	...	—	౯,౦౦౦		
ఫిల్లీ	...	—	౯,౦౦౦		
ఖోషాల్	...	—	౯,౦౦౦		
బరోడా	...	—	౩,౦౦౦		
			<u>౩,౪౬౬</u>		

ఆ అంకెలు సూచించినట్లు ఇండియాలో
ప్రతిమారుయకరాల చెరుకుపాగుకు మూడు యకరాలు
మన చెన్నరాష్ట్రంలో పండిస్తారు. ఈ రాష్ట్రంలో
పాగుబడిలో మన్న ప్రతిమారుయకరాల భూమికి
సుమారు ఆరయకరంలో చెరుకు పొందుస్తారు. ఈ
విధంగా విస్తీర్ణాన్నిబట్టి చూస్తే మన రాజధాని కేవల
ప్రాముఖ్యత లేదు. కాని యకరానికి పండే పంట

విషయంలో మన రాష్ట్రంకే అన్నింటికన్న వైచేయి.
౩-వ పట్టికలోని అంకెలు అందుకు నిదర్శనం.

మొట్టమొదట వ్రాసినట్లు, చెరుకును నేకరించి
పండించడంలో మొదటివారముయినా మనం ఆ పంట
నుంచి ఫలసాయం పొందటంలో హిందూదేశం మొత్తం
మీద ఇతరదేశాలన్నిటికీ చాలా తీసికట్టుగా ఉన్నాం.
యకరానికి సగటున పదహారు టన్నుల చెరుకు హిందూ

*Report on the Marketing of Sugar in India and Burma; The Indian Sugar Industry, 1942 Annual నుంచి తీర్చబడింది. కొన్ని రాష్ట్రాల అంకెలు దొరకలేదు.

దేశంలో పండుకూంటే బావా, పావైదీపాల్లో దీటువంటి ఎట్లాగా అన్నది చాలా తీవ్రమైన, (ప్రస్తుతం) ౫౦ టన్నులకు పైబిలుకు ఒక యకరంలోనుంచి తీరని సమస్య. ఈ ప్రశంస వచ్చినప్పుడు సామాన్యంగా పండిస్తున్నారు. మన రాష్ట్రంలోని పంటకంటే యిచటి వ్యవసాయకార్లవల్ల, లేక వ్యవసాయకాళాధి కూడా ఇది రెండురెట్లు చాలా పైగా వుంది. కార్లవల్ల ఏకో లోపం ఉందనిపిస్తుంది. ఈవిధ ఈపరిస్థితి కారణ మేమిటి, ఆ కేళాలతో మనం యాన్ని కొంచెం ఇక్కడ పరిశీలిద్దాం.

3-వ పట్టిక

రాష్ట్రం	చదువుకుటకు		ఇల్లు పుష్కమాణం (పొదులు) **	
	౧౯౩౫-౩౬ మొ. యకరానికి	౧౯౩౯-౪౦ వ. యకరానికి	(౧౯౪౦-౪౧)	(౧౯౪౧-౪౨)
సంయుక్తరాష్ట్రాలు	...	౩౬౧	౨,౫౨౩	౧,౯౮౩
పంజాబు	...	౨౦౬	౧,౯౧౨	౨,౦౧౪
బీహారు	...	౩౦౪	౨,౨౮౦	౨,౨౫౩
తెలంగాణ	...	౪౫౧	౩,౬౦౦	౩,౪౧౩
మద్రాసు	...	౬౪౮	౬,౬౬౫	౬,౫౪౦
బొంబాయి	...	౫౭౭	౫,౬౦౦	౫,౫౧౪
కర్ణాటకా ప్రభుత్వరాష్ట్రాలు	...	౨౯౮	౨,౪౯౭	౨,౫౦౪
అస్సాం	...	౨౭౮	౨,౫౧౩	౨,౨౯౬
ప్రదేశాధికారు	...	౫౨౫	౫,౧౨౩	౪,౪౨౫
మైసూరు	...	౩౩౩	౩,౨౯౪	౩,౧౧౩

ఏదేశంలోనూ కృషిచేయు తన కేవలపరి శ్రమకు తప్పకుండా తగిన ప్రతిఫలం వస్తుం చ్చన్న సమృద్ధి మంటేనే గాని కొత్త పంకా లోక్కడు. హిందూదేశంలో కావియ్యండి, ఇంట్లాం దులో చూడండి, మరేదేశంలోనయినా గమనించండి తాను వ్యవహారా కల్లారా చూస్తేనేగాని, లేక ఎంతో ఆత్మతైవవారు చెప్తేనేగాని ఒక మంచివిధేనం గురించి గాని, మంచి పనిముట్టును గురించిగాని, మంచి వేద్య విధానం విషయంలోగాని కొత్తమార్గాన్ని అను సరించడు. వ్యవసాయమే తీవ్రవాధారం హిందూదేశపు రైతులకు; చాలా మంది నిరుపేదలు, నాలుగుపుట్ల ధాన్యం పండి భూమినుంచి ౩౦౦ పుట్ల పండితే కొన్ని దినాలు పస్తుండానిసాస్తుంది రైతూ, రైతు కుటుం బంకూడా. కనుక కొత్తవిధేనాలను, కొత్తవిషయాలను భయముతో, అనుమానంతో చూస్తాడంటే అతని తప్పు

లేదు. ఇటీవల వివిధరాష్ట్రాలలోను వ్యవసాయకాళు లను అభివృద్ధిచేశారు. ఈ కాళోన్యాయం తమకు అందుబాటులో నున్న యేరూరూ తాము చేసిన వ్యవ సాయ పరిశోధన ఫలితాలను చాటుకున్నాడు. తానా మంటే ఇతరదేశపు తోటిరైతులవలె ఇచటి రైతులుకూడ సవ్యమార్గాల నవలంబిస్తున్నారు.

ఇదిగాక వ్యవసాయకాళాధికారులు ఏమి చేస్తున్నారో చూద్దాం. కష్ట నిష్కారాలకు లొంగక, చిన్నచూపు చూచినా పెద్దపంట పండి, మన ఇల్లు నింపే పేరైన రకాలను అన్ని పంటల్లోనూ వీరడం చుఖ్యమైన పని. ఎటువంటి సామాన్యమైన రకాన్నయినా కొంచెం మించు మించుగా మంచి వంగడంతో సమానమైన ఫలితాన్ని ఇచ్చేట్లు చేయ గల రోహదాన్ని నిర్ణయించడం రెండోది. ఏదైనా సరే పంటపండించటానికి మొక్క నాటిన మొదలు

* Report on the Marketing of Sugar in India and Burma నుంచి.

** The Indian Sugar Industry. 1942 Annual by M. P. Gandhi నుంచి.

కోకకోకిలా నమ్రదమ్బుడు ఏ విధమున నీర్వ విధానము అనుసరించారి అన్నది విశ్లేషింపఁ దగినది. పంతు పండితులగువారి వాదన అవధానముగా చేయటానికి అవసరమైన పండిత వర్తమందు విశ్రేణిగా చెప్పటం వలనగోచరి. యీ పక్ష అన్న రాష్ట్రవ్యవహారాభివృద్ధిగాని, కేంద్రవ్యవహార పరిశోధనలయందుగాని జరుగు నూపే ఉన్నాయి. అయితే ఇంకా భర్తృ ఎక్కువ పెట్టి చాలాప్రజాభివృద్ధి వివిధరకాల ప్రయోగాలను చేయవలసిన అవశ్యకత లేకపోలేదు. చాలా ఉంది. సకలైతరము, ప్రభుత్వము నూదా రమ కాయకర్మల ప్రస్తుతపరిస్థితులలో తంటాలు పడుతున్నా మనకు, యితరదేశాలకు అంతవ్యత్యాస మెందు కుంటే అదగ వచ్చు. కాదు తోడవ తరతాల ఈ గ్రంథ పాఠకు పరుస్తాను.

(1) తేజవ్యత్యం:- బావా, మ్యూర, వానై ద్వీపాలు గతా దిక్కులకు పండితులైనా ఉన్నాయి. వాటిని పీఠానికి, హిందూదేశపు వైశాఖ పాత్రమకాం తరం ఉంది. ఇవియుగా వాస్తవికావై, హిందూదేశపు వైశాఖము (వర్షా వివరణయింది) గుడిగిరి, ఒంగు తిరుగు ప్రాంత; వానైద్వీపాలు ఒంగుగిరి మ్యూర ౪౩, ౩౧౫; (మధురవిహ) బావా ౪౦, ౬౦౦. వీతోష్ట స్థితిగాని, భూపార వివరణలోగాని, నీటిరసతి విస్తారములోగాని, ఇంకా యితర పాకర్యాల్లోగాని హిందూదేశంలో తెలుగు పండిత ప్రదేశాల తర తరాలు వివరించటానికి అలవిగానిది. మిగతా దేశాల వైశాఖ పట్టి చూస్తే భేదాలు అట్టే వుంటాయి. అవ కాళం లేవట్టు రెండుంటి. లేపు నూదాను. ఒక్కొక్కప్పుడు మంచువెప్పి తిరి తెలుగు పాత్రపోతుంది పంజాబులో. అందుకుం కంటె పాత్రవుతు. ద్వార ద్వార వెంతున్న వివరణలెవైది అవటానికి కర్ణం గావించా ఉంటుంది గోవాదేశాల్లోగాని కొన్ని భూముల్లో. నీటి ప్రవేయమే లేదు దక్షిణదేశాల్లో. వారాని కోకకి పెట్టి పండిత రైతులున్నాను విశాఖపట్నం దిక్కులో. "కోయంబత్తురు తెలుగుకు నీర్లు నిర్భూ అక్కర్లేదుకోయి. రెట్లు తెలుగుకు

అది." అని గుండ్రముడుగల్లో వైశాఖక వాద పదు మరు ముచ్చె వాటి, రిదువార భగవద్వైతం అని కది లేటి, వేస్తే ఒక లస్తా పండితేటి, తోపాటి చూడేటి, "మందమ్మకు వాగ్గింటే జూరి" అని పంటకాలు లో అయిన తెలుగు కొట్టుకొనే రైతులూ ఉన్నాయి. వాళ్ల తలెత్తువట్టు అదు వైశాఖమత కయ్యే భర్తృ, ప్రమాదాద లేకుండా రెండు మాడు కాయలు కదిలి ఏమెస్తే అదే వైశాఖాని సంవత్సరపడి విశాఖగ వామెదరులూ కపటమౌతారు. వీళ్లకు ప్రతిగా, లేకు మాయకుండా, సర్వాంగమునందంగా కపటమట్టు తోటకు చుట్టు చుట్టి, తగిన తోపాడుచేసి, నీరుపెట్టి, కంటికి చెప్పగా కాపాడి, మంచి ఆదాయం అనుభ వించే దుర్జనుకులూ ఉన్నాయి. ఇన్నిప్రాంతాల్లోనూ ఇటువంటివారి అందరియొక్క తోటలనుంచి వచ్చిన ఫలితాలకు యి లెక్క యిది లెక్క చేయగా వచ్చింది పదహారులమ్మలు; యికవారి నీరుకది.

(2) ఇది యిట్లా వుండగా మన దేశం ఇప్పుడు కుండాటికి ఇంకా భార్యం వాడును. ఈ దేశాన్ని మెప్పు మెప్పు తలెత్తాయి. ఏళ్ల తరబడి పంటలను భరించి విస్తారముకాలేదు నీటి భూమినికా. వై తెచ్చు మంచి పారవంతమైన అన్ని పర్యవేక్షణలనుంచి వచ్చిన మమ్మ, వక్షిర్యాల్లో మండి బయటకు కొట్టు కొచ్చిన ఒంగు నీటిల్లో వుంది.

(3) నీటి అతివృద్ధి అవార్పి వయాల చాలా తక్కువ.

(4) మన కోస్తా దిక్కులో (దక్షిణ ఇండియా) వచ్చు ఉపైవకారి ప్రమాదా వైదిక్కున. తెలుగు పడి ముక్కలై భయంపడెదాడు. ఇది భూమిగా, వైదికంగా వాటికి ఉన్న ప్రయోజనకార్యము. భగవంతు దిచ్చిన ఈ వరాన్ని వివరణయైతే అవటి ప్రయోజనమౌతు మమ్మ అవకాశాలు వివరణయి. బావా దేశంలో ఇంచుమించు తెలుగుతోటలన్నీ పంచదార విట్టు కంటెలించే. వాళ్లకు పట్టుంటి కొదవ లేదు. వాళ్లు తెలుగుతోట తాళ్లుపెట్టి ఏమెదలకాయకో వెట్టుకు లేపురించక్కర్లేదు మన రైతుల్లాగా. ప్రతి కంటెనీ వ్యవసాయ కార్యక్రమాలూ, రసాయనిక కార్యక్రమ

బా అందుబాటులో ఉంటారు. పక్కాలో సక్రమమైన పద్ధతులతో తోటలను సాగుతారు. తోట కొట్టిన తరువాత కొనేవాడూ, ఆమ్మే ఆసామీ ఒకడే గనుక “తుక్కుమమ్మతో కలిపి చెరుకు తెచ్చా వని” ఒకడూ, “తక్కువతూవా” వని ఇంకోడూ తగువులాడటానికి అవకాశంలేదు. ఫ్యాక్టరీ ప్రక్కనే తోటలుండటాన్ని పక్కమైన చెరుకునే ఎంచి ఈదేశంలో కొట్టి మిల్లుకుతోయతారు. ఒక్కబొంబాయి రాష్ట్రంలో తప్ప ఫ్యాక్టరీలు తమకు కావలసిన చెరుకు మంతా తమ స్వంత శ్రేణిలో పండించుకోబడనూమూలు లేదు. చెరుకు ఒక ప్రక్కమంచి ఎండిపోకున్నా సరే, నీరుకట్టి దాన్ని బ్రదికించుకోనే అవకాశం లేకపోయి వాసలే, తెల్లంచండటం చేతగాని రైతుఫ్యాక్టరీ అధికారులు అనుగ్రహించిడ ఆధారపడి ఉండవలసిందే. వాళ్లు తెమ్మన్నప్పుడే చెరుకు తేవారి. పాడైపోయిన చెరుకు ఆవటంవల్ల పంచదారడిగుబడి తక్కువై పోతుంది.

“ఇదంతా మహారాగా వుంది. వాళ్లకు స్వప్రయోజనంవల్లనే తేసేం, భగవదనుగ్రహంవల్లనే తేసేం చెరుకుపంట రాగా పండుతోంది. మన దేశంలో రైతులు తెలివిలిక్కువవాళ్లు కారు. అనుభవజ్ఞులు. వ్యవసాయ కాఖచారు ప్రభుత్వ మిచ్చిన అవకాశాలను వినియోగించి పాథ్యమైనంతవరకు వారి ధర్మాన్ని నిర్వర్తిస్తున్నారు. అయినా మన ఖర్చుం కాలి తక్కువ పండుతోంది ఈ నిర్వాగ్యదేశంలో” అను కోమని కాదు వైన వ్రాసిన భారతమంతా. స్వప్రయోజకత్వంవల్ల వాళ్లు. పొందిన లాభాలను మన దేశంలోకూడా పాథ్యమైనంతవరకు పొందటానికి మార్గాలను అన్వేషించి అవలంబించానని మనవిచేయటానికి. ప్రస్తుతం మన రాష్ట్రంలో ఉన్న ప్రజలందరూ కావలసినంత పంచదార, తెల్లం తయారుచేయడం లేదు. వివరాలు తరువాత విశదీకరిస్తాను. ఎక్కువ పంట పండించటానికి రెండువిధాలున్నాయి: ఎకరానికి రెండు టెకరాలు పాసుచేయటం ఒకటి; ఒక్క యకరం నుంచే ఏమార్గాలనైనా అవలంబించి టన్నుకు రెండు టన్నులు పండించడం మరొకటి. ఈవిధాల్లో రెండవదే మనకు లాభదాయకం.

ఎక్కువ పండించడమే కాకుండా, చాకగా పండించడంకూడా చాలా ముఖ్యం. దీనికి—

(1) స్వతస్సిద్ధంగా నీవరిష్టితుల్లోవైనా చరే ఎక్కువ ఫలితాన్నిచ్చే చెరుకురకాన్ని సాగు చేయటం,

(2) పంటజీవితం అంతలోకూడా అనువుకు కావలసిన నేద్యంచేయటం,

(3) సరియైన సమయానికి తగిన ఎరువు చేయుట, దోహదంచేయుట,

(4) పక్కాలో, అనగా పక్కమైనతరువాత, చెరుకు కొట్టి తెల్లంగాని పంచదారగాని చేయుట అవసరం.

ఈవిషయాలనుగురించి వివరాల్లోకి దిగేత్వార్థం మన రాష్ట్రంలో చెరుకువిస్తీర్ణం, సాగుచేసే ముఖ్య ప్రాంతాలను గురించి రెండుముక్కలు వ్రాస్తాను.

గత పదిపన్నెండేళ్ల లెక్కలు చూస్తే మన రాజధానిలో సాధారణంగా ఏటేటాకనీసం ౯౪,౦౦౦ యకరాలు చెరుకుతోట వేస్తారని స్పష్టమవుతుంది. క్రింద ఉదాహరించిన అంకాలు చూడండి:

సంవత్సరం	విస్తీర్ణం (యకరాల్లో)
౧౯౩౦-౩౧	౧౧౪,౮౭౭
౧౯౩౧-౩౨	౧౧౬,౧౦౫
౧౯౩౨-౩౩	౧౨౦,౯౨౧
౧౯౩౩-౩౪	౧౨౧,౬౫౦
౧౯౩౪-౩౫	౧౨౫,౩౧౦
౧౯౩౫-౩౬	౧౨౩,౩౬౧
౧౯౩౬-౩౭	౧౧౯,౬౫౦
౧౯౩౭-౩౮	౯౭,౯౬౫
౧౯౩౮-౩౯	౯౮,౨౬౨
౧౯౩౯-౪౦	౧౩౭,౬౩౩
౧౯౪౦-౪౧	౧౬౨,౦౦౦
౧౯౪౧-౪౨	౧౧౨,౦౦౦

తీతోష్ణస్థితినిబట్టిగాని, భూసారాన్నిబట్టిగాని, నీటివసతినివర్చుటైనా చూచిగాని, ముఖ్యంగా పండించే చెరుకురకాలను అనుసరించిగాని, లేక ఏ యితరగుణ

కాలదృష్ట్యాగాని పరికించి చూచినా మన రాష్ట్రంలో చెరుకుపండించే ప్రదేశాలను అయిదారుభాగాలక్రింద విభజించవచ్చు. అవి ఏవంటే—

(1) వికాఖపట్నంజిల్లా:—ఇది చెరుకుపంటకు చాలా ముఖ్యమైన ప్రాంతాల్లో ఒకటి. ఈ రాష్ట్రంలో ప్రతిసూర్యుకరాల చెరుకుసాగుకు 23 యకరాలు ఈజిల్లాలో వుంది. పొలాలన్నీ చక్కని కల నేలలు. అట్టే ఇసుకగాక, మరీ రేగడిలేక మధ్యరకపు సారవంతమైన భూములు చాలావరకు. ఇంగ్లీషులో **Sandy loams** (సాండ్స్ లోమ్సు) అంటారు వీటిని. ఇక్కడి రైతులు నూతనీటి ఆధారంతో చెరుకు ఉడుస్తారు. వానకాలమాత్రం పాకే వాగులనీరు అగడ్తమూసం మొదలు అక్టోబరు నవంబరుమాసాలదాకా అందుబాటులో వుంటుంది. వానలు సాధారణంగా అన్ని ఋతుపవనాల్లోనూ పడతాయి. వేసవిలో పదిపదహారుకుప్పల వాన కురుస్తుంది. ఎండతీవ్రత అట్టే వుండదు. ముఖ్యంగా వీరవిల్లి, అనకాపల్లి, బొమ్మిరి, పాలకొండ, ఎలమంచిలి, నర్సిపల్లం, పార్వతీపురం తాలూకాలలో చెరుకుతోటలు విస్తారంగా వున్నాయి. ఇక్కడ ఎక్కువగా కో. కర్గా అన్న రకం సాగుచేస్తారు. ఎకరానికి సగటున 30 టన్నుల చెరుకువరకు దిగుబడి ఉంటుంది.

(2) చిత్తూరు, ఉత్తరదక్షిణ ఆర్కాటుజిల్లాలు: ఈ మూడూ కలిపి నూటికి 21 వంతుల చెరుకుతోటల విస్తీర్ణం సంఘటన్నాయి. ఇక్కడి భూముల్లో కొంచెం ఇసుకపాలు ఎక్కువ. (ముఖ్యంగా ఉత్తర ఆర్కాటు, చిత్తూరులలో) వేసవివాసం అరుదు. తొలకరివానలు అగడ్తమూసంలోకాని ప్రారంభంకావు. అయినా అట్టే వర్షం పడదు. ఈ ప్రాంతాల్లో పెద్దెంబరు అక్టోబరు నెలలలోనే వాన ఎక్కువ. చెరుకుతోటలను ముఖ్యంగా నూతనీటి ఆధారంవల్లనే పండించుతారు. చిత్తూరు ఉత్తర ఆర్కాటుజిల్లాలలో కో. కర్గావీరివిగా వేస్తారు. దక్షిణ ఆర్కాటుజిల్లాలో కో. 20గ, కో. 30గ వంచ వార ఫ్యాక్టరీ చుట్టుప్రక్కల జాతీగా నున్నవి. మిగతా భాగంలో కో. కర్గా హెచ్చుగా సాగుచేస్తారు. సుమారు 30 మొదలు 35 టన్నుల చెరుకుదాకా

కో. కర్గా, 20 మొదలు 25 టన్నులు కో. 20గ యకరానికి దిగుబడి వస్తాయి. ఈ జిల్లాలలో చెరుకు త్వరగా, అనగా అక్టోబరులోనే పూస్తుంది. ఇతర చోట్ల పూయనిరకాలుగూడా యిక్కడ పెక్కిస్తాయి. పూత పూస్తే మొక్క ఎడగదు. ఎంత చెరుకు పెరిగితే అంత ఎక్కువ దిగుబడిగదా. గమక ఈ చెరుకుపూత ఇచటి దిగుబడిని లెక్కించేస్తోంది.

(3) కృష్ణా, గోదావరి జిల్లాలు:—పై ప్రాంతం తరువాత కృష్ణా గోదావరి జిల్లాలు ముఖ్యమైనవి. కృష్ణాజిల్లాలో గన్నవరం బెజవాడ తాలూకాలు, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలో రామచంద్రాపురం పెద్దాపురం కాకినాడ తాలూకాలు, పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో లేడుకు, నర్సాపురం తాలూకాల ముఖ్యంగా చెరుకుతోటలు వేసేవి. మన రాజధానిలో నూటికి 10 వంతుల చెరుకు విస్తీర్ణం యిక్కడుంది. భూములన్నీ లోతైన పల్లకేగటి నేలలు. వేసవిలో అట్టే వాన కురవదు. రెండు ఋతు పవనాల సమ యాల్లోనూ వానలు అడపా దడపా పడుతూవుండి పంటల కుపకరిస్తాయి. ఎండ లెక్కువ. పెద్దాపురం తాలూకా, పశ్చిమ గోదావరి కృష్ణా జిల్లాలలో కో. కర్గా ముఖ్యమైన చెరుకురకం. సుమారు 20 టన్నులు గోదావరి జిల్లాలలోను, 30 టన్నులు కృష్ణాలోను పండుతుంది. రామచంద్రాపురం తాలూకాలో మాత్రం యింకా పల్ల మొగిలిచెరుకు (**Purple Mauritius**) పండిస్తున్నారు. ఇది సగటున ఎకరానికి 30 టన్నుల చెరుకు నిస్తుంది. ఈ మధ్యనే కో. కర్గా ఇచ్చటకూడా వ్యాపిస్తోంది. ఈ జిల్లాలలో, ముఖ్యంగా గోదావరిలో తుపానుగాలులవల్ల నవంబరుమాసం లో చెరుకుతోటలకు నష్టం కలగటం సహజం.

(4) కోయంబత్తూరు జిల్లా:—ఇక్కడ రాజధానిలో నూటికి తొమ్మిది వంతుల విస్తీర్ణం వుంది. కీతోన్నతీతి సమకీలంగా వుంటుంది. పల్లపుభూములలోను, ఇతర చోట్లకూడ చెరుకు వేస్తారు. మాగాణి పొలాలు చిన్న నదుల సహాయంతో సాగువుతాయి. మిగతా తోటభూమి (**Garden Land**) అంతా నూతనీటి ఆధారంవల్ల పండుతుంది. ఇచటి వర్ష పాతం పెద్దెంబరు అక్టోబరు నెలలలోనే హెచ్చు.

సాగుచేసే ముఖ్యమైన రకం కో. కర్గా. ఇక్కడ సర్వసాధారణంగా పూత పూయని చెరుకు రకం ఉండదు. సగటున యకరానికి ముప్పై అయిదు టన్నుల చెరుకు పండుతుంది.

(౫) బల్లారి జిల్లా:— ఈ జిల్లాలో నూటికి ఏడుపాళ్లు చెరుకు విస్తీర్ణం వుంది. తుంగభద్రా నదీ పరిసర ప్రాంతాల్లోనే చెరుకు సాగంతా కేంద్రీకరింపబడి వుంది. హొన్నేట తాలూకా ఇందుకు ప్రాముఖ్యత వహించింది. ఇక్కడ ముఖ్యంగా కో. ఆం చెరుకు రకం పండిస్తారు. ఇప్పుడిప్పుడే కో. కర్గా యరుకుగా వ్యాపిస్తోంది. కో. ఆం సుమారు ౨౦ టన్నులు చెరుకు దిగుబడి యిస్తుంది.

(౬) ఇతర జిల్లాలు:— నేలం, తిరుచనాపల్లి, దక్షిణకవరా జిల్లాలలో ఒక్కొక్కదాంట్లో వాలుగు వేల యకరాలకు పైగా చెరుకు పండించుతారు. నేలం, తిరుచనాపల్లి జిల్లాలలో కావేరిజలం పారింది గాని, చెరువు, లేక నూతినీటి సహాయంవల్ల గాని చెరుకు పండించుతారు. కో. కర్గా రకం ముఖ్యమైనది. నేలంలో యకరానికి సుమారు వలతైటన్నులు దిగుబడి ఇచ్చినట్లు తెలుస్తుంది.

తిరుచనాపల్లిలో యకరానికి 3౫ టన్నుల చెరుకు పండుతుంది. రెండుచోట్లా కూడా వదిలీటి ఆధారం లేని పొలాలనుంచి దిగుబడి తక్కువ. దక్షిణ కవరా జిల్లాలో ఎర్రమొగిలి (Red Mauritius) మొన్న మొన్నటిదాకా విస్తారం వేసేవారు. ఇప్పుడు కో. కర్గా చాలా వ్యాపిస్తున్నది.

ఇక పంటఅభివృద్ధిమార్గాలనుగురించి కొద్దిగా ప్రస్తావించి ఆపద్రులను అనుసరించి సేకరించిన మంచి చెరుకురకాలను గురించి మువవిచేస్తాను.

సాధారణంగా ప్రతిరైతు చక్కగా ఎదిగి సంపూర్ణంగా పండి పురుసూపుటా లేకుండా పున్న పంటలోనుంచి విత్తనాలు తీసి పరిశిలపరుస్తాడు. వ్యవసాయశాఖవారుకూడా ఈమాత్రా స్వీకరించే ఉన్న మొక్కలన్నింటిలో మంచిగుణాలు కలిగిన మొక్కను వీరి, దాని విత్తనం వేరే వేసి, పుట్టిన మొక్కలన్ని

టిలో రెల్లీ మొక్కనుగాముకలిగినవాని నన్నిటిని వీరి, మరుసంవత్సరంకూడ పెంచి, వీటికి మొదట ఏరిన మొక్కకూ ఏవ్యత్యాసమూలేని సందర్భములో, విత్తనాన్ని ఉంచి ఎక్కువచేసి నలుగురికీ పండించుకొందని చెల్లడిచేస్తారు. ఈవిధానం వరివంటి పంట అభివృద్ధికి ఎక్కువ అవకాశాన్నిస్తుంది.

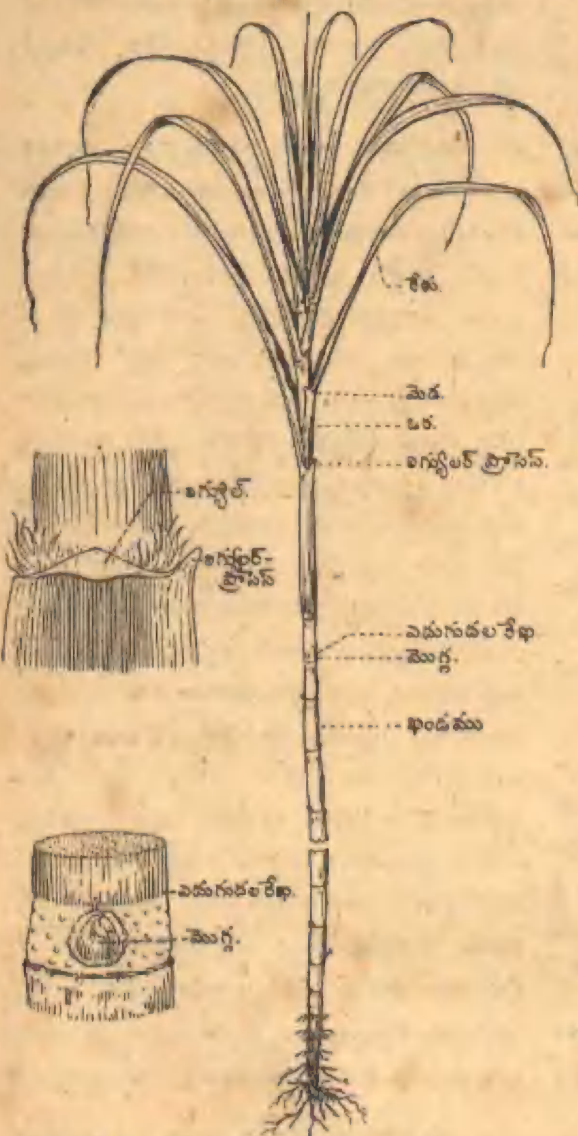
ఈపద్ధతివల్ల ఆయాప్రాంతాల్లోగాని, రకాల్లోగాని గుణాలు తెచ్చిపెట్టలేం. ఒక వరిరకం ఉండనుకొండి. అది ఆరునెలల పంట. మంచి దిగుబడి ఇస్తుంది. ఇంకో పూల్లో అయిదునెలలుమాత్రమే నీటివసతి వుంది. అక్కడ ఈరకాన్ని పండించడం ఎట్లా? తక్కువకాలం నీటిపారుదల ఉన్న పూల్లో వరిరకం తక్కువపంటే పండుతుంది. మనకు తక్కువకాలంలో ఎక్కువపంట నిచ్చే రకం కావాలి. దీనికి ఈ రెండు రకాలనూ తల్లిదండ్రులుగా చేసి కలపాలి. చాలాపువ్వులలో ఆడముగభాగాలు (పుప్పాడి, అండాశయము) ఏర్పాటుగా ఉంటాయి. ఒకదానిలో మగభాగాన్ని తీసివేసి రెండవపువ్వులోని మగభాగంలోని పుప్పాడిని మొదటిపువ్వుఆడభాగంమీద చల్లివయెడల ఉత్పన్నమగు విత్తు తల్లిదండ్రులిద్దరి గుణాలూ కొంతవరకు కలిగిన మొక్క నిస్తుంది. ఇటువంటి విత్తనాలు చాలా తయారుచేసి, మొక్కలను పెంచి, తల్లిదండ్రుల గుణాలు చాలా ఎక్కువగా కలిగిన మొక్కలను వీరి, వాటి విత్తనములను తిరిగి వాటి వచ్చిన మొక్కలలో తల్లిదండ్రులకు సంపూర్ణమైన పోలిక గలవాటినే వీరి, మనకు కావలసిన రెండు మంచిగుణాలు ఏరకంలో ఎక్కువగా ఉంటే దాన్నే అభివృద్ధిచేసి, మిగతా వాటిని వదిలెయ్యడం అన్నది పంటఅభివృద్ధికి రెండవ మార్గం. ఎక్కువ కష్టమైనా మంచి ఫలితాన్నిస్తుంది.

ఈమార్గాన్ని సుసరించి చెరుకు నెట్టా అభివృద్ధి చేశాలో చూద్దాం. చెరుకుగడను ముక్కలక్రింద కొట్టి వాటుతారు. ఈముక్కలను ముచ్చెలని, దవ్వలని అంటారు. ప్రతికణుపుదగ్గరూ పున్న కన్నులోనుంచి చెరుకుమొక్క పుట్టుకొస్తుంది. తోట అవుతుంది. ఈ గడల్లోనే పురుగు పుచ్చు లేకుండా చూసిమంచి ఏవుగా ఎదిగినవాటినించే దవ్వ కొట్టి మరుసంవత్సరం వాట

వచ్చు. ఇది ప్రతిరేఖా చేసే పని. క్రొత్తరకాలను సృష్టించాలంటే ఈపంటలో కూడ రెండురకాలను మిళితం చేయాలి. చెరుకుకుదని ఇప్పుడు వస్తుంది.

వైన ఉన్న "స్టిగ్మా" (Stigma) అన్నదానిమీద పడి మొలకెత్తి బోవరికి చొచ్చుకొని పోవేసే గింజ కడుతుంది. కొన్నింటిలో అండాశయము, పుష్పాడి కూడ నిర్వీర్యముగా వుంటాయి. ఆరకం గింజ కట్టనేకట్టదు. కొన్నిరకాల్లో పుష్పాడి త్వరగా పక్వానికి వస్తుంది. అది ఇంకొరకంపుష్పాడి ఉపయోగార్థం కాకపూర్వమే దాని అండాశయముమీద చల్లి వే తయారైన గింజలు ఈ రెండురకాల నుణగజాలను కలిగివుంటాయి. ఇట్లా చెరుకురకాలను సృష్టించే చెరుకుప్రవర్తక స్థానము మనదేశాని కంటే ముఖ్యమైనది కోయంబత్తూరులో వుంది. ఇచట, ఈవిధముగా ఉత్పన్నమైన గింజలను మండ గోలములలో జల్లి వచ్చిన మొక్కలలో బాగా వృద్ధంగా ఉండి జోరుగా ఎదిగే మొక్కలను ఏరుతారు. వీటిని తరువాత ధూమిమీద వాటుతారు. వీటిల్లో బాగా వచ్చినవాటినిమాత్రం తీసి ముక్కలుకొట్టి పాలేస్తారు. ఈవిధంగా చెయ్యి టంపల్ల కణుపులదగ్గరనున్న కళ్లలోంచి మొక్కలు పుట్టుకొస్తాయి. ఇతరరకపు సంయోగం లేకుండా ఉత్పన్నమైనవి కొబ్బరి వీటి నుణాలకూ, రెల్లి మొక్క నుణాలకూ ఏమీ భేదం వుండదు. ఇప్పుడు యీ మొక్కలను పెద్ద గడలుగా ఎరుగనిదొడ్డి (సుమారు ౧౨ సెంటు) వాటిరవంలలో పంచదారపా లేంత ఉన్నది అన్న విషయం అప్పుడప్పుడు పరిశోధనచేసే చూస్తారు. ఎక్కువగా పంచదార వున్న రకాల్లో వీరి వియటకు పంపించుతారు. రెల్లి గడ్డిలోని మొండితవాన్నీ, బొన్నపంటలోని త్వరగా పక్వానికి వచ్చే నుణాన్నీ, చెరుకు చెట్టుయొక్క దుబ్బుచేయు స్వభావాన్నీ,

కొన్నికొన్ని పూర్ణలో కొన్నికొన్ని సంవత్సరాల్లో. ఆవైపులో అనేకవందల పుష్పాలున్నాయి. ప్రతిపుష్ప లోనూ ఆడమగభాగా లున్నాయి. వీరినే అండాశయము (Ovary), పుష్పాడి (Pollen) అని అంటారు. కొన్నిరకాల్లో పుష్పాడి ఫలనంలేమైనదిగా వుండదు. అందువల్ల ఇంకేదయినారకం పుష్పాడి అండాశయము

ఎత్తుగా పెరిగే వైబాన్నీ, చెరుకుమొక్కలోని రియ్యడవాన్నీ (పంచదారపాలు) కలిపి రకరకాల మంచిచెరుకులు ఈపరిశోధన స్థానంలో సృష్టించారు. ఇచటనుంచి విదేశాలకు పంపబడిన కో. ౨౮౧, కో. ౨౯౦ అన్న రకాలు మన దేశానికి చాలా విఖ్యాతిని సమకూర్చిపెట్టాయి. వీటి తరువాత

వీరబడిన చెరుకురకాల్లో వీటికంటే శ్రేష్ఠతరమై వనిపూడా ఉన్నాయి.

ఈపరీక్షోధనస్థానంలోనుంచి వెలువడిన చెరుకు రకాలే మన దేశమంతా ప్రస్తుతం సాగుచేస్తున్నాడు. ఉత్తరాదిని, అనగా సంయుక్తరాష్ట్రాలు, దీహారు మొదలైన రాష్ట్రాలలో సన్నని చెరుకులను పండిస్తారు. వాటి ప్రత్యేకత చాలా గట్టి. వాటిలో పీచు ఎక్కువ. సన్నగా ఉండటాటి తూకం తక్కువైనా రెల్లుగడ్డిలాగా ఎంత ఎండైనా మంచునైనా

చాలావరకు భరించగల శక్తి కలది. యకరానికి సగటు ఫలసాయం చాలా తక్కువగా కనబడటానికి మన దేశంలో నూటికి యనభైయకరాల్లో యిటువంటి చెరుకురకాలను పండించడంకూడ కారణం.

దక్షిణభండియాబొంబాయిరాష్ట్రాలలో లావైవ చెరుకులు సాగుచేస్తారు. వీటికి కన్నతల్లిప్రేమ చూపించితేనే తగిన ప్రతిఫలం లభించుతుంది. వీరు, ఎరువు సమృద్ధిగా వుంటే ఎక్కువతరాయాన్నిస్తాయి. (నకేవం.)

దిద్దుబాట్లు

గతమాస 'భారతి'యందు ప్రకటింపబడిన 'పాండురంగమాచార్యయ్య—పాపపరిశీలనము' అను వ్యాసమున నా వ్రాతయందలి తొందరపాటువలనఁ గొన్ని తప్పులు పడినవి. వానిని క్రిందిరీతిని సవరించుకొనఁ బ్రార్థన.

పుట 188. కలం 2. పంక్తి 80—'కేళింఛనము'నకు బదులు 'కేళింఛనము'అని దిద్దుకొనవలెను.

పుట 185. కలం 2. పంక్తులు 28 నుండి 34 వఱకును.

'వ్రాల్చి'కి 'రాల్చి'యను పాఠముంగీకరించిన యిది కుదురదు. వ్యాసమును వ్రాయునపుడు దానిని గమనింపవలెనని. ఆపాక మనంగీకారము.

బు. వేం. రమణయ్య.

కుమార్ హెర్టన్

(రీజిస్టర్డ్)

వనమూలికల తీలనూనె. శుభమారమైన శుభా సనతో నొప్పారునది. శిరస్సును చల్లబుచి, హాయి కలుగజేయును. శిరోజములను నల్లగా, నిడివిగా, దట్టముగా పెంచును.

కుమార్ ఇండస్ట్రీస్, గాంధీనగరం. :: బెజవాడ,

ఏజెంట్లు: ఆర్. యన్. రాజన్.

43, బండరుపేరి, చుర్రాడు.

చిలకా, గోరింకా

[౪౪]

= 'జమదగ్ని' =

తల్లి ఒడిలో తలదాచుకుని పడుకోకోదోయ్యుండు తండ్రి పిల్లలకు బుడ్లులు పెట్టెతాడు. ఆ దేవిధంగా వీళాగర్భంలో ప్రకృతి సమస్తమూ నిద్రించబోయే ముందు కర్మసాక్షి రెన గుడ్డిర్బ పాస్తాలు చాచి 'జరి గింతకోజరిగింది. రేపయినా సరిగా ప్రవర్తించు' అని హెచ్చరిస్తూ గుభం కోరి ఆశీర్వాదిస్తాడు. మన స్పృహ గాఢంగా కలమకం పెంచుకొని సకలజీవరాసులూ ఆహెచ్చరికను విని ఆ ఆశీర్వాదఫలం ఆమధరిస్తాయి. తెలివిమీటిన మానవుడుకూడా ఆమాధ్యంలో నడిస్తే భూతలం స్వర్గనీమ కామా!

సాయంవేళ పొలంనుంచి ఇళ్లకు మళ్లీ పశువుల మందను చూస్తే ఆదర్శస్థితిలో మానవప్రపంచం అట్లా ఉండాలని అనిపిస్తుంది. ఆ రోజున ఆ మందకు ఎందు చేరో మఱీ అందం వచ్చింది. నీరుమోసిన నీలమేఘాల్లా బల్లెగొడ్లు వెనక మెల్లి మెల్లిగా నడుస్తున్నాయి. కొత్తగా ఈవిడ ఆవుగొడ్లు చేపుకొచ్చిన కుండపొడుగులతో దూడలు జ్ఞాపకంరాగా అంభా అని అరుస్తూ నడకా పరుగుకాకుండా ముందు నడుస్తున్నాయి. కాడి కలపని కొత్తగిత్తలు మగ్గముగ్గ చారి కడ్డం తిరిగి కుమ్ముకుంటూ మందను ఆపేస్తున్నాయి. తల్లుల వెంట విడుదలబడిన కోడెదూడలు చెంగుచెంగున వచ్చుతోక రెత్తి గంటలువేస్తూ ఫుల్లాంగునూరం ముందు పరుగెత్తి, మళ్లీ ఒక నిమిషంలో అంత మందలోనూ పొరపాటులేకుండా రేమ రెల్లులను చేరుకుంటున్నాయి. పాటుపడ్డ బండియెడ్లు మువ్వలవట్టెడలో బోలుగునవచ్చడంతో రంకులుపుకుంటూనే చాచాకోసం తొందల నడకలు నడుస్తున్నాయి. కళ్లై ఈడు వచ్చిన పెయ్య

దూడలు కొత్త గిత్తలను అనుకరిస్తూ గిట్టలతో నేలను తవ్వి, కొమ్మలతో పుట్టులు పొడిచి మట్టి పెత్తిన పోసుకుంటున్నాయి. పాడావులంతే పరుగెత్తకుండా, బల్లెలంతే పెమ్మడిగా కాకుండా, చూడావులు నుందరంగా నడుస్తున్నాయి. నడవడానికి చోటు లేనట్లుగా ఒక దాన్ని ఒకటి రాయకుంటూ నడుస్తున్నాయి బల్లెలు. నేలమీద కొట్టిన కట్టలు పుచ్చుకుని ఎగురుకూ గొడ్ల కాపరిగెల్లలు ఈలలు వేసుకుంటూ అడవిస్తున్నారు మందల్ని.

ఆ మంద అంతటిలోనూ బల్లెలకంటే వెనక పడ్డ ఈసమూవైన రెండు చూడావులమాత్రం చాలా ఆగ్నిస్తున్నాయి. ఒకటి దోరడి, రెండోది వెల్లడి అన్నమాటేగాని చూచానికి రెండూ ఒకే అచ్చుగా కనిపిస్తున్నాయి. గిన్ని కొమ్మలతో, గుచ్చుతోకలతో, నిండకడుపులతో, గుడ్డమూపులతో అవి రెండూ మహా శిల్పి చెక్కిన విగ్రహాల్లా కనపడుతున్నాయి. వాటి కాఅశ్యోన్యం ఎట్లా వీర్పడిందోకాని ఒకదానిముందు మఱొకటి నవవల వేరు. రెండూ కలిసి చక్కచక్కన నడుస్తున్నాయి. ఆగితే రెండూ ఒకేమాటు ఆగుతున్నాయి. దోరావుముఖాన తెల్ల మచ్చా, వెల్లెపుముఖాన ఎల్లమచ్చా పసుపుకుంకుమలతో అలంకరింపబడిన ముత్తైదువుల పొభాగ్యం చేకూరుస్తున్నాయి. బహుకుటుంబీకుల ఇంట్లో ఆడబిడ్డా, కొడలూ ఒకేమాటు కడుపుతో ఉన్నట్లు, సమవయస్కిలైన చెలిమికత్తలు చెట్టాపట్టాలు కట్టుకుని సహజమందగమనంలో నడుస్తున్నట్లు, ఎటువు తెలుపు వర్గభేదంతో ఒకేగుచ్చిం లో వికసించిన రెండుపూవులట్లు ఆరెండావులూ చూప

దుల మనస్సులను ఆకట్టుకున్నాయి. ఆ రెంటిలో చెల్లావు దోరదానికంటే భారంగా వడుస్తోంది. 'అది అవ్వనివ్వకు నడవలేక ఆగుతుంటే దోరదికూడా దానికోసం ఆగి మూలికలిపి ముందు ముందోడంచూస్తే 'రా, పరవాలేదు, ఇంటికి త్వరగా పోదాం' అని వైర్యం చెప్పుకున్నట్లు కనబడుతోంది. దానికి వైర్యం కుదరడంలేదు కాబోలు, ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ చెట్టు కిందా ఈ చెట్టు కిందా నిలబడిపోతోంది. దాన్ని కనిపెట్టుకుని దోరదికూడా అగిపోతోంది. వాటిని విడిచి మంద మాత్రం ముందుకు పోగిపోతోంది.

గ్రామం సమీపించింది. సముద్రంలో కలువ పోయే వది పాయలుపాయలుగా నీలి పోయేటట్లు మంద అంతా చిన్న చిన్న గుంపులుగా విడిపోయి తమ తమ ఇళ్లకు పోతున్నాయి. జగన్నాథం తన మందను ఇంటికి తోలుకువచ్చాడు. అతడు రామయ్యగారి గొడ్డకాపరి గొట్ట. అతనికి గొడ్డు పెంచడంలో యాదవ పార్వతాముడి కున్నంత పేర్పు ఉన్నది. అతడు ప్రతిఆవుకూ తలొక పేరు పెట్టాడు. పాళలో గొడ్డు ఒక దాన్ని ఒకటి పొడుచుకుంటున్నా, పాలానికి పోయేటప్పుడు ఏ ఆవు అయినా దారికెప్పి పోతున్నా పేరుపెట్టి పిలిచి బుద్ధులు చెప్పుకూ ఉంటాడు.

మంద ఇంటిని సమీపించడం తోపే లోపల ఉన్న తేగ చూడలు తమ తల్లులను అంభారవాలతో ఆహ్వానించాయి. తమ ఆగమనం చూచించే అంభారావాయి చేస్తూ పాడి ఆవులు మిగిలిన గొడ్డను తోసుకుని ముందు ప్రవేశించాయి. అవి వచ్చిరావడం తోపే తమ తమ చూడల్ని ఒకపారి మూచూచి కుడితి తొట్ల మీదికి ఎగబడ్డాయి. కుడితి తాగడం అలవాటు లేని కొన్ని ఆవులు మాత్రం చూడలు పాలు తాగుతూ ఉంటే మార్పుచేసుతో వాటి దగ్గరే నిలబడి పోయాయి. గేదెగొడ్డు కుడితి వాసన చూసి రెండేసి కలిసి ఒకే తొట్టిలో మూతులు ముంచి అడుగు చాకా చేతుకు రెడదం కోసం ఒకదాన్ని ఒకటి పొడుచుకుంటున్నాయి. చూడలు లేని, పాలివ్వని కొన్ని వట్టిగొడ్డు పాకలో పాడిగొడ్డ కోసం ఉంచిన పచ్చగడ్డి మోపుల

మీదికి ఎగబడ్డాయి. కడుపుతో చూడుతున్న వాగరకత బలిసిన చూపపుడు మర్యాదకోసం అగిపోయేటట్లు చాచాబుట్టులు తమదగ్గలకు రాలేదని బండిపట్లు నిలబడి చూస్తున్నాయి. వాటిని సమీపించడానికి వైర్యం లేక కొన్ని గొడ్డు ఉటూ ఇటూ తర్వాదుకున్నాయి.

వెనకపడ్డ దున్నల్ని లోపలికి తోలి జగన్నాథం గొడ్డు పాకలో ప్రవేశించాడు. తేగచూడల కోసం ప్రత్యేకంగా వీరి తెచ్చిన పచ్చగడ్డిమోపులు మిగిలిన గొడ్డుకు అందకుండా చూరంగా దింపుకుని, తొందల తొందలాగా గొడ్డును కట్టెయ్యడానికి పూనుకున్నాడు. ముందుగా చూడకు పాలుకుడుపుకుంటున్న బట్ట పెయ్యం కేకేసి చూడనూ తల్లిని విడదీసి కట్టేశాడు. కోడెచూడ నొకదాన్ని తోడిగిత్తు కుమ్ముతూఉంటే 'ఓసి చోడీ! కొమ్ములు లేక పోయినా నీకు ఎంత పారుమం ఉండే! ఇటు రా!' అని పిలిచి దాన్ని కట్టేశాడు. ఇంతలో కుడితి తాగడం అయిన బట్ట ఒకటి వచ్చి పచ్చగడ్డి మోపుమీదికి ఎగబడి టిప్పటికి అక్కడ ఉన్న చిల్లర గొడ్డు దాని తాగ కొమ్ములు చూచి భయపడి ఒకదాన్ని ఒకటి తొక్కుకుంటూ తొలిగిపోయాయి. ఆ తొక్కిడిలో తమ దగ్గలకు వచ్చిన పశువుల్ని బండిపట్లు బుస్సులుకొట్టి పొడువ తోయాయి. అది చూచి జగన్నాథం కోపంతో 'పెట్టిన పేరు పొడుచేస్తావేం రామం! బాగ్రత్త! అని అరిచేటప్పటికి రామదూ, లక్ష్మణుదూ గాడి దగ్గలకు పోయి నిలబడ్డాయి. వాటిని, అంతకుముందే గాడిలో గడ్డివములుతున్న దున్నల్ని కట్టేసి వాలుగు చాచాబుట్టులు వాటిముందు పడవేశాడు. ఈలోగా కట్టిఉన్న తేగచూడలు గుంజలయట్టు గిరగిరా తిరుగుతూ తల్లులకోసం అరుస్తున్నాయి. పాడిఆవుల్లో మాలచ్చి అన్నిటికంటే పెద్దది. అది గుంజమీద ముందుకొట్టు అన్ని మోర పాచి అటకమీద ఉన్న చొప్పకట్టులు తాగుతోంది. దాన్ని ముందు కట్టేసి, ప్రతి కట్టుకొయ్యదగ్గలకూ పోయి పలుపులు సరిచేసుకుంటూ చుక్కాపునీ, కట్టిఆవునీ, కాటుకకల్ల పెయ్యనీ, పొట్టిగిత్తనీ పేరుపేరుగా పిలిచాడు. చూడు పాడిఆవులూ వచ్చాయికాని పొట్టిగిత్త రాలేదు. అది

పోకమందు నిలబడి రేన్నో పొడుక్కున్నట్లు కనబడింది. వెంటనే చేతికట్ట పుచ్చుకుని చెల్లి 'భద్రవా! నీ కేం పనే ఇక్కడ! పిరిస్తే రాత్రో' అని కేలుచేసి, దాన్ని నూడా కట్టేశాడు.

ఇంకలో రామయ్యగారి తల్లి పాలచెంబులు తెచ్చి జగన్నాధాన్ని పిలిచింది. 'ఉండండి అమ్మా! గొడ్లమ కట్టేస్తున్నాను' అని ఆవిడకు పరూధానం చెప్పి 'చిలకా! గోరింకా! ఇంకా రాత్రో' అని కేక వేశాడు. అది తోచి అతడు పిలిచినవెంటనే వచ్చేది. ఎందుకో ఆరోజున రాలేదు. నీకటి పడ్డంచేత ఏమూలైతా మేస్తున్నామేమోనని పోకంతా వెలికాడు. ఎక్కడా రేపు. ఇంకా వీధిలోనే నుంచున్నామేమోనని ఒక సారి తైటికిచెల్లి చూచాడు. అక్కడా కనపడలేదు. అతనికి కంగారు పుట్టింది. ఆ ఆవులు రెండూ ఈ నమోతైవున్నాయి. ఎక్కడ ఏమి ఇబ్బందిపడుతున్నాయో. అందులో గోరింకావు చాలా పొడుపు. చంటిపిల్లలునూడా దాని కాళ్ల సందున పోతుంటుంటారు. కాని చిలకావు చాలా పొగురుతోడు. అది పొలంలోనూ, ఇంటిదగ్గరూ మేసిన మేత చాలక తోటల్లో బడి మామిడికాయలు పొడుచేస్తూఉంటుంది. తనతోపాటు గోరింకనుకూడా తీసుకపోతూ వుంటుంది. రెండూ కలిసి ఏతోటలో పడ్డాయో. ఈనమ్మనైన ఆవులు, ఎవరు ఏం చేశారో! జగన్నాథంమనసు మనసులో తేకుండాపోయింది.

అసలేప్పుడూ అతను అంత అకాగ్రతపడి వాడుకాదు. కాని ఆనాడు తొందటగా ఇంటికి వడ్డామనే ఉద్దేశంతో వాటంకలటచే వస్తూయితే అనుకున్నాడు. అతని భార్య రామి నేడో రేపా ప్రసవింకేటట్లు ఉన్నది. పెద్దతోడు లేనికారణంచేత ఆమె పుట్టింటికి పోలేదు. అదీకాక రామయ్యగారి తల్లి 'ఒరేయ్! జగన్నాథం! మీఆవిడపురుడుకూడా నేనే పోస్తామరా! ఒక వెలరోజులపాటు దొడ్లో పోకలో ఉండండి. నే నెట్టానూ కోడలి పురిటికోసం ఉంటూనే ఉన్నానుకదా!' అని ఆసరా ఇచ్చిందికూడానూ! దీనికితోడు రామయ్యగారి భార్య పీతమ్మకూడా 'అవునురా! జగన్నాథం! నాకు చేతనైంది నేనూ

చేస్తాను. నాకు తోడుగానూ ఉంటుంది. రామి ఇక్కడే ఉంచు' అని మడిమటి చెప్పింది. అమ్మగారు, పెద్దమ్మగారు ఇద్దరూ గట్టిగా చెప్పేటప్పుటికి జగన్నాథం కాదనలేకపోయాడు. కావలసిన తల్లి తేకపోయాక ఎక్కడ ఉంటే ఏం అని కూడా అనుకున్నాడు.

భార్య ఎట్లా ఉంకో చూడాలన్న ఆకురతలో తొందటగా రావడంలో ఆ రెండావులనూ ప్రత్యేక శ్రద్ధతో ఇంటిదాకా తోయకురాలేకపోయాడు జగన్నాథం. మంచి ఇంటికి మళ్లేటప్పుడు బట్టెలకంటే వెనకపడి ఈ ఆవులు రెండూ నెమ్మదిగా వస్తున్నట్లు ఒకటిరెండుమాట్లు చూశాడు. వాటంకలటచే వస్తూయి గదా అనుకుంటే అవి రాలేదు. తొలిమాలు భార్యను కనిపెట్టుకుని ఉండవలసిన బాధ్యతకంటే ఆ రెంటి విషయమైన ఆదుర్దా అతనికి ఎక్కువయింది. తొందట తొందటగా పొయితియ్యడం, మేతవెయ్యడం మొదలైన పనులన్నీ ముగించాడు. ఒకసారి దొడ్లోకి పోయి భార్యను చూచి వచ్చాడు. పీతమ్మ తన భార్యవర్గం ఉండి చెయ్యవలసిన సహాయం చేస్తోంది. భార్యనివ యమై తనకు ఏమంత ఆదుర్దా పడవలసిన అవసరం లేదనుకున్నాడు. తైటివచ్చేటప్పటికి తాగా నీకటి పడిపోయింది.

అప్పుడే రామయ్యగారి తల్లి ఏ పనివీకో తైటికి వచ్చి పిలివసారాలో నిలబడిఉన్నది. చిలకా గోరింకా ఇంటికి రాలేదనీ, వాటిని వెతుక్కువస్తాననీ జగన్నాథం ఆవిడతో చెప్పాడు. 'వాటంకలటచే వస్తూ యిరా! అన్నం తినిపోడువుగానిరే! రామి కష్టపడుతోంది! కావేపు ఉండు' అని ఆవిడ చెపుకున్నా జగన్నాథం వినిపించుకోక తలకు గుడ్డచుట్టి, కట్ట చేత్తో పుచ్చుకుని బయలుదేరాడు.

ఈరు పద్దమణగలేదుకాని నీకటిదట్టుం గాకమ్మ కున్నది. ఇట్లల్లో పంపడేకాని విధుల్లో ఎక్కడా సం దడి వినపడటంలేదు. అక్కడక్కడమాత్రం మక్కలు మెలుగుకున్నాయి. ఊళ్లో దారివెంబడిఅసందులోనూ ఈసందులో మాతనిపోయామేమోనని వెతుక్కుంటూనే వెళ్లాడు. ఎక్కడా కనపడలేదు. ఈరుదాటి పొలం

పోయే లోడ్లు అందుకునేటప్పటికి లోడ్లును రెండు వైపులా ఉన్న చెట్లలో కీచురాళ్లు గూబనయ్యమని పిస్తున్నాయి. కన్నులు పొడుమమన్నా ఎదుటివస్తువు కనబడకుండాచేస్తోంది చీకటి. చెవ్వల కిట్టూ, చేతిలో కట్టూ ఇవి రెండూ తోడుగా తప్పకుండా దొరుకు తాయనీ ఆతలో ముందుకు పోగిపోతున్నాడు జగన్నాథం. పదిగంటల దూరం వడిచేటప్పటికి లోడ్లు పక్కతోటకంవెవెంబడి బుస్సులవినపడ్డాయి. ఆవు లేమో అని ఒకనిమీదం నిలబడి నిదానంగా చూశాడు. కంచెలో నిలబడి మెలుస్తూ తాచుపా మొకటి పాకుతోంది. తలనడ్డ తీసి వంగి వసుస్కారం పెట్టి మూడు వడిచాడు. ఇంతలో ఎవరో ముందువస్తున్నట్లు అలికిడిఅయింది. 'ఎవరు వారు'అని జగన్నాథం కేక వేశాడు. అతని కేక గుర్తుపట్టి ఆ వచ్చేమనిషి 'జగన్నాథం!' అని ప్రతికేక వేశాడు.

'అవును. జగన్నాథ!'

'ఆ! జగన్నాథం, ఇంతరాత్రి ఎక్కడికిరా?'

'మా నిలకావూ, గోరింకావూ ఇంటికిరాలేదు. వాటిలోనం బయలుదేరాను!'

'పాడుంర్రం మా అంట్లదొడ్లో పడినే వైటికి తోలి మీమందలో కలిపాడురా!'

'అవునురా! అప్పుడు నేనూ చూశాను. ఆ రివ్యాలే నేనప్పుడు కనుమలిచానో! అది రివ్వింయకు పోయాయి. ఇంటికి రాలేదు.'

'గురువుల తోటలో ఏమైనా పడ్డాయేమో! ఈసమయంపై వున్నాయికూడా! ర్వరగా పోయి వెతుకు' అని అంటూ దగ్గలకు వచ్చి, జగన్నాథం అడగగా చుట్ట చుట్టిందిఇచ్చి వెంకన్న లేవ చాగిని పోయాడు. వెంకన్న ఇచ్చిన చుట్ట కాల్పుకుంటూ సాధ్యమైనంత దూరం కళ్ళతో గాలించియాస్తూ, ఎక్కడ ఏమర్రం అలికిడి అయినా ఆవులేమో అని ఆసుతూ, వాటిలోనం తిహతహతకుతూ నడుస్తున్నాడు జగన్నాథం. గురువుల తోట సమాపించింది. అదే ఊరికి దగ్గలలో ఉన్న మంచితోట. సాధారణంగా ఊరిగొట్టు ఎవ్వడు మనసువుట్టివా అక్కడకు పోయి పడుకుంటూ

ఉంటాయి. ఆ తోటలో చెట్లు ఏవుగా పెరిగి దట్టంగా ఉన్నాయి. లోపలికి పోయి ఏమాలని వెతుకుతాడు? నాలుగువైపులూ వివబడేట్లు పేర్లు పెట్టి పిలిచాడు. ఎక్కడా సమాధానం రాలేదు. అక్కడ లేవని నిశ్చయించేసుకుని ముందుకు సాగాడు. మల్లాజావారి తోట, రంగంచెలికా, ఎడ్లదీదూ ఒక్కొక్కటే వెతుక్కుంటూ వెళ్లాడు. ఎక్కడా కనపడలేదు. కాసేపు నిలబడి ఆలోచించాడు. బందిలి దొడ్డి చూడటం ముతచిపోయానే అనుకున్నాడు. ఆ ఆవులను రెంటిపి ఎటగిఉన్నవాళ్లు వాటిని ఎవ్వడూ బందిలిదొడ్లో పెట్టరు. ఆసంగతి అతనికి తెలుసును. అయినా అనుమానం. ముందుకుపోయి చూచి, దొరక్క పోలే వచ్చేటప్పకు చూద్దాం లే అనుకున్నాడు. తాళ్లతోపు దగ్గలకు వచ్చాడు. దాన్ని పగలు చూద్దా నికే ధయంచేస్తుంది. రాత్రిళ్లు చెప్పనే అక్కర్లేదు. చిందిరి దయ్యిల్లాగా తలలు ఎగబోసుకుని తాళ్లు ధయంకరంగా కనపడతాయి. జగన్నాథంమనసులో ఒక చెడు చిహ్న తోచింది. ఆ తోపులో సాధారణంగా పురుసుముట్టడంచేత పసుపులు చిత్తూఉంటాయి. జగన్నాథం కొయ్య అయిపోయాడు. కాసేపు ఉండి తెలివి తెచ్చుకుని రెవకు చెడ్డ చిహ్న తోచినందుకు లేపుడికి దగ్గంపెట్టి రెండు వాయింయకుని కళ్ళతో గట్టుట్టు గీసుకోకుండా పక్కకి తోసుకుంటూ లోపలికి వెళ్లాడు. చీకటిలో ఆ తుప్పా ఈ తుప్పా ఆవుల్లా కనబడితే పేరుపెట్టి పిలిచాడు ఏమీ సమాధానం రాలేదు. ఇక లాభం లేదని వనక్కి తిరిగి దారివెంబడి బడి వెలుపువైపుకు వడిచాడు. అక్కడ వలిమిల్లెల్లో పచ్చిక ఉంటూఉండవం చేత సాధారణంగా పసుపులు ఆసుతూఉంటాయి. శ్రద్ధగా వెలికాడుకొని అక్కడా కనపడలేదు. ఇక ఏం చెయ్యడానికి తోచలేదు. ఎక్కడకు పోయి ఉంటాయో అని నిలబడి ఆలోచిస్తున్నాడు.

ఆ సమయంలో అంభా అని అరుపు వినబడింది. ఆ అరుపు దేనికో గుర్తుపట్టాడు జగన్నాథం. చిలకా అని కేక వేశాడు. దూరంనుంచి చిలక మళ్ళిమ్మ అరుస్తూ వెలుపుకు వచ్చే వాగుపాతీ దొంగలోనుంది పరుగుత్తుకువచ్చింది. జగన్నాథం దగ్గలకు వచ్చి అరుస్తూ

నుంచుంది. చిలక ఉన్నచోట గోరింక కూడా ఉంటుంది జగన్నాథం గోరింకా అని కేక వేశాడు. గోరింక రాలేదు. చిలక అరుపు మానలేదు. అతని కేవల ఆర్థం కాలేదు. 'పోనీ, చిలకపై వా ఇంటికి తోలుకుపోదాం. ఇది కనబడకపోవడం చూసి గోరింక దానంతటా దే రావచ్చు' అని ఆలోచించాడు. కట్టతో అదిరించి దాన్ని ఇంటివైపుకి తోలాడు. అది వాలుగడుగులు వేసి ఆగిపోయింది. అరుపు మానలేదు. దొంగవైపు చూస్తుంది. ఏం చేస్తుందో చూద్దామని కట్ట తన వెనక పెట్టుకుని నిలబడ్డాడు. చిలక ఏదో ఉద్రేకంతో దొంగవైపుకు వరుగెత్తి అంభా అంభా అని అరుస్తూ జగన్నాథంవంకకు, దొంగవైపుకూ అటూ ఇటూ చూస్తూ పరుగెత్తడం మొదలుపెట్టింది. దొంగలో గోరింక ఉండేమా అని అనుమానపడి ఆ వైపు వడిచాడు జగన్నాథం. చిలక అతన్ని వెంటబడించింది. అరుపు మాదివేసింది. జగన్నాథం ఆశ్చర్యపడుతూ వరుగున్నాడు. ఆదొంగలో పుల్లం నువ్వారంలో ఒక మట్టిచెట్టు ఉంది. ఆ చెట్టు చూపు మేడవారంలో కనబడుతోందనగా చిలక మళ్ళీ అరవడం మొదలుపెట్టింది. జగన్నాథం వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. చిలక అతన్ని చాటి ఆ చెట్టుకిందికి పరుగెత్తుకువెళ్ళి నిలబడింది. జగన్నాథంవంక చూస్తూ అరుస్తోంది. ఏకట్లో అతనికి ఆ అరుపు వివరమోంది తప్ప ఏమీ కనపడటలేదు. ఇంక కొంచెం దగ్గరకు పోగా ఆ చెట్టుకింద గోరింక ప్రసవ కేవల పడుతోంది. జగన్నాథం ఆక్కడకు పోయి పక్కనున్న రాతి మీద కూర్చున్నాడు. గోరింక పడుకుంటోంది, లేస్తోంది, కొప్పతోంది, ఆయాసపడుతోంది, ఆప సోపాలు పడుతోంది. చిలక చాని బాధ చూడలేక అరుస్తోంది. జగన్నాథంవనమ్ము ఇంటివైపు పరిగెత్తింది. తన భార్య ఎంత కష్టపడుతోందో! పరుగెత్తుకుని వెళ్ళి పోదామనిపించింది. కాని మళ్ళీ ఆలోచించాడు. తన భార్యను చూపేందుకు పెద్దమ్మగా రున్నార, పీతమ్మగా రున్నారు. ఈ అవధిలో నోరులేని ఈ ఆవును చూపేందుకు ఎవరున్నార? భగవంతుడు అని తోచిందికాని అంతమాత్రంతో అతనికి ధైర్యం రాలేదు. కూర్చున్నవాడు లేవలేకపోయాడు.

ఇంతలో గోరింక అదివలకునుంచీ నుంచున్న దట్లా పడుకుంది. కానీవు బుసలుకొట్టింది. కాళ్ళ వాపి మెడ నేలమీద ఆస్తి తన్నుకున్నది. మళ్ళీ వెంటనే కాళ్ళనుడిని తల ఎత్తి మరుగులుగక్కుకుంటూ ఆయాసపడుతోంది. చేసి దేం లేకపోయినా జగన్నాథాని కేం తోచలేదు. పక్కనున్న కట్ట చేత్తో పుచ్చుకునుంచుని పావకాళంగా దానివంక చూస్తున్నాడు. చిలక గోరింకవంక పాపధూరితో చూసి పిదారుస్తోంది. ఇంతలో గోరింక లేచినుంచుని భకల ప్రయత్నాలూ చేసింది. అతికష్టమీద మాడ బయటపడింది. జగన్నాథం చేత్తో పట్టుకుని నేల మీద పెట్టాడు. పుట్టింది పెయ్యిమాడ అయివకారణం చేత భూమిమీద పడిపడటంతోలే లేచి నుంచుంది. అది ఎక్కడివంటిదామో. గోరింక చాని కేరీరం యా వత్తూ లేచి ఆరేటట్లు వాకింది. ఇంతలో జగన్నాథం మాడగిట్టులు గిట్లాడు. ఆవునోట్లో పెట్టాడు. అది ఆపాయంగా తినేసింది. మాడను పై తల్లిపాదుగు దగ్గరకు చేర్చి వదిలించాడు. ఆవు మాయచేస్తుండేవానని ఒక గంటసేపు చూశాడు. కాని పెయ్యి లేదు. మాడను మెడమీద వేసుకుని ముందువడవడం మొదలుపెట్టాడు. మాడను చూచి గోరింకా, గోరింకను చూచి చిలకా అంభా అంభా అని అరుస్తూ అతనివెంటడి పసి వచ్చాయి.

అప్పుటి కప్పడి తెల్ల వారులూను వారును అవుతోంది. అతనికి తన భార్యను గుఱించిన ఆతురత ఎక్కువైంది. 'తాను ఇంటికి వెళ్లేటప్పుటికి తన భార్య ప్రసవించిఉంటుంది. రాకరాక పదిఏళ్లకు వచ్చిన కాన్పు- తప్పకుండా మగపిల్లవాడు పుట్టిఉంటాడు. వాడు తన కంకాన్నీ తన్ను ఉద్ధరించి నుఖపెడ్తాడు. తన భార్య కొంచెం నువ్వుమనిషి. నుఖంగా ప్రసవించిందో లేదో. ఏకష్టపడిందో. తానిట్లో లేకుండా పోవలసివచ్చింది.' అని ఆలోచిస్తూ తొందలతోంద అగా వడిచాడు.

ఇంటికి వచ్చికావడంతోలే మాడను దింపాడు. భార్యను చూద్దామని వొడ్లోకి వెళ్లతోయాడు. వొడ్లో పాకలో ఇంటిల్లి పాడి కిటికీలుకురున్నాడు. రాను

య్యగారి కల్లి అది తీసుకురా, ఇది తీసుకురా అని సీతమ్మకు చెప్తుంటే, ఏవలేని మనిషి అయినా సీతమ్మ, పాపం, అటు పిల్లల్ని పడ్తుంటూ, ఇటు రామికి కావలసినది తెచ్చియిస్తూ క్రొత్తగా నేరేచేస్తోంది. మధ్యమధ్య రామియూ అగులం విసిపిస్తున్నాయి, మంత్రపాని 'మీ రంతా దూరంగా ఉండండి రామ్మగారూ' అని రామయ్యగారి కల్లితో అంటోంది. జగన్నాథం వచ్చిన సంగతి, గోరింకాపు ఈసిన సంగతి రామయ్యగారి కల్లికి తెలిసింది. కొట్టోకి రాబోతున్న జగన్నాథాన్ని చూచి 'మీ అవిడకు నోళ్ళు వస్తున్నాయి, మేమంతా ఇక్కడే ఉన్నాం. సువ్వేమీ అదుర్తపడవద్దు. ఆపు మాయవెయ్యలేదుటగా. దాని సంగతి చూసుకో! అరసర మైవచ్చుడు పిలుస్తామలే' అన్నది.

అవిడమటా దిని జగన్నాథం వెనక్కి తిరిగి వచ్చాడే కాని అతని మనసులో దిగులుగానే ఉన్నది. రాత్రి ప్రసవిచిఉంటుందనుకున్న తన భార్య ఇంత కలుహ ప్రసవించలేదు. చాలా కష్టపడుతున్నట్లు తెలుస్తోంది. చైతము ఎట్లా అనుగ్రహిస్తాడో! ఒక పక్క తన భార్య ప్రసవనేడ వూర్తికాలేదు; మరో పక్క గోరింకాపు మాయవెయ్యలేదు. ఇది చెందూ అతని మనసులో చాలా బాధపెడుతున్నాయి. ఏం చెయ్యడానికి తోచలేదు. బాగా తెల్లవారిపోయింది. గొడ్డను బుడ్డాళ్ల కప్పించి తాను ఇంటిదగ్గరే ఉండి పోయాడు. చింతాపునుగూడా అన్నిటితో తోలారు కాని అది పొలం వెళ్లక మల్లీ వెంటనే తిరిగివచ్చి గోరింకాపును కనిపెట్టుకు కూర్చుంది.

భార్యను సుపించిన ఆకురతలో జగన్నాథం ఒకవిషయం మఱచిపోయాడు. గోరింకాపుకు కొత్త వడ్లు పెట్టలేదు. అది ఇంకా మాయ వెయ్యలేదు. తాను చేసిన పొరపాటుకు మనసులో నొచ్చుకుంటూ త్వరగా పోయి కొత్తవడ్లు చేబలో పోసితెచ్చి దాని ముందు పెట్టాడు. అది ఆకలితో దివబోయిందిగాని తోడు తెలవలేకపోయింది. జగన్నాథం అదుర్తపడి దాని మెడవరాలు దుడ్డుతూ పక్కన కూర్చున్నాడు. గోరింక పెమ్మడిగా నోరుతెరిచి వడ్లు తిన్నది. తిని చాలానేపయింది కాని మాయ వెయ్యలేదు. జగ

న్నాథం పొకలో గుంటకు ఆనుకుని దిగాలువడి కూర్చున్నాడు.

ఉడయంమంచి గోరింక పడుతున్న బాధ ఒక్క భగవంతుడికే తెలియాలి. ఈనాటికి ఎంత ప్రయత్నం చేసిందో మాయ వెయ్యడానికి అంత ప్రయత్నం చేస్తోంది. కాని అది వైటపడడం లేదు. మాయ వైట పడవంతసేతూ కడుపులో బాధ బాధగానే ఉంటుంది. నోరు లేని జంతువు అవడంచేత వైటికి చెప్పకోలేకుండా ఉన్నది. కాని, అదే గవక మనిషి అయితే అపాటికి ఊరంతా పోసుపడేటట్లు పెడబొబ్బలు పెట్టేది. గోరింకముఖంలో కళాకాయలు పూర్తిగా పోయాయి. తన కాటుక కళ్ల చెంబడి కన్నీరు చుకు పుటాలదాకా ప్రవహించేటట్లు ఏడుస్తోంది. ఒకసారి దూడను మాయాడుతుంది. మఱోసారి చిలకమూతికి తన మూతి ఆనుతుంది. బాధ భరించలేక అడుక్తుంది. చీదరకు తాళలేక తోక విరామంచేకుండా తిప్పుతుంది. దూడను పొరుగుదగ్గలకు రానివ్వదు. పక్క చూపులు చూస్తూ మోర ఎత్తి భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తుంది. ఏం చేస్తే ఏం లాభం? దాని బాధ తగ్గలేదు. కాళ్లు వణకడం ప్రారంభించాయి. నేలమీద పరిగా అన్ని నిలబడలేకపోయింది. ఆతికష్టమైన కాళ్లు ముడిచి కూర్చుంది. తల నేలకు అన్ని మట్టిలో అర్థ చంద్రాకారంగా అటూ ఇటూ ఆడిస్తూ బుప్పలు కొట్టి మరుగులు గ్రమ్మకుంటోంది. జగన్నాథం ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. దాని బాధ చూడలేక మొహం వంచుకుని దుఃఖిస్తున్నాడు. చిలక దానికి ఎరురుగా కూర్చుని స్నేహితురాలి బాధచూచి భరించలేక దుఃఖిస్తోంది.

గోరింక కాళ్లు తణికి కింద కూర్చోడం చూసి జగన్నాథం భరించలేకపోయాడు. దానికి ఏం చికిత్స చెయ్యాలో అతనికి తెలిసింది కాదు. ఇంతసేతూ భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఒకవంక గోరింక కోసమూ, మఱొకవంక భార్యకోసమూ. అతని ప్రార్థనలు భగవంతుడు అలరించినట్లు తోచదు. ఇట్టటికి ఉపశాంతి కలగడం లేదు. అతని మనసు చెల్లాచెదురై పోయింది. కాసేపు గోరింకవంక పొసుగూతితో దీన దృష్కులు ప్రసరించి చూస్తాడు. ఇంతలో భార్య

సంగతి కనుక్కుకదామని దొడ్లోవాకా వెళ్తున్నాడు. అక్కడ ఏ రామయ్యగారో నీకమ్మగారో కనిపిస్తారు. వాళ్లు అందరూ బాగ్రతగా చూస్తున్నప్పటికీ తాను అక్కడకు పోతే ఏమవుతుంటాలో అని వెనక్కి తిరిగివస్తాడు. మళ్లీ గొడ్లపాకలో నుంచుని గోరింక వంక చూస్తాడు. ఏ సుంజెనే అనుకుని మొహం కప్పకుని ఏడుస్తాడు. పని లేకుండానే పదిహేణ్ణు అటూ ఇటూ తిరుగుతాడు. తాను ఏం చేస్తున్నాడో జగన్నాథానికే తెలియదని లేదు. అతనికే గంగపెట్టులే త్రిస్తాయి.

ఈ స్థితిలో దొడ్లోనుంచి 'అమ్మయ్యా! వేపుడు రవ్వించాడు. ఎంత కష్టపడిందో చిద్ద. ముగిసిల్లాడు తుట్టాడు. మాడుమూర్తూ జగన్నాథమే!' అంటూ రామయ్యగారి తల్లిదండ్రులు వివరణలు చెబుతాయి. అతడు ఉండబట్టలేక దొడ్లోకి పరుగెత్తుతల్లి భార్యను చూచాడు. అమ్మ కింకా స్వర్ణి రాలేదు. బలహీనతలో బాధపడలేక మూర్చ పోయింది. రామయ్యగారు అప్పుడే మంత్రసావి 'ఎవరూ అక్కడలే' దంటున్నా వైద్యుడికోసం పరుగెత్తాడు. ఇంట్లో అడవాల్లా మగవాల్లా అంతా పాదావిడిగా తిరుగుతున్నారు. జగన్నాథానికి మనస్సు దిమ్మెక్కిపోయింది. నిశ్చేష్టుడై నిలబడ్డాడు. రామయ్యగారి తల్లి అతని వాలకాన్ని చూసి 'ఎదురురా అంత అచైర్యపడతావు? నీ భార్యకు ఏమాలేమూ తోటు రానివ్వను. నువ్వు ఏమీ టెంగ పెట్టుకోక పాకిట్లో ఉండు. చెట్టు. ఇక్కడ ఉండవద్దు. గోరింక ఎట్లా ఉందో చూడు' అని చైర్యం చెప్తుంటూ పాపించింది. ఎవరిమాటా లెక్కలేదు కాని రామయ్యగారి తల్లి మాట అంటే జగన్నాథానికి అపరిమితమైన గౌరవం. నిద్రలో అయినా ఆవిడ మాట విని మేలుకుంటాడు. ఆవిడ ఈ పాప్యరింపు అంత నిశ్చేష్టతలోనూ అతనిలో చలనం కలిగించింది.

జగన్నాథం అక్కడినుంచి వచ్చి గోరింకదగ్గర నిలబడ్డాడు. కాని అక్కడ ఆట్రే నేపు ఉండలేక పోయాడు. కానీపు భార్యదగ్గరకు, కానీపు ఆవుదగ్గరకు కాలంగాతిన పిల్లిలా తిరుగుతున్నాడు. అతను చేసే ఏవనికే అర్థం లేకుండా పోయింది. చింతాపు

పాకలో గోరింకనుచూసి ఊరికే అరవడం; గోరింక చూడ ఆ ఆరుపు విని తానుగూడా అరవడం; దానితో పాకలో ఉన్న విగిలిన పొడిపిత్తుల లేగమూడలన్నీ అరవడం; దొడ్లో పాకలో అప్పుడే వైటపడ్డ తేనెడు చెదక గొల్లవ గోలపెట్టడం; వాడిఉన్న తేలి దండ్రుల ముఖాలు చూసి నీకమ్మ ముగ్ధురాలవైట్లూ గోలపెట్టడం—ఇట్లు వాటిల్లి అంతా అలగోల బాలగోల అయింది. జగన్నాథం ఈ అరుపుల్లో ఎవ్వరికీ వివరదని ఏడుపు ఏడుస్తూ అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నాడు. ఇంతలో రామయ్యగారు వైద్యుణ్ణి వెంటతెట్టుకు వచ్చాడు. ఆపమయంలో జగన్నాథం దొడ్లో పాకకు కొంచెం మారంగా నుంచుని ఉన్నాడు. అతన్ని అక్కడ ఉంచవద్దని కేకలు చేశారు. జగన్నాథం రాలేక రాలేక పాకిట్లోకి వచ్చాడు.

గొడ్లపాకలో కొనప్రాణంలో కొట్టుకుంటున్న గోరింకను చూస్తూ నుంచున్నాడు. జగన్నాథం దాని దగ్గరకు పోయి నేలమీద ఆస్పిక దాని మొర ఎత్తి పట్టుకున్నాడు. ఇండాకటినుంచి పక్కయాపులు పెట్టిన గోరింక ఒకపారి తెలివిగా చూసింది. జగన్నాథం కొంచెం పక్కకు బరిగి మారంగా మూర్చున్నాడు. గోరింక లేవడానికి ప్రయత్నం చేసింది. జగన్నాథం వెనకపట్టి ఎత్తాడు. కష్టమొకడ గోరింక లేచి నుంచుంది. అది లేవడం చూసి చిలకగూడా లేచి నుంచుంది. లేగమూడల దగ్గరకు పోయిన గోరింకచూడ తల్లి దగ్గరకు పరుగెత్తుకువచ్చి పాడుగులో మూలి పెట్టింది. గోరింక ఏమీ అనలేదు. కాని దాని కాళ్లు గజగజా నడుపుతున్నాయి. కళ్ల వెంటడి నీళ్లు బొటబొటా కారుతున్నాయి. రెండడుగులు ముందుకు వేసింది. చిలకకళ్లలో కళ్లుపెట్టిచూసింది. చిలక గోరింక దగ్గరకు వచ్చింది. దాని మెడమీద తన మెడవేసి కానీపు నుంచుంది గోరింక. ఇంతలో చూడ అరిచింది. గోరింక చూడచెవును తిరగబోయిందిగాని తిరగలేకపోయింది. జగన్నాథం చూడను తల్లిదగ్గరకు తీసుకువెళ్లాడు. కదలని ముట్టెకో రిద్దను ఒకపారి చూచానీంది. చిలకవంక బారీమాపులు చూసింది. కనుమట్టె చిలకముట్టెను అన్ని చనిపోయేవారు కనుకు

ఇట్లమెనవారితో కడసారిమాటలు చెప్పటం దానితో ఏమిటో చెప్తున్నట్లు సరిచుంది. దాని కార్లు కదలకడం ఎక్కువయింది. పొట్ట నిమిషమిమిషానికి తిరి పోతోంది. ఒకసారి చిలకవంకా చూడవంకా తన పర్యవేక్షలతోటే చూసి గోరింక నేలమీద కూలబడింది. కార్లు బారబాసి, కళ్లు చెవక్కు రిప్పి, మార నేలమీద పడలేసి, ముట్టెనుండి నురుగులు కాలుకూ ఉండగా గోరింక కడసారితిరుచు విడిచింది. కిందబడ్డ గోరింకను చూసి చిలక చుఃఖంతో అరుస్తోంది. ఆమాయి కంగా గోరింకచూడ తల్లిపక్కప్రవాల్లో ముట్టె పెడుతూ తీస్తూ అరుస్తోంది. జగన్నాథం వక్కన గొంతుకు కూర్చుని తల వంచుకుని ఏడుస్తున్నారు.

ఇంతలో రామయ్యగారు వైద్యుడితోసహా లైటికి వచ్చారు. ఆయన పాకలో చనిపోయిన ఆవు వంక చూసి ఏడుస్తున్న జగన్నాథాన్ని చూడలేకపోయాడు. జగన్నాథం ఎరరివంకా చూడలేదు. వైద్యుడు చెల్లిపోయాడు. రామయ్యగారు పాకలోకి వెళ్లి జగన్నాథంవక్కన కూర్చుని అతని బుజాలమీద చేతులు వేశాడు. అతనికి తెలియలేదు. రామయ్య అతని మెడ నిమిరుతూ 'ఏం చేస్తాము! మనకు దక్కకుండా పోయింది. పిల్లవాడు కులాసాగానే ఉన్నాడు' అని కళ్లనీళ్లతో కంకం దుడ్డంకాగా అన్నాడు. జగన్నాథం క్షమాటలు విని పీడికలకన్న వాడిలాగా అదిరిపడి, కళ్లు తెరిచి, ఎదురుగుండా ఏడుస్తున్న రామయ్యను గంభీరంగా ఒకసారి చూసి అతన్ని కావించుకుని గొల్లమని ఏడకడం మొదలుపెట్టాడు. రామయ్య తన పర్యవేక్షలా ఓదార్చాడు. ఆ ఓదార్పు జగన్నాథం చుఃఖానికి ఉపశమనం లేలేదు. కాని చనిపోయిన తల్లిని విడిచి తన్ను సమీపించిన చూడను చూచేటప్పటికి అతని గుండె తరుక్కుపోయింది. దాన్ని దగ్గలకు తీసుకుని కావించుకుని ఏడ్చాడు. రెండు చేతుల్నా దాన్ని ఎత్తుకునిపోయి దొడ్లో ఏడుస్తున్న పిల్లవాణ్ణి సమదాయుత్తున్న పెద్దమ్మగారి ముందు పెట్టి 'ఎల్లా గమ్మో బ్రతికింది?' అంటూ పెద్దపెట్టిన ఏడ్చాడు. అవిడ 'నాయనా! నాకుపోసినవాడే నీరు పోస్తాడు' అంటూ ఓదార్చింది.

9

రెండురోజు లైంది. జగన్నాథం గుండె రాయి చేసుకుని మొండిదైర్యంతో తిరుగుకున్నాడన్నమాటేగాని అతని విచారం ఏమాత్రమూ తగ్గలేదు. అనుక్షణమా భార్యమా గోరింకమా తలచుకొని చుఃఖిస్తాడు. చూడను దగ్గలకు తీసుకుని ఒక్కంతా చేత్తో నివురుకూ తూయంటాడు. అతని పూవయంలో తన భార్యమా గోరింకమా సమానమైన స్థానమిచ్చాడు. తన పూవయాన్ని వంచుకున్నవాళ్లు ఇద్దరూ చని పోయారు. తల్లిలేని చూడమా, తల్లిలేని తన విడ్డమా మనసులో ఒకేవిధంగా చూసుకుని పొంగిపొంగి ఏడుస్తాడు.

జగన్నాథంచుఃఖం అందరినీ కరిగించింది. అతని కష్టభారాన్ని రామయ్యగారి తల్లి అందచేకంటే ఎక్కువగా వంచుకున్నది. రామయ్యగారి కుటుంబానికి జగన్నాథం కుటుంబానికి ఒకవిధంగా పన్ని హితసంబంధం ఉన్నది. రామయ్యగారి పూర్వీకా, జగన్నాథంపూర్వీకా ఆపూర్వీ ఇరుగుపొరుగున ఉంటూఉండేవారు. వారి ఇద్దరినీ తాతనా కలిసి మందల్ని పెంచుకుంటూఉండేవారు. ఒకసారి మేత తక్కువైనప్పుడు జగన్నాథంతాత తన మందను తన బారమబడి దీరుకు తోలాడు. అక్కడ బాగా పచ్చిక దీర్ఘ, కుమ్మరిజడవులా ఉన్నాయనే ఆశతో. కాని లైటికంగా గాళ్లకోగం తగిలి అతని మంద అంతా నశించింది. అప్పటినుంచీ వారి కుటుంబం కేరుకోలేదు. ఉన్న పరిపదిపామ గొడ్డనూ రామయ్యగారి తండ్రికి అప్పగించి జగన్నాథంకొండ్రి ఆయనదగ్గరే ఉండేవాడు. బ్రతికెడ్డవాళ్లు అవదించేత రామయ్యగారి కుటుంబం జగన్నాథంకుటుంబాన్ని గౌరవంగానే చూడేది. తండ్రి పోయాక జగన్నాథం రామయ్యగారి దగ్గరే పోలేరుగా చేరాడు. జగన్నాథం పేరుకు పోలేరు అన్నమాటేగాని రామయ్యగారి అక్లిమిడి అజమాయిషీ అంతా అతనిదే! రామయ్యగారుకూడా జగన్నాథంతో చెప్పకుండా ఏవనీ చెయ్యకు.

పూర్వకాలపు మనిషి అవదించేత రామయ్యగారి తల్లికి జగన్నాథం అంటే ఎంతో బాటి. మనం

కాకపోతే అతని కష్టములూ అడుమనేది మతి ఎవరు అన్న ఉద్దేశంతోనే అవిడ ఎల్లప్పుడూ అతన్ని చూచేది. అవిడ ముసలితనంలో పిల్లలెల్ల కావలసి వచ్చింది. జగన్నాథంకుష్టువాణ్ని చేయకళ్లతో రక్షిస్తోంది. ఒళ్లో వదుకోవెట్టుకురి ఆవులూ పోస్తుంది. వాడు తాగడు. పోసివని కమ్మకుంటాడు. బలకంఠాన పోసి ఏకోవిధంగా ఆ మహాత్మని చాడి ప్రాణం కాపాడుతోంది. కాని వాడు పోయిందేదం చాలా అమావ్యాపైపోతోంది. ఎవ్వరూ గొల్లన గోలపెడు రూకుంటాడు. అపేక్షతో నవ్వునీ అరుముకునే తల్లి లేకపోయాక ఏడవక ఏం చెయ్యగలకు! ఎల్లప్పుడూ వాణ్ని కనిపెట్టుకుని ఉండడానికే అవిడకు తీలుదు. రామయ్యగారి భార్య నేడో లేదో ప్రసవించేటట్లు ఉన్నది. ఒకపక్క అవిణ్ని కనిపెట్టుకుని ఉండాలి. మరొకపక్క ఇంటిల్లిపొదికి వండి పెట్టాలి. అన్నిటికంటే ఎక్కువగా ఈ దివ్యమాలిన వాణ్ని రక్షించాలి. ఈ పరోపకార మహాయజ్ఞంలో అవిడ తాను వహించిన దీక్షకు అవధి చాలుతున్నట్లు కనపడ్డా సహించుకుని చేస్తోంది. జగన్నాథానికి అవిడ యెడల తన కృతజ్ఞత ఎట్లా తెలుపుకోవాలో తెలియక మనస్సులో నమస్కరిస్తూ ఉంటాడు నిత్యమూ.

రామయ్యగారి తల్లి జగన్నాథంకోడుకును ఎట్లా పెంచుతోందో గోరింకచూడను అట్లా పెంచుతున్నాడు జగన్నాథం. పొడి ఆవుల పాలు తీసి కొద్దిగా చూడకు పోసి మిగిలినది బుట్టవాడికోసం ఇంట్లో ఇస్తాడు. మాతృరక్షంలో తల చాయకుని ప్రసక్తి గ్రోతలే వచ్చే బలం పోలిపోలతో వస్తుందా. గోరింక చూచా, జగన్నాథంకోడుకు ఒకేవిధంగా నలకగా ఉంటున్నాడు. భార్య పోయిన దగ్గలనుంచి జగన్నాథం పాలంచెల్లడం చూనివేశాడు. గోరింక పోయిన దగ్గలనుంచి చిలక మేతయ్యడమే చూనివేసింది. అది ఎవ్వరూ గోరింకచూడను వాకుతూ ఇంటిదగ్గరే ఉంటుంది. జగన్నాథం తన పుత్రవార్షల్యం అంతా కొడుకుదగ్గల చూపడానికి అవకాశం లేక గోరింకచూడను సందక్షించడంలో చూపుతున్నాడు. లేతపచ్చిక పరకలు ఏరితెచ్చి చూడకు తనదం నేర్పుతాడు

ఎవ్వరూ గొడ్లపాకలో చానిదగ్గరే చూచుంటాడు: తల్లి లేని తన విడ్డమ తలచుకొని ఏడుస్తూ.

అకోలాన రామయ్యగారి ఇంట్లో మూడుకోలాల కింద ఎంత పొడావిడి అయిందో అంత పొడావిడి అయింది. కోడలి పుతుటిగదిలో చాప వేసి గుడ్డ వేసి తల్లి లేని జగన్నాథంకుష్టువాణ్ని పడుకోవెట్టింది రామయ్యగారి తల్లి. ఒకపక్క వాణ్ని, ఒకపక్క కోడల్ని చూస్తూ ఇద్దరికీ పరిచర్య చేస్తోంది. భార్య నీకమ్మ కష్టపడవెం విని సహించలేక రామయ్య అటూ ఇటూ పచ్చాణ్ణిచేస్తున్నాడు నవారాలో. నీకమ్మ ముద్దులు అడవిల్లల గదినుమ్మందగ్గల నుంచుని అమ్మ అమ్మ అంటున్నాడు. జగన్నాథం అపనిమిదా ఈ పనిమిదా అటూ ఇటూ తినినకున్నాడు. మొదట్లో కొంచెం కష్టపడ్డా నీకమ్మ ముఖంగానే ప్రసవించింది. మగపిల్లవాడు పుట్టి కత్తువున్నాడు. ఆకే విరి రామయ్య అబ్బాయి అబ్బాయి అంటూ గంతులువేశాడు. రామయ్యగారి తల్లి కోడలికి మనసున్నీ చూపింది 'రామి! పురుడుపోసిన పుచ్చాన ఈ మొగమొక్క పుట్టింది. పాపం, అది కొడుకును చూచుకోదానికి నోయకోలేదు. వాణ్ని నూడా నీవాణ్నిలా పెంచాలి. ఏం చేస్తావో!' అని ఆశ్వాసంతో ఆశీర్వదించింది.

జగన్నాథం ఈమాలలు విని కుంచించుకుపోయాడు. తాను నిదురమాత్రంగా ఉన్న ఈ పంథివా అకు ఆ మహాత్మని ఎంత కృతజ్ఞత చూపిస్తోందో పోహించుకోలేక పోయాడు. ఆమాలలే విని రామయ్య తల్లిమాల వెలవేర్చగలననే గర్వంతో జగన్నాథం వంక పాదరంగా చూశాడు. నీకమ్మ కీమాలలు మనస్సులో చిత్తున్న పాడుచుకున్నాయి.

జగన్నాథంభార్య బ్రతికిఉండగా నీకమ్మకు ఆమెమీద ఒకవిధమైన ప్రేమ ఉండేది. ఆ ప్రేమ చాలామటుకు తనకు ఆమె భక్తిపూర్వకంగా చేసే సవర్యలమాలకంగా వచ్చినది. అదికాక రామికి తన ఈడీ అనడం, ఆర్తగారు తప్ప తనకు ఎల్లప్పుడూ అందుచాలుగా ఇంట్లో ఉండే స్త్రీ అది ఒక్కలే అవడం ఆమెమీద నీకమ్మకు ఏర్పడిన ప్రేమను మతంత అధికంగా పెంచాయి. అందుచేతనే రామి ప్రసవించే

సమయంలో నీకమ్మ తనకు చేతివైవ దానికంటే ఎక్కువగానే సహాయం చేసింది. తాను, తన భర్తా, తన అల్లగానూ ఎన్నివిధాల ఎంత చేస్తే ఏం లాభం? భగవంతుడు అనుగ్రహించలేదు. జగన్నాధానికి, జగన్నాథంబిడ్డకు దక్కకుండా ఆమె ఇహలోకం విడిచి పరలోకానికి వెళ్లిపోయింది.

గోరింక చనిపోవడం దాని మాడమీద జగన్నాధానికి ఉన్న ప్రేమను పెంచింది. గుండెలో బారిష్టభావం ఉంటే అటువంటి పరిస్థితుల్లో బాధ్యత వహించక తప్పకుండా? అదేవిధంగా రామి చనిపోవడం ఆమెబిడ్డమీద రామయ్యగారి తల్లికి ఉన్న ప్రేమను అత్యధికంగా పెంచింది. అతనిని పెంచే బాధ్యత అంతా తనమీదే పెట్టుకున్నది. కాని తాను ముదుసలి. ఆమె ఏం చెయ్యగలదు? ఆ తాడులో, ఆ ఓసికలో ఆమె కత్తి వంచన చెయ్యకుండా వెయ్యికళ్లతో కనిపెట్టుకుని కాపాడుతోంది.

రామి చనిపోవడంవల్ల ఆమెబిడ్డమీద అందరికీ బారితో కూడిన ప్రేమ ఏర్పడితే నీకమ్మకు మాత్రం అసహ్యంతో కూడిన నిరాదరణ ఏర్పడింది. పౌడయ పూర్వకంగా తాను చేసిన నేక నిష్ప్రయోజనమయ్యేటప్పటికీ ఆమెలో ఏర్పడిన భూత్యమనస్కరత కూడా విధిగా పరిణమించింది. రామి చనిపోయిన మొదటి రెండు రోజుల్లోనూ అవిడ జగన్నాథంకొడుకును తల్లిని చంపుతున్న వెధవ అన్నంతకంటే ఎక్కువ హోదాతో మాడలేకపోయింది. ఆమెబట్టిలో వాడు నవ్వువారకపు వెధవ. వాడి మొహం చూస్తే ఎవ్వరికీగూడా తల్లి దక్కదు. వాడు పుట్టిన నేరొనికేవలం మహాచెడ్డది. కుడికాటం పెడితే కులక్షయం, ఎడంకాటం పెడితే సంకీర్ణయం అన్నట్లుగా వాడు పుట్టి తల్లిని చంపుతాడమేకాక మిక్కిలి సాగువైన గోరింకను కూడా చంపాడు. ఇటువంటి వెధవ బలికి ఉండడం కంటే చస్తేనే నయం. ఈ భోరణిలో ఊహించి ఆమె మనస్సు అతనిమీది అసహ్యభావాన్ని మలెంతగాభం చేసుకున్నది.

ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో రామయ్యగారి తల్లి నీకమ్మకు మనమట్ని చూపించి అన్న మాటలు

ఆమెమనస్సును బాధపెట్టడం ఆశ్చర్యకరమైన విషయం కాదు. అందుకనే ఒకసారి బాధపడడం కంటే ఎక్కువ ఆసుకుంటూ ప్రశ్నార్థకం ఇవ్వలేక పోయింది. ఆసమయంలో ఆమెలో మాతృత్వం పొంగకపోలేదు. తాను ప్రపంచి ముగిసిపోతే కన్నది. ఆమె ఇదివరకే ముగ్గురు పిల్లల తల్లి. అయినప్పటికీ ఆమెలోని మాతృత్వం తన ప్రేమకు సంబంధించినంతవరకే ఉద్బుంగిందికాని తల్లి లేక భారీ జీవితపథంలో అడుగుడుగూ, కుటుంబమూ అంధకారమయంగా కనపడుతున్న జగన్నాథంకొడుకువంక కాళామాత్రంగానైనా చీలలేకపోయింది.

అనాటినుంచీ జగన్నాథంకొడుకును చూడా నీకమ్మపురుటిగదిలోనే చావమీద పడుకోవెట్టి రామయ్యగారి తల్లి ఇంట్లోపనులు చూచుకుంటూఉండేది. అవిడ తనదగ్గల లేకపోలే జగన్నాథంకొడుకు ఎప్పుడూ ఏడుస్తూనేఉండేవాడు. అందులేత ఎంతపనిమీద ఉన్నా అవిడ అవ్వడవ్వదు విరామం కల్పించుకుని వాణ్ని ఆడించివెస్తూఉండేది. తన పక్కనే ఉండి వాడు ఎంత గోలపెత్తున్నా నీకమ్మ వాడి జోలి అంటించుకునేది కాదు; వాడి ఊను పట్టించుకునేది కాదు. వైగా వాడు తన బిడ్డకు నిద్రాభంగం చేస్తూ ఏడవడంకూడా ఒక తప్పుగానే భావించేది.

రామయ్యగారి తల్లిమనకులో మనమడిమీద కంటే జగన్నాథంకొడుకుమీదనే ప్రేమ మొగ్గు చూపేది. ప్రేమతోడి బాధ్యత మనమడిమీదా, బాధ్యతతోడి ప్రేమ జగన్నాథంకొడుకుమీదా చూపుకూఉండేది. తల్లి చూచుకోగలదనే వైర్యంతో మనమట్ని ఆవిడ చూచేడేకాదు. ఎప్పుడో రోజుకు ఒకటిరెండుమాట్లు తన బిడ్డకు బుజ్జగించి ముసలమ్మ ప్రార్థిస్తూవస్తూ జగన్నాథంకొడుకును బుజ్జగిస్తూఉండడం చూచి హాంపగలిగేది కాదు నీకమ్మ. ఇదిగూడా తల్లిలేని ఆ కుజ్జవాడిమీద నీకమ్మకు అసహ్యభావాన్ని పెంచింది.

వారుగురోజులు గడిచాయి. రామయ్యకొడుకు తల్లిపాలు తాగుతున్నాడు. జగన్నాథంకొడుకు పెద్దమ్మగారు పోసిన ఆవుపాలు తాగుతున్నాడు.

తాగుతున్నాడన్నమాటేగాని కుట్టవాడు పరీగా లేక
కోపం లేదు. ఆత్రగారు ఎన్ని అన్నా నీరమ్మ
వాడినంక చూడనేచూడటం లేదు. ఆలోచన ఉదయం
నంచి వాడు ఒకేవిధంగా నుక్కపట్టి ఏడుస్తున్నాడు.
వాణ్ణి బుజ్జగించడానికి ముసలమ్మ పకల ప్రయ
త్నాలు చేసింది. ఎన్ని చేసినా వాడు ఏడుపుమాడడం
లేదు. వాణ్ణి ముసలమ్మ బుజ్జగించడం చూసి నీరమ్మ
'తల్లిలేని చెధక! ఏవక ఏం చేస్తాడు! ఏడ్చిఏడ్చి
వాణ్ణి ఊరుకుంటాడు. మీరు వాణ్ణి అంతగా అల
వాటుచేసుకోకండి' అని కేకలువేట్టాడుండేది. తాను
మాడకపోగా తనవిడ్డని చూస్తున్న పెద్దమ్మగారిని ఇట్లా
అనడం జగన్నాథానికి కష్టమనిపించేది. కాని ఏం
చేస్తాడు? నీరమ్మగారు అన్నట్లు తనకూ తనవిడ్డకూ
డిక్కులేదు. పూర్తిగా లేదు. అనడానికి ఏలులేదు.

నీరమ్మ స్నానం చేసింది. అవిడ పురిటిగది
దాటి ఇంట్లో ప్రతివోలూ రెండురోజులబట్టే రియసు
తోంది. వాళ్లకు సహజంగా అంత పట్టించుకోక
పోయినా కాస్త కలిగిఉన్నవాళ్లు అనడంచేత
రామయ్యగారి ఇంట్లో కొన్ని పెద్దఇళ్ల ఆచారాలు
పట్టుపడ్డాయి. అందుచేత అవిడ ఇన్నాస్టూ పురిటిగది
దాటలేదు. రావి పోయిన మాడోరోజానే తాను
ప్రసవించడం, ఆతర్వాత పురిటిగదిలోనే ఉండిపోవడం
కారణాలుగా జగన్నాథాన్ని నీరమ్మ సరిగా చూడడా
నికి అవకాశం కలగలేదు. అవాడు ఉదయం ఆమె
లేస్తూనే ఆవుపాలు తీసి గోరింకమాడకు పోసి మిగిలిన
పాలు తన కుట్టువాడికోసం ఇంట్లో ఇవ్వాలని వచ్చిన
జగన్నాథం చేసిన 'అమ్మగారూ!' అన్న కేక విన్నది.
రోజూ ముసలమ్మే అందుకునేది. ఆమెతో జగన్నాథం
తన కుట్టవాణ్ణి నుంచి ఏకేవో అంటూ ఉండేవాడు.
ఆమె అన్నీటికి ఆపేతుతో, బాలిసుంజెతో సహజా
నాలు తెప్పి అతని అధైర్యం పోగొట్టా ఉండేది. ఆ
వాడు పాలచెంబు అందుకోడానికి నీరమ్మ వచ్చింది.
జగన్నాథం ఆమెనంక చూడలేక చెంబు నుమ్మంమీద
పెట్టి వెనదిరిగి వెల్లిపోయాడు.

జగన్నాథం ముఖంలోని దైన్యం ఆమెకు ఒక్క
సారి నిశ్చేష్టమై చేసింది. ఆమె మనస్సులో మానవ

సంఘంలోని తరతమ భావాల త్రొక్కిడివల్ల లేగిన
ధూరితో కప్పబడిన కొన్ని ప్రేమభావాలను
తేకత్తిందింది. ఆమె ఒకనిమిషం ఆలోచించింది.
భార్య పోకముందు జగన్నాథం ఎంత ఉల్లా
సంగా ఉండేవాడు! ఎంత పనిచేసినా, మనస్సును కష్ట
పెట్టే సంఘటనలు ఎన్ని జరిగినా అతని ముఖంలో
ఎన్నమా ఇంత దైన్యం కనపడేది కాదే! తిదితంలో
విలువైన వస్తువు పోతే దాంతోపాటు జన్మాదిగా
సర్వరక్తనాశాలనూ అంటిపట్టుకున్న ఉత్సాహం
నూడా నశించిపోతుందిగాబోయి! అది పోయినదానికి
పోక దాని స్వృతినిపన్నం ఒకటి విడిచిపెడితే అది
మట్టి బాధాకరం. జగన్నాథంకొడుకు తల్లిని చంపు
కున్న చెధక. ఇతికి ఉన్న రంధ్రనినూడా బాధపెడు
తున్నాడు. నీరమ్మ మనస్సు అంతగా కదిలికూడా
ఆ నిశ్చయానికి వచ్చింది.

అనాటినుంచి జగన్నాథాన్ని చూచితప్పడల్లా
నీరమ్మ బాలిపడుతూనే ఉండేది. ఆ బాలి కలిగినప్ప
డల్లా 'భార్యను పోగొట్టుకున్నాడు, పాపం! తోడులేని
తల్లిబడుకు ఎట్లా తాడుస్తాడో!' అనే ఊహించేది
కాని తల్లిలేని విడ్డను ఏవిధంగా పెంచుతాడో అన్న
భావమే తట్టేది కాదు. నీరమ్మ తన విడ్డను పక్కన
పడుకోబెట్టుకుని ఆలోచన సంచితే గొడ్డపాకకు
ఎదురుగా విభిరసారాలో మొలరానికి ఆడుకుని కూర్చు
న్నది. నీరమ్మను చూచి గోరింకమాడదగ్గల కూర్చున్న
జగన్నాథం లేచి వెంటికి వెళ్లాడు. జగన్నాథం వెల్లి
పోవడంవల్ల గోరింకమాడ చిలకదగ్గలకు పోయింది.
చిలక దాన్ని మూచూచి ఆపేతుతో దాని ఒళ్లంతా
వాకింది. గోరింకమాడ చిలకకు వగ్గలదగ్గలగా జరిగి
వాకించుకుంటోంది. తన మూతి దానిమూతిదగ్గల పెడు
తోంది. చిలక దాని ముఖం నాకుతోంది. ఇంతలో
రామయ్యగారి తల్లి జగన్నాథంకొడుకుకు పాలుపోసి
నీరమ్మకొడుకుపక్కన పడుకోబెట్టి వెల్లింది. నీరమ్మ
వాడినంక చూసింది; గోరింకమాడనంక చూసింది.
గోరింకమాడ చిలకయందు మత్స్యప్రాంతి పొంది
సంతోషిస్తోంది. ఆప్రాంతినినూడా లేక జగన్నాథం
కొడుకు ఏడుపు మొదలుపెట్టాడు. నీరమ్మ వాణ్ణి
తీసి ఎత్తుకున్నది. వాడు ఏడుపు మానివేశాడు. వాణ్ణి

కింద పడుకోపెట్టింది. వాడు మల్లీ ఏడుపు మొదలు పెట్టాడు. వాడు ఏడవడం చూసి నీతమ్ముకొడుకు నూడా ఏడుపు మొదలు పెట్టాడు. నీతమ్ము తన విడ్డను ఎత్తుకుని పాలు ఇస్తోంది. జగన్నాథంకొడుకు ఏడుస్తూనేఉన్నాడు. నీతమ్ముమనసులో మానవసంఘటనలూ ఒకటి పరుగెత్తింది. జగన్నాథం తన ఇంట్లో పోలేడు. తల్లి పోలేమాత్రం పోలేకుండుకును తాను పెంచడం మేమిటి? అంటే! ఆవాటికి ఆవిరదగ్గల జగన్నాథంకొడుకుఏడుపు అరణ్యకోదన మయింది.

జగన్నాథంమనసులో గోరింకనూడా, తన విడ్డా ఎట్లా బ్రతుకుతాలో అన్న పందేహం నితరంగా బాధపెస్తూనేఉంది. దీనికితోడు చిలకప్రవర్తనకూడా అతని మనస్సుకు బాధాపాతుచైంది. గోరింక చని పోయినవాటినుంచి చిలక పాలంవెళ్లడం లేదుసరికదా మేతకూడా మెయ్యడం లేదు. ఎప్పుడో ఒకపరక ముట్టబోతుంది. అదేసమయంలో గోరింకనూడ దాని దగ్గలకు పోతుంది. చిలక చెంటనే గడ్డిపటక బాట విడిచి దూడవైపు తిరిగి తన కళ్లచెంట నీరు కారుస్తూ దానికన్నుల్లో నూచి గాఢమైన ఆశేషతో ఒళ్లంతా నాకుతుంది. ఒకప్పుడు కాకపోలే మఱొకప్పుడయినా మేత మెయ్యడానికి పూనుకోరు. కుడితి తాగుదు. గోరింకనూడను చూడకపోలే మేతమేస్తుందేమోనని బలవంతాన పలు పూడతీసి గొడ్డతో తోలితే సగం దారిలో వెనక్కి తిరిగి ఇంటికి వచ్చి పాకలో గోరింకనూడదగ్గల దాన్ని చూస్తూ నుంచుంటుంది. ఈసమయైన ఆవుగదా! ఎక్కడ చెడి పోకుండా అని దాన్ని బాగా మేపాలని జగన్నాథం ఎంత ప్రయత్నం చేసినా అది మేతమెయ్యడం లేదు. గోరింకతో పాటు ఈనవలసిన చిలక ఇంతవఱకు ఈనకపోవడం ఇందువల్లనే అనుకున్నాడు జగన్నాథం. అయినా ఒకచేళ మందం చేసించేమో అని నోరు పగల తీసి అవకాయ పోట పోకాడు. దాంతో దానికి ఏమూలో కాస్త మెలుకు తగిలింది. ఆపూట చిలక పొట్టనిండా మేతమేసింది. సాయంత్రానికి ఈసే నూ చనలు కనిపించాయి. జగన్నాథం చాలా బాగ్రతగా కనిపెట్టుకు కూర్చున్నాడు.

ఆరోజు మంచిరోజు అవడంచేత రామయ్య తన కుమారునకు నామకరణ మహోత్సవం చేసుకున్నాడు. ఊల్లో అమ్మలక్కల్లందఱూ పేరంటానికి వచ్చారు. రామయ్యకొడుకును చూచి మర్యాదతో సంతోషించారు. జగన్నాథంకొడుకును చూచి బాలి పడ్డారు. వాడికి ముసలమ్మ చేసే పరిచర్యకు చూచి ఆమెదేదార్యాన్ని ప్రశంసించారు. వీటివల్ల నీతమ్ము మనసులో ఈర్ష్యానూయిబా, ప్రేమతరంగములూ కలిసి కొట్టుకున్నాయి.

వీటివల్లంది. జగన్నాథం దీపంపెట్టుకుని చిలక దగ్గల నిరీక్షిస్తూ కూర్చున్నాడు. ప్రాద్దుగ్రంథిసప్పటి నుండి పిల్ల లిద్దఱూ ఏడుస్తూనేఉన్నారు. ఇంట్లో ఉక్కపోసి ఏడుస్తున్నారేమో అని ముసలమ్మ వంట చేసుకుంటూ పిల్లల్ని పెట్టుకుని నీతమ్మును వీధివసారాలూ కూర్చోమన్నది. నీతమ్ము తన విడ్డనుమాత్రం తీసుకుని వాకిట్లోకి వెళ్లింది. ఇంట్లో ఉండి చూచే వాళ్లు ఎవళ్లూ లేక జగన్నాథంకొడుకు ఏడుస్తున్నాడు. తల్లిఒడిలో ఉండి నీతమ్ముకొడుకు ఏడుస్తున్నాడు. అంత వనివొందలలోనూ ముసలమ్మ తీటు బాటుచేసుకుని పిల్ల లిద్దఱీకి ఇంత ఉత్సాహిరపకాయలూ దిట్టితీసి పాయిలలో పోసింది. కొంచెంసేపు పిల్ల లిద్దఱూ ఊరుకున్నట్లే ఊరుకున్నారు. కాని మల్లీ చెంటనే నుక్కపట్టి ఏడవడం మొదలు పెట్టారు.

చిలక మామూలుకంటే భిన్నంగా కష్టపడటం చూసి గోరింకనూడ అరవడం మొదలుపెట్టింది. జగన్నాథం దాన్ని దగ్గలకు తీసుకుని తలమీద చేత్తో నిమురుతూ కూచున్నాడు. తన కొడుకు పాలుతాగుతూ ఏడుపుమానడంవల్ల నీతమ్ము గొడ్డపాకవంక సాన కాళంగా చూస్తోంది. చిలక పడుకున్న కష్టం చూచి తాను పడ్డ కష్టం జ్ఞాపకంరాగా ద్రవించిన మనస్సుతో సాదరమైన దృక్పథప్రసరిస్తూ చూస్తోంది. ఇంతలో చిలక అతికష్టమైనా ఈని పెయ్యనూడను పెట్టింది. జగన్నాథం నూడను చేత్తో పట్టుకుని కిందపెట్టిగిట్టలు గిట్టాడు. పరిగెత్తితే దాన్ని కుడిచి తల్లికి అందించాడు. శ్రాత్రవడ్డు చేటలో పోసి తెచ్చి దూడగిట్టలు దాంతో కలిపి చిలకచేత తినిపించాడు. ఈలోగా వర్షుకడిఅవడం

చేత చిలకదూడ లేచివచ్చుచుంది కొత్తదూడనుచూడడం తోచే గోరింకదూడ పరుగెత్తుకుని వచ్చి చిలక దగ్గర వుండును. చిలకావు ఎక్కడలేని ప్రేమతో రెండు దూడలనూ వాకింది. గోరింకదూడమీద చిలకావు చూపిస్తున్న ప్రేమనుచూచి నీతిమూలకమైన అశ్వరథపోయింది. జగన్నాథం చనిపోయిన గోరింకనూ, తన భార్యనూ జ్ఞాపకం చేసుకుంటున్నాడు. గోరింకదూడ చిలకావు బొడుగుదగ్గర ముట్టిపెట్టి పాలుకుడుతుంటుంది. చిలక పోతుంది. గోరింకదూడను చూసి చిలకదూడకుడా మరొకరు చెప్పకుండానే తల్లిపాలు తాగడం చేస్తు కున్నది. రెండుదూడలూ స్వేచ్ఛగా తల్లిపాలు తాగు నున్నాయి.

జగన్నాథం ఆద్యక్షాన్ని తనకుమారుడై చూస్తు న్నాడు. ఆతని మనస్సులో అనేక భావాలు పరు గెత్తాయి. తనల్లిడ్లుగూడా ఎవరో నమ్మనికీ అందుకు నని పాలుఇస్తున్నట్లు తోచింది. కొడుకువిడుపు విన బడకపోవడంచూసి చెనకి తిరగాడు. ఆతనికి కన బడిన దృశ్యం ఆతన్ని ఒకమగం విశ్వేష్టుణ్ణి చేసింది. ఆనందమో, గౌరవమో, కృతజ్ఞతతో ఏమిటో ఆతన్ని పర్వవీధుల్లోకి ఎత్తుకుపోయింది. ఆ తనకుమార్తెలలో ఆతడు ఆకస్మాత్తుగా చేతులుకోడించి 'నీతమ్మకల్లీ! నువ్వు నాల్లిడ్లకే కాదు, నాకు గూడా తల్లివి' అని నేలమీదపడి నమస్కారం చేశాడు.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

(శ్రీ) భైరవరసు సుందర రామారావుగారు, యం. యస్. సి.

'ప్రెజ్డెంట్ ఇన్ రామన్ ఎఫ్ఐ' అనే విషయమీద తయారుచేసిన విమర్శకవ్యాసానికి (Thyris) ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారు వీరికి డాక్టర్ ఆఫ్ సైన్సు బిరుదునుచ్చి సత్కరించిరి.

విమర్శనము

పాఠమంగళి

తోకచుక్క

ఈరెండూచెరిగి పుటలకు మించని చిన్న గ్రంథాలు. 'చక్రపాణి' గారి రచనలు. మొదటిదాంట్లో పాఠమంగళి, అపొంబ్రహ్మసమీక్ష, విదాకులవిదియ, కాకినక్క, ఉగ్రబాలసంస్కారం, నజ్జుదర్శనం, అమాయకపుష్పిలు, లంచగొండి, స్టిడరిజిమ్ VS రొడ్డియిజిమ్, దివ్యదృష్టి, ప్రకృతిపురుషుడు అనేకథలున్నా; రెండోదాంట్లో తోకచుక్క, ప్రేమపాదరక్ష, వెంకటచెలంవేట, మహానియంతరి, దోమచాడి, కొమ్మ, ఆనంపూర్తిరచన, ఉత్తరుడు అనే వ్యంగ్యరచనలున్నా ఉన్నాయి.

ఈరెండుపుస్తకాలూకూడా హిందీ, తెంగాలీ, అజమము, కన్నడము మున్నగు ప్రాంతీయభాషల్లోకి అనువదించడగ్ది అని చెప్పితే చాలునుకొంటా ఇవి ఇంత అంత బాగున్నాయి అనకుండా. ఒక్కొక్కటివెల పండ్రెండణాలు. యువప్రచురణలు.

హంపీకన్యలు

మంగమ్మ

ఈరెండూ చలంగారి గ్రంథాలు. మొదటిది కథల పుస్తకం. ఇందులో హంపీకన్యలు, ఎరికలమ్మ, తెలసీ, దెయ్యమేవా అనేకథలున్నాయి. వీటిలో తెలసీ అనేది చాలా ఉత్తమరచనకైనద కనిపిస్తోంది. తక్కినవి చలంగారి మామూలుథోంగిలో నడిచాయి. మంగమ్మ అనేది నాటకం. దానిలోకూడా ఉత్తమమైన శిల్పప్రతిభ ఉంది. కానీ, చివరి పదిపేజీలూ చాలా అనవసరం అనిపిస్తున్నాయి. కామాక్షీనారాయణరావు ర్ని మంగమ్మగుండరేకయ్యలు ఒకగదిలో చూట్టం తోనే నాటకం 'అసలు ముగింపు అయిపోతోంది.

తక్కింది అనవసరప్రసంగం. అయ్య. ఏమైతేనేం? వ్యావహారికపుభాష చలంగారి కలానికీ లొంగినంతగా మరెవరికీ లొంగలేదా అనిపిస్తుంది: భాషయొక్క స్వచ్ఛప్రవాహాన్ని గమనిస్తే. మొదటిదానివెల పండ్రెండుఅణాలు; రెండోది రూపాయి. యువప్రచురణాలు.

వనపూల్ రచనలు

డాక్టరు బొలైచాంస్ ముఖోపాధ్యాయ అనే ఆయన మారుపేరే వనపూల్. ఈయన కేరళ చట్టరీతరు వారే చెప్పకోదగినవాడు. ఉత్తమోత్తమాలయిన నవలలు ఈయనవి చాలా ఉన్నాయి. వాటి నన్నిటిని వదిలి ఇందులో ఆయనవి తక్కువరకపురచనలు ఎదిమిది సేకరించబడ్డాయి. అయితేనేం, చదివి ఆనందింపదగ్గలే. శ్రీ చంద్రశేఖరబోస్ అనే సరళురాంగారి 'వీక్షేక్యరీలిమిటెడ్' అనే ఉత్తమరచనకూడా ఇందులోఉంది. చక్రపాణిగారి అనువాదం. యువప్రచురణ. వెల పదిరెండుఅణాలు.

బడదీదీ

పల్లియులు

ఈరెండూగూడా కేరళ చట్టరీతరీ కృతులు; చక్రపాణిగారి అనుకృతులు. ఇంతమంచికథలు చట్టరీతరీ రాయగలరన్న పేరు మాలకౌరుదాకిన్నీ, ఇంత చక్కటి అనువాదం చక్రపాణిగారే చెయ్యగలరన్న పేరు అనువాదకులకున్నా ఉంది. మొదటిది చాలా ఉత్తమోత్తమమైన అనువాదం. రెండోది చాలా తక్కువే చేసిపట్టు కనిపిస్తోంది. మొదటిపుటలో ఉన్న 'చట్టి' అనే పదమున్నూ, చివరి పుటలో ఉన్న 'చురదృష్టురాలు' అనే పదమున్నూ సంస్కారాన్ని వాంఛిస్తున్నాయి. రెండోపుస్తకంలో బ్రాహ్మణ

పాత్రలచేత అబ్రాహ్మణగ్రామ్యం మాట్లాడించటం ప్రక్రమభంగం. ఈనెరసులను వదిలేస్తే మూలంలో గ్రంథాల్ని చదివితే ఎంత ఆనందం కలుగుతుందో అనువాదంకూడా అంత ఆనందాన్నే ఇస్తుంది దని చెప్పవచ్చును. ఈరెండూకూడా ద్వితీయముద్రణలు. యువప్రచురణలు. మొదటిదానినిల పండ్రిండు అణాలు; రెండోది రూపాయిన్నర.

మారుపేర్లు

ఈ కథ కొడనటిగంటి వారిది. భారతిలోంచి పునర్ముద్రితం. ఇంతచక్కటికథ ఈ ఘగ్గ తెలుగులో రాలేదనుకుంటాను. ఎవరైనా ఎప్పుడైనా సరే వీలు చేసి చదివి ఆనందింపదగ్గ రచన. తరువాత ఇందులో 'సేవిమాతార' అనే చిన్నకథ ఒకటి ఉంది కొనరుగా. వెల పండ్రిండు అణాలు. యువప్రచురణ.

మూగజీవాలు

ఇది మా. గోఖలేగారి రచన. ఇందులో పన్నెండు చిన్నకథలు మూగజీవాలకు భాష ఇచ్చి మాట్లాడించే ప్రయత్నంలో వ్రాయబడ్డాయి. కథావైచిత్ర్యం ఏమీ అంతగా చెప్పకొందగిందిలేదు. అయితే నిశోక్త్యమూ, అచ్చతెలుగుూ, శతావధానమూ మొదలైనవి ఎంతప్రయాసతో కూడుకున్నవో, వీరు వ్రాసిన భాష కూడా అంతప్రయాసతో నిండింది. అయితేనేం, ఈ భాష వీరికి లొంగింది. ఇదే భాషలో ఇంకా ఉత్తమోత్తమమైన రచనలు వీరు వ్రాస్తారని నా ఆకాంక్ష. ఇదికూడా యువప్రచురణే. వెల పండ్రిండు అణాలు.

'X'

శ్రీ రామకృష్ణప్రభ

సంపాదకులు : శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామిగారు. ప్రకటనకర్తలు : శ్రీ అద్యయానందస్వాములవారు, శ్రీ రామకృష్ణమఠము, మైలాపూరు, మద్రాసు. సంవత్సరం చందా రూ. 3-0-0.

కొత్తగా చలనచిత్ర భార్యకవిషయక మాన పత్రిక ఇది. కేవలం ధర్మమునుగురించి ప్రచారము చేయు పత్రికలు మన దేశమునందెంతగా లేవు. ఆ కొరత దీనివల్ల తీరవచ్చు. సంపాదకులును భారతీ పాఠకులకు చిరపరిచితులు. పూర్ణానంద యను పేర మన ప్రాచీన ఆస్తికార్త కాస్త్రముల సారమును ఆంధ్రలోకమునకు వెల్లడించియే యున్నారు. ఇప్పుడు వీరు ఆ భార్యక

విషయములను-యుఖ్యముగా శ్రీ రామకృష్ణపరమహంస ప్రతిపాదితములైన ధార్మికరహస్యములను ఈపత్రిక ద్వారా వివరముగా ఆంధ్రుల కందింప చేయుటాను కొనుట ముదావహము.

ఈ ప్రథమ సంచికయందలి వ్యాసరచయితలందరూ పేరకెక్కిన మహాకవి సుమాట్టులూ, శతావధానూలూ, సో సర్వేటానూ. వీరిరచనల గురించి వ్రాయవలసివచ్చెనుండి ?

అధునిక వైజ్ఞానిక, ఆధిప్రాచీన వైదిక ధర్మముల సమన్వయ సాధకములను వసంతవ్యాసములనంటి వాని కిందు ఎక్కువ చోటు వుండాలి.

వర్తమాన పరిస్థితులవల్ల సంపూర్ణానుభవము లేని ప్రాజ్ఞులకే అనేకులకు ధార్మికరహస్యములందు సంశయము లుక్కిన్నములుగా వాటిని సమర్థించుకొన జాలక తటపటలాడుతున్న శోజాలివి. అట్టివారికంద రకూ ఈపత్రిక మార్గదర్శకము కావలెనని మనోరిక. శ్రీ రామకృష్ణప్రభ స్వకాంతిపుంజములను ఆంధ్ర దేశమునందంటే ప్రసరింపజేసి అవిశ్వాసాంధకారమును పటాపరచలు చేయుగాక.

గ్రంథ స్వీకారము

రజనీప్రియ

రచయిత : గుంటూరు సత్యనారాయణగారు, యం. ఏ., ప్రాప్తిస్థానము : జి. వి. సుబ్బారావుగారు, యలమంచిలి. వెల రూ. 1-4-0.

కామేష్ వెంగమ్మ

గ్రంథకర్త : యడ్లపల్లి కోటయ్యగారు. ప్రాప్తి స్థానము : పి. వి. పి. యల్. నరసింహారావుగారు, పియవీరుస్టార్సు, తెనాలి. వెల రూ. 1-4-0.

కుసుమాంజలి

వివిధ రచనల సంపుటి. ఏలూరు జాతీయరచనా మండలివారి ప్రచురణ. వెల 100 అణాలు.

వానవదత్త

గ్రంథకర్త : శిరోమణి సన్నిధానము సూర్య నారాయణ కాస్త్రీగారు, కర జేరా, సికింద్రాబాదు. వెల రూ. 1.